PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

2005

PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIAI EGYESÜLET
2005

Kiadja

a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület

E kiadvány megjelenését támogatták:

BOCSKAIKERT KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
DEBRECEN MJV ÖNKORMÁNYZATA
HAJDÚSZOBOSZLÓ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

A sorozatot alapította és szerkeszti: **Ungvári János**

Szerkesztőbizottság:

Csiha László
Halász Ferenc
Kálmán Antalné
Király István
Korompai Gáborné
Kornya László
Lengyel Mihály
Nyirkos Tibor
Uj Imréné
Ungvári János

HU ISSN 1589-4185

Számítógépes előkészítésben közreműködött: **Oláh Zsolt**

Nyomdai munkálatok:

Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

„A mély gyökerű fák nőnek magasra.”

(Frédéric Mistral Nobel-díjas költő)

Előszó
a sorozatunk negyedik kötetéhez

Arcképcsarnok sorozatunk immár negyedik kötetével lép a nyilvánosság elé egyesületünk. Az érdeklődő olvasó 93 szerző munkája révén 107 egykori pályatársunk arcképvázlatát ismerheti meg. Emlékezetük megörökítése a volt tanítványaik, egykori munkatársaik és tisztelőik nagyra becsülését fejezi ki pedagógiai és tudományos munkásságuk iránt. De nem kevésbé tartjuk fontosnak emberi magatartásuk, karakterük megjelenítését, számos esetben éppen példaértékük miatt.

Úgy véljük, a kötetek gyarapodásával egy kedvező szemléleti változás kibontakozásának körvonalai is megjelennek, több irányban is.

Mindenekelőtt arra gondolhatunk, hogy a pedagógus-életpályák ilyen mértékű nyilvános bemutatása nem maradhat befolyásoló hatás nélkül a társadalmi környezetre. Elsősorban arra a szűkebb emberi közösségre, amelyben egykori pályatársunk élt, dolgozott és közmegbecsülést vívott ki. Kulturális tevékenysége gyakran az egész településre kihatott, s formálta annak szellemi és erkölcsi arculatát. Talán a szaporodó posztumusz elismerések törlesztnek valamit a velük szembeni adósságból.

Ahogy gyarapodnak az arcképvázlatok, egyre inkább kitárul a vidéki Magyarország kincsesládája az oktatás területén. Egymás után sorjáznak a múlt homályából a vidéken dolgozó nagy tudású, tehetséges pedagógusok, tudós-tanárok, akik az átlagost meghaladó műveltséggel, hivatásuk iránti alázattal végezték szolgálatukat, egyéni ambícióikat alárendelve a tanítás, nevelés, és a népművelés fárasztó, de nem mindig látványos munkájának.

Első kötetünkben térben és időben még következetesen megvontuk az arcképcsarnokban szereplők körét. A növekvő igények azonban ma már szétfeszítik ezt a keretet, s kötetünk nem csak hatásában, de tartalmában is kilépett a korábbi medréből. Tartalma időben közel kétszázadnyira visszanyúlik, térben pedig jóval túllépte régiónk határát.

A mennyiségi változások mellett jó érzésekkel kell szólni az arcképvázlatok minőségi színvonalának emelkedéséről is. Ehhez kiemelten hozzájárultak az OTKA keretében készült, tudományos igényeknek is teljes mértékben megfelelő névcikkek.

Az eddig megjelent négy kötetünkben közel félezer pedagógus életútját mutattuk be, s egyben méltattuk munkásságukat. Ezzel elértük azt a fizikában ismert „kritikus tömeget”, amely alkalmas forrásbázist képez, hogy oktatáspolitikai megközelítésű elemzések készüljenek arról a korról, amelyben egykori pályatársaink helytálltak. Fontosnak tartjuk az egyes személy sorsának alakulását, de még fontosabbnak a sok ezres pedagógus-közösségek, s az őket övező társadalmi környezet helyzetének megismerését.

Az oktatás területén, annak minden szintjén, mostanában gyakori megemlékezések, évfordulós ünnepi alkalmak, iskolai évkönyvek gyarapodása azt jelzik, hogy a pedagógus-társadalom, de a neveléstudomány is, nem csupán számon tartja múltját, hanem a kiemelkedő pedagógusok munkájának megismertetésével, és megörökítésével építeni is kíván azokra. Erre törekszik egyesületünk is a maga igen szerény eszközeivel és lehetőségeivel. Ezért bővítettük célrendszerünket és ennek következményeként változtattuk nevünket az ez évi májusi közgyűlésünkön. Közelebb kívánunk lépni az iskola mai világához, a már korábban felismert pedagógiai értékek hasznosításának szándékával. Számosan valljuk azt az elvet, hogy a mindenkori jelent csakis a múltból lehet teljesebben megismerni.

A maradandó értékek és hagyományok ápolása és felhasználása nem csupán intézmények, társadalmi szervezetek vagy egy-egy kutató magánügye, hanem közös feladatunk. A múlt közös, együttes megismerése – s megbecsülése annak, ami benne megbecsülni való – azért lényeges, mert e nélkül jövőt belátni és tervezni reálisan nem lehetséges.

Ez a kiadvány azokat a pedagógusokat örökíti meg, akiknek a ma számára is van üzenetük. Pályahűséggel tették a legszebbet: felfedezték, csiszolták és óvták a legnemesebb emberi értékeket a közösség javára. Sokuk pedagógiai gondolkodása és emberi magatartása ma is útravalóul szolgálhat, különösen a pedagógus-hivatást választók számára.

Kötetünkben minden egykori pályatársunknak helye van. Az arcképcsarnokban megtalálható az egykori, de nem elfelejtett tanyai tanító éppúgy, mint az egyetemi katedrán oktató professzor. Nem minősítjük, ki a jeles egyéniség, csupán egyetlen kritériumot érvényesítünk: legyen valaki, akinek emlékezetében jelen van, vagy kutatási szándékkal hajlandó névcikket összeállítani volt tanáráról, munkatársáról, családtagjáról vagy kiemelkedő pedagógiai gondolkodóról, s ezt az arcképcsarnok révén a nyilvánosság elé tárja.

Úgy tűnik, az egykori tanár–tanítvány vagy munkatársi kapcsolatokban az időbeni távolság növekedésével halványul a konkrét dolgok emlékképe, de kikristályosodik a kapcsolat lényege: a tisztelet, a nagyrabecsülés, és megjelenik a hála érzése is. A volt iskolai tanítónk, tanárunk, egyetemi oktatónk iránt érzett hála számos esetben motívuma a tényleges cselekvésnek. Vezeti ez is kezünket, amikor egy-egy arcképvázlatot formázunk. Az emlékezés ebben az irodalmi műfajban tehát nem csupán a személyes érzések élesztését és ápolását jelenti, hanem azok gyarapítását és egyben gazdagítását is. Az emlékezés nem pusztán felidézése múltbeli történéseknek, hanem kilépés is a hétköznapok világából, szinte felemelő élményt jelentő állapot. Az emlékezésnek ebben a folyamatában újrateremtjük emberi viszonyainkat, önmagunk jóravaló hajlandóságát csiszolva, emberi kapcsolatteremtő képességeinket gazdagítva.

Sorozatunk eddigi köteteiben megjelenített félezer arcképvázlat számos tanulságot kínál. Ezek közül most csupán egyet szeretnék kiemelni: ne fukarkodjunk elismerő szavainkkal, nemes érzéseink kifejezésével, míg élnek azok, akiket megilletnek. Ne tartalékoljuk elismerő szavainkat nekrológok és búcsúbeszédek számára.

Köszönet és elismerés illeti mindazokat, akik névcikkek összeállításával, nyomdai előkészítéssel és anyagi támogatással lehetővé tették, hogy a mostani kiadványunk is betölthesse értékmentő szerepét, és megörökítheti azokat, akiket a hálás tanítványi, munkatársi emlékezet őriz.

Debrecen, 2005. augusztus hó

Ungvári János
elnök
Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület

Akikről megemlékeztünk

Balázs Jánosné	tanár
Beke Antal	zenepedagógus
Bélteky Károly Gedeon	egyetemi adjunktus
Benke Gyula	tanár
Bilincsi Lajos	tanító, tanár, könyvtárigazgató
Bíró Ferenc	főiskolai docens, festőművész
Biszkup Sándorné	tanító
Bocsor István	középiskolai tanár
Bodnár Irén	óvónő,szakfelügyelő
Boldizsár Lajos	igazgató-tanító
Boldizsár Lajosné	tanító
Csapó István	polg. isk. és gimn. ig., tanügyi főtanácsos, oszt. vez.
Csikai László dr.	kultúrpolitikus, múzeumigazgató
Dienes János	tanár, festőművész
Divéky Adorján	tanszékvezető egyetemi tanár
Domokos Imre	gyógypedagógiai szakfelügyelő
Domokos Sándor	tanító
Éliás István	igazgató-tanító, szakfelügyelő
Erdei Gyuláné	tanító
Erdős Jenő dr.	tanszékvezető egyetemi docens
Fábián István	tanító, tanár, zeneszerző
Fenyő Imre	megyei vezető szakfelügyelő
Fodor János	néptanító
Futó Andrásné	tanító
Fülöp Nándor	általános iskolai igazgató
Gáspár József	általános iskolai tanár
Grega Istvénné	tanító
Gyürky Györgyné	középiskolai tanár
Hallay Gyula	kántortanító
Hiripi Ferenc	általános iskolai igazgató
Horváth Albert	gimn. igazgatóhelyettes
Horváth Endre	tanár
Kakucsi Gézáné	tanító
Kapusi Imre	középiskolai tanár, szociológus, tv-szerk.
Kátai János	kántor-tanító, középiskolai tanár
Kiss Árpád dr.	tanszékvezető főiskolai tanár
Kiss László	tanító
Kiss Zoltán	általános iskolai igazgató
Komjáthy István	gimnáziumi igazgató, író
Koncz Aurélné	középiskolai tanár, intézeti igazgató
Kovács Gyula	igazgató-tanító, ált isk. tanár
Kovács Ilona	középiskolai tanár
Kovács István	tanító, iskolaigazgató
Kovács Istvánné	iskolaigazgató, közoktatási szakértő
Kovács Margit	középiskolai igazgató
Krecsmáry László	általános iskolai tanár
Lakatos János dr.	általános iskolai igazgató
Lovas Antal	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes
Ludnai István	általános iskolai tanár
Makranczy Béla dr.	egyetemi adjunktus
Mitrovics Gyula dr.	egyetemi professzor
Mohácsi Amália	középiskolai tanár

Molnár Ferencné	tanító
Molnár Lajos	általános iskolai igazgató
Molnár Sándor dr.	főiskolai tanár
Morvay Ferenc	középiskolai tanár, fotográfus
Nagy László	általános iskolai tanár
Némedi Lajosné dr.	tanár, irodalomtörténész, könyvtáros
Nemes László	középiskolai kollégiumi igazgató
Németi Adorján	tanár, kollégiumi igazgató
Nyáry Lajos	kántor-tanító, tanár, karnagy, zeneszerző
Oláh Zsigmond	hitoktató, lelkész
Orosz Lajos	gimnáziumi igazgató
Orosz Lajosné	tanítónő
Osváth István dr.	egyetemi adjunktus
Ökrös István	általános iskolai igazgató
Palkonyay Imre	tanító
Papp Géza dr.	jogász, ált. isk. igazgatóhelyettes, lelkész
Páll István	tanító, tanár
Pánczél Géza	tanító
Péter Pál	gimnáziumi igazgatóhelyettes
Pinczés Imre	tanító
Porcsalmy Jánosné	középiskolai tanár, igazgató
Porcsalmy Zoltán	gimnáziumi igazgató
Pornói Imre	gimnáziumi igazgató
Pósalaky László	tanító, igazgatóhelyettes
Radácsi Józsefné	tanító
Radócz Jánosné	általános iskolai tanár
Sarkadi Károlyné	tanító
Sebők Emánuel	középiskolai tanár
Sípos Zsuzsa	kollégiumi igazgató
Sólymos József	tanító, középiskolai tanár
Somos Lajos dr.	egyetemi tanár
Soós Miklós	néptanító
Sütő Dezsőné	tanító
Szabó István	középiskolai tanár
Szalay György	általános iskolai tanár
Szanyi Gyula dr.	gimnáziumi vezetőtanár
Szathmári Antal	általános iskolai igazgató
Szatmári Sándorné	tanító
Szécsy György Károly	igazgató-tanító
Szegedi Sándor dr.	egyetemi adjunktus
Szelényi Ödön dr.	egyetemi magántanár
Szentjóbi Szabó Kálmán	kántortanító, iskolafelügyelő
Szikszainé Vágó Irén	általános iskolai tanár
Tankó Béla dr.	egyetemi professzor
Tóth Béla	középiskolai tanár, művelődéstörténész
Tóth István	középiskolai tanár
Tóth Kálmán dr.	tanár, református lelkész
Török Tibor	tanítóképző intézeti igazgató
Török Zoltán	általános iskolai tanár, karnagy
Ujvárosi Kálmán	kántortanító
Uzonyi Antalné	tanító, óvodavezető-helyettes
Varga Miklós	középiskolai tanár
Vas Albin	középiskolai tanár
Vekerdi Béla dr.	egyetemi magántanár
Voksán József dr.	középiskolai tanár, szakszervezeti főtitkár

Az arcképvázlatok szerzői

Agárdi Gáborné	Debrecen
Árok Antal	Budapest
Bajusz Boldizsár Imre	Miskolc
Balázs Józsefné	Debrecen
Balázs Mária	Balmazújváros
Balla Sándor	Hajdúböszörmény
Balogh József dr.	Debrecen
Baranyai Gáborné	Debrecen
Boér Irén	Berettyóújfalu
Borzáné Szarvas Ibolya	Balmazújváros
Csajági Józsefné	Debrecen
Császi Csabáné	Hajdúszoboszló
Csiha László	Hajdúböszörmény
Csikai Valéria dr.	Budapest
Dongó Judit	Kiskunfélegyháza
Ember Sándor	Debrecen
Erdei Gyula	Hajdúszoboszló
Fenyő Imre dr.	Debrecen
Fülöp Nándorné	Tetétlen
Garai István	Kiskunfélegyháza
Grega Sára dr.	Budapest
Gulácsi Anna Ilona	Hajdúsámson
Halász Ferenc	Hajdúszoboszló
Hallay Zsombor	Hajdúszoboszló
Harangi Jánosné	Debrecen
Herperger Anita	Székesfehérvár
Jurcsák Lászlóné dr.	Debrecen
Kakucsi Géza	Debrecen
Kakucsi Géza ifj.	Debrecen
Kálmán Antalné	Debrecen
Kántor Sándorné	Debrecen
Kátai János dr.	Debrecen
Kegyes Lászlóné	Balmazújváros
Kerek Lajos	Létavértes
Király István	Balmazújváros
Kiss Lajosné	Hajdúszoboszló
Kiss Lászlóné	Hajdúszoboszló
Kornya László dr.	Debrecen
Korompai Gáborné	Debrecen
Kovács Istvánné	Hajdúszoboszló
Kovács Istvánné	Zsadány
Kovács Zsolt	Hajdúszoboszló
Krecsmáry Lászlóné	Nagykovácsi
Kunné Fehérvári Flóra	Debrecen
Lengyel Mihály	Földes
Márton Józsefné	Hajdúszoboszló

Mártonné dr. Soós Klára	Debrecen
Medelle Lászlóné	Sátoraljaújhely
Mészáros Lajosné	Debrecen
Molnár Lajosné	Szerep
Molnár Lajosné dr.	Debrecen
Molnár Sándorné	Debrecen
Mudrák József	Debrecen
Nagy Balázsné	Hajdúszoboszló
Nagy Istvánné	Balmazújváros
Nagy Lászlóné	Földes
Nagy Mária dr.	Székesfehérvár
Nagy Mihály dr.	Debrecen
Nagy Mihályné dr.	Debrecen
Nagy Zoltánné	Biharkeresztes
Nemes Lászlóné	Hajdúszoboszló
Nemes Tamás	Miskolc
Németi Gábor	Hatvan
Olajos Istvánné	Polgár
Oláh Zsigmondné	Berettyóújfalu
Ökrös Istvánné	Sáp
Pánczél Géza	Budapest
Pánczél Zoltán	Budapest
Papp Attiláné	Hajdúszoboszló
Papp Ágnes	Debrecen
Papp Józsefné	Kaba
Porcsalmy János dr.	Debrecen
Porcsalmy Zoltán ifj.	Budapest
Pornói Imre dr.	Debrecen
Pornóiné Orosz Éva	Debrecen
Prepuk János	Debrecen
Sándor Antalné	Polgár
Sarkadi László	Mezőkovácsháza
Sárosy Zoltán	Kisvárda
Sólymosi József ifj.	Debrecen
Sütő Sándorné	Újléta
Szabó József dr.	Debrecen
Székelyhídi Ágoston	Hajdúböszörmény
Szőke Györgyné	Földes
Szőllősi Imréné	Derecske
Tóth Béla	Debrecen
Török Zsuzsanna	Budapest
Ungvári János	Debrecen
Vaskó László dr.	Debrecen
Váradi Zoltánné	Földes
Vincze Tamás	Sárospatak
Zeke Lászlóné	Debrecen
Zilahi János	Debrecen

Arcképcsarnokunk szerkezete

Mindenekelőtt utalni kívánunk arra, hogy a Kazinczy Ferenc által meghonosított arcképcsarnok (arcképvázlatok csoportja), mint irodalmi műfaj nem azonos a lexikonnal, ugyanis vannak attól eltérő vonásai. Talán a legjellegzetesebb sajátosság, hogy lehetőséget ad magánvélemények nyilvánítására is. Ez kiadványunk tekintetében szinte elkerülhetetlen, sőt kívánatos is, hiszen a névcikkek (arcképvázlatok) szerzőinek személyes kapcsolatuk, vagy éppen valamilyen (tanítványi, munkatársi, családi) kötődésük van az arcképcsarnokban szereplő személyekkel. Ez abban nyilvánulhat meg, hogy a névcikk szerzője, a hiteles dokumentumok mellett, az emlékezés ecsetvonásaival még gazdagabban képes megjeleníteni az adott személy pedagógusi, tudós-tanári és emberi alakját. Természetes követelmény azonban a felelősséggel tett emlékezés.

Az arcképcsarnokban szereplők **névcikkét** a magyar abc betűrendjében közöljük.
Az első adat a (családi és kereszt) név: a **címszó**, amelyet félkövér betűkkel szedtünk. A leánykori nevet normál betűkkel jelöltük. A címszót kerek zárójelben követik a születés és halálozás adatai. A címszó lezárásának tekintjük a foglalkozást meghatározó tevékenység, ill. tudományos fokozat megnevezését.

A **főszöveg** első része az **életút** bemutatása, amely általában a származás megjelölésével és/vagy az iskolai tanulmányok felsorolásával (oklevél, diploma megszerzése) kezdődik. Ezt követi időrendi sorrendben a munkahelyek, valamint a beosztások megemlítése.

A főszöveg második része az **életmű** bemutatása, a végzett tevékenység szakmai méltatása, s annak elismerése, a kitüntetések megemlítése. Ugyancsak itt adódik lehetőség a kutatási területek és tevékenység bemutatására, megjelölve az elért eredményeket és a legfontosabbnak minősített műveket és publikációkat. A műveknél a címet teljes terjedelmében közöljük, megjelölve a kiadói, nyomdai és évszám adatokat.
A főszöveg harmadik része általában a **szakmai-közéleti** munkásságot méltatja, különösen az adott településen kifejtett tevékenység alapján. Itt adódik lehetőség a személyes kapcsolatok bemutatására, és különösen a jellemző emberi vonások felvillantására.

A főszöveget a **hitelesítő** irodalom és dokumentumok bemutatása, ill. azokra való utalás zárja, több esetben megjelölve a hozzáférhetőséget is. Itt is gyakran használunk rövidítéseket, különösen a periodikák esetében. A hónapok rövidítése a közhaszálatban elfogadott módon történik.

Végül a névcikket a szerző (emlékező) kurzív betűkkel szedett neve zárja. Több esetben előfordul, hogy egy névcikket több szerző készített. Kiadványunk elején betűrend szerint tüntettük fel a szerzőket és azokat, akikről megemlékeztünk.

A szerkesztő

B

Balázs Jánosné Hriczkó Mária (Tornyospálca, 1938. április 13. - Balmazújváros, 2000. november 22.): tanár.

1938-ban született Tornyospálcán, iparos szülők gyermekeként. Általános iskolai tanulmányait Nagyrábén végezte. Kiváló tanulmányi eredményére felfigyeltek tanárai, és rábeszélték az aggódó szülőket, hogy engedjék el lányukat a nagy városba, a debreceni Állami Kossuth Gyakorló Leánygimnáziumba.
Tanulmányai során nagy hatással volt rá osztályfőnöke és magyartanára Dr. Nagy János, aki meghatározó szerepet játszott abban, hogy később a magyar szakon végzett.
Érettségi után sajnos nem lehetett szó a továbbtanulásról, mert idős szülei már nem tudták ezt vállalni. (Apja a háborúból már betegen tért haza.)
Fájó szívvel ugyan, de munkába állt a debreceni Dohánybeváltó és Fermentáló Vállalatnál, ahol képesített könyvelőként dolgozott.
Munkahelyén ismerkedett meg férjével, aki mindig támogatta álmai elérésében. Az ő biztatására kezdett tanítani, akkor még képesítés nélkül.
A rövid helyettesítő munkaviszony olyan sikerélményt hozott, hogy jelentkezett az Egri Tanárképző Főiskolára. A kor szelleme úgy diktálta, hogy a vágyott magyar szak mellé az orosz nyelv tanítását kellett felvállalnia, mivel erre volt szüksége az iskolának.
Akkor még nem sejtette, hogy a kamasz gyerek számára a kötelező nyelv tanulása mekkora ellenállásba ütközik, és mennyi energiára és türelemre van szükség az ismeretek átadásához.
A felmerülő gondok ellenére olyan bensőséges tanár-diák viszonyt tudott kialakítani, hogy a kedvéért hajlandók voltak tanulni még azok is, akiknek később nem volt szükségük a nyelvre.
Harminc éven keresztül 8 évfolyam sorsa volt a kezében. A továbbtanulók esetében a középiskolák visszajelzése mindig nagy elismeréssel szólt munkájáról. Magas szintű teljesítményének és reális értékelésének köszönhetően megőrizték osztályzatukat.
Figyelemmel kísérte jövőjüket, néhány tanítványával még főiskolai, egyetemi éveik során is levelező viszonyban volt. Egyéniségének köszönhetően számtalan diplomaosztóra, esküvőre

vőre szóló meghívót őrizgetett, sok volt tanítványa választotta őt a gyakorlati idő eltöltéséhez vezető tanárnak.
Közel 20 évig végezte a pályaválasztással, a továbbtanulással kapcsolatos teendőket. Rendkívüli odafigyeléssel és szeretettel irányítgatta a kialakulatlan elképzelésű ifjakat a középiskolák labirintusában. Eredményességének mércéje a számtalan sikeresen elvégzett tanulmány, és azok a személyes visszajelzések, melyben megköszönték segítségét, oktató-nevelő munkáját, emberségét.
Hosszú évekig volt gazdája az iskolai könyvtárnak, és ha magyar szakját nem is taníthatta, legalább ezúton irányítgatta a diákok irodalmi fejlődését.
Több mint 20 éven át volt a tantestület osztályfőnöki munkaközösségének vezetője, tanácsaival, tapasztalataival segítette kollégáinak munkáját. Természetesen maga is osztályfőnök volt, és a gyakorlatban kamatoztatta tudását. Nála nemcsak frázis volt, hogy az iskola a második otthon, és az osztályfőnök szülő helyett szülő.
Ismerte, legtöbbször tanította már a szülőket is, ezért ismerte a gyerekek körülményeit, gondjait. Így tanácsaival segíthette őket.
Különös gondot fordított a külalakra, az esztétikus munkára. Az volt az elve, hogy „ha rend van körülöttem, rend van a fejemben is.”
Nemcsak a tanítási órán végzett munkára fordított gondot, hanem a szabadidős tevékenységekre is. Az orosz nyelv megszerettetése érdekében megszervezte a diáklevelezést a Szovjetunióban lévő testvériskolával. Minden év végén ezekből az emléktárgyakból, levelekből, képekből kiállítást rendeztek az iskolában. (Két alkalommal fogadtak orosz vendégeket a testvérintézményből.)
Másik állandó feladatának tekintette a mozifelelős munkáját. A bérletárusítás mellett vetítéseket szervezett a nemzeti és mozgalmi ünnepekre, illetve az osztályfőnöki órák anyagának színesítéséhez. Népszerűsítette a magyar filmgyártás remekeit, a kötelező olvasmányok filmváltozatait.
A család és a sokrétű iskolai teendők mellett fontosnak tartotta az önképzést. Rendszeresen részt vett a szervezett továbbképzésekben, és szaktárgyaihoz kapcsolódó komplex szemináriumokon.
Egy tevékeny élet után a nyugdíjba vonulás tétlenségét nehezen viselte. Amikor lehetősége nyílt újra dolgozni, örömmel tért vissza az iskolába, és fél évet még a gyerekek között töltött. 2000 novemberében a sors már nem adott esélyt, s az infarktus végzett vele.
Kitüntetései:

1988. Miniszteri dicséret
1993. Pedagógus Szolgálati Emlékérem

Forrás: Iskolai dokumentumok. A családnál őrzött iratok, s leánya visszaemlékezései.

Balázs Mária

Beke Antal (Balmazújváros, 1853. július 7. – Hajdúböszörmény, 1911. július 23.): zenepedagógus.

Beke Antal, a helyi zenei élet megteremtője

Édesapja református tanító volt. Beke Antal tanulmányait szülőhelyén kezdte meg, majd a debreceni Református Kollégiumban folytatta. Mikor édesapja meghalt nehéz anyagi helyzetbe került. Eleinte a debreceni színházi zenekarban fuvolásként kereste kenyerét, majd Hajdú-hadházra került kántornak.. Mivel elégedetlen volt orgonatudásával, beiratkozott a pesti Zeneakadémiára. Ott kiváló tanára, Ábrányi Kornél felismerte tehetségét, pártfogásába vette, az ő támogatásával tudta Bécsben folytatni tanulmányait. 1888-tól haláláig zenepedagógus és kántor Hajdúböszörményben.
Előbb elemi iskolában, később a polgári leányiskolában és a gimnáziumban tanított. Nagy hatású nevelő volt. Meg tudta szerettetni az

éneket, zenét gyermekkel, felnőttel, öreggel. Elméletileg is foglalkozott az oktatás kérdéseivel, ismert műve volt a: *Népiskolai énektanítás vezérkönyve* című munkája, amelyet a Tiszántúli Református Egyházkerület elemi és középiskoláiban használtak. Országosan is tanítottak a másik munkájából: *Elemi zene- és énektan*.

Kedves tanára, Ábrányi Kornél így értékelte elméleti munkásságát: „Rátérve jelentős művére, csak igaz elismeréssel gratulálhatok önnek, hogy a magyar szakirodalmat oly igazán talpraesett munkával gazdagította, mert hízelgés nélkül mondom, hogy e téren hasonló szépen, tömören, világosan és kimerítően megírt művet nem ismerek. Tevékeny szerepet játszott a város kulturális életében. Létrehozta az egyházi dalárdát, amely temetéseken énekelt, emellett megalakította a városi énekkart is, amelyben a művészet szeretete összehozta a társadalom különböző rétegeinek képviselőit. Hivatalnok, tanár, asztalos, kőműves, szobafestő, lelkész egyaránt lelkesen szerepelt a városi ünnepélyeken, hangversenyeken, a szoboszlói, nánási, debreceni vendégszerepléseken. Beke Antal szervezte meg a városi és a gimnáziumi zenekart is. Műsoros zenei estjein több országos hírű zenetanár és művész lépett fel. Kiváló orgonista volt. A hajdúböszörményi Kálvin téri templom orgonaavatására írt Orgonaábránd című szerzeménye elbűvölte a Debreceni Újság szerkesztőjét.

Az orgonaépítés terén is elismert szaktekintély volt. Budapesti és bécsi tartózkodása idején fejlesztette gyakorlati ismereteit. Nagy szükség is volt erre, mert az akkori orgona gyakran felmondta a szolgálatot. Más egyházakban is igényelték orgonamesteri tudását tekintet nélkül a felekezeti különbségekre. Tervei alapján építették át a böszörményi Bocskai téri templom és készítették el a Kálvin téri templom orgonáját. Nemcsak Böszörményben működött, sok orgonaépítéshez és- javításhoz hívták szakértőnek. A debreceni Kollégium imaterme, a mezőtelegdi, abádszalóki, kunhegyesi templomok orgonáinak tervezését és átvételét is ő intézte. Meghatározta a megépítendő orgonák teljesítményét, művészi igényét. Ő fejlesztette a böszörményi Bocskai téri templomban lévő hangszert úgy, hogy országosan elismert hangverseny-orgona legyen.

Munkálkodás során baráti kapcsolatba került Angster Józseffel, a világhírű pécsi orgonaépítő cég tulajdonosával. Az orgonagyáros *Az orgona* című saját szerzeményű könyvét adta Beke Antalnak.

Áldozatkész, önzetlen jellem volt. Ezt az is mutatja, hogy mivel az általa szervezett művészettörténeti esték bevételei sohasem fedezték a kiadásokat, saját pénzén szerezte be az akkor még ritkaságszámba menő vetítőgépeket. A családi földbirtok (felesége hozománya) tette lehetővé a kultúra ilyen szolgálatát. Több ezer kötetes könyvtárat gyűjtött össze. Világhírű képzőművészeti alkotásokból álló reprodukció-gyűjteményét a böszörményi gimnáziumnak adományozták gyermekei.

És ez a művész, művészetterjesztő, tankönyvíró, orgonaszakértő huszonhárom éven át tevékenykedett mint kántor a hajdúböszörményi református egyházban, először egyedül, majd másodmagával.

Ezen idő alatt több ezer halottat kísért utolsó útjára a város két ellentétes irányban lévő temetőjébe, a téli hidegben és a legforróbb nyárban. Ezek az utak a halottasháztól a templomig, a templomtól a temetőig (akkor még nem volt ravatalozó) sok száz kilométert tettek ki. A szabadtéri éneklés, a város poros levegője rossz hatással voltak egészségére. Az erős testi és szellemi erőfeszítés következtében a betegség hamar megtámadta, és életének ötvennyolcadik évében meghalt.

Dr. Baltazár Dezső böszörményi lelkész a Tiszántúli Egyházkerület későbbi püspöke így imádkozott kedves munkatársa ravatalánál: „...ihletett ujjai alatt a merev fa is alázatot zokogott, örömöt ujjongott, áhítatot lehelt, imára zendült."

Beke Antal kivételes egyéniség volt, de nem egyedi jelenség. Ahogy az Arcképcsarnok kötetek megjelennek, egyre inkább látszik, hogy a vidéki Magyarországon sok olyan nagy tudású, tehetséges pedagógus élt, akik az átlagost meghaladó műveltséggel, alázattal, egyéni ambícióikat alárendelve a tanítás, a népművelés fárasztó és nem mindig látványos munkájának szolgálták a magyar népet.

Források: Hajdúböszörmény és Vidéke c. napilap, családi visszaemlékezések.

Művei: Elemi zene-és énektan (1878)

A népiskolai énektanítás vezérkönyve (1898)

Csiha László

Bélteky Károly Gedeon (Nyírmada, 1939. május 30. – Debrecen, 2004. október 28.): egyetemi adjunktus, középiskolai matematika vezetőtanár.

Pedagógus család gyermeke. Édesapja igazgatótanító, édesanyja tanítónő volt. Elemi iskoláit Nyírmadán végezte. Kitűnő tanuló volt. 1957-ben érettségizett az újjászervezett Vasvári Pál Gimnáziumban Nyíregyházán. Egyetemi tanulmányait a KLTE-n folytatta (1957-1962). 1962-ben szerezte meg a kitüntetéses matematika-ábrázoló geometria szakos középiskolai tanári diplomáját. Utána a KLTE Geometria Tanszékére került, ahol gyakornok (1962-1963), tanársegéd (1963-1967), adjunktus (1967-1990), majd a KLTE Gyakorló Gimnáziumában vezetőtanár nyugdíjaztatásáig (1990-2001).

1962-ben nősült meg. Felesége, Bélteky Márta, matematika-fizika szakos középiskolai tanár. Házasságukból két gyermekük született, András és Dóra.

Egyetemi doktorátusát 1967-ben szerezte. Középfokú nyelvvizsgát tett orosz nyelvből 1971-ben. Tudományos kutatási területe a differenciálgeometria volt. Doktori disszertációjának címe: *Speciális pályatartó leképezések* (1966). Ebből a témából cikke jelent meg a Publicationes Mathematicae című folyóiratban (1968). Az 1977/78. tanévben Rapcsák András akadémikus vezetésével levelező aspiráns. Aspiránsi vizsgáit letette, de disszertációja nem készült el. 1981-ben gerincműtéten esett át, ami befolyásolta életének további alakulását.

Többször tartott differenciálgeometriai konferencián előadást.

Bélteky Károly munkásságának fő területe az oktatás és a nevelés volt. Fiatal oktatóként igen hamar kapott komoly és felelősségteljes munkát. Alapozó jellegű főkollégiumokat tartott geometriából. Az elsajátítandó ismeretekhez nélkülözhetetlen segédanyagokat készített, egyetemi jegyzeteket írt. Hézagpótló munka volt az *Analitikus geometria és lineáris algebra* jegyzete.

Minden tevékenységét a precízség, az igényesség jellemezte. Óráira alaposan felkészült, viszont hallgatóitól is komoly munkát követelt. Feladatokat vállalt a tanártovábbképzés és a hátrányos helyzetű diákok segítése területén. Tagja volt az Intézeti Tanácsnak, az egyetem Oktatási és Nevelési Bizottságának. Részt vett különböző egyetemi szabályzatok készítésében, tantervek korszerűsítésében.

Évfolyamfelelősként is példamutató munkát végzett. Erre Székelyhídi László matematika-professzor így emlékezett vissza: „Majdnem harminc évvel ezelőtt mutattad meg nekünk, hogy milyen az, amikor - bár kisszerűen, csupán a tábla síkján - térbeli vektorokat adtunk össze, amikor három ortogonális ujjaddal a kísérő triédert szemléltetted, amikor elmondtad, hogy olyan embereket szeretnél faragni belőlünk, matematikus évfolyamodból, akikre büszke voltál, mint saját gyermekeidre. Emlékszem, mikor bejöttél a nagyelőadóba, egyből elcsitult a matfizes lányok zsivaja, tudtuk, olyasmit fogunk tanulni Tőled, ami fontos, pontos, és megmarad bennünk. Te akkurátus voltál mindig, és maradtál annak, szikárnak, gondosnak. Szeretve tiszteltünk ezért. Később kezdtük megérteni pontosságodat, szikárságodat, emberségedet.” (Egyetemi Élet, 2004. 43/6.)

Tagja volt a Bolyai János Matematikai Társulatnak.

Vezetőtanárként már nem tudott olyan aktívan bekapcsolódni a közéleti munkába, de tevékenységére itt is az alaposság, következetesség, a feladatok maximális teljesítése volt a jellemző.

Kitüntetései: az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1975), TTK Emlékérem (1983), Kiváló Munkáért (1988), Pedagógus Szolgálati Emlékérem (2001).

Kántor Sándorné

Benke Gyula (Szentiványlaborfalva, 1899. – Kapuvár, 1981.): tanár.
Erdélyben, a Háromszék megyei (ma Kovászna megye) kis faluban, Szentiványlaborfalván született. Apja, Benke János vasúti tisztviselő volt.

Jókai Mór felesége, Laborfalvi Róza, azaz Laborfalvi Benke Judit (Orbán Balázsnál Laborfalvi Benke Róza) közeli rokona volt a Benke családnak. Benke Gyula édesanyja Farkas Anna székely köznemesi családból származott. Elődei részt vettek az 1848/49-es szabadságharcban. Elemi iskolába szülőfalujában és Uzonban járt. Szülei elváltak. Az édesanya a Sepsiszentkirályban lakó ikertestvéréhez költözött fiával. A testvér férje, Zsigmond Sámuel biztosította a tehetséges fiú továbbtanulását. A sepsiszentgyörgyi Református Mikó Kollégium diákja lett. Ebben a híres és nagy múltú intézetben szerezte tanítói oklevelét 1919-ben. Az ifjú tanító nem tudott elhelyezkedni, mert a trianoni békeszerződés következtében a Romániához csatolt Erdélyben a magyar nyelvű oktatás nagyjából megszűnt. Az egyházi iskolákban lehetett volna álláshoz jutni, ha a magyar anyanyelvű tanító a román államnak hűségesküt tesz. Benke Gyula nem lett renegát! Nem tett fogadalmat. A megcsonkított országba menekült. Budapesten lakó egyetemi tanár rokona segítette álláshoz. Túrkevére helyezték tanítónak. A nagykun kisvárosban tanított és tanult. Magánúton szerzett magyar nyelv és történelem tanítására tanári képesítést a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán. Amikor sorsa jobbra fordult, Magyarországra hozta édesanyját és gondozta haláláig. 1936-ig tanított Túrkevén. Innen helyezték Balmazújvárosra, az állami polgári iskolába, és kinevezték a koedukált iskola igazgatójának. Neves elődje Csapó István – a megyei tanügyigazgatásban dolgozott hosszú ideig, majd Debrecen város tanácsa művelődési és oktatási osztályának volt vezetője – igazgatása alatt színvonalas munka folyt az iskolában. Megyeszerte a legjobb iskolák egyikének tartották az újvárosi polgárit. Benke Gyula vezetési módszere hasonló volt a Csapó Istvánéhoz. Az iskola jó híre továbbra is elismert maradt. Kiválóan képzett tanárok alkották a kis tantestületet. Ferenczi Kálmánné, Gál István, Rokosz József, Rokosz Józsefné Suszter Rózsa és kolléganőik egységes pedagógiai elvek alapján tanítottak, neveltek. A barátságos, figyelmes, türelmes magatartás, a közvetlenség, az érdeklődés tanítványaik problémái iránt tette őket emlékezésre méltókká.
Benke Gyula a polgári iskolában négy évig nemcsak igazgatóm, hanem történelemtanárom is volt. Magam előtt látom most is ezt a nemes lelkű, kiváló pedagógust, akinek pedagógiai tevékenységét mély szociális felelősségérzet és a szeretet motiválta. Személyiségének legfontosabb jegyei az alapos tárgyi ismeret, a mindenre kiterjedő nagyon pontos szaktudás és pedagógiai felkészültség, a pedagógusi hivatással kapcsolatos megingathatatlan morál voltak. Olyan sajátos nevelői tulajdonságokkal rendelkezett, mint az élénk szellemi érdeklődés, a biztos és gyors ítéletalkotó képesség, a lényeglátás, a gyakorlatiasság és a tanítványaival azonosuló képesség. Igazságos és következetes volt. Pontos és megbízható felvilágosítást, útbaigazítást kaptunk tőle. Elősegítette az életpályákra való felkészülésünket.
Higgadt, gondolkodó fő volt. Fontos erkölcsi követelménynek az embertársaink iránti tiszteletet tartotta. Megvetette azokat, akik az emberi méltóságban másokat megaláztak. Olyan ifjakat nevelt, akik felnőve tudtak és akartak a társadalomért munkálkodni. A történelemórákon döntően hozzájárult a tanítványai jellemének formálásához. Gazdagította és erősítette érzelmeiket. Felkeltette a múlt iránti érdeklődésüket, elősegítette a történelmi időben és térben való tájékozódásukat. Akár egyetemes, akár magyar törté-

nelmet tanított, mindig távol állott tőle a történelemhamisítás.
Az 1944. március 19-i német megszállást követően megszűnt a tanítás. Rövid idő múlva elutazott Balmazújvárosról. A sors a Dunántúlra sodorta. Ott ismerkedett meg Tihamér Anna kapuvári polgári iskolai tanárnővel, akivel 1945-ben házasságot kötött. Még abban az évben feleségével visszatért Újvárosra. Átvette a polgári iskola vezetését Ferenczi Kálmánnétól.
1945-ben az általános iskola életre hívásáról döntött az ideiglenes nemzeti kormány. Megkezdődött a polgári iskola fokozatos megszüntetése. Sokan remélték, hogy a megszűnőben levő polgári iskola helyett egy valódi középiskola kezdi meg működését a községben. 1946 őszén sejteni lehetett, hogy a remény valósággá válik. Ekkor kezdték hivatalosan is szervezni a paraszt-dolgozók gimnáziumát. A gimnázium a debreceni Fazekas Mihály Dolgozók Gimnáziumának partikulája volt. Benke Gyula vezette. Itt tanította Soós Imrét, a kiváló színészt. Az iskola kérészéletű volt. Nem Benke Gyulán múlt a megszűnése.
1946 szeptemberében a polgári iskola tanáraiból és az állami népiskola tanítói karából megalakult az állami általános iskola tantestülete. Az összevont intézmény vezetésére az elemi népiskola igazgatója, Sükösd Ferenc kapott megbízást. A pedagógus szakszervezet balmazújvárosi csoportja és Sükösd Ferenc javaslatára a tankerületi főigazgató az 1947. január 14-én kelt rendeletével az iskolát fiú- és leánycsoportra osztotta. A leányiskola – benne a polgári iskola harmadik és negyedik osztálya – igazgatójának Benke Gyulát nevezte ki. Megsokszorozott erővel folytatta és legjobb tudásával végezte ezután is felelősségteljes munkáját. A tantestületbe az újvárosiak mellé Erdélyből és Kárpátaljáról menekült tanítók érkeztek. Vezetői munkája során elsőrendű feladatának tekintette ennek a vegyes összetételű közösségnek a fejlesztését, kollégái gyakorlati pedagógiai tevékenységének segítését és ellenőrzését. Vallotta, hogy kartársaival szorosan együttműködve lehet létrehozni minőségileg újat az oktatásban. Új gondolatokkal, vágyakkal tekintett a jövőbe. Támaszkodott a hozzá beosztott nevelők véleményére, javaslataira. Szolgálatnak tekintette a vezetői beosztást. Vezetői munkájának tekintélyt adott mélyen emberi érzése, magatartása. Nem tartotta magát autokratikus vezetőnek, de a mindent elnéző vezetői stílus sem volt rá jellemző. Alapelve volt kartársaiban mindig a jót keresni és meglátni.
A Balmazújváros közoktatásában elit intézménynek számító polgári iskola utolsó diákjaitól az 1947/48-as tanév végén Ferenczi Kálmánné és ő búcsúzott. Az iskolák államosítása után felesége visszavágyott Kapuvárra. 1949-ben kérték áthelyezésüket Győr-Sopron megyébe. Kérésüket elfogadták, s véglegesen Kapuváron telepedtek le. A kisalföldi városban tanítottak nyugalomba vonulásukig.
Benke Gyulát Kapuváron is szerették, tisztelték. Nagy gondot fordított tanítványai nevelésére. Fiatal kartársainak mindig szívesen adott tanácsokat, elsősorban módszertani útmutatást. Hamarosan járási magyar szakos szakfelügyelő lett. Szakfelügyelői munkáját felettesei is elismerték. Ezt bizonyítja, hogy pár év múlva kinevezték megyei vezető szakfelügyelőnek. 1962-ben ment nyugdíjba. Továbbra is kapcsolatot tartott iskolájával, a szakfelügyelettel és az Országos Pedagógiai Intézettel. Büszke volt arra, hogy az OPI felkérte az új tantervek és módszerek kidolgozásában való részvételre. Javaslatait, tervezeteit megmutatta igazgatójának, Baranyai Istvánnak. Javaslatai között szerepelt a magyar nyelvtan és az irodalom külön tantárgyként történő tanítása. Nem értett egyet a csoportfoglalkozásokkal, mert szerinte az passzivitásra készteti a lusta tanulókat. Az állandó szellemi tevékenység, a munka teljesen tisztán tartotta elméjének frissességét.
Balmazújvárostól, a számára kedves helytől nem szakadt el. Feleségével a nyári szabadságuk jelentős részét itt töltötték. Gyermekük nem született. Magányosan éltek. Legközelebbi hozzátartozója, a hőn szeretett keresztlánya Csíkszeredán tanított. A Ceausescu-rendszerben nem látogathatta meg őket.
1975-ben halt meg. Kívánsága az volt, hogy az unitárius vallás szertartása szerint temessék el. Kívánságát nem tudták teljesíteni, mert Kapuváron és környékén ez a vallás ismeretlen volt. Unitárius pap helyett a csornai evangélikus lelkész mondott gyászbeszédet és imát. Sírjánál Baranyai István, volt igazgatója búcsúzott tőle. Temetésén nem vett részt a súlyos betegen kórházban fekvő felesége. Keresztlánya sem lehetett ott, mert nem kapott kiutazási engedélyt. A

rendszerváltozás után azonban a kapuvári sírra a szülőföldről hozott földet, virágot, és székelyföldi fenyőfa-csemetét ültetett.
Benke Gyulát és feleségét, Nusi nénit nem felejtették el az újvárosiak. Tanítványaik és a még élő kollégáik kegyelettel őrzik emléküket.
Forrás:
Dávid Józsefné Székely Mária, a csíkszeredai Márton Áron Gimnázium nyugdíjas tanárnője által közölt adatok.
Király István: Iskolák és oktatásügy Balmazújvároson 1473-2000. (Kiadta Balmazújváros Önkormányzata 2000-ben)
Balmazújvárosi iskolák iratai a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban. (Fondszámok: VIII. 101/b; VIII. 162/a; XXVI. 105/b)
Baranyai István kapuvári ált. iskolai igazgató visszaemlékezése.

Király István

Bilincsi Lajos (Püspökladány, 1931. február 14. – Debrecen, 2004.): tanító, tanár, könyvtárigazgató.

Partra szállottam. Levonom vitorlám
A szelek mérgét nemesen kiálltam.
(Berzsenyi Dániel)

Püspökladányban született egy két-szobakonyhás falusi ház kisebbik szobájában, bábaasszony közreműködésével. A ház másik szobáját anyai nagyszülei lakták. Az épület nagyapja saját kezű munkája volt. Takaros, gangos és az akkori ladányi körülmények között rangos háznak tudták.

Az első négy osztályt a ref. elemi népiskolában végezte. Ezután négy évig a helyi Dr. Petri Pál polgári iskolában tanult. Erős követelményeket támasztó, szigorú, de talán éppen ezért jó hírű iskola volt. Többnyire jeles és jó eredménnyel vette az akadályokat. 1945 nyarán nehéz döntés elé került a család: Mi legyen a polgárit végzett fiúval? Segédjön el tanoncnak valamelyik szakmában? Tanuljon tovább valamelyik középiskolában? Édesapja, aki férfiszabó volt, a saját szakmájának továbbvitelét is felvetette. Ehhez volt legkevésbé vonzódása. Végül is a család – volt kedves tanára, Dorogi Márton biztatására – a továbbtanulás mellett döntött.
A Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetében folytatta tanulmányait, miután az egészségügyi, ének-zenei "pályaalkalmassági" előszűrésen sikeresen átesett.
Itt, a háború utáni körülmények miatt, az első tanévben heti három napon volt tanítás.
A „prepa-tudat” ekkor alapozódott meg benne: készülni a néptanítói pályára, amit nagyon szépnek és vonzónak tartott. Tudatosan készült a választott hivatásra. Egy füzetbe feljegyezte, hogy bizonyos tanári megnyilvánulásokból melyek azok, amelyeket majdan tanítóként feltétlenül el akar kerülni.
Az első évben édesapja féltestvérénél lakott, a második évben viszont bejáró diák lett Püspökladányból. Reggel 5 órakor kelt, majd körülményes vonatozás után késő este ért haza, s következett „levezetésként” a másnapra való felkészülés.
A bejáró diákok élete akkor vált kellemesebbé és kényelmesebbé, amikor a körülmények javulása következtében a MÁV külön diákkocsit tudott biztosítani. Hamar kialakult egyfajta bejáró diák-közösségi szellem. Közös nótázások, élcelődések, mesélések, játékok tették kellemessé a napi két-két és fél órás együttlétet.
A debreceni 4 líceumi év követelményeinek teljesítése nem okozott nehézséget számára, tanulmányi eredményeket tekintve az osztály élvonalához tartozott. Az emberi kapcsolatok iránti érzékenységét jelzi önletrajzában írt vallomása:
„Mindmáig nagyon sajnálom és restellem, hogy nem értékeltem eléggé osztályfőnökünk, Nagy Ferenc művésztanár szeretetteljes törekvését, sőt ezzel néha-néha csúnyán visszaéltünk. Jóval később a 60-as években volt alkalmam mint

festőművészt is jobban megismerni és becsülni. Mi akkor csak a „csupaszív" ember kétségbeesett erőfeszítéseit mosolyogtuk meg amolyan siheder kegyetlenséggel, okozva ezzel bizonyára sok keserűséget és fájdalmat."

Visszaemlékezésében valamennyi képzős tanárának egyéniségét a hálás tanítvány szemszögéből mutatja be. Különösen megragadta Jakucs István matematika-fizika tanár csendes, szelíd modora, imponáló tárgyi tudása, lankadatlan aktivitása, segítőkészsége. Az ő hatására fordult figyelme a természettudományok irányába.

1949-ben jeles minősítésű érettségi vizsga után Egerben folytatja főiskolai tanulmányait, matematika-fizika szakon, s 1952-ben államvizsgázott kitűnő eredménnyel.

Mindig szeretettel és hálával gondolt kitűnő tanáraira, dr. Both Györgyre, dr. Rapcsák Andrásra, Darvas Andrásra, dr. Balázs Bélára.

Első munkahelye az Egri Főiskola kémia tanszékén volt. Both György professzor úr mellett már hallgató korában belekóstolt a tanszéki munkába. Both professzor bevonta kutatásaiba. A búza jarovizációja során lezajló biokémiai folyamatok. témakörben megírt dolgozatát a bíráló bizottság elismeréssel díjazta.

Gyakornok, majd tanársegéd volt 1955 nyaráig. A kémia tanárképzés átszervezése miatt az illetékes bizottság három helyet kínált fel neki: Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémiát, Hajdúnánási Gimnáziumot, Pétervásárai Járási Kultúrházat. „Több okból – de talán nem eléggé meggondoltan – ez utóbbit választottam." írja visszaemlékezésében.

1956 nyarán hazahívták és kinevezték a Püspökladányi Járási Könyvtár vezetőjévé. Új, érdekes, szép munkát kapott. Ettől kezdve nyugdíjba meneteléig a könyvtárosi munka határozta meg életét.

1961-65 között a KLTE könyvtárában dolgozott, mint csoportvezető. Ezt követően egy évig a TIT megyei titkára volt Debrecenben, majd 1966 decemberében a Debreceni Agrártudományi Főiskola könyvtárának vezetője, majd igazgatója lett.

Szakmai munkáját több alkalommal is elismerték (Miniszteri Dicséret, Szocialista Kultúráért Kitüntetés két alkalommal, a Mezőgazdaság Kiváló dolgozója jelvény egy alkalommal, Szabó Ervin Emlékérem kitüntetés egy alkalommal). Szakmai fejlődését szolgálta az ELTE könyvtár-kiegészítő szakán eltöltött három év. Több cikluson át tagja volt az Országos Könyvtári és Dokumentációs Tanácsnak, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Országos Vezetőségének, több éven át elnöke volt a Főiskolai Könyvtárak Igazgatói Tanácsának, továbbá az Agroinform Szakkönyvtári Tanácsadó Testületének.

Az ifjúkori néptanítói álmokból, tervekből kevés valósult meg. Mindig örömmel vett részt óraadói minőségben egy-egy iskola oktató-nevelő munkájában. Matematikát és kémiát tanított a pétervásárai és a püspökladányi általános iskolában, valamint a gimnáziumban. Bizonyos rendszerességgel részt vett a dolgozók esti iskolájának munkájában is.

1961-ben megnősült, felesége OTP-s csoportvezetőként dolgozott, két lányuk született.

Nádas Zsuzsa, volt munkatársa és utóda az igazgatói poszton búcsúbeszédében így emlékezett róla:

„Meghalt egy ember, aki közülünk való volt. Mécsesek gyúlnak és harangszó mellett eltemetik. Sokak számára ez csupán csak egy hír. Bilincsi Lajos nyugalmazott könyvtárigazgató, vagy ahogyan mi, munkatársai szólítottuk: „Főnök", csendben itt hagyott bennünket.

Bilincsi Fajos élete 1956-tól kezdve összekapcsolódott a könyvekkel, a könyvtárral. A járási könyvtár vezetőjeként, később a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának igazgatójaként tevékenykedett választott hivatalában.

A könyvtárosság számára nemcsak munka volt, nemcsak egy szakma, hanem valóban hivatás vagy ahogyan ő fogalmazta 1985-ben: „.A könyvtár hivatása, hogy otthonos «szolgáltatóház» legyen, ahol tudásunkban gyarapodni, ízlésünkben finomodni, emberségükben fényesedni térnek be az olvasók." Ennek szellemében tevékenykedett egész életében.

Bilincsi Lajos 1966-ban került az Agrártudományi Egyetem Könyvtárába, és egészen 1990. december 31-ig vezetőként, igazgatóként dolgozott itt. A könyvtár állományát elődjétől meglehetősen rendezetlen állapotban vette át. Azt is mondhatnánk, hogy ő csinált könyvtárat a meglévő gyűjteményből. Gondos irányításával feltárták, rendszerezték a meglévő állományt, amit az elkövetkező években folyamatosan és tervszerűen gyarapított, mindig szem előtt tartva az

intézményben folyó oktatás, kutatás igényeit. Vezetése alatt alakult ki a korszerű, modern könyvtári elrendezés, szabadpolcos rendszer.
Nagy gondot fordított az olvasókkal való foglalkozásra, a hallgatók könyvtárismereti oktatására és a felsőbb évesek szakirodalmi tájékoztatására. Gyakran és szívesen rendezett kiállításokat. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű volt az intézmény 100 éves jubileuma alkalmából rendezett kiállítás. Tevékenysége is hozzájárult, hogy a könyvtárat 1980-ban tudományos könyvtárrá minősítsék.
1990-ben a könyvtárban elkezdődött az a könyvtárbővítés, amelyet már a hetvenes években felvetett és kezdeményezett. Valóra vált az álom, igaz már nem aktív könyvtárigazgatóként, de mint szakértő, nyugállományba vonulása után is aktív munkával és jó ötletekkel segítette a könyvtár korszerűsítési munkálatait.
Bilincsi Lajos tevékenysége országosan is elismert volt, hiszen példamutató munkát végzett az egyetemi és főiskolai könyvtárügy fejlesztésében. (…)
Szakmai közéleti munkáját mindenkor a példamutató szorgalom és hozzáértés, jellemezte. Munkáját kollégái, felettesei, a könyvtáros szakma is elismerte. Ezt mutatják azok a kitüntetések, amelyekkel büszkélkedhetett. A Szocialista Kultúráért elismerést kétszer is megkapta, 1958-ban és 1971-ben. 1976-ban a Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója címet érdemelte ki. 1985-ben a könyvtáros szakma akkori legmagasabb elismerését kapta, a Szabó Ervin-emlékérmet.
1990-ben történt nyugállományba vonulása óta sem szakadt el a könyvtártól, a könyvektől, a folyóiratoktól. Betegsége utolsó idejéig folyamatosan, szinte naponta visszatért az agrárkönyvtárba. Sohasem felejtette el felhívni figyelmünket egy-egy frissen megjelent szakkönyvre, egy érdekes cikkre, amit olvasott vagy amiről hallott. Mindig naprakész szakmai információkkal rendelkezett. (…)"
Források:
Bilincsi Lajos önéletrajza, Nádas Zsuzsánna könyvtárigazgató emlékezése. (Egyetemi Élet 2004. szeptemberi száma), személyes emlékezések.

Ungvári János

Bíró Ferenc (Hajdúböszörmény, 1935. december 5. – 1981): festőművész, főiskolai docens, a hajdúsági nemzetközi művésztelep alapító tagja.

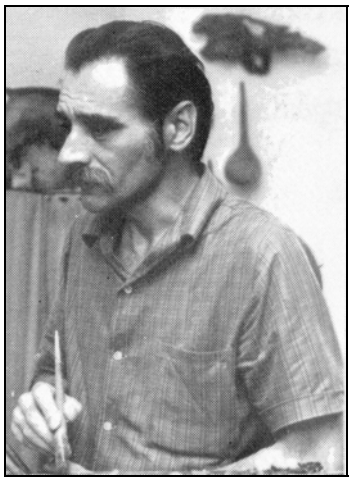

Iskoláit szülővárosában, a Bocskai téri fiúiskolában kezdte 1942-ben, majd a debreceni Péchy Mihály Építőipari Technikumban érettségizett. Felsőfokú diplomáit az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola rajz-földrajz szakán és a budapesti Képző- és Iparművészeti Főiskolán szerezte.
Pedagógusként 1958 és 1981 között szülővárosában tevékenykedett: a II. Rákóczi Ferenc utcai általános iskolában, a Bocskai István Gimnáziumban és 1971-től a Debreceni Tanítóképző Főiskola hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetében.
Emberi és szakmai értékeit utolsó munkahelyének búcsúztatója így foglalta össze: „A veszteség, amely Bíró Ferenc művésztanár halálával ért bennünket, megdöbbentett, bár tudtuk, hogy; halálos betegséggel küszködik. Olyan ember távozott közülünk, akinek halk szava, sajátos tónusú festészete meggyőzően és hatásosan közvetítette gondolatait, érzéseit, hangulatait (...) Iskolai és felnőtt képzőművészeti szakkörében ambiciózus fiatalok indulásához adott pótolhatatlan segítséget. A pedagógustól leendő óvónők százai tanultak tudatos látásmódot, szakmai szigorúságot és következetességet, finom érzékkel elemző szemléletet és alkotói gyakorlatot". (A Debreceni Tanítóképző Főis-

kola Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetének Évkönyve - 1981.)

Bíró Ferenc művészetében volt egy időszak, amikor csak hegyet festett. Hogy milyen látvány-élmény alapján, azt tudhattuk, hiszen akkoriban a tokaji. művésztelepre járt. De a benső indítékot, az igazi lelki hajtóerőt csak később sejthettük meg.

Nagy ívű, mély kék, mély zöld, lilás fekete hátú hegyek uralják ezeknek a képeknek a felületét, eltörpítve az alul húzódó kis házakat, fákat, bokrokat. Szépnek és félelmetesnek ábrázolta így a hegyet Bíró Ferenc. Vonzónak és fenyegetőnek láttatta a magasságot. Vajon elsősorban a szülőváros és a Hajdúság síkföldjéhez szokott tekintet nyilatkozott volna meg ezáltal?

Majd az utolsó évek merészen és teljesen átalakított motívum-változatai adnak erre a kérdésre tagadó választ és kiegészítő értelmezést. Egyvégtében készültek ezek az utolsó művek, lankadatlan izzású, tartós érzület hatására. Középpontba itt már nem a hegyek viszonylagos magassága került, hanem a hegyek, a felhők, az égboltozat táguló végtelensége. Fordított irányú örvény jelenik meg ezeken a felületeken, amely fölfelé húz, magával emel, és magába veszejt.

Hegyet, felhőt, magas égboltozatot festett tehát az a művész, akinek mélyen ülő sötét szeme a síkföldről mindig valahova messzire nézett? Azt is, de mást is, többet is. A kibontakozás és a tökéletesség magasan lebegő eszményéről tett sóvárgó és gyötrődő vallomást, annak rabul ejtő vonzásáról és irgalmatlanul érvényesülő elérhetetlenségéről. Hegynek föl tartott Bíró Ferenc - egész pályáján. Ha kisiskolások maszatos krétarajzát javítgatta, ha visszautasíthatatlan felső kérésre helyi politikai rendezvények plakátjait tervezte, végső művészi törekvése akkor is és annak ellenében is abban állt, hogy a tárgyiasságot, a hangulatiságot, a tetszetős látványt és a jelképességet valamilyen egységbe ötvözze. Olyan egységbe, amilyenbe a legjobban lehetett. Bizony, a lehetetlent súroló igény volt ez, örökös kísérletezésbe hajszoló önkéntes vállalkozás. Ezzel magyarázható, hogy a pálya középső szakaszától főleg sorozatokat alkotott. Sorozatait rokon, sőt olykor azonos motívumokra építette, ámde a megjelenítés különböző síkján, a művészi teljesség más-más szintjén.

Valószínűnek mondhatjuk például, hogy gyöngéd és mesei hangulatú tájképeinek az a csoportja, amelyet utólag hibátlannak minősíthetünk - az ő szándéka szerint inkább első vázlatnak készült, a színek és a formák gyors, könnyed lejegyzésének. Utána aztán a második, a harmadik változatban már a ritmikus szerkesztésű formarend, a jelképesen kifejező alakítás utjait-módjait kutatta. Közben nem egyszer elsodródott a fogalmilag megnevezhető gondolat vagy társítás határáig, vagyis az illusztrációig. Ezzel azt kockáztatta, hogy szétfeszíti a képi elemek természetes egyensúlyát. Hetekig, hónapokig tartó önemésztő munka maradt így torzóban. Bíró Ferenc ezzel is számolhatott, mert hiszen újrakezdte, ismét és ismét elindította ezt a képfejlesztő kísérletet. Ezekre a kísérletekre azonban már nem adatott neki elég idő.

Java festményei között az egyedi, jellegzetes hangulatú és finoman, nemesen dekoratív arcképek és alakképek, továbbá az erős költői és gondolati sugallatú, megrendítően látomásos kompozíciók bizonyulnak maradandónak. Önarcképei pedig mintegy külön háttérbe foglalják bele a kísérleteket, a változatokat, a sorozatokat, a pályát magát - szelíd tűnődés és komor magányosság, öntudatos határozottság és dermesztő rémület, szilárd nyugalom és csüggedt menekülés, méltóság és megalázottság találkozik bennük. Ha aztán az önarcképek saját szerepét keressük, arra jutunk, hogy a művész sokoldalúsága mellett a lélek kifinomultságát és gazdagságát tanúsítják.

Fontosabb egyéni és közös kiállítások:

Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény 1961., Medgyessy Terem, Debrecen 1964., Nemzeti Galéria, Budapest 1964., Munkácsy Terem, Békéscsaba 1965., Művelődési Központ, Salgótarján 1966., Művelődési Központ, Balassagyarmat 1966., Művelődési Ház, Kiskunhalas 1967., Tokaji Galéria, Tokaj 1969., Déri Múzeum, Debrecen 1973., Pedagógus Művelődési Ház, Debrecen 1975., Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep záró-kiállítása, Hajdúböszörmény 1964-1980.

Emlékkiállítás:

Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény 1982. ,1986., 1995.; 2005.

Pályakezdésének tizenötödik évfordulója alkalmából, 1976-ban Káplár Miklós Díj-jal tüntették ki.

Huszonnégy évvel ezelőtt, a frissen ásott sírnál a jó célokat követő és makulátlan embertől, a

művelt és ihletett művésztől,. a lelkiismeretes és következetes tanártól búcsúztunk. Ne tagadjuk, akkor még rang nélkül. Most már azonban illendő is, szükséges is odaítélni azt a rangot. Magas művészi rangra gondolhatunk.

Székelyhídi Ágoston

Biszkup Sándorné Szladek Ilona (Tőketerebes, 1916. augusztus 1. – Hajdúszoboszló, 1990. augusztus 7.): tanító.

Iskoláit Vásárosnaményban kezdte (elemi és négy polgári). A tanítóképző ötéves évfolyamát Debrecenben végezte. Pályáját Vásárosnaményban kezdte, ahol férjhez ment Joó Szabolcshoz, aki a Bereg megyei Ármentesítő Társulat főszámvevője volt, ezért a társulat ősi székhelyére Beregszászba kellett költözzenek. Itt érte őket a II. világháború vihara. Férjét több ezer magyarral együtt 1944 őszén „malenki robotra" hurcolták, ahonnan soha nem tért vissza. Neki is szüleivel együtt el kellett hagyniuk szülőföldjüket. 1947-ben áttelepítették őket Magyarországra. Véglegesen Hajdúszoboszlón telepedtek le, ahol tanítói szolgálatra jelentkezett.

Először a leányiskola biztosított számára állást, ahol negyedik osztályosokat tanított. 1950-ben helyettes igazgató is volt. Pedagógiai munkásságát a nagyon jó szakmai felkészültsége és a gyermekek szeretete jellemezte, talán azért is, mert saját gyermeke nem lehetett.

Tanítványai, amikor a IV. osztályból átkerültek felső tagozatba, nagyon jó alapokkal, jó magaviselettel és szorgalommal rendelkeztek. A „volt" tanító nénijükről nagy szeretettel beszéltek, aki sok élményt szerzett kis tanítványainak kirándulások alkalmával. Bemutatta nekik a várost és környékét, sőt még Debrecen nevezetességeit is.

1950-ben másodszor ment férjhez Biszkup Sándorhoz, középiskolai történelem-földrajz szakos tanárhoz. Az ötvenes évek végén került az 1. számú iskolához (most Gönczi Pál Ált. Isk.). Itt is negyedikeseket tanított leginkább. Tanítványai és a szülők szerették, becsülték, mert jó kapcsolatot alakított ki velük. Kartársai is szerették, kedves modoráért, színes egyéniségéért. Több mint 30 évet töltött el a tanítói pályán nyugdíjba vonulásáig.

Nagyon jó írói képességekkel rendelkezett, művelt, olvasott személyiség volt. Több gyermekszíndarabot írt, melyek az akkori ifjúságnak érdekes, nemes szórakozást nyújtottak. Országos sikereket értek el gyerekdarabjai, a sajtó dicsérte, az 1960-as években a Magyar Televízió is érdeklődött művei iránt.

Néhány ifjúsági darabját a Móra Kiadó jelentette meg, álljon itt néhány műve a teljesség igénye nélkül:

A legyek lakomája. Marika, meg a tanszerek. Gyöngyszemek a mérlegen. Anyák napján. A kapzsi Csun. (Kínai mesejáték három felvonásban) Cirmike emlékiratai (macskaregény).

A felsoroltakon kívül kéziratban még találhatók hasonló művek, kiadatlanul.

A szoboszlói temetőben nyugszik szüleivel együtt.

Források:

Biszkup Sándor emlékezése, hivatalos és családi iratok, fotók.

Ezek figyelembe vételével megfogalmazta:

Papp Attiláné

Bocsor István (Sátoraljaújhely, 1933. január 19. – Miskolc, 1988. augusztus 8.): középiskolai tanár.

Sátoraljaújhely a Hegyalja központja volt évszázadokon át, nagy történelmi múlttal, híres emberekkel, gazdasági és kereskedelmi központtal rendelkező megyeszékhely. A hajdani

Deákok utcáján jutunk el a pálos – ma piarista – kolostorhoz, ahol 1789-ben kezdte meg működését a gimnázium, végleges méretét 1964-ben érte el. Jeles diákja volt Kossuth Lajos is, nevét 1948-tól viseli az iskola. Itt volt diák és itt tanított 33 éven át Bocsor István. Kossuth emléktáblája előtt vitt el útja naponta, figyelmeztetve a szellemi és erkölcsi értékek kiteljesítésére, megóvására.

1933. január 19-én született Sátoraljaújhelyen. Édesapja pénzügyőr volt, egyedül tartotta el népes családját. Édesanyja vezette a háztartást és nevelte három fiúkat. István matematika-fizika szakos középiskolai tanár, Ernő orvos, László római katolikus lelkész lett. A család becsületes szellemisége segítette széles körű, sokoldalú érdeklődésének kibontakozását. Gyermekkori játszópajtásaival kirándult, megismerte a környező hegyeket, a Hegyköz előtte nyitott könyv volt.

A család élete Sátoraljaújhelyhez, Kassához, majd a II. világháború után ismét szülővárosához kötődik. Gimnáziumi évei idején Vadász László paptanár volt osztályfőnöke. Kitűnt matematikai gondolkodásmódjával, példamegoldó képességével, tudásával.

Amikor 1948-ban államosították az iskolákat, nyitottabb lett a diákélet. Bodnár Imre igazgató ambícióval teli egyéniségével, jobbnál-jobb nevelési ötleteivel fellendítette 1950-től az iskola életét és kiteljesítette a Kossuth-hagyományokat. A mércét magasra tette az iskola, a megye legjobb négy gimnáziuma közé tartozott, így gazdag útravalót kapott iskolájától.

Tanulmányait 1951-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karán kezdte, ahol 1955. július 19-én matematika-fizika szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Összetartó volt az évfolyam, tudtak egymásról, kapcsolatuk nem szakadt meg.

1964-ben vette feleségül volt tanítványát Karniss Máriát, és matematika-számítástechnika szakos középiskolai tanárként pályatársak lettek. Gyermekeik: István (1965) tanító és Zoltán (1970) matematikus és matematika szakos tanár. Később egészségügyi menedzser és közgazdasági szakirányú másoddiplomát szerzett.

Bocsor Istvánt 1955 júliusában nevezték ki első és egyetlen munkahelyén, sajnos 1988-ban pályája lezárult. Nagy tudású, jól felkészült szakembernek tartották tanártársai, diákjai, akik közül sokan érvényesültek tanári, mérnöki és orvosi pályán.

A szorgalmára és a korszakra egyaránt jellemző, hogy szaktárgyai mellett tanított ábrázoló geometriát és rádiós politechnikai elméletet is. Vezette a matematika, a haladó fizika és rádiós szakköröket. Érdekelte a közélet, a politika, de abban részt nem vállalt. Tájékozottságát, átlagon felüli intelligenciáját volt alkalmam megismerni, hiszen 31 éven át voltunk pályatársak, a tanári szobában egy asztalnál ültünk. Majd minden osztályában tanítottam irodalmat, kevés szóból is megértettük egymást.

Tudós-tanár egyéniség volt, feladat-megoldási kérdésekben felülmúlhatatlan. Tanított és nevelt. Roppant munkabírását, munkaszeretetét bizonyítja, hogy 1956-tól haláláig tanított a Dolgozók Levelező Tagozatán matematikát, 1964-68 között a miskolci kihelyezett Gépipari Technikum esti osztályában matematikát, fizikát, általános és erősáramú elektronikát, valamint a Dolgozók Faipari és Ruhaipari Technikumában szaktárgyait.

Rutinos tanáregyéniség volt, precíz, igényes, a tudást megkövetelte. Lendületes óravezetése, jó kapcsolatteremtő képessége imponált a szakfelügyeletnek is.

Tudását folyton fejlesztette, részt vett a KÖPTI nyári tanfolyamain; így 1956-ban Székesfehérváron robbanómotor-ismertető, 1958-ban, Debrecenben általános politechnika, a következő

években Szegeden politechnikai gyakorlatok metodikája, Miskolcon erősáramú elektrotechnika-szabályozástechnika, majd Budapesten hét ízben rádiós továbbképzéseken szerzett elismerést. 1970-ben Miskolcon „Elektrotechnikus digitális számítógépek" című tanfolyamon az ODRA 1013 és Cellarton-2 számítógépekkel foglalkoztak. 1974-ben Debrecenben egyéves komplex továbbképzésen végzett kiváló eredménnyel.
Katonai szolgálata egyetemi éveire és tanári működésének kezdetére esett. Utóképzésekben vett részt, alhadnagyként szerelt le 1970 májusában. Megkapta az MHSZ Honvédelmért jelvény arany fokozatát.
Munkásságáról az 1964-es jubileumi iskolai évkönyv így ír: „Osztályfőnök, KISZ-segítő tanár. A fizika tanárok munkaközösségének vezetője. A fizikaszertár őre. A Bolyai társulat és a Természetbarátok Egyesületének tagja." A szertárban példás rendet tartott, gondosan bővítette az eszközparkot, szívesen előkészítette azokat a szaktanárok óráira.
Ambiciózus, hivatásának élő tanár volt. Gyakran felkeresték otthonában volt tanítványai, beszámoltak előmenetelükről, büszkén szóltak az elért karrierről. Előfordult, hogy külföldön kapták meg azt az elismerést, amit itthon reméltek. Szakmai tanácsait kollégái és diákjai kikérték, elfogadták.
Komolyan vette Kossuth üzenetét, amit Turinból küldött a Gimnáziumnak:
„(…) a tudás vágyának felébresztését kellene feladatul venni (…)"
Bocsor István kollégám ezt tette.
Felhasznált irodalom: okmányok és családi feljegyzések.

Medelle Lászlóné

Bodnár Irén (Hajdúböszörmény, 1910. július 11. – 2004): óvónő, szakfelügyelő.
Hajdúböszörményben született, Bodnár Imre gimnáziumi tanár lányaként. Édesapja javaslatára 1926-ban Budapestre került, ahol szorgalmának köszönhetően ösztöndíjasként végezte el az óvónőképzőt. Az iskolai évek alatt gondosan gyűjtött gyermekversek, mondókák, az évtizedek alatt halmozódó fotók, jegyzetek őrzik munkásságának emlékét.
1930-tól három éven át kitűnő képesítése ellenére sem kapott munkát: szőnyegszövéssel foglalkozott ebben az időben. 1933-tól nyugdíjazásáig (1968) vezetőként dolgozott a hajdúböszörményi Szoboszlói, az Újvárosi, a Kossuth, a Weszprémy utcai óvodákban, 1955-től tizenhárom éven át a Kálvineum épületében, az óvóképző gyakorló óvodájában.

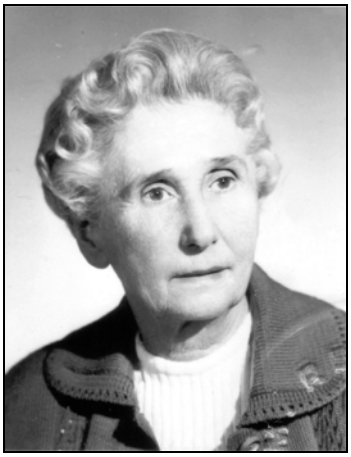

Mintaóvónői vizsgát tett 1957-ben, majd felügyelőként látogatta Hajdúböszörmény és Hajdúszoboszló óvodáit. Okos figyelemmel a tudás tiszteletével tárgyilagos ítélő- és lényeglátó képességével ösztönözte igényességre és alaposságra óvónőit. Így élt és ezt követelte környezetétől is. Nem törekedett olcsó eszközökkel a népszerűségre. Tekintélyét szakmai tudása, szilárd értékrendje, kulturált emberi magatartása adta.
Munkáját 1957-ben „Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetéssel ismerték el.
Irén néni az óvónői szakma nagy mestere volt. Dr. Kovács György, a Hajdúböszörményi Óvónőképző nyugdíjas igazgatója egy hihetetlen lelkesedéssel, szigorú lelkiismerettel dolgozó, kiválóan felkészült óvodai szakemberre emlékszik vissza. Számára Irén néni volt az óvónői szakma csúcsa. Emberi nagysága, szakmai tekintélye tette azzá. Talán szerénysége, a megfelelek-e a feladatnak lappangó kételye késztette őt mind többre és juttatta a szakmai tudás legmélyebb, legnemesebb rétegeibe.

Csodálatra méltó volt szakmai frissessége. Mindig megújulva, naprakészen, a legkorszerűbb módszereket alkalmazta.
Példás pedagógiai munkássága révén lett a Hajdúböszörményi Óvónőképzőben a képzés színvonala példaszerű, a hallgatók pályára indítása igényes. Kiváló tanáraink mellett ő volt a képzés lelke.
Ő egy valódi „mintaóvodát" teremtett Hajdúböszörményben. Mestere volt annak, hogyan érhetik a legjobb nevelői hatások a gyermekeket. Ez vonatkozott az esztétikus tárgyi és emberi környezetre, a nevelői bánásmódra egyaránt. Ő egész lényével, megjelenésével ezt példázta.
Az óvónői munka gyakorlatát, a gyermekek gondozását, nevelését, a legapróbb részletekig precízen, pontosan kidolgozta a hallgatóknak. Remek érzékkel figyelt fel lényeges dolgokra, különösen jó érzékkel tapintott rá a gyakorlat legfontosabb tennivalóira. Képes volt azokat nagyszerűen tömörítve a hallgatóknak, szakfelügyelőként az óvónőknek átadni. Egyértelmű, érthető, világos tanácsaival, észrevételeivel, bírálatával, építő gondolataival óriási segítséget, lendületet adott a szárnyakat próbálgató nevelőnek. Ő teljes szívvel, odaadással volt óvónő, óvodavezető, szakfelügyelő.
Én abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy Irénke néni volt három évig az óvónénim. Abban az óvónőképzőben folytattam tanulmányaimat, ahol ő volt a gyakorló óvoda vezetője. Egy nyáron át az ő óvodájában voltam beosztott óvónő és gyakorló óvónőként az ő életre szóló, hasznos felügyelői tanácsaival kezdtem óvónői pályámat.
Az ő emberi nagyságát igazán óvodáskori eleven és gyönyörű emlékképeimmel tudnám igazolni. Óvónőként titkon azt reméltem, talán sikerül olyan emlékeket hagynom kis óvodásaimban, mint amilyeneket én kaptam Irén nénitől.
Isten áldja meg jóságáért, gyermekszeretetéért, nagyszerű pedagógiai munkásságáért! Emléke legyen áldott!
Forrás: Szűcs Erzsébet nagynénjére vonatkozó emlékei; Dr. Kovács György és Zeke Lászlóné személyes emlékezése.

Zeke Lászlóné

Boldizsár Lajos igazgató–tanító és felesége,
Újváry Mária tanító.

Boldizsár Lajos (Nádudvar, 1887. június 26. – Földes, 1945. január 18.): igazgató-tanító.
Földesen azt az iskolát, ahol tanított ma is Boldizsár iskolának emlegetik. Tanítói diplomát 1905-ben szerzett az Eperjesi Református Tanítóképzőben. A 86/1905-ös számú jegyzőkönyvi kivonat szerint tanítónak nevezte ki a Földes községi Egyháztanács, mely szerint hat pályázóból a legkedvezőbb elbírálást kapta.

1926 október 1-jétől igazgató–tanítói megbízást kapott. Feladatát haláláig végezte. Erről így nyilatkozott Márton Károly iskolaszéki elnök. „Jó lelkiismerettel bizonyítom, hogy ez idő alatt a rábízottakat nagy pontossággal, pedagógiai rátermettséggel, nagy munkakedvvel, odaadó buzgalommal, lelkiismeretesen végezte. Évtizedeken keresztül fáradtságot nem ismerve munkálkodott a szegény proletár gyermekek felruházása érdekében. Osztályában elért eredményét felsőbb hatóságai kitűnőnek minősítették. Külön kiemelték az osztályában tapasztalt vallási nevelés nagyszerűségét."
Az idézet a Szolgálati Bizonyítványból való, mely 29/1945-ös számú. Szomorú halála 1945. január 18-án következett be, amikor a háború Földes községben véget ért ugyan, de gyógyszerellátás, mentőszolgálat egyáltalán nem volt. A falu megszabadult az egyik gonosz megszállótól és váltotta egy másik. Divat lett a „malenkij robot" Őt is el akarták vinni. Tudatában volt

ennek minden következményével, azzal hogy halálos veszedelem fenyegeti. Igaz ugyan, hogy Szabó Gyula akkor megbízott főjegyző jóindulatú közbelépése folytán nem fizikai, hanem irodai munkát kellett végeznie. Ezek a külső körülmények oda vezettek, hogy néhány nap múlva szívinfarktust kapott és a helyi körorvos, Dr. Wéber Gyula minden lelkiismeretes igyekezete ellenére hirtelen bekövetkezett a halála.
Szociális és társadalmi tevékenysége: Az első világháború után, melyben ő is mint frontkatona az olasz fronton szolgált, megsebesült, ezért leszerelték. Átérezve az elesettek és a fájdalmas Trianon után érzett keserűséget, enyhíteni az enyhíthetetlent, megszervezte, hogy a hősöknek emlékhelye legyen a faluban. Így jött létre a község elöljáróságának és együtt érző embereknek az anyagi támogatásával a mai új temető mellett (a ravatalozót körbevevő) a Hősök Kertje. Ebben a kertben díszcserjék, bokrok mellett 96 nemes fenyő került elültetésre, mely emlékeztetett a földesi hősi halottakra. Az élet ment tovább a sebek még alig gyógyultak, mikor azt tapasztalta, hogy tanítványai között egyre több a rossz ruházatú, lyukas cipőjű és éhező gyermek. A háborús időben 1939-től 1945-ig megszervezte, hogy az iskolába járó, rászoruló gyermekek ingyen ebédet, cipőtalpalást, és ruhaneműt kapjanak. Ehhez az anyagi alapot a Földesen lakó, vagy oda kötődő, jómódú, szociálisan érzékeny emberek biztosították. Ennek a kezdeményezésnek Kiss István alezredes úr és Karácsony Sándor professzor úr voltak az éllovasai. Az utóbbi az iskola névadója. Minden tevékenységében hűséges segítőtársa volt felesége:

Boldizsár Lajosné Újváry Mária (Debrecen, 1897 – Miskolc, 1960): tanító.
Tanítói oklevelet Debrecenben a Dóczy Református Tanítóképzőben szerzett. 1906-tól tanított Földesen. A tanítás mellett szervezte a falu kulturális életét. Színjátszó kört vezetett. Népszínműveket tanított be. Maga is vállalt szerepet. Egy alkalommal a színpad deszkája eltört, lezuhant és súlyos térdsérülést szenvedett. Ez okozta azt, hogy idősebb korára csak két bottal tudott járni. Sajnos gyermekük halva született Ezért elhatározták, hogy a családjukból gyermeket fogadnak örökbe.
Megyaszón élt húga és sógora, akiknek három gyermekük volt.
A középső gyereket fogadták örökbe 1934-ben, aki rövid nyári megszakításokkal velük élt.
Az iskolát Földesen végezte. Neve Bajusz Imre, aki nevelőapja halála után nevelőanyja súlyos anyagi áldozatának köszönhetően végezte el a tanítóképzőt Debrecenben.

A házaspár szorgalmának eredményét az anyagi biztonságot jelentő szántóföldet 1948-ban államosították és az özvegyet kulákká nyilvánították. Férje oldalán a szegények támogatásában részt vett. Minden karácsonykor és húsvétkor két-két kemencényi kalácsot sütött az iskola szegényeinek. Amikor már tehertétel volt számára a járás, szebbnél szebb terítőket horgolt nagy türelemmel és ajándékozta meg ismerőseit. Két unokáját, nevelt fia gyermekeit felügyelte, nevelésükben boldogan részt vett. Utolsó kívánsága az volt, hogy szeretett férje mellé temessék el Földesen.
Nevelt gyermekük Boldizsár tanító úréknak a ma is élő, és ezt az arcképvázlatot is készítő Bajusz Imre volt, aki három éves korában került a tanító házaspárhoz. Így neve is Bajusz Boldizsár Imre lett. Boldizsár tanító úrék taníttatták és a tanítóképző elvégzése után Földesen kezdte tanítói pályafutását 1950-ben. Kezdetben az első osztályban, majd a Budaházi tanyasi iskolában tanított. A munka mellett később matematika-fizika szakon tanári diplomát szerzett.

1959-ben feleségével, két gyermekével és nevelőanyjával Miskolcra költöztek.
A hálás nevelt gyermek minden évben ellátogat nevelőszülei sírjához Földesre. A nevelőszülőkhöz fűződő szertettől, hálától áthatva, sok-sok földesi emlékkel a szívében vállalta az arcképvázlat megírását, megörökítve nevelőszülei emlékét.
Köszönet és hála érte Bajusz Boldizsár Imrének, akinek emlékét őrzik a Budaházi tanyasi iskolába járó egykori tanítványai.

Bajusz Boldizsár Imre, Lengyel Mihály

C

Csapó István (Erdőcsokonya [ma: Csokonyavisonta], 1893. március 20. – Debrecen, 1959. október 16.): polg. isk. igazgató, tanügyi főtanácsos, gimnáziumi igazgató, művelődésügyi osztályvezető.

Szülei mind apai, mind pedig anyai részről parasztok voltak. Négy testvére volt, két fiú és két leány. Elemi iskolába szülőfalujában járt, majd a gimnázium alsó tagozatát és a tanítóképzőt Csurgón végezte el. Tanulmányait az első világháború megszakítja, így polgári iskolai tanári oklevelet – harctéri szolgálat és majd' ötévi olasz hadifogság után – 1921-ben szerez. Ez időtől kezdve pedagógusi és tanügy-igazgatási pályán működött. Felesége, Valach Erzsébet és két leánya szintén pedagógus.

1921-től 1925-ig polgári iskolai tanár Berettyóújfaluban. Innen Balmazújvárosba helyezték át, az ott működő polgári iskola igazgatójának.

Az újvárosi polgári iskolát 1921-ben alapították Lux Gusztáv vezetésével. Őt két év után Tolcsvai Nagy Géza követte az igazgatói székben. Mindössze két évig igazgatta az iskolát, sok megoldatlan nehézséggel küszködve. 1925-ben Szentesre helyezték, s így került helyére Csapó István.

Az ő vezetése alatt stabilizálódott az iskola, elsősorban a kiváló tanárokból álló tantestület révén. Törekedett bemutatni a polgári iskola szerepét Balmazújváros életében. Az iskola 1925/26-os évkönyvében írja: „Községünk 15000 lakosú és 90%-ban földműves és napszámos. A foglalkozás és a vagyoni helyzet szinte lehetetlenné teszi, hogy községünk lakói gyermeküket a közeli Debrecenben vagy Hajdúböszörményben taníttathassák. A sivár jelen még a taníttatásban és a nevelésben is megszorításokat kényszerít ki." Mindezt az évkönyvben található statisztikai adatokkal támasztotta alá.

1930-ban Szegedre került a Polgári Iskolai Főigazgatóságra, ahol 1935-ig dolgozott. Ebben az évben a debreceni Tankerületi Főigazgatóságra helyezték, 1950-ben pedig a tanácsi rendszer bevezetésével a megyei szakigazgatási hivatalhoz került. 1956-ban megbízást kapott egy fiúgimnázium – a mostani Tóth Árpád Gimnázium - megszervezésére, majd egy év elteltével Debrecen város vezetői igényt tartottak kiváló vezetői képességeire és felkérték az oktatási osztály vezetésére, itt nyugdíjazásáig dolgozott.

Csapó István végigjárta a közoktatási hivatali beosztás minden lépcsőfokát. Volt tanügyi fogalmazó, segédtitkár, majd tanügyi titkár, 1945-ben tanügyi tanácsos, 1948-ban pedig tanügyi főtanácsossá nevezték ki.

A II. világháború után 1945 februárjában tért vissza Debrecenbe, ahol az igazoló bizottság

kedvező döntése alapján a tanügyigazgatásban folytatta tevékenységét. Belépett a Független Kisgazda Pártba és – sajátos módon - a politikai pártok küzdelme őt is érintette. Juhász Géza, egyetemi tanár ellen indított támadás vádgerincét az képezte, hogy Szondy Györgyöt, *Csapó Istvánt* és Úr Mártont a tankerületi főigazgatóságon állásukban meghagyta. Erre reagált a Nemzeti Bizottság képviselője a Néplap 1945. június 17-ei számában: *„(...) azokat a nevelőket, akik a múltban baloldali magatartást tanúsítottak, joggal állíthatjuk a nevelők élére. De szó sem lehet arról, hogy mindenkit vádlottak padjára ültessünk, aki csak egyszerű alárendeltje volt a megszünt rendszernek.”*

1945-től tevékenyen részt vett a régi tankerület öt megyéjében a demokratikus iskolarendszer kiépítésében, s e tevékenységéért minisztériumi elismerést kapott.

1945 után irányítója a felnőtt dolgozók és parasztdolgozók iskoláinak.

A minisztérium megbízásából három éven át, 1946-tól 1949-ig vezette a nyári szaktanítói továbbképző tanfolyamokat Debrecenben.

Pedagógusi és tanügyi működése alatt igen nagy gondot fordított szakmai önképzésére. Részt vett a minisztérium által szervezett irodalmi és történelmi tanfolyamokon.

Kiváló szakmai felkészültsége és gazdag tapasztalata alapján 1948-tól az egyetemen iskolaszervezettan témakörben „Az iskola élete és szervezete” c. kollégiumot adta elő. Az előadásaihoz korszerű jegyzeteket készített.

VISSZAEMLÉKEZÉSEK

Debreczeni Ferenc, ny. pedagógiai intézeti igazgató:

„Csapó Istvánt 1953-ban beosztott munkatársaként kiváló tanügy-igazgatási, színvonalas felkészültségű neveléselméleti, és gazdag gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező szakemberként ismertem meg. Akkor csak éreztem és láttam, hogy ki is Ő, de ma már ennyi évtized tapasztalatainak birtokában, egyedülálló egyéniségnek, Polgár Sándor ny. igazgató szerint «*pedagógiai fenomén*»-nek bizton állítom.

Az említett évben kaptam áthelyezést a megyei oktatási osztályra, ahol a szakérettségis és felnőttoktatási feladatkört láttam el.

Pista bácsi megértő, kedves, következetes, esetenként kemény, szakmailag példamutató kapcsolat-teremtő képessége révén helyettesi beosztásban magas színvonalon vezette az osztályt, s szakmailag irányította a megye oktatásügyét. Néhány példát említhetek fentiek bizonyítására:

Az osztály a pártszervezetek határozatai és az Oktatási Minisztérium rendeletei alapján a Megyei Tanács V.B. irányításával és Barta János tanácselnök-helyettes felügyelete alatt működött. Csapó István – tudása és bölcs élettapasztalata birtokában – jól, mértéktartóan vezette munkatársait, felügyelte a járási, városi osztályvezetőket. Semmiféle szélsőségnek nem engedett, de lojális volt a hatalommal szemben.

A feladatokat a következő szervezeti rendben látta és láttatta el. Osztályvezetőjét, a munkáskáder Tokaji Józsefet tárgyilagosan tájékoztatta, szakmailag segítette, rengeteg humanizmussal. Helyettesként ugyanezt követelte meg a mellette dolgozó kollégáitól is.

A központilag meghatározott és a megye illetékeseinek döntése alapján született – még inkább: elrendelt – feladatok megvalósításának Csapó István kiemelkedően tudott megfelelni. Ugyanis a Tankerületi Főigazgatóságon szerzett vezetési és szakmai tapasztalatok birtokában megfellebbezhetetlen reputációt vívott ki. Reális követelményeket fogalmazott meg, így azokat érvényesíteni is tudta.

Mértéktartásra, a szélsőségektől mentes álláspontok kialakítására törekedett, s ugyanezt igényelte munkatársaitól is. Fontosnak tartotta az osztály egységének erősítését, az adott körülmények között a helyes szemlélet lehetséges alakítását.

Csapó István irányítási eszközrendszerében a tanügyigazgatás szakmaiságát helyezte első helyre. Ezért követelte meg munkatársaitól a közoktatásra vonatkozó jogszabályok naprakész ismeretét és azok érvényesítését megyei szinten. Ebben maga is következetesen példát mutatott. Megtörtént, hogy tréfáskedvű felügyelők próbára tették a jogszabályokban való tájékozottságát. Egy éppen aktuális rendelet megjelenésének adatait kérdezték tőle, mintegy segítséget kérve. Csapó István azonnal és fejből közölte velük a rendelet címét, számát, az aktuális OM Közlöny megjelenésének időpontját és az oldalszámot.

Figyelemmel kísérte a tanulmányi- és szakfelügyelők iskolai látogatását. Törekedett az ellenőrző munka színvonalának emelésére, a látogatások gyakorítását és a személyes kapcsolatok bővítését igényelte. A jelentések készítése, az ún. *papírmunka* számára másodlagos volt.
Igényességére jellemző az egyik járási osztályvezető meglehetősen hézagos beszámolójára adott minősítése. A beszámoló kolléga kissé restelkedve így fejezte be mondanivalóját: „(…) ezentúl több hétköznapi munkára, s kevesebb ünnepi szóra van szükség" Mire Pista bácsi így válaszolt: „Ez volt az egyetlen mondat, amellyel teljesen egyetértek."
Elvi álláspontja volt a felettes hatóságok korrekt tájékoztatása. Hangoztatta, nem arra van szükség, hogy mit szeretne hallani a pártbizottság, a minisztérium, hanem a reális helyzetet kell bemutatni. Vallotta: »Legyen a dolog az, ami, s nem az, amilyennek látni akarják egyesek.«
Pista bácsi minden munkatársát nem csak kollégának, hanem embernek is tekintette. Velünk való beszélgetésekor emberi módon adott kifejezést örömének, s olykor nemtetszésének is."

Dr. Kiss Ilona, tanulmányi felügyelő:

„A Tóth Árpád gimnázium alapító igazgatójáról, Csapó Istvánról méltó képet rajzolni nem könnyű feladat. Élete, munkássága, kiváló jellemvonásai évtizedeken át csak tiszteletet, megbecsülést váltottak ki mind tanítványaiból, mind munkatársaiból. Szaktudása a felnövő nemzedékek fejlődését szolgálta, mély humanizmusa pedig hatott mindazokra, akikkel együttműködött.
1956-ban már nyugdíjazásra készült, hosszú, munkás évek utáni jól megérdemelt pihenésre. Ekkor kapta felettes hatóságaitól a megbízást, hogy szervezze meg a nagy múltú iskolaváros új középiskoláját, a Tóth Árpád Gimnáziumot. Magas kora és súlyos betegsége sem akadályozták jövőt szolgáló, nemes munkájában. Akkori közvetlen munkatársai még emlékeznek rá, milyen fiatalos lendülettel, bizakodással kezdett hozzá az új iskola megszervezéséhez. Pedig azok a hónapok súlyos megpróbáltatás elé állították az egész nemzetet. 1956 szeptemberében kezdte meg munkáját az új gimnázium, (…)
Sok tapasztalatát, nagy tudását boldogan adta tovább, s jobban örült munkatársai eredményeinek, sikereinek, mintha őt dicsérték volna. Ez a jellemvonása utal hihetetlen szerénységére: az igazán nagy lelkek, kivételes egyéniségek alázatosságával szolgálta a népet, az épülő új hazát, a jövőt. Nemcsak tanított, de hirdette és vallotta mindig: a tanulásban megállni soha nem szabad.
A somogyi parasztszülők gyermeke rendületlenül állt a nép felemelését szolgáló népi demokráciánk mellett. Élete utolsó évtizedében sorozatosan mutatott ragyogó példákat arra, hogyan kell az egyéni érdekeket feláldozni a közösségért.
Mikor a Városi Tanács Művelődésügyi Osztályának vezetője lett, örökségül hagyta a Tóth Árpád Gimnázium tanáraira a szocialista haza haladó hagyományainak megbecsülését és a felnövekvő új nemzedék szeretetét. Azzal búcsúzott volt munkatársaitól, ne tévesszék szemük elől a kitűzött nagy célokat, s munkájukban azt nézzék, ami összetartja a jól összekovácsolt közösséget.
Csapó István hitt az élet szépségében és értelmében. Hitt abban, hogy csak a lelkes munka gazdagíthatja népünket és az emberiséget. Hitt a jövőért vívott harcban, melynek akadályok ellenére győznie is kell. Tudta és vallotta: ami szép, az nehéz."

Polgár Sándor, c. gimnáziumi igazgató:

„Csapó István a Hajdú-megyei pedagógusok prófétája. Ez a megállapítás az akkori főhatóság, a Közoktatásügyi Minisztérium berkeiből származik azzal a magyarázattal, hogy „Pista bácsi Hajdú-Bihar megyében minden pedagógust ismer!" Tájékozottságának ilyen mértéke talán enyhén túlzó, de a jellemzés valóságtartalma mégis meggyőző, igaz, mert helyismerete, személyes kapcsolatrendszere lenyűgöző volt.
Az oktatásügy helyzetének, fejlesztési törekvéseinek jó ismerője, s a rendeletek, utasítások rengetegében is pontosan tájékozott volt.
Szerencsés vagyok, hogy Debrecenben közvetlen munkatársa, s a Tóth Árpád Gimnázium élén utódja lehettem. Együttműködésünk és közvetlen tapasztalataim nyomán eszményképem lett.
1956. augusztus hó 23-án az új debreceni fiúgimnázium alakuló tantestületi értekezletén Csapó István igazgató ismertette az iskolaszervezés körülményeit, indokolta az általános műveltség szélesítésének fontosságát. Felvázolta s részletesen indokolta vezetési koncepcióját, majd a tanári kar elé tárta az iskola pedagógiai programjának tervezetét.

A tantestület „összhangzatos” együttműködését kérte, és a diákok fegyelmezett magatartását, szorgalmas tanulását követelményként fogalmazta meg – Tóth Árpád, a jeles debreceni diák példája nyomán.
Kiemelte az iskolai élet, az oktatási folyamat fejlesztő szerepét, ezen belül a tudatos tanári munka, a részletekre is figyelő gondoskodás igényét hangsúlyozta. A jó tanulókra és a botladozó diákokra egyaránt külön gondja volt. Egyedi módon fogalmazta meg a hátrányos szociális körülmények közül érkező tanulók gondozásának ügyét, akiknek létszáma az induló iskolában igen magas volt. Megértő türelemmel kell segíteni munkájukat, „akiknek szorgalmasan tanulniuk kell, hiszen liberális osztályzatokat, igazságtalan kivételezést nem kaphatnak.” „A tanári testület pedig minden segítséget adjon meg a tanulóknak, hogy az iskolában is, de a továbbtanulásban is boldoguljanak.”- fogalmazta meg igényeit határozottan.
Felismerte és elfogadta tehát a sajátos és nehéz pedagógiai szituációt, s annak ismeretében építette fel, szervezte meg az iskolateremtés koncepcióját és programját.
1956 őszének történelmi sodrásában, megrázó viharában bölcs mértéktartással és felelős életszeretettel óvta a vakmerő túlzásoktól a tanárokat és diákokat egyaránt. Minden nehéz helyzetben különös gondossággal vette körül az iskolába érkező diákokat, akiket a szülők a tanítás ideje alatt a tantestület gondjaira bíztak. Speciális iskolai foglalkozások és beszélgetések töltötték ki akkor a tanítási időt.
A forradalmi lendülettel aktivizálódott tanártársak és felsős diákok tevékenységét tudomásul vette, nem korlátozta.
1957 őszén Csapó István a Debrecen Megyei Jogú Városi Tanács Oktatási Osztályának vezetője lett. Útmutatásai nyomán alakult ki és fejlődött jeles debreceni középiskolává a Tóth Árpád Gimnázium.
Az iskolaszervező első igazgató, Csapó István emlékét, jóságos bölcs arcát, tekintetét az iskola tanári szobájának falán fénykép őrzi. Nevét, elévülhetetlen érdemeit pedig a Tóth Árpád Gimnázium által alapított díj – „*Csapó István díj a közösségért”* –, amelyet a mindenkori tantestület és a diákközösség egy-egy kiemelkedő teljesítményt nyújtó tagja vehet át évente az iskolai ünnepélyen.”

Csapó István oktatáspolitikai felfogására nagy hatással volt Kornis Gyula kultúrpolitikája. Különösen érdekelte az I. világháború után az utódállamok közoktatásügye. Több publikációjában[1] elemzi a környező államok közoktatási rendszerét, s egyben rámutat, hogy a területi annektálást a magyar iskolák sorvasztása követi, s így az ottani magyarságot nyelvétől és kulturális értékeitől fosztják meg.
Csapó István életének 67, pedagógus pályafutásának 41. évében tragikus hirtelenséggel hunyt el. Nagy részvét mellett temették el a Szocialista Érdeméremmel kitüntetett országosan elismert tanügyi főtanácsost, a hatalmas munkabírású és nagyra becsült embert és pedagógust. Ravatalánál a város vezetői álltak díszőrséget. Búcsúztak tőle a város, a minisztérium és az iskolák képviselői.
Forrás:
Hivtalos és családi dokumentumok; a Tóth Árpád Gimnázium évkönyve, 1966; Király István adatgyűjtése, személyes emlékezések.

Ungvári János

Csikai László dr. (Tiszaladány, 1927. december 24. – Budapest, 1991. március 26.): jogász, kulturpolitikus, múzeumigazgató.

[1] A Hajdúság Kultúrája c. tanügyi és társadalmi lap VI. évf. 3-4. sz.

Szülei földművesek voltak, saját földjük 4 kat. hold, a nagyszülők vagyona 10 kat. hold, amit felesben használtak. Testvére, Csikai Gyula követte szülei földszeretetét, bővítve a már meg lévő gazdaságot, tudatosan fejlesztette, művelte azt tovább. 1953-ban megnősült, felesége turkológus.

Az elemi iskolát Tiszaladányban, a polgári iskolát Tokajban végezte, ahová négy éven keresztül kerékpáron, télen gyalog járt. A 40-es évek elején szülőfaluját, Tiszaladányt igen tájékozott és képzett falukutatók keresték fel, hogy szerteágazó irodalmi, kulturális, kutatói tevékenységet fejtsenek ki, és annak eredményét és hatását évről-évre figyelemmel kísérjék. Hatására a faluban irodalmi, művészeti, gazdasági stb felolvasásokat tartottak, kulturális rendezvényeket szerveztek, amelyeknek az előkészítésében ő maga is állandóan részt vállalt. Sokat olvasott, főképpen a népi írok könyveit. Egy alkalommal, amikor községükben "Falunapot" tartottak, amelyen számos neves író is megjelent, személyesen is megismerkedett velük. Később, élete során némelyekkel szoros kapcsolatba került, főleg azon népi írókkal, akik leginkább meghatározták életútját. Ifjú évei irodalmi útmutatója Móricz Zsigmond volt. Rendkívüli hatást tett rá Somogyi Imre, akinek egyénisége, munkálkodása útmutatóul szolgált egész életében. Somogyi Imre 1943-ban jelentette meg nagyszabású, kiváló könyvét a ‚Kert-magyarország" címűt, és munkájában síkra szállt a kisparaszti gazdálkodás jobbításáért, a népfőiskolák nevelő és oktató célkitűzéséért, a kert-magyarország megvalósításáért. Küzdött a parasztság szellemi felemelkedéséért, a népi hagyományok megmaradásáért. Erdei Ferenc, Veres Péter, Darvas József munkássága is segítségül szolgált egyénisége formálásában, szellemi fejlődésében.

1942-ben a Debreceni Református Kollégium Tanítóképzőjébe iratkozott be, és öt éven keresztül a Kollégium Intemátusának lakója, majd 1947 júniusában tanítói oklevelet kapott. A családi környezet, - amelyben a közösségért, a népért való szolgálat ügye fontos volt - valamint a debreceni évek és a kollégium közössége is formálta egyéniségét.

1947-ben jelentkezett és felvételt nyer az ELTE Állam- és Jogtudományi Karára, ahol 1951-ben megvédte jogi diplomáját. Egyetemista évei alatt - külön felvételi vizsga letétele után - a budapesti Szabó Dezső Népi Kollégiumba került. Az Egyetem és a Kollégium keretei között rendszeresen tartott előadásokat, különböző típusú és szintű szakköröket vezetett, ill, végzett. 1948-tól a MEFESZ Jogászkör kultúrcsoportját irányítja. Az itt szerzett és megerősödött eszmeiséget és a személyes barátságokat életében mindvégig megőrizte. A nemzeti, népi kultúra szervezése, szolgálata pályája kezdetétől végigkísérte. Azok közé tartozott, akik hűek maradtak szellemi, erkölcsi, társadalmi indíttatásukhoz, és kitartottak minden próbatétel, a társadalmi viharok, a mindennapi kicsinyességek ellenére is. Értetlenül fogadta 1949-ben a népi kollégiumi mozgalom igaztalan megvádolását és felszámolását.

1951-ben került a Népművelési Minisztériumba, ekkor négy megyének lett - többek között Hajdú-Bihar megyének is - kulturális felügyelője. 1952-től a minisztérium titkárság vezetője, majd főosztályvezetői munkakört töltött be. 1957-1960 között az Iparművészeti Tanács Titkárság vezető-helyettese, majd 1960-tól a Művelődési Minisztérium Közművelődési Főosztálya osztályvezetője, 1968-tól nyugdíjazásáig a Központi Múzeumi Igazgatóság igazgatója.

1945-1948-ig a Nemzeti Parasztpárt tagja, 1952-től az MDP, illetve az MSZMP tagja. A népművelés terén kifejtett kiváló munkája elismeréséért 1966-ban „A Szocialista Kultúráért" miniszteri kitüntetést, 1978-ban „ A Haza szolgálatáért érdemérem arany" fokozatát, 1988-ban pedig, érdemes és eredményes munkássága elismeréseként „A Munka Érdemrend” arany fokozata kitüntetést kapta a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsától.

A 60-as években jelennek meg cikkei, tanulmányai. A Népművelés című folyóiratban (12. évf. 2. 1965.) „A népművelési szakigazgatásról" című első cikkében elmondja, hogy e témakörnek kettős rendeltetése van: egyrészt segítségnyújtás a népművelés területén dolgozóknak, néhány alapvetően fontos fogalom megismeréséhez, helyes használatához, másrészt segítséget nyújt az igazgatási, gazdasági (pénzügyi) jellegű, vagy természetű feladatok jobb ellátásához, megoldásához. A cikkről Gacsó László (Debrecen) így nyilatkozott: "A cikknek rendkívüli jelentősége az, hogy hasonló vonatkozású igényes összefoglalás népművelési szakfolyóiratban még nem jelent meg. A szakigaz-

gatás biztosítása és helyes gyakorlata nagyon fontos kérdés. Sajnos, a legutóbbi időkig nem gondolt legfelsőbb vezetésünk arra, hogy a népművelési munka társadalmi jellegét tudományos elemzéssel is összekapcsolja az államigazgatási munkával. Ez a cikk az első igényes összefoglalás." E témakört folytatva még 2 cikket jelentetett meg. (12. évf. 6. 1965:, 13. évf. 7. 1966). 1969-ben a Népművelés című folyóirat 5. számában "A jog szerepe a szakigazgatásban" címen irt cikket, amely az 1967 októberében a Népművelési lapban megjelent írást egészíti ki. 1969-ben a „Szabad Föld" című lapban „Megjegyzések a közművelődési felügyeletről" írt, amelyben felveti, hogy a közművelődési törvény kidolgozása során milyen szempontok érvényesüljenek. Az ország megyei kulturális intézményeinél előadásokat tartott: pl. a komáromi könyvvárban "Az új gazdaságirányítási rendszer és a könyvtárak" címmel, vagy 1967-ben pedig "Az államigazgatási szervek könyvtári irányító munkája az új gazdasági mechanizmusban". A 70-es években az ELTE Bölcsészettudományi Kar Közművelődési Tanszéki Szakcsoport hallgatói részére is előadásokat tartott. 1968-tól vezetője a Központi Múzeumi Igazgatóságnak. Számára az ország múzeumainak sorsa kiemelkedően fontos volt. Szerinte a „múzeumoknak sajátos helyük van a kulturális intézmények sorában. Tevékenységüket az egyetemes és nemzeti kultúra értékeinek gyűjtése, tudományos feldolgozása és ezek bemutatásának feladata határozza meg". Fontosnak tartotta a múzeumi hónapok megtartását. 1971-ben a debreceni Déri Múzeumban ő nyitotta meg a múzeumi hónapot. Beszédében hangsúlyozta a múzeumi szervezet fejlődését, az állam támogatásának nagyságát, ugyanakkor az időről időre történő fejlesztés szükségességét. Segítette és támogatta az állami és egyházi múzeumok felújítását. 1969-ben az esztergomi Keresztény Múzeumot újították fel, amely az első állami-egyházi vállalkozás volt. De többek között segítette az Evangélikus Országos Múzeum (Deák tér 4) létrehozását is, és a Sárospataki Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei Múzeumát. Harcolt az emlékmúzeumok létesítéséért.

Tevékenységét a szakmai pontosság, a népi kultúra megőrzésének ügye iránti hűség és elkötelezettség jellemezte. Sokat tett élete során azért, hogy falun élő emberek művelődési lehetőségei megmaradjanak, népünk kulturális hagyományai ne sorvadjanak el.

Csikai Valéria

D

Dienes János (Abaújbakta, 1884. július 22. – Debrecen, 1962. október 3.): tanár, festőművész.

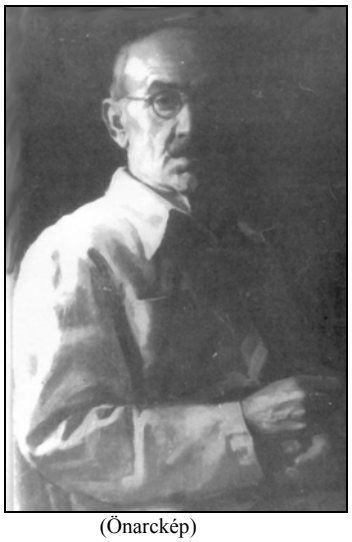

(Önarckép)

Édesapját, idősebb Dienes János református lelkészt csecsemőkorában elvesztette, édesanyja Baskai Katalin, a pamlényi lelkészcsalád leánya kisgyermekével visszaköltözött a szülői házba. Dienes János ott nevelkedett tíz éves koráig, féltő gondoskodás mellett, szinte elkényeztetve a felnőttek túláradó szeretetétől. A falusi környezetben megismerte és megszerette az őt körülvevő természetet; a fákat, virágokat, madarakat, háziállatokat. Rajzkészsége korán jelentkezett. Édesanyja örült a veszélytelen és csendes foglalatosságnak, s igyekezett ellátni a szükséges rajzeszközökkel az élénk kisfiút, akit a falusi elemi iskolában is megkülönböztetett szeretet és gondoskodás övezett, nemcsak mint a tiszteletes úr árva unokáját, hanem mint jótanuló, értelmes kisdiákot.

A nyurga növésű, féltő szeretettel nevelt fiút tíz éves korában – a családi hagyományoknak megfelelően – Sárospatakra adták gimnáziumba. Az első esztendőben még jó tanuló volt, de nehezen illeszkedett be a számára idegen kiskamaszok világába. A további években megszokta, megszerette társait, diákcsínyek elkövetésében nem maradt le társaitól. Rajzolásban másodikos gimnazistaként túltett az iskola rajztanárán. Más tárgyakból viszont nem nagyon igyekezett jó eredményt elérni, ha unalmasnak tartotta a tanórát, elkezdett rajzolgatni. Szerencséje volt, hogy az osztályában tanító Szívós Mihály nem büntette e miatt, sőt ösztönözte újabb és újabb rajzok, vázlatok készítésére. Gimnazista korában nem sok örömet szerzett édesanyjának és nagyapjának: a gyenge bizonyítványokat bukás követte, ráadásul nyolcadikos korában egy diákmulatság miatt kicsapták a gimnáziumból. Magántanulóként, kalandos körülmények között érettségizett. Családja kívánságának engedve, Sárospatakon a Református Teológiai Akadémián kezdte meg felsőbb tanulmányait, de az első év végére nyilvánvalóvá vált, hogy kötöttségeket nehezen viselő egyénisége, erős művészi hajlama miatt nem neki való a papi hivatás.

Nehezen vívta ki családja hozzájárulását ahhoz, hogy művészi ambícióját követve a Képzőművészeti Főiskolára mehessen tanulni. A felvételi vizsgán a legjobbak egyikének bizonyult. Tehetségét, szorgalmát ösztöndíjjal honorálta a főiskola, s bár ott is akadt problémája tehetségtelen tanárral, törtető évfolyamtárssal, mégis

élete legboldogabb szakaszának nevezte a főiskolán töltött éveket, ahol Hegedüs László, Olgyai Viktor, Zemplényi Tivadar voltak a mesterei és többek között Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Egry József főiskolás társai.
A fővárosban már 1907-ben kiállításon szerepeltek munkái, kőrajzait 1908-ban a Lyka Károly által szerkesztett „Művészet" c. lap közölte. Az új művészeti irányzatok vitáit élénk érdeklődéssel követte, de be kellett látnia, hogy helyzete nem teszi lehetővé a független művészi életvitelt, hiszen taníttatása felemésztette édesanyja csekély vagyonát, s a továbbiakban kötelességének tartotta, hogy ő gondoskodjék édesanyjáról.
A főiskolán szerzett művész-tanári képesítéssel 1909-ben Debrecenben vállalt helyettesítő tanári állást, előbb a polgári fiúiskolában, majd 1910-től a református felsőbb leányiskolában. Ott ismerkedett meg Karácson Julianna tanárnővel, az igazgatónő testvérhúgával, akit 1912-ben feleségül vett. Házasságukból két leány született: Éva és Klára, utóbb mindketten a tanári pályát választották. Édesapjuk művészi tehetségét a fiatalabb leány örökölte.
A Debrecenben való letelepedés kiszakította a budapesti művészeti életből, idejének jelentős részét lekötötte a tanári munka, családja eltartásának gondjai. Az I. világháború idején behívták katonának, felettesei hamar megismerték portré-művészetét, s bár a hadseregben beosztása szerint műszaki rajzoló volt, mégis inkább a tiszti kar foglalkoztatta: magasrangú feletteseiről és kitüntetett honvédekről készített arcképeket, olykor alkalma volt hadifogoly portrékat is rajzolni. Utóbb éppen az orosz hadifoglyokról készült grafikáival nyerte a Nemzeti Szalonban rendezett kiállítás első díját.
A háború után visszatért a tanításhoz, és egyre több felkérést kapott jeles személyiségek arcképének elkészítésére /Tisza István, Baltazár Dezső püspök, Ady Lajos tankerületi főigazgató, Magoss György polgármester, Dóczy Gedeon iskola-alapító, Klebersberg Kuno/.
A Dóczi Leánygimnáziumban szabadkézi és művészi rajzot, valamint művészettörténetet tanított, heti 18-20 órában. Ő gondozta az iskola rajzszertárát és ő gyarapította a gimnáziumi könyvtár művészettörténeti állományát.
A rajztanításban nem lelte igazán örömét, mert nem hitt abban, hogy tehetség nélkül ezen a téren komoly eredmény érhető el. Adottságok híján – úgy tartotta – sem türelmes magyarázat, sem gyakorlás, sem a rajzok tanári korrigálása nem jelenthet elég segítséget ahhoz, hogy a diákok az ügyesnek nevezhetőnél jobb munkákat készítsenek. Az osztályozásnál általában figyelembe vette a lányok szorgalmát, igyekezetét – csak kitűnő tanuló idősebb lányával tett kivételt egy alkalommal, amikor nem adta meg neki a jobb osztályzatot rajzból.
Igen szerette tanítani a művészettörténetet, ebből a tantárgyból felejthetetlen órákat tartott. A képzőművészetek klasszikus alkotásait a rendelkezésre álló szakkönyvek és reprodukciós albumok illusztrációival szemléltette. Művészettörténeti tájékozottsága, műveltsége, választékos ízlése és pedagógiai felkészültsége magasan kiemelte az átlagos középiskolai tanárok közül.
Tanítványai büszkék voltak arra, hogy tanáruk a város ismert és elismert festőművésze, akinek minden kiállításon több művét megcsodálhatták. A helyi középosztály kedvelt portré-festője volt, sok-sok polgári család lakásának dísze volt egy Dienes-tájkép vagy enteriőr. Különböző intézmények felkérésére is festett arcképeket, ő készítette el az egyetem rektorainak arcképsorozatát. Mára már várostörténeti jelentőségűvé váltak az egykori Debrecen piacterét, utcarészleteit, épületeit ábrázoló festményei.
A nyári szünidőt tájképfestéssel töltötte. Családjával együtt természet-közelben, többnyire vízparton, gyakran Tisza-menti falvakban szeretett dolgozni. Olykor Toroczkay Oszvald is vele tartott, mindkettőjük számára gyümölcsözőek voltak ezek a nyári időszakok, amikor egymás munkáiról és a képzőművészetek kérdéseiről volt alkalmuk beszélgetni. Mind a ketten tevékenyen részt vettek a Debreczeni Műpártoló Egyesület munkájában, Dienes János a Debreceni Képző- és Iparművészek Egyesületének alelnökeként nagy szerepet vállalt a vidéki művészek kiállításait támogató Művészház létrehozásában. A Műpártoló Egyesület maradt számára a háttér, nem csatlakozott az Ady Társaság Képzőművészeti Osztályának progresszív irányzatához.
1939-ben nyugdíjba vonult, s bár ezt követően a tanítás nem akadályozta volna a művészi munkában, ő – úgy tűnik – belefáradt a tanítás mellett vállalt sok-sok megrendelés teljesítésébe,

egy időre letette az ecsetet. Kiköltözött a Bocskai-kertbe, ahol sógornője gyümölcsösét gondozta éveken át Németh László ezidőtájt nevezte tudós pomológusnak – csak a háború után hagyott fel a kertműveléssel, amikor őt is elérte a képzőművészek újjászerveződő egyesületének hívó szava. A Magyar Képzőművészek Szabad Szervezetének debreceni csoportja igényt tartott józan ítélőképességére, több évtizedes művészi és tanári tapasztalatára. A háború után rendezett kiállításokon kezdetben régebbi képeit mutatta be. Azokon a tárlatokon jelentkezett először leánya, Dienes Klára is munkáival. Amikor egyértelművé vált, hogy az új rendszer a korábbi modern művészeti irányzatokkal szemben a realista ábrázolást, a természetelvűség érvényesítését támogatja, mindjobban visszanyerte alkotó kedvét. Az 1950-es évek elejétől Bocskai-kerti magányában sorozatban alkotta az őt körülvevő emberek és természet ihlette képeket. Újra elérték a hivatalos megrendelések is. Munkáinak tematikája bővült: zsánerképein az új világ tipikus alakjai és a mindennapi élet jelenségei tűntek fel. Idős korában újra nagy kedvvel és sokat dolgozott. Festészetébe egyre több lírai elem vegyült, erről tanúskodnak tájképei, harmonikus csendéletei, önarcképei. Műveivel rendre jelen volt az országos tárlatokon, valamint a Debrecenben rendezett őszi és tavaszi kiállításokon. Munkakedvét fokozta, hogy Munkácsy-díjjal tüntették ki. 1960-ban a Medgyessy-teremben önálló kiállítása nyílt és munkássága újabb elismeréseként megkapta a Munka Érdemrendet.

1962. október 3-án szólította el a halál. Sírja mellett jóbarátja Félegyházi László méltatta művészetét. Bocskai-kerti otthona falán emléktábla, Debrecenben utcanév őrzi emlékét. 1980 márciusában a Déri Múzeumban teljes életművét bemutató emlékkiállítás nyílt.

Felhasznált forrás: Sümegi György: Dienes János /1884-1962/ festészete c. kéziratos munkája.

Korompai Gáborné

Divéky Adorján, divéki és kisbossányi, dr. (Alsókubin, Árva vármegye, 1880. aug. 17.- Budapest, 1965. máj. 25.): egyetemi nyilvános rendes tanár, tanszékvezető.

A középkori Divék-nemzetségből eredő régi felvidéki nemesi családból származott, szülei divéki és kisbossányi Divéky Gyula földbirtokos és Szontagh Anna voltak.

A lőcsei gimnázium elvégzése után 1906-ban a budapesti Tudományegyetemen szerzett történelem-földrajz szakos tanári diplomát és szerzett doktorátust történelemből. Előbb Tresztenán, azután Lőcsén lett gimnáziumi tanár, 1909-1911 között állami ösztöndíjjal Krakkóban tanulmányozta a lengyel levéltárak magyar vonatkozású anyagát, ekkor fordult érdeklődése véglegesen a magyar-lengyel kapcsolatok felé.

Egy ideig még Újpesten tanított gimnáziumban, majd 1917-ben állami ösztöndíjjal Varsóba került, ahol a következő évtől az egyetem magyar lektora lett. Hazatérése után 1922-ben a budapesti egyetem magántanárrá habilitálta a „Magyarország története különös tekintettel a magyar-lengyel kapcsolatokra” c. tárgykörből. 1932-ben nyilvános rendkívüli egyetemi tanári címet kapott.

1934-ben a magyar-lengyel kultúregyezmény eredményeként létrejött a varsói Magyar Intézet, amelynek igazgatói tisztét rábízták. Tudományos munkássága elismeréseként 1930-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett, majd a wilnoi Báthory István Egyetem díszdoktorává választotta és a Lengyel Tudományos Akadémia külső tagja lett.

1932. március 24-én Esztergomban feleségül vette gróf Sternberg Rózát, gróf Sternberg József százados és késmárki Frey Berta leányát, akitől 1933. április 26-án Varsóban született egyetlen fia, Adorján.

Amikor Németország és a Szovjetúnió lerohanta Lengyelországot 1939 őszén, a Magyar Intézet is felszámolásra került. Ugyanebben az időben volt szervezés alatt a debreceni Tisza István Tudományegyetemen egy Kelet-Európa történetével foglalkozó, az Egyetemes Történeti Tanszék feladatainak egy részét átvevő újabb tanszék. 1939. május 17-én végleges döntés született a tanszék felállításáról és arra a pályáztatás mellőzésével Divéky Adorjánt hívták meg. 1940 februárjának közepén foglalhatta el helyét és nemsokára sikerült azt is elérnie, hogy volt intézete anyagát Varsóból a Debreceni Egyetem szerezte meg.

1942. szept. 30-án Rugonfalvi Kiss István professzor lemondott a Történelmi Intézet igazgatói tisztéről, majd nemsokára nyugalomba vonult. R. Kiss lemondásával mint rangidős professzor Divéky vette át az igazgatói tisztséget és viselte a háború végéig. Emellett az 1944/45-ös csonka tanévben a Bölcsészettudományi Kar dékánja volt, de 1944 szeptemberének végén az egyetem tanárainak többségével a közeledő front elől Budapestre menekült és már többet nem térhetett vissza Debrecenbe.

A háború után a politikai rendszer változásai közepette Divékyt is, mint a „régi rendszer" emberét elmozdították állásából (a Debreceni Egyetemről ő volt az első eltávolított professzor), 1947. jan. 21-én kinevezték az Országos Levéltárba tisztviselőnek, majd nemsokára innen is nyugdíjazták. 1949-ben megfosztották akadémiai tagságától is.

Mivel debreceni tanszéke tulajdonképpen varsói intézetének átmentett változata volt, Kelet-Európa története címén inkább lengyel és a legyel történelemmel összefüggő kérdések kutatásával foglalkozott tanítványaival, akiknek minden segítséget megadott; hatalmas, ritka lengyel és orosz munkákból álló magánkönyvtárát is a rendelkezésükre bocsátotta.

Az ő nevével összeforrott Kelet-Európa Történeti Tanszék tudományos munkásságának illusztrálására elég az ott született négy doktori disszertációt megemlíteni, mind a négy feletteb érdekes és kevéssé kutatott témát boncolgat komoly szakmai színvonalon:

Ihnát András (tört-latin szakos): Báthory István orosz háborúi (1941).

Paniti Gáspár Gabriella (tört-földrajz szakos): Az erdélyi fejedelmek törekvései a lengyel trónra (1942).

Málnási Erzsébet (tört-latin szakos): Nagy Lajos lengyel királysága (1943).

Baranyi Irén (tört-latin szakos): Hedvig királynő a lengyel trónon (1944).

Divéky Adorján rendkívül széles tudományos munkásságot folytatott. Feldolgozta Felső-Magyaroszág kereskedelmi kapcsolatait Lengyelországgal, feltárta és publikálta a II. Ulászló udvarában tartozkodó Zsigmond lengyel herceg számadásait, foglalkozott az elzálogosított tizenhat szepesi várossal, az Aranybullának a lengyel jogfejlődésre gyakorolt hatásával, tisztázta az Árpád-ház dinasztikus és egyházi kapcsolatait Lengyelországgal, érdeklődött Báthory Istvánnak a lengyel történelemben nagy változásokat hozó királysága iránt.

Nyugdíjaztatása után az 1848-as lengyel emlékiratok lefordításával foglalkozott, majd életének utolsó időszakában Krakkó reneszánsz kori magyar emlékeit gyűjtötte. Sajnos, ezt a munkáját már nem tudta befejezni.

Tudományos munkái:

- A lengyelek Rómája. Budapest, 1901.
- Felső-Magyarország kereskedelmi összeköttetése Lengyelországgal, főleg a XVI-XVII. században. (Művelődéstörténeti Értekezések 17.) Budapest, 1905.
- Magyarország szerepe a lengyel renaissanceban. Budapest, 1910.
- Magyar hatások a lengyel múltban. Budapest, 1912.
- Az 1494. évi lőcsei fejedelmi kongresszus. (In: Közlemények Szepes vm. múltjából) Lőcse, 1913.
- Zsigmond lengyel herceg budai számadásai 1500-1502. (Magyar Történelmi Tár, 26. kötet) Budapest, 1914.
- Magyarok és lengyelek a XIX. században. Budapest, 1919.
- A lengyelországi könyv- és levéltárak magyar vonatkozású kézirati anyaga (In: Levéltári Közlemények) Budapest, 1927.
- A Lengyelországnak elzálogosított XVI szepesi város visszacsatolása 1770-ben. Budapest, 1929. (elnyerte a MTA Lévay-díját)

- Az Aranybulla és a jeruzsálemi királyság alkotmánya. (Értekezések a Történettudomány Köréből 24:1.) Budapest, 1932.
- A magyar-lengyel érintkezések történelmi tanulságai. Budapest, 1937.
- Magyar-lengyel egyházi kapcsolatok Szent István korában. (In: Szent István Emlékkönyv) Budapest, 1938.
- Magyarország szerepe az 1920. évi lengyel-szovjet háborúban. Budapest, 1938., London 1939[2]. (angolul)
- Az Aranybulla hatása a lengyel jogra. (Értekezések a Történettudomány Köréből 26:2.) Budapest, 1942.
- Lengyelország történelmi szerepe. In: Magyarság és a szlávok. (szerk. Szekfű Gyula). PPTE Magyarságtudományi Intézete, Budapest, 1942., reprint 2000.
- A Békés-család szerepe Lengyelországban. (A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai 9. kötet, 2. füzet) Debrecen, 1944.

Ezenkívül rengeteg kisebb-nagyobb munkája jelent meg Lengyelországban lengyel nyelven a magyar és a lengyel történelem különböző kérdéseiről.

Források:

Új Magyar Életrajzi Lexikon II. kötet, Budapest, 2001.
Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái V. kötet, Budapest, 1943.
Századok 1965. (nekrológ).
Gyarmati Jánosné dr. Málnási Erzsébet közlése.

Mudrák József

Domonkos Imre (Nógrádmegyer, 1924 – Debrecen, 1998): gyógypedagógiai tanár, igazgatóhelyettes, szakfelügyelő.

Nógrád megyében született bányász család harmadik gyermekeként. A gimnáziumot Mezőkövesden végezte el, majd ezt követően a tanítói feladatokra előbb Egerben, majd a Debreceni Református Kollégiumban készítették fel, ahol 1946-ban tanítói oklevelet szerzett.

Egy évig Egyházasgergén tanított, közben megnősült. 1947-től a debreceni Gyógypedagógiai Intézetben (a mai Bárczi Gusztáv Általános Iskola, Szakiskola, és Pedagógiai Szakszolgálat) dolgozott, amelyhez haláláig hűséges volt. Munka mellett elvégezte a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolát, és nyugdíjba vonulásáig az intézmény általános igazgatóhelyetteseként működött.

Felesége szerényen, kedvesen biztosította számára a vezetői munkához szükséges nyugodt, kiegyensúlyozott családi hátteret. Két lányuk született, akik gyógypedagógusok lettek, szintén abban az intézményben tanítanak, az egyik jelenleg igazgatóhelyettesi beosztásban.

A megyében a gyógypedagógiai intézmények kiépítésében, a tanulók áthelyezésében, Kovács István igazgató méltó társa, segítője volt, akivel közel 30 éven keresztül harmonikus munkakapcsolatban irányították a szakmai munkát. Még a hobbijuk is azonos volt, hiszen mindenki előtt ismert volt horgász szenvedélyük, melyet versenyszerűen, egyesületi vezetőként is elláttak. Tiszalök volt számára a munka utáni pihenés fellegvára, haláláig rendszeresen kijárt, ahol feltöltődött, élvezte a csendet, a horgászást.

Szakmai felkészültségét, a gyógyítva nevelés iránti elkötelezettségét elismerve a Művelődésügyi Minisztérium 1963-ban megbízta Debrecen város és Hajdú-Bihar megye szakfelügyeleti teendőinek ellátásával, melyet több mint egy évtizedig végzett.

Az intézmény a megyei továbbképzési rendszer kidolgozásában kezdeményező volt, tanári kara országosan is elismert, több tankönyvíró, publikáló van közöttük. Munkájával, a vezetőhelyettesi tevékenység látványosnak nem mondható szürke hétköznapjaival nagymérték-

ben hozzájárult ahhoz, hogy az iskola az országosan elismert gyógypedagógiai intézetek közé került.
Emberi magatartása megnyerő volt, őszinte, nyílt, közvetlen, humoros, segítőkész, aki szeretett a háttérben maradni. Nyugodt, beosztottjaival emberséges, megértő és türelmes, de az iskolai fegyelmet, a munkát megkövetelő vezető volt. Közoktatás-politikai aktivitása, betöltött funkciója, ahol a kollégák ideológiai, szakmai és emberi fejlődését segítette, a tantestület tiszteletét, elismerését eredményezte.
Igazi gyakorlatias pedagógus volt, akinek nevéhez a dolgos hétköznapok verejtékkel megszületett eredményei kötődtek a politechnikai tevékenység megszervezésén keresztül. A tanulók önálló életvitelre való felkészítésében céltudatos és eredményes munkát végzett, a kétkezi munka szeretetére, az életre nevelt. Jól ismerte a tanulók adottságait, személyiségjegyeit és igen jó kapcsolatot alakított ki tanítványaival, akik tisztelték és szerették a következetes és szigorú Imre bácsit. Körültekintően foglalkozott a tanulók pályairányításával, segítette a munkábaállást, ennek érdekében tervszerű kapcsolatot épített ki a város üzemeivel, termelőszövetkezeteivel, szerteágazó kapcsolatait is felhasználta a tanulók megsegítésére.
Nyugdíjba vonulása után is rendszeresen bejárt az intézetbe ebédelni, így állandó kapcsolatban volt régi munkatársaival, szeretett jókat beszélgetni, aktívan eljárt a nyugdíjas találkozókra.
A fogyatékos gyermekekért végzett áldozatos, kiemelkedő munkáját, emberi tisztességét, megnyerő, sajátos humorát soha nem felejtjük el, emlékét tisztelettel megőrizzük e kötet segítségével is.
Forrás:
Iskolai dokumentumok, Gyógypedagógiai Szemle 1998, Szabó Imre: In memoriam Domonkos Imre.

Csajági Józsefné

Domokos Sándor (Hajdúszoboszló, 1885. szept. 12. - Hajdúszoboszló, 1974. jún. 15): tanító.
Édesapja, Domokos Sámuel ácsmester, édesanyja Szőőr Zsuzsanna. Az elemi iskola hat osztályát a hajdúszoboszlói református iskolában végezte el. Tanítói arra ösztönözték szüleit, hogy mint szorgalmas, kiváló tanulót tanítassák tovább. Így került a szoboszlói polgári iskolába. 1901-ben kitűnő eredménnyel fejezte be az iskola negyedik osztályát. Ekkor Szécsy Miklós igazgató javasolta a továbbtanulását. Tanulmányi útja a debreceni Református Kollégium tanítóképzőjébe vezetett.

Itt is a legjobb tanulók közé tartozott. Az utolsó két évet ösztöndíjjal végezte. 1905-ben kitűnő eredménnyel képesítőzött. Tanítói pályáját Büdszentmihályon (Tiszavasvári) kezdte, de 1906ban már szülővárosában Hajdúszoboszlón, egykori iskolájában folytathatta munkáját.
Az első világháború kitörése után hamarosan katonai szolgálatra hívták be. A debreceni 39. gyalogezredben előbb az orosz, majd 1915-ben az olasz frontra vezényelték. A katonáskodás távol állt egyéniségétől. Nem volt hősködő, de a legnehezebb helyzetben is bátran helytállt. Ezért előbb II. osztályú ezüstéremmel, majd nagy ezüst vitézségi éremmel tüntették ki. Mint a Független Hajdúság című lap írta:
„A kitüntetést József főherceg személyesen tűzte fel Domokos Sándor mellére."
A 3. isonzói csatában súlyosan megsebesült. Aknaszilánkok sokasága fúródott testébe. Már temetni akarták, amikor életösztöne jelezte, hogy még él. Kórházba került, valamennyire felépült, de teljesen sohasem gyógyult meg. A testében vándorló aknaszilánkoktól élete végéig szenvedett. A katonai szolgálat alól 1916 végén felmentették. Hazakerült Hajdúszoboszlóra és 1917-ben ismét tanított. A következő évben az

iskolák működése akadozott, több alkalommal szünetelt. A tanítókat városházi feladatok elvégzésére rendelték ki. Domokos Sándor közellátási, adózási, majd a frontról hazatért katonák segélyezési ügyeit intézte. Ez idő alatt betekintést nyert a közigazgatás rendszerébe és a város általános helyzetébe. Körültekintő ügyintézése, igazságossága népszerűvé tette.

A Monarchia összeomlásának napjaiban megalakult helyi Nemzeti Tanács jegyzőjévé választották. Ekkor már a Szociáldemokrata Párt tagja volt. Megyei szervezkedések hatására 1913 márciusában megalakult a Hajdúszoboszlói Néptanítók Szakosztálya. Elnöke Domokos Sándor lett. Az 1919-es áprilisi tanácsválasztás alkalmával a legtöbb szavazatot ő kapta. A testület egyetlen pedagógus tagjaként, mint Hajdúszoboszló küldötte, a megyei tanácsnak is tagja lett. Április 25-én a román hadsereg bevonult Hajdúszoboszlóra. Ő ezt nem várta meg és a Dunántúlra távozott. Egy évig, a románok kivonulásáig a Győr megyei Öttevény községben tanított. 1920 tavaszán visszajött szülővárosába.

Távolléte alatt, állásától megfosztották. Izgatás bűntette címén vizsgálat indult ellene. Négy hónapi vizsgálati fogság után 1920 augusztusában az ügyészség a nyomozást megszüntette, de 6 hónapi rendőrségi felügyelet alá helyezték. Októberben meghalt az édesapja. Minden jövedelem nélkül, 75%-os hadirokkantként özvegy édesanyjával maradt, mindenkitől elhagyatva és megbélyegezetten.

Osztálytársa, Hetey László ügyvéd 1925-ben önzetlen jóakarattal, az egyházi hatóságoknál kezdeményezte ügyének újratárgyalását. A kezdeményezést támogatta Bélteky Lajos református lelkész, az iskolaszék elnöke. 1926. szeptember 28-án az egyházmegyei bíróság egyhangú határozattal állásába visszahelyezte. A presbitérium ezt a határozatot megfellebbezte. Egy újabb esztendőnek kellett eltelnie, hogy oly sok megpróbáltatás után 1927. szeptember 1 -jén az l.b. osztályban ismét megkezdhesse tanítói munkáját.

Az 1938. év fordulatot hozott életében. Ötvenhárom éves korában feleségül vette tanítótársa két gyermekkel özvegyen maradt lányát, Szabó Irént. Meleg, családi közösséget teremtettek. A gyerekek rajongva szerették és tisztelték. Kollégái részéről a korábbi tartózkodó viszony is oldódott. Ő is eljárt társas összejövetelekre, baráti beszélgetésekre. A II. világháború fejleményei, a fasizmus előretörése mély aggodalommal töltötte el.

A szovjet csapatok 1944. október 9-én elfoglalták Hajdúszoboszlót. A frontvonal eltávolodásával kezdetét vette a közigazgatás újjászervezése. A megbízott polgármester, a közellátási hivatal vezetésére Domokos Sándort kérte fel. Bár novemberben már a tanítás is megkezdődött az iskolákban, ő a közellátás élén maradt. December 13-án a megalakuló Szociáldemokrata Párt elnökének választották. Néhány nap múlva létrejött a helyi Nemzeti Bizottság, mely az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselőjévé delegálta. December 22-én a debreceni Református Kollégium egykori diákja, mint nemzetgyűlési képviselő, ott volt az Oratóriumban tartott történelmi jelentőségű nemzetgyűlés ülésén.

Hajdúszoboszlón a városi képviselőtestülettől kezdve a helyi újság szerkesztőségéig, számos fontos bizottságnak, szervezetnek tagja vagy tisztségviselője volt. Erején felül dolgozott, de mindig tanítóként. Jellemző egyéniségére, hogy amikor 1944-45 fordulóján megállapították a közigazgatásban dolgozók fizetését, ő nem a jóval magasabb közellátási hivatal vezetői, hanem a szerényebb tanítói illetményét tartotta meg.

Az 1947. év elejére a politikai, közéleti viszonyok olyan fordulatot vettek, melyek az ő nézeteivel nem egyeztek. Negyvenegy évi szolgálat után nyugdíjazását kérte. Az akkor még református elemi iskola tantestületi búcsúztatóján Márton Antal igazgató így beszélt róla: „Nem kereste a vezérséget, egyszerű közkatona akart maradni. Azonban ezt nem tehette. Pályatársai ismerték rendkívüli tehetségét (...) Bámultam és csodáltam azt a sziklaszilárd hitet, amely akkor sem hagyta el, mikor úgy látszott, minden elveszett."

A közélettől visszavonult, pihenni óhajtott. 1948 márciusában kizárták a Szociáldemokrata Pártból. Sohasem közölték vele miért! A következő évben megvonták tőle hadirokkantsági járulékát. Nehéz anyagi körülmények közé került. Már nemcsak mellőzött, hanem üldözött személy lett. Amikor enyhülni kezdett a politikai légkör, 1954-ben lehetőséget kapott arra, hogy a Hajdúszoboszlói Gyógypedagógiai Foglalkoztató Intézetben alkalmazzák. Három évig itt dolgozott, amikor a testében vándorló akna-

szilánkok miatt meg kellett operálni. Ez után nem dolgozhatott tovább. 1957 augusztusában 44 évi szolgálati idővel véglegesen nyugállományba került.

Az 1960-as években több évfordulós ünnepségre meghívták. Néhány kitüntetést is kapott. A Pedagógusok Szakszervezete, mint egyik alapítóját, veteránját tartotta nyilván, Debrecenben részt vett azokon az ünnepségeken, melyeken arany, gyémánt, majd 1970-ben vas oklevelet vehetett át.

1969 novemberében elesett és combnyaktörést szenvedett. Hihetetlen szívóssággal 84 éves korában ebből a végzetesnek tartott betegségből is felépült. Unokáit, szomszédai gyerekeit örömmel segítette iskolai munkájuk jobbítása érdekében. Élénk figyelemmel kísérte a rádióban, a tv-ben az ország, és a nagyvilág eseményeit.

1974 júniusában rövid szenvedés után 89 éves korában elhunyt. A Pedagógusok Szakszervezetének központi vezetősége saját hallottjának tekintette és gondoskodott temetéséről. Szülőföldje zárta magába, mely számára a kezdetet és a véget jelentette. Jelentősebb kitüntetései:

Munka Érdemérem, 1958

Tanácsköztársasági Emlékérem, 1959

Munka Érdemrend ezüst fokozat, 1969

Felszabadulási Jubileumi Emlékérem, 1970

Erdei Gyula

E

Éliás István (Polgár, 1915 – Polgár, 2000): igazgató-tanító, szakfelügyelő.

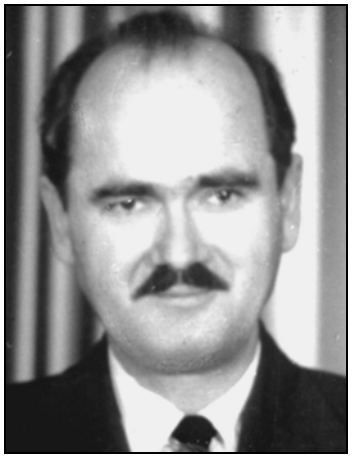

Éliás István 1915-ben született Polgáron, kispolgári családban. Édesapját 8 éves korában elvesztette, édesanyja 32 évesen maradt özvegyen 4 gyermekkel. A szívós, kitartó asszony özvegyi jogon folytatta férje hentesüzletének vezetését, nevelte, taníttatta a 4 gyermeket. Az elemi iskola elvégzése után a gyermekek az 1925-ben alapított helybéli polgári fiú-és leányiskolába jártak. Az egyetlen fiú a polgári elvégzése után az egri Érseki Római Katholikus Tanítóképző Intézetbe kerül, ahol 1935 júniusában szerez diplomát. Elhelyezkednie azonban többszöri próbálkozása ellenére sem sikerül. Ekkor elhatározza, hogy betársul édesanyja üzletébe. 15 évig nem használja tanítói oklevelét. 1941-ben megházasodik. Házasságából három leánya születik, (mind a három a pedagógus pályát választja majd élethivatásul.) 1939-től többször is behívják katonai szolgálatra. (A háború utolsó hónapjait megrendítő sorokban örökíti meg a halála után hagyatékában megtalált háborús naplójában, melyet a róla készült kiadványban adott közre a Polgár Városért Alapítvány kuratóriuma).

Tanítani a jól menő hentesüzlet államosítása után kezd el 1950-ben, a legnehezebb körülmények között, egy Polgártól öt kilométerre lévő tanyai iskolában, a Rakottyás-tanyán. Ide, tanítványaihoz hasonlóan, gyalog vagy kerékpáron jár ki naponta. Egész nap tanít vagy tanul, nyaranta tanmeneteket, szemléltető eszközöket készít, szakirodalmat olvas, folyamatosan képezi magát.

1956 októberében az értelmiségi forradalmi bizottság elnökévé választják. Bár Polgáron egyetlen baloldali embernek sem esett bántódása, a forradalom leverése után 1957 márciusában letartóztatják, majd félévig rendőri felügyelet alá helyezik. 1957-ben a polgári Állami Gazdaság (Lenin-tanya) iskolájába kerül tanítani. 1962-ben rehabilitálják, majd kinevezik a Polgár vonzáskörnyezetéhez tartozó hét tanyai iskola igazgatójává. 1967-től 1972-ig a polgári járás alsó tagozatos nevelőinek szakfelügyelője. Ekkor súlyos szembetegséget kap (glaukóma) Három évig, nyugdíjba vonulásáig Folyáson tanít. Az 50-es 60-as években szervezője, irányítója a dolgozók iskolájának, nyugdíjba vonulásáig folyamatosan tanít a felnőttek esti iskolájában. 1975-ben vonul nyugdíjba. 25 év aktív pihenés után 2000 nyarán hunyt el.

Az 50-es évek közepén „Tanyai kis magyarokért” című jeligés pályamunkájáért egy országos pályázaton II. díjat és nívódíjat kapott. 1957-ben „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója” kitüntetésben részesült. 1998. április 25-én pedagógiai munkásságának elismeréseképpen Polgár város díszpolgárává választották

A tanító úr hosszú életének mindössze tanítóképzős és katonaéveit töltötte távol szülőföldjétől. A szülőföldön maradás tudatos választás eredménye volt, mint ahogy a tanyasi tanítói sors vállalása is. Mert vele nemcsak történtek a dolgok. Ő értelmezte, elemezte helyzetét, lehetőségeit, s e szerint választott. Szilárd értékrendje, melynek alappillérei a család, a valláserkölcs, a nemzetben való gondolkodás, személyiségmegtartó és életkiteljesítő erőnek bizonyult a XX. század sorsfordító évtizedeiben.

Mindenre nyitott, közvetlen barátságos ember volt. Értett az egyszerű emberek nyelvén. Óráit a jó hangulat, a célszerű óravezetés, a pontos készülés jellemezte. Fegyelmezetten élt és dolgozott, a minőségi munkát halálosan komolyan vette. Tudatosan fejlesztett módszertani kultúrája nagy hatással volt kollégáira is. A valóság talaján állva teljesítette tanítói küldetését úgy, ahogyan azt Apáczai Csere János szavakba öntötte:

„A tanítóban, hogy tisztiben haszonnal járhasson el, megkívántatik, hogy tanításához illendő életet éljen, s tanítványainak jó s dicséretes példát adjon, hogy elég tudós légyen, hogy jó lelkiismerettel s isteni félelemmel amit tud, azt másokkal közölje, tanítványait, mint atyjok, úgy szeresse.”

Olajos Istvánné

Erdei Gyuláné Horváth Irén Ilona (Debrecen, 1927. április 12. – Debrecen, 2004. június 28.): tanító.

Elődei az 1760-as évektől kezdve tanítók, Hajdúszoboszló város oktatás-nevelés ügyének szolgálói. Alig múlt három éves, amikor egyéves öccsével édesapja tragikus halála következtében apa nélkül maradtak. A nagyapa tanítói szolgálati lakásában nevelkedtek, amikor 1932-ben édesanyjuk a budapesti Rózsák terén lévő református gyermekotthonba kényszerült adni őket. Az 5 éves Inke - így becézték őt - féltő gondoskodással vigyázta öccsét. Bizonyára innen is eredt az a szeretet és figyelmesség, ami személyéből a későbbiek során oly különös melegséggel sugárzott tanítványai felé.

Az elemi iskola öt osztályát Budapesten végezte. Édesanyja 1939-ben férjhez ment Domokos Sándor hajdúszoboszlói tanítóhoz. Ekkor az árvaházból a gyerekek is Hajdúszoboszlóra, meleg családi közösségbe kerültek. Inke különbözeti vizsgával a helybeli polgári iskola második osztályában folytatta tanulmányait. A polgári iskola negyedik osztályának elvégzése után a nyíregyházi Kálvineum leánylíceumába nyert felvételt. Az első két osztályt itt, a harmadikat Debrecenben végezte. A negyedik-ötödik évfolyamot a debreceni református Dóczi tanítóképző intézetben folytatta, és itt szerzett tanítói oklevelet 1947-ben.

1948-ban házasságot kötött Erdei Gyula hajdúszoboszlói tanítóval. A következő évben a nádudvari általános iskolában kezdte meg tanítói munkásságát. Az 1950. évben férjével együtt Debrecen tanyavilágához tartozó Nagyhegyes II. részben osztott tanyai iskolába helyezték. Nagyhegyes község 1953-ban történt megalakulásakor a község új iskolájában folytatta munkáját. Innen 1955-ben a hajdúszoboszlói II. sz. Ált. Iskolába helyezték át.

Házasságukból három gyermeke született: Gyula, Katalin és László. Féltő gondoskodással nevelte őket. A család volt számára a mindenség.

1962-ben létrehozták a IV. sz. ének-zenei tagozatos általános iskolát. Ekkor ebbe a tanintézetbe került.

Szívesen dolgozott itt, mivel mindhárom gyermeke ebbe az iskolába járt. Iskolai munkáját a pontosság és az igényesség jellemezte. Egyszerű, de választékos öltözetével, tisztaságával példát mutatott tanítványainak. Tanítói munkáját a gyermekek iránti szeretet jellemezte. Leginkább második-harmadik osztályokban tanított és nevelt. Igen jó kapcsolatokat tudott teremteni és fenntartani a szülőkkel. Ismerte tanulói otthoni körülményeit, szokásaikat. A szülőkkel karöltve hatékony egyéniségre formált nevelést, bensőséges viszonyt tudott kialakítani tanítvánnyal és szülővel egyaránt.
Az 1970-es évek elejétől az iskola napközi otthonában folytatta munkáját. Anyáskodó gondoskodása itt még inkább érvényesülhetett. Gyengülő egészségi állapota miatt 1983. jan. 1-től nyugdíjba vonult.
Mint nyugdíjas több időt fordíthatott kedvtelésére: a kézimunkázásra, horgolásra, és kötésre. Igen szép munkákat készített. Már fiatal kora óta gyűjtötte az ezekkel kapcsolatos kiadványokat. Tekintélyes gyűjteményt hagyott maga után. Mindezek mellett kitűnő háziasszony volt.
2000-ben súlyos betegség támadta meg. Hosszú kórházi kezelés után talpra állt. Háztartása belső munkáit halálát megelőző hetekig el tudta végezni.
Az utolsó két-három évben a lakáson kívülre nem szívesen, félve, nagyon ritkán ment ki. 2004 júniusában válságosra fordult egészségi állapota. Ismét kórházba került. Betegágyánál hűségesen ápolta külföldről hazatért lánya, aggódó szeretettel állt mellette férje, fiai feleségeikkel és unokái. Néha talán megismerte őket. Ott aludt el örökre csendesen, arcán szelíd mosollyal, megbékélve életének 77, házasságának 56. évében.
2004. július 2-án helyezték végső nyugalomra a hajdúszoboszlói köztemetőben a református egyház szertartása szerint. Családi sírban pihen, számos rokona közelségében, földi vándorútja végső állomásán.

Erdei Gyula

Erdős Jenő (Hajdúszovát, 1931. június 7. - Debrecen, 2004. január 16.): tanszékvezető egyetemi docens, kandidátus.

Pedagógus családból származott. Édesapja Hajdúszováton volt általános iskolai tanító. Elemi iskoláit Hajdúszováton végezte, majd 1941-től a Sárospataki Gimnázium tanulója. 1950-ben érettségizett. 1950-54 között a Debreceni Tudományegyetem matematika-fizika szakos hallgatója. Diplomájának megszerzése után Szele Tibor aspiránsa csoportelméletből. Szele Tibor halála után Fuchs László lett a témavezetője. Tudományos munkáját egyetemi hallgatóként kezdte el, első cikkei 1954-ben jelentek meg. A kandidátusi fokozatot 1960-ban szerezte meg, és ennek alapján kapta meg az egyetemi doktori címet.

Disszertációja csoportelméleti témakörű, címe: *Három vizsgálat az Abel-féle csoportok elméletében (1959).*
Munkahelyi beosztásai: aspiráns (1954-1957), a KLTE-n adjunktus (1957-1962), docens (1962-1968), tanszékvezető egyetemi docens (1968-1980) az Algebra Tanszéken.
Az egyetemen a számelmélet, algebra, analitikus geometria, modern algebra előadója volt. Számos szakdolgozó munkáját irányította, vezette a Matematikai Tudományos Diákkört. Többször tartott előadást középiskolai matematikatanárok szakmai továbbképzésén. Az egyetemi hallgatók Schweitzer Emlékversenye Versenybizottságának volt a titkára. Segítette kollégái tudományos munkáját. Buzási Szvetlána és Mohamed Ibrahim aspiráns vezetője volt.
Keveset publikált, pedig tudása széles körű volt. Tudományos hatása az egész Matematikai Intézetre kiterjedt. Nem volt a kultúrának, a művészetnek olyan kérdése, amire ne tudott volna válaszolni. Energiájának jó részét közügyeknek

szentelte. Nagyon leterhelte az egyetemi oktatás korszerűsítésében való részvétel, új tantárgyi programok készítése. A matematika modern, korszerű egyetemi és főiskolai oktatásának jól bevált módszereit alkalmazta. Munkásságával hozzájárult a hallgatók látókörének a szélesítéséhez. Elvei tovább élnek a mai iskolai gyakorlatban, az ő szemléletét tükrözi az egyik 9. osztályos matematika tankönyvben a szabad vektoroknak halrajjal való szemléltetése.

Többször járt külföldi tanulmányúton és adott elő nemzetközi konferenciákon. Több bizottságban is tevékenykedet: MTA Matematikai Bizottság, TMB, a BJMT választmányi tagja volt.

Szerény, csendes ember volt, aki gyakran sétált barna kabátjában hátrakulcsolt kézzel, miközben a tudomány fontos kérdésein gondolkodott. A hallgatók által adományozott, *a TTK legnépszerűbb tanára* elismerésre volt a legbüszkébb. Felesége, Dr. Gyarmathí Gabriella a KLTE Elméleti Fizika Tanszékének volt oktatója. Házasságukból egy gyermekük született.

Egykori tanítványa, Székelyhídi László egyetemi tanár megemlékezésében kiemelte, hogy a nagy táblákra marcona vektoregyenletek szikár seregei helyett pajkos halrajokat skiccelt fel Erdős Jenő, hogy a hallgatók megértsék a szabad vektor fogalmát. „Pontosan ismerted s gyakoroltad a zord-kérlelhetetlen elvet: ami nem mondható el szép magyar szavakkal, az még nem kész matematika. Nem volt könnyű tanulni tőled, de irdatlanul sokat lehetett, csak nagyon kellett ám figyelni, hiszen ha szárnyra kaptál, akkor Neked már nem kellett papír, se tábla, kréta, szelíd határozottsággal vezetted végig bámész hallgatóidat csillogó tudományod magasztos épületének folyosóin, melyeknek minden kis zegét-zugát magasan képzett teremőrként ismerted és oly szépen mesélted el nekünk. Te matematikát műveltél és tanítottál büszke alázattal, szelíden metsző logikával, a kristálytiszta szavak mögül nevetve, ránk kacsintva, de soha meg nem alkuvó szerető szigorral.”

Kitüntetései: Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1970), KLTE TTK emlékplakett, a TTK legnépszerűbb oktatója.

Kántor Sándorné

F

Fábián István (1909. december 26. – 2004. április 16.): alezredes, tanító, tanár, zeneszerző.

Emlékezetünkben él, mint tanító, énektanár, zenekarvezető és zeneszerző. Édesapja id. Fábián István tanító, majd később igazgató Kabán. Édesanyja - Lengyel Margit, háztartásvezető - Földesről került Kabára.

Elemi iskoláit Kabán végezte, majd Debrecenben tanult tovább, és a tanítóképző befejezése után ő is Kabán lett tanító. Mint önéletrajzában írja: „1929–ben végeztem, mint kiváló orgonista, énekkísérő Csenki Imre Kossuth–díjassal."

1929. október 1–től a kabai református elemi iskolában tanított apja igazgatása alatt, majd 1948–tól, mint átvett állami tanító dolgozott. Mellette óraadója, majd 2 évig igazgatója volt az általános irányú iparos tanonc-iskolának.

1942 márciusától tanítói állásáról lemondva honvédtiszti szolgálatot teljesített, századosi rendfokozatban. Hazatérése után újra a református egyház általános iskolájában kapott állást. 1948–ban megnősült. Felesége, Niksz Mária orosz nyelvet tanított az általános iskolában. Az alsó tagozatban megkedvelt tanítónk, felső tagozatban végig éneket tanított. Végtelen türelmének köszönhető, hogy keze alatt a gyengén éneklők is kellő mértékben fejlődtek. Eredményesen, kedvvel, lelkesedéssel végezte az ének tanítását. Munkáját magas szintű felkészültség, elmélyült alaposság és nagyfokú precizitás jellemezte. Következetes és rendszeres fegyelmezési módszerével a mások által fegyelmezetlennek minősített tanulókkal is eredményt ért el. Rengeteg szemléltető képet készített saját és más tantárgyak oktatásához is. A tanítás mellett énekkart vezetett, amit hosszú éveken át magas színvonalon végzett. Az 1938–ban megjelent *Magyar művészeti lexikon* címszava, a következőket írja Fábián Istvánról: „Fábián István (ifj.) kántortanító, Kaba, 1909. Tanulmányait Debrecenben végezte. Első nótáját 1935–ben írta. Előbb a Magyar Muzsikaszóhoz küldte be dalait, ahol pontozás alapján a résztvevő zeneszerzők között első helyre került. Később több országos pályázaton vett részt, ahol minden alkalommal díjat nyertek munkái. Munkáiból többet közölt a Magyar Zenealbum és a Magyar Muzsikaszó."

Sikeresen szerepeltek tanítványai a járási ének–torna versenyeken. Igen nagy sikert aratott a 70–80 tagú 3 szólamú szavalókórusa. Büszkén írja önéletrajzában: „(…) akkor a rádió után

csak a mi iskolánknak volt kamarakórusa az országban."
A 70–80 tagú leánykar mellett évről–évre növekedett a 35–45 fős úttörő zenekarosok létszáma is. Az előadások bevételéből a harcok alatt szétrongált zongora helyett újat vásárolt. A gyermek-iskolai előadásokat úgy szervezte, hogy énekórai és egyéb foglalkozásokon éveken át figyelte a szereplőket, míg összeállt 1–1 nagyobb létszámú gárdája.
Igen nagy sikerrel mutatta be 1937–ben dr. Juhász Géza: „Az égigérő fa" című 3 felvonásos énekes–táncos mesejátékát. A gyermekek súgó nélkül Pista bácsi zongorakíséretével adták elő a darabot. Az előadáson jelen volt a darab írója Dr. Juhász Géza családjával, s a legnagyobb dicséretét fejezte ki a nagyszerű előadásért.
1948–ban az „Égigérő fa" újra bemutatásra került másik szereplőgárdával. Majd újabb és újabb darabok követték, így :

- Árgyélus királyfi és Tündérszép Ilona
- Görög Ilona
- János Vitéz
- Lúdas Matyi
- Háry János.

A legemlékezetesebb Pista bácsi számára a János Vitéz volt, amelyet hatszor mutattak be, mindig nagy sikerrel. Az énekesek a dalokat oly pontosan és szépen énekelték, ahogyan ő játszott a zongorán. Egyszer sem volt a legkisebb hiba sem. A híres furulyaszólót Sári Gusztáv játszotta, kiválóan. Az előadáson kint volt a Csokonai Színház igazgatója, rendezőjével együtt. Ők nemcsak el voltak ragadtatva a darabtól, hanem be akarták vinni a színházba, de a tanfelügyelő nem engedte.
Személyes élményem 1–2 darabban való szereplésem – igaz csak mellékszereplőként – de akkor is csodálatos volt az együttlét, az izgalom, az összetartozás és a közösen megélt siker. Most is előttem van Pista bácsi alakja, ahogy nagy nyugalommal ül a zongoránál, tekintetével bennünket irányít, s mi csodálattal hallgatjuk örömteli, könnyű játékát.
Kiemelkedő szerepe volt az iskolai ünnepélyek műsorának összeállításában és szervezésében. Mint iskolai tankönyvfelelős is precíz, gondos munkát végzett.
Ilyen sokrétű iskolai munka mellett tevékeny résztvevője volt a község kulturális életének: Szabadművelődési előadó, kultúrotthoni igazgatósági tag, népi táncok, énekszámok, előadások állandó zongoristája, a Népművelési Zenekar tagja, nótaszerző. Az, hogy Kabán kedvelik az énekeket, és a kabai emberek ének– és zenekultúrája országosan is figyelemre méltó, nagyban köszönhető Fábián István tanító úrnak.
Szakmai munkáját kitüntetésekkel, díjakkal, pénzjutalmakkal ismerték el:

1950.: Elismerő oklevél nevelőmunkájáért.
1954.: Az alsó tagozatos nyelvtanításban végzett újításáért pénzjutalom.
1955.: Nyelvtani szemléltető tábláit pénzjutalommal ismerik el.
1965.: Dicsérő oklevél.

1970-ben nyugdíjba vonult, de azután sem szakadt meg kapcsolata szülőfalujával. Budapestre költöztek, de érdeklődése továbbra is élő volt szülőfaluja iránt.
1995–ben rehabilitálták, nyugalmazott alezredessé léptették elő.
1999–ben, 90 éves korában, hosszú munkássága elismeréseként szülőfaluja „Kabáért Emlékérem" kitüntetésben részesítette, és ezzel díszpolgárrá avatta.
Fábián István tanító úr és családtagjai (édesapja, húga, felesége) több mint 130 évet tanítottak a kabai iskolában.
Felesége halála után Debrecenbe költözött unokahúgához. Utolsó percig gazdag életének emlékei, szellemi frissessége, unokahúgainak gondoskodása, szeretete tudta átsegíteni a betegség okozta fájdalmas napjain.
Hosszú, tartalmas élete 2004. április 16-án, életének 94. évében ért véget. Példaszerű munkája, életvitele, gyermekszeretete, hivatástudata követendő példa nekünk pedagógusoknak és tanulóifjúságunknak. Ezért döntöttünk úgy 2003–ban, hogy az Oktatási Minisztérium Iskolai Emlékezet elnevezésű programja keretében a Sári Gusztáv Általános Iskola énektermét kiemelkedő volt tanítónkról, Fábián Istvánról nevezzük el. A „keresztelő" ünnepséget 2004. január 22–én a magyar kultúra napján tartottuk, ahol sajnos Pista bácsi – gyengélkedése miatt – nem tudott részt venni. Tolmácsolták köszönetét unokahúgai: Kovács Erika és Kovács Judit.
Tanulóink azóta is érdeklődéssel tanulmányozzák a Pista bácsi életéről, munkásságáról szóló gazdag anyagot, eredeti dokumentumokat.

Az énekterem ajtaján réz névtábla, a teremben bekeretezett tabló őrzi Pista bácsi emlékét és hirdeti a népdal, az együtt éneklés és a tánc nevelőerejét.
Köszönjük Tanító Úr! Példás életed intelmül nekünk szól: „élni csak becsülettel, tisztességgel érdemes."
Források:
Iskolai, családi dokumentációk, az emlékező személyes élményei.

Kiss Lajosné

Fenyő Imre (Debrecen, 1942. május 1. - Debrecen, 2004. nov. 20.): tanító, általános iskolai tanár, megyei vezető szakfelügyelő, helyettes-igazgató.

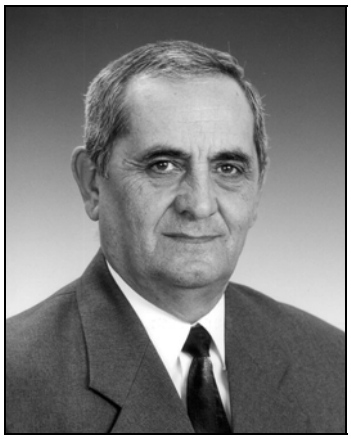

Kétgyermekes kispolgári család második gyermeke. Szülővárosában már a Füvészkert utcai általános iskolában, - ahol orosz tagozatos osztályban tanul - tudatosan készül az életpályára. Ezt követően 1961-ben a Maróthi György Tanítóképzőben tanítói oklevelet, majd 1967-ben az egri Tanárképző Főiskolán magyar-orosz szakos, 1974-ben pedig történelem szakos általános iskolai tanári diplomát szerez.
A közel fél évszázados - 43 éven át tartó - pedagógiai tevékenység első 20 éve az Egyeki Általános Iskolához kötődik. Itt már a gyakorló évet követő első tanévben megszervezi a napközi otthont, amely vezetésével néhány hónap alatt kedvelt formájává vált az egész napos ellátásnak.
Sikeres nevelői munkája elismeréseként 1962-ben úttörő csapatvezetői megbízást kap. Vezetésével a csapat igen eredményesen szervezi a gyermekek szabadidős tevékenységét. A siker titka a nevelőtestület tagjainak fokozatosan növekvő számú bekapcsolódása a munkába. 1968-tól előbb a polgári, majd - a járások összevonása után - a debreceni járás szakfelügyelője, 1984-től megyei vezető szakfelügyelő, ill. szaktanácsadó.
Azon kevesek egyike, aki már szakfelügyelőként is szaktanácsadói szinten dolgozott. Az ellenőrzésnél, az utasításoknál mindig fontosabbnak tartotta a segítést, a tanácsadást. A megye azon szaktanácsadói közé tartozott, akik tanácsaikat, javaslataikat nemcsak az elmélet és főleg nemcsak a szavak síkján közölték, hanem az elmélet és gyakorlat egységében, a hangsúlyt a gyakorlatra helyezve. Ezt bizonyítja - többek között -, hogy az általa nagy gonddal és szakszerűséggel szervezett komplex szemináriumok keretében nemcsak előadásokra, hanem a gyakorlat igazi vallatására, tanítási órák tartására is gyakran vállalkozott. Ő ezt kellő alázattal tette, ezért nagyon hatékony volt. Felügyelőként, szaktanácsadóként nemcsak ő látogatta a nevelők óráit, foglalkozásait, hanem órái mindig nyitottak voltak a megye valamennyi orosz nyelvszakos tanára előtt. Vallotta: más dolog magyarázni, és más megmutatni a lehetséges megoldásokat. Nem azért, mert a pedagógusok csak így értik, hanem azért is, mert a tanácsadó csak így lehet hiteles.
Vezetésével az orosz nyelvi táborokban - a szakszerűségből nem engedve - felerősödött a mozgalmi jelleg, a játékosság. Ezzel vonzóbbá, egyben hatékonyabbá is tette e fontos tanórán kívüli formát.
Már szakfelügyelőként fogadta el 1980-ban az ebesi iskolában részére felajánlott tanári állást, majd két év múlva megyei vezető szakfelügyelő lett. Következett 23 év Ebesen.
Megyei szintű irányító munkája mellett, annak részeként, sőt alapjaként kiemelkedő tevékenységet végzett immár új saját iskolája orosz nyelv oktatásának eredményesebbé tétele érdekében is. Ösztönözte, segítette a kiscsoportos nyelvoktatás feltételeinek megteremtését, - saját tanári tevékenységével példát mutatva közvetetten és közvetlenül befolyásolta az új szervezeti formának megfelelő módszerek kutatását, - irányítá-

sával kibontakozott a homogén és differenciált csoportokban folyó munka összehasonlító vizsgálata.
A vizsgálati tapasztalatok igen jól hasznosultak nemcsak az orosz, hanem az angol, majd később a német nyelv oktatásában is.
Iskolájában a szaktanácsadói tevékenység leépülése, megszűnése után sem veszített pedagógiai varázsából. A rendszerváltás után az addig csak tartalékban lévő szaktárgya, a történelem tanítására fordította teljes energiáját. Ebben az intézményben az önálló tanuló tevékenységre gyűjtésre-kutatásra alapozott korszerű történelemtanításnak korábban is jelentős hagyományai voltak. Fenyő tanár úr nemcsak a hagyományok sikeres hasznosítója, hanem ápolója, fejlesztője is. A gyermekekkel együttműködve színes, érdekes történeteken keresztül juttatta el tanítványait a történelem, a történelmi összefüggések és törvényszerűségek megértéséhez.
Fontos motivációs bázisként hasznosította a szakköri tevékenységet és a megye iskoláinak részvételével általa szervezett jeles évfordulókhoz kapcsolódó történelmi versenyeket.
Mindebben segítette pedagógiai hitvallása, amit egyik pedagógus-napon így fogalmazott meg: „Hit nélkül, és a gyermeki lélek húrjain játszó érzékenység nélkül nem érdemes munkánkat végezni."
Második munkahelyén kétszer is vállalt helyettes-igazgatói megbízatást. Először közvetlenül a rendszerváltás után, de nem rajta múlott, hogy az csak nagyon rövidre - néhány hónaposra-sikeredett. Sajnos nem talált fogadókészségre nemcsak a pedagógiai vezetésről alkotott és vallott koncepciója, hanem pedagógiai hitvallása sem. Ezért lemondásra kényszerült.
2oo1-ben a saját koncepciójának és személyiségének is megfelelt iskolai fejlesztési célokat, terveket vonzónak találva, ismét vállalta a megmérettetést. Igaz, a legalább öt évre tervezett megbízatás most ugyan nem három hónapra, de mégis csak két évre rövidült.
Viszont két év alatt - igen aktív, a maga munkaterületén magabiztos önállósággal végzett vezetői munkája által is - több történt az iskolában, mint máskor esetleg egy évtized alatt. Szerény, de mégis hatni tudó személyisége, felkészültsége, vezetői tapasztalata meghatározó segítője volt annak, hogy az iskolában a szemben állást: iskola és család, gyermek és nevelő, vezető és beosztott, iskola és önkormányzat - az együttműködés váltsa fel. Ennek megléte, mértéke az iskolában is a jó közérzet, a demokrácia fokmérője. Nem kell demokráciáról papolni olyan iskolában, közösségben, ahol gyermek és felnőtt, vezető és beosztott egyaránt jól érzi, védettnek érzi magát. Aki jól érzi magát az iskolában, a családban, az könnyebben enged a nevelő hatásoknak is.
Fenyő tanár úr iskolai munkája mellett 1994-től 2002-ig a községi önkormányzat tagjaként is nyíltan az iskola, a gyermekek érdekeit előtérbe állítva igyekezett segíteni, ösztönözni az egész község jobbítását.
Hogy hatékony, pályáját hivatásként gyakorló pedagógus volt, azt nemcsak a sikeres tanítványok nagy száma, hanem a saját családja is bizonyítja: felesége mellett mindkét gyermeke is a pedagógus pálya eminense.
Munkájáért ugyan 1976-ban miniszteri dicséretben részesült, de ez csak azt bizonyítja, hogy felettesei nem igen kényeztették el a magasabb szintű elismerésekkel. Talán csak feledékenység lenne, hogy 43 éves, egyáltalán nem átlagos pedagógiai pályafutásának befejezésekor még a „kötelező" Pedagógus Szolgálati Emlékérmet sem kapta meg? Talán majd postumus? Vannak helyek, ahol az elismerésnek főleg csak ezt a formáját kedvelik.

Prepuk János

Fodor János (Báránd, 1909. június 14. – Báránd, 1946. szeptember 21.): néptanító.

Édesapja, Fodor Antal is igazi néptanító volt. 30 évig tanított a bárándi református elemi iskolában. Édesanyja, Sulyok Erzsébet a háztartást vezette és nevelte a család nyolc gyermekét. A nyolc gyermekből kettő tanítóként, egy tanárként vitte tovább az apai örökséget.
Az elemi iskolát szülőfalujában, a bárándi református iskolában végezte. Polgári iskolába 1921 és 1925 között Berettyóujfaluba járt. 1925-ben iratkozott be a nyíregyházi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézetbe. 1930. június 25-től képesített tanító. Tanulmányi évei alatt leventeoktatói képesítést is szerzett.
1932-ben házasságot kötött Kiss Rózsával. Három gyermekük született, két fiú és egy leány. A fiúk édesapjuk példáját követve a tanári pályát választották élethivatásul, a leány gyors és gépírónak tanult.
1930-ban pályázat útján került a Klebersberg Kúnó oktatási minisztersége idején létrehozott, Földeshez tartozó Budaházi tanyasi iskolához segédtanítónak.

Tóth József tanító lemondása után 1931. december 15-től 1938. október 1-ig kinevezett tanítóként végzi a Budaházi iskolánál munkáját. A gyermekek oktatása, nevelése mellett egyéb feladata is volt a tanyán tanítónak. „Téli időben gondoskodott, hogy meleg tanterem várja a gyermekeket. Sokszor szükség volt arra, hogy a kezüket, illetve lábukat kicsit meleg kézzel simogassák, dörzsöljék. Gyakran melegítettek cserepet a kályhán, s arra álltak. Minden esetben meleg teát kaptak. Az első és a második osztályos kislányokat a szülők gyakran a hátukon hozták iskolába. A leghidegebb időben sem fordult elő tömeges hiányzás."
1938. október 1-től 1940. június 30-ig a földesi református iskolában volt tanító. 1940 nyarán Kerékgyártó Bélánéval, aki Bárándon tanított, cseréltek munkahelyet. A továbbiakban Bárándon tanított egészen haláláig.
Munkáját becsülettel, lelkiismeretesen végezte, melyet a földesi református iskolaszék véleménye is bizonyít: „S*zorgalmas munkásságával, pedagógiai rátermettségével, gyermekek vallás-erkölcsi nevelésével bámulatos eredményt ért el. Iskolánkívüli népművelési munkássága megemlítést érdemel. Vezetője és előadója az iskolánkívüli népművelésnek. Állandóan szerepel az Ifjúsági egyesületben. Tanítója az ismétlő iskolának. Erkölcsi magaviselete kifogástalan."* (1946)
Bárándon végzett munkája is hasonló elismerést érdemelt: „Szakértelme, szorgalma, hűsége és lelkes munkája iskolában és iskolán kívül, felettes hatóságának és a társadalomnak teljes elismerését méltán kiérdemelte." (1946)
Korai halála nagy veszteséget jelentett nemcsak hozzátartozóinak, de munkatársai, tanítványai számára is. Volt tanítványai ma is tisztelettel és szeretettel őrzik emlékét.

Szőke Györgyné

Futó Andrásné Molnár Anna (Debrecen, 1913. július 6. – Debrecen, 2004. február 28.): kántortanító, zenetanár.

Édesapja, Molnár János református kántortanító, édesanyja Bakti Erzsébet. Az elemi iskola első két évét Biharszentjánoson (ma Románia) végezte, mivel édesapja ott volt rektor. A család

1921-ben repatriált Debrecenbe. Édesapja már közel két éve fizetés nélkül tanított, mivel nem esküdött fel a román államra. Ettől kezdve iskolait Debrecenben végezte. 1933-ban a Dóczi Intézetben szerezte meg a református tanítói és orgonista-kántori oklevelet.
Egyidejűleg a Debreceni Állami Zeneművészeti Szakiskolában zongora szakon tanult és itt a Zeneakadémia I-IV évfolyamait is elvégezte kitűnő eredménnyel. Tanárnője, dr Darkó Irénke néni volt.
Diplomái megszerzését követően tovább képezte magát: tanító továbbképző tanfolyamot és a Tanítók Szabadegyetemét hallgatta. Vasárnapi iskola vezetőképző tanfolyamot is hallgatott. Vasárnapi iskolát és kislánykört vezetett a Péterfia utcán 1932-1940 között.
1933-1939-ig a város több iskolájában helyettes tanítónőként, 1940-ben helyettes kántorként működött. 1939-ben történt megválasztását követően 1942-ben véglegesítették.
1951. január 15-ig egyházi majd állami elemi, később általános iskolánál mindig felső tagozatban tanított magyart, történelmet, számtant, fizikát, földrajzot, éneket, kézimunkát, és énekkart vezetett.
Az egyházi iskolák államosítását követően az általános iskola nyolc osztályra való kiterjesztése előbb történt meg mint a megfelelő tankönyvek kiadása. Ezért neki kellett az anyagot minden egyes tanórára összeállítania, melyet a növendékek a tábláról másoltak le.
1952-től a Zenepedagógus Munkaközösségben zongoratanárként dolgozott 1972 ig.
1933-tól, a képesítő évétől 1942-ig, amikor véglegesítették folyamatosan dolgozott, mint helyettesítő tanítónő.
Ezzel párhuzamosan magánnövendékeket tanított zongorára. Ezekből a tanár-diák kapcsolatokból, több, életre szóló barátság alakult ki.
Jóformán nem volt Debrecenben társadalmi jótékonycélú egyesület, amelynek műsoros kultúrestjein ne szerepelt volna, szólistaként vagy együttes tagjaként. Kamarazene partnerei Szathmáry Endre és Szendy Tihamér hegedűművészek.
Édesapjának, aki a Tanítók Lapja szerkesztője, kiadója és a külföldi rovat vezetője volt, állandó segítséget nyújtott a cikkek és fordítások gépelésében, azok lektorálásában, az országos terjesztés expediálásában.
Mindkettejük szerteágazó munkásságát édesanyja helytállása tette lehetővé, aki nyugodt, meleg hátteret biztosított a család számára.
1940-ben ment férjhez Futó Andráshoz, a Belvárosi Takarék cégvezetőjéhez. Házasságukból három gyermek született: 1942-ben András, 1944-ben Anikó, 1948-ban Ildikó.
Mivel a három generáció egy fedél alatt é1t, szülei nagy részt vállaltak gyermekei nevelésében, mely az akkori viszonyok között mind e mellett igen nehéz volt. Különösen amikor arra kötelezték, hogy főiskolát vagy egyetemet végezzen. Emiatt kénytelen volt lemondani az iskolai tanításról és egyben biztos állásáról.
1952-től a Zenepedagógusok Munkaközössége tagjaként, munkaközösségi és magántanítványok sokaságát tanította zongorázni. A 60-as évek közepén több évig a Péterfia utcai Református Gimnáziumban óraadó tanárnak meghívták.
Volt egy időszak, amikor a zongoratanulási kedv a fiataloknál alábbhagyott, viszont megnőtt a tangóharmonika iránti érdeklődés. Ekkor egy nyáron szaktanártól sajátította el a harmonika játékot, hogy szeptembertől maga is taníthassa.
A munkaközösség keretein belül tanuló növendékeit negyedévenként szakmai meghallgatásra, év végén pedig nyilvános koncertekre készítette fel. Magántanítványai részére otthonában házi hangversenyeket rendezett, melyekre hozzátartozóik is hivatalosak voltak. Ezek a hangversenyek az egész családja számára is kedves és emlékezetes zenés összejövetelek voltak, melyeken saját lányai is szerepléshez jutottak. A műsorszámok után következett a nap fénypontja, amikor a szereplők egy-egy minyont kaptak jutalmul.
1983-ban Arany-, 1993-ban Gyémánt-, 1998-ban Vas-, 2003-ban Rubin-diplomát kapott.
1983-ban képesítőjük 50 éves évfordulóján rendezett hivatalos ünnepségen megjelent a volt osztálytársak egy része. Ekkor fogalmazódott meg az a kívánság, hogy évente találkozzanak. A szervezést ő vállalta, a távol maradottakat felkutatta. Ezt követően minden nyáron az ő lakásán jött össze az osztály. Ilyenkor emlékeztek a közös évekre, tanáraikra, elhunyt osztálytársaikra. Mint annak idején a tanítás előtt, most is imádkoztak, zsoltárokat énekeltek, ezúttal nem harmónium-, hanem zongorakísérettel. Ezek a derűs és tartalmas összejövetelek emlé-

kezetesek maradtak jelen sorok írójának is, aki háziasszonyként az egybegyűltek ellátásáról és jólétéről gondoskodott.
Zongorajátéka nem korlátozódott ilyen kivételes alkalmakra. Szinte nem volt olyan nap, hogy kedves hangszerén ne játszott volna.
Ezt a mélyről fakadó igényét, zongorajátékának szépségét, zene- és emberszeretetét Isten kegyelméből életének utolsó napjáig megőrizte.

Mészáros Lajosné Futó Anikó
Baranyai Gáborné Futó Ildikó

Fülöp Nándor (Tetétlen, 1933. május 23. – Debrecen, 1991. augusztus 22.): általános iskolai tanár, iskolaigazgató.

A Földesen született Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor, egyetemi tanár mondása: „Ki-ki világítson a maga helyén.”
Fülöp Nándor ilyen pedagógus volt Tetétlenen, ahol születésétől haláláig élt és szolgálta a községet.
Szülei egyszerű földművesek voltak, a II. világháború után kapott néhány hold földön gazdálkodtak. Ketten voltak testvérek. Elemi iskoláit szülőfalujában Tetétlenen végezte el. Tanulmányi verseny győzteseként felvételizhetett a tehetséges, szegény sorsú gyermekeket befogadó Debreceni Református Főgimnáziumban, ahová 1945-ben nyert felvételt. Egyidejűleg bentlakásos kisdiák lett a Kollégium internátusában. Élete végéig büszke volt arra, hogy ott élhetett és tanulhatott, ahol egykor Nyilas Misi. Felejthetetlen volt számára, hogy nyolc évig osztálytársa, barátja volt Móricz Zsigmond unokájának, Móricz Imrének.
Mély nyomokat hagyott benne az Alma Máter varázsa, hatása, az őt tanító tanárok szellemisége, embersége.
Legkedvesebb tanára Nagy Géza tanár úr, aki egyben a kollégium internátusának igazgatója is volt. Mint embert is példaképének tekintette feleségével, Ica nénivel együtt, akikkel olyan emberi kapcsolatot alakított ki, hogy esküvőjük egyik tanúja Nagy Géza tanár úr volt és kedvesen figyelmeztette a „tanúskodás” után: „Ne rázd le magadról, ami nálunk rád ragadt.”
Debreceni diáksága alatt a tanórán kívüli munkákban is jeleskedett, tagja volt az iskola *Kántusának* és a nagyhírű *Arany János szavalókórusnak*, amit egy másik nagy nevelői egyéniség, Nagy János tanár úr vezetett. Ezekkel a közösségekkel külföldön is szerepeltek több alkalommal.
A II. világháborút követően a szükség szokássá és hagyománnyá tette, hogy az internátus diákjai ünnepek alkalmával vidékre mentek és a jó tanulók istentiszteletet is tartottak, a pénzbeli és természetbeli adományok pedig a kollégiumot, az internátusban lakó diákokat segítették. Ezt a tevékenységet akkor „szuplikálásnak” nevezték. Nándor több alkalommal is részt vett ilyen tevékenységben. A legemlékezetesebb részére az volt, amikor húsvét másodnapján a tetétleni református templomban ő hirdethetett igét. Szülőfalujában – amikor híre ment – a falu apraja-nagyja ott tolongott a templomban, s a perselyben még soha nem gyűlt össze annyi pénz, mit akkor.
Testi adottságai alapján bekapcsolódott a gimnázium sportéletébe is, különösen atlétikában jeleskedett, szerzett érmeket és oklevéleket, melyeket később – megőrizve azokat – boldogan mutatott gyermekeinek, tanítványainak.
1953-ban érettségizett, majd Békéscsabára került rendőrnyomozónak, de csak néhány

hónapot dolgozott, sorköteles katonának Kalocsára hívták be, ahol két évet töltött.
Leszerelése után hazakerülve Tetétlenre, házasságot kötött Bodnár Irmával. Házasságukból két gyermekük született Valéria és Nándor. Felesége óvónőként dolgozott. Valéria később a szülők példája nyomán maga is pedagógus lett és ma is a tetétleni iskolában tanít.
Leszerelése után tanítói oklevelét Debrecenben a Maróthi György Tanítóképzőben szerezte. Pedagógusi munkáját tanítójelöltként Földesen kezdte, majd néhány hónap után hazakerült szülőfalujába, ahol nagy lelkesedéssel kezdett munkába és rövid időn belül úttörőcsapat vezető, majd igazgatóhelyettes lett.
Iskolai munkája mellett nagy lelkesedéssel kapcsolódott be a falu közéletébe, a tenniakarás, az emberek segítése tette teljessé iskolai tevékenységét. Megszervezte a felnőttoktatást, a dolgozók esti iskoláját, ahol maga is tanított. Mindezért nagyon hálásak voltak a tetétleni emberek. Aktív sportoló volt, tagja volt a községi Sportegyesületnek, s tagja a labdarugó és sakkcsapatnak. A fiatal pedagógus tanácstagként szolgálta a falut, mint önkéntes véradó is példát mutatott, a kereskedelemben társadalmi ellenőrként tevékenykedett.
1969-ben kinevezik a tetétleni iskola igazgatójának. Igazgatósága alatt nagy odaadással dolgozott azért, hogy iskolája, faluja fejlődjön, a feltételek az oktató-nevelő munka vonatkozásában is általánosan javuljanak. Ezt a törekvését kedvezően befolyásolta a nevelőtestülettel, a szülőkkel és a falu lakosaival való igen jó kapcsolata. Tisztelték, szerették, támogatták, mert tetétleni volt, s mert látták, tudták, hogy értük, gyermekeikért dolgozik. Ő is viszonozta szeretetüket, megbecsülésüket és barátainak tekintette őket.
Különös figyelmet fordított a cigánygyermekek beiskolázására, tanulmányi munkájuk segítésére, melynek következtében többségük befejezte az általános iskolát.
Az ő nevéhez fűződik, hogy 1960-ban barátaival együtt Tetétlen történetéről tanulmányt írtak.
Saját művelődését sem hanyagolta el, rengeteg elfoglaltsága mellett szakmailag is képezte magát. 1972-ben jó eredménnyel szerezte meg a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán testnevelő szakos tanári diplomáját.
Sokat küzdött, harcolt az iskolák jobb tárgyi feltételeinek megteremtéséért, korszerűsítéséért. Az ő nevéhez fűződik a Templom utcai iskola udvarán lévő úttörőház (Faház) megépítése, szükségtornaterem és kiszolgáló helyiségek (öltöző, mosdó) kialakítása, gyakorlókerthez üvegház, a Kossuth utcai iskola udvarán bitumenes sportpálya építése. Ezeknek értékét emeli, hogy a munkálatok többsége társadalmi munkában épült fel, mely az emberekkel való jó kapcsolatát tükrözi.
Igen kedveltek voltak az ő ösztönzésére létrejövő különböző szakkörök, a környező iskolákkal kialakított kapcsolatok, melyek színessé tették az iskola, tanulóifjúság életét, sikereket, eredményeket hoztak az iskolának, településnek.
Kedveltek és jelentősek voltak az évente szervezett táborozások az ország legszebb területeire, melyen nevelőtársaival együtt ő is részt vett. Mindezek az emlékek, élmények ma is élnek az egykori tanulók emlékezetében. Ezeknek a céloknak a megvalósítására jól tudta integrálni a község gazdasági, társadalmi szervezeteit, a szülőket.
Teljessé tette az iskolai életet azzal, hogy örömmel, igényesen szervezte és segítette a különböző ünnepélyes összejöveteleket: Nőnap, Anyák napja, Pedagógus Nap, óvodai, iskolai évzáró, karácsonyi, farsangi, testnevelési ünnepélyek. Ezek a rendezvények mind sikeresek, érzelemdúsak voltak, sikerélményt nyújtottak gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt és ösztönzőek voltak, elismertté tették az iskolát.
Kedves és közvetlen magatartásával – bár következetes és igényes volt – hamar be tudta magát lopni az emberek szívébe, vidám légkört teremtve maga körül. Csupaszív ember, remek jóbarát volt. Nagyon tudott lelkesedni és tanítványait lelkesíteni. Biztos ez is hozzájárult ahhoz, hogy ennek a kis településnek a tanulói igen szép sikereket értek el

különböző sportrendezvényeken járási, megyei versenyeken.
Iskolai, iskolán kívüli munkáját, mert mindig jobbat és többet akart, erőn felül végezte és sajnálatos módon felőrölték erejét.
1981-ben lemondott igazgatói megbízatásáról és napköziotthonos tanár lett. Súlyos betegsége miatt többször volt kórházban, majd 1990 decemberében leszázalékolták. 1991. augusztus 22-én a családjáért dobogó szerető szíve, mely az iskola, a gyermekek és a település szolgálatára hajtotta – megszűnt dobogni.

Életében igaz EMBER volt! Életútja, munkássága A. Schweitzer bölcs és igaz mondását példázza:

„Embernek lenni nehéz,
de másnak lenni nem érdemes!”

Temetésén egy falu kísérte utolsó útjára, gyermekek és felnőttek. A tiszteletet, a szeretetet, a megbecsülést példázta, hogy a ravatalozótól a sírig egykori tanítványai kézen vitték kedves tanáruk koporsóját.

Fülöp Nándorné, Lengyel Mihály

G

Gáspár József (Debrecen, 1952. márc. 17. - Debrecen, 2004. dec. 24.): általános és középiskolai iskolai tanár.

Általános iskolai tanulmányait a Petőfi Sándor Általános Iskolában, középiskolai tanulmányait a Tóth Árpád Gimnáziumban folytatta.
Az érettségi vizsga letétele után – előfelvételisként – 11 hónapos sorkatonai szolgálatot teljesített Kiskőrösön. Ezt követően a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola biológia-rajz szakán szerzett általános iskolai tanári oklevelet.
Pedagógus pályáját Hajdúhadházon kezdte, ahová már feleségével, Zsurkai Márta biológia-technika szakos tanárnővel érkezett.
Házasságukból két gyermek – Mór és Lilla – született.
1980-ban a házaspár számára lehetőség nyílt arra, hogy Debrecenben, a Lilla-téri Általános Iskolában tevékenykedjenek.
Gáspár József már az első itt töltött tanévében osztályfőnöki megbízást kapott, röviddel később pedig a rajz szakkör vezetése mellett a lövész szakkör gondozása is rá hárult.
A nyarak sem múltak el munka nélkül, Gáspár tanár úr több alkalommal is részt vett az iskola diákjainak nyári balatoni táborozásán. Amikor gyermekei nagyobbak lettek, feleségével együtt kerékpáros vándortábort szervezett.
A 80-as évek második felében kollégái bizalmát élvezve az iskola igazgatója megbízta az osztályfőnöki munkaközösség vezetésével. Ebben az időszakban az általa felkészített tanulók szebbnél szebb linómetszetei több pályázaton is a bírálóbizottság elismerésében részesültek, legkiválóbb tanítványai pedig évről évre eljutottak Zánkára, a gyermekek nyári alkotótáborába.
Pontos, precíz munkavégzésének és kiváló emberi kapcsolatainak is köszönhette azt, hogy 1990-ben felkérést kapott az intézmény igazgatóhelyettesi teendőinek ellátására.
Új feladatkörében sem okozott csalódást, a nevelőtestület tagjaival a négyéves intervallum alatt mindvégig humánusan bánt, igazgatójának megbízható vezetőtársává vált. Lemondása után figyelme ismét a művészi önkifejezés felé fordult, melynek eredményeképpen alkotásai egyre-másra jelentek meg a városi és megyei tárlatokon. Az idegen nyelvek is foglalkoztatták. Gimnáziumi latin tanulmányaira támaszkodva előbb középfokú nyelvvizsgát szerzett olasz

nyelvből, majd beiratkozott a Kossuth Lajos Tudományegyetem olasz szakára, ahol olasz nyelvtanári diplomát szerzett.
1998-ban egykori kollégájának hívó szavára elfoglalta a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájának megüresedett rajz szakos szakvezető tanári álláshelyét. A gyakorlóiskolában a korábbiaktól eltérően alsó tagozatos gyermekeket is tanított. Általános iskolás növendékeit rajz és olasz nyelv tantárgyakból is nagy szeretettel és türelemmel, kiváló módszerekkel tanította.
A református egyház presbitereként is különösen fontosnak tartotta az ifjúsági keresztyén református szellemiségű nevelését, s ennek többek közt azzal is jelét adta, hogy három alkalommal működött közre az iskola nyári hittan táborának lebonyolításán.
A főiskolai hallgatók gyakorlati képzése során mind a tanítójelöltekkel, mind a főiskola vizuális-nevelési tanszékének oktatóival példaértékű kapcsolatot tartott.
2000-ben „ A bábórák és a rajzórák kapcsolódási pontjai" címmel értékes előadást tartott a gyakorlóiskolák I. országos konferenciáján.
Munkássága elismerésül 2001-ben a főiskola főigazgatója dicséretben részesítette. Ez további ösztönzést jelentett számára, így lelkesedéssel folytatta munkaköri feladatai mellett a *Lajtorja* című iskolaújság szerkesztését, a képi megjelenés formálását, különböző díszletek és bábok tervezését és kivitelezését.
Tanítványait továbbra is sikerrel készítette fel a rajzversenyekre és pályázatokra.
Gáspár József aktív résztvevője volt a közösségi alkalmaknak is. A tantestületi és az erdélyi kirándulásokon rendszeresen fényképezett és rajzolt. A rajzokból készült hét kis füzettel sok örömet szerzett kollégáinak és erdélyi barátainak.
2004 őszén a tanár úr nagysikerű előadást tartott Társművészetek a motivációban címmel a Gyakorlóiskolák Iskolaszövetségének II. Módszertani Konferenciáján, Baján.
2004. decemberében a Simonyi Napok keretében megrendezendő, általa életre hívott rajzpályázat előkészítésével foglalkozott.
2004. december 24-én bekövetkezett váratlan hirtelenségű elhunytával hatalmas veszteség érte Debrecen város közoktatását.

Ember Sándor

Grega Istvánné Gróf Sára (Hajdúhadház, 1917. május 9 - Budapest, 1997. február 3.): tanítónő.
Édesanyám egyszerű, de törekvő szülők gyermeke volt. Édesapja MÁV-tiszt, édesanyja varrónő volt. Szülei csak két évre költöztek ki Debrecenből Hajdúhadházra, vidéken jobb megélhetést remélve három gyermekükkel az I. világháború idején. Hat gyermekük született, de az első kettő kicsi korában meghalt, a hatodik születésekor pedig már ismét Debrecenben laktak.
Jellemző a családi légkörre, hogy míg az édesanyjuk otthon varrt, a négy gyerek - egy fiú és három lány - tanulás után regényeket (Jókai, Mikszáth), verseket olvasott föl felváltva, vagy közösen keresztrejtvényt fejtett, gobelint hímezett (a fiú is!).

A lányok reformátusok voltak, fivérük katolikus. Sára a Dóczyba járt, ahol 1937-ben végezte a tanítóképzőt. Nagyon szerető szívű, érzékeny teremtés volt. A sírás és nevetés egy bokorban termett nála. Szépen kézimunkázott és rajzolt - osztálytársai helyett is. A kézimunkázással keresett pénzből tudott egy-egy pár harisnyát, fehérneműt venni. A tanulásban is nagyon szorgalmas és lelkiismeretes volt. Az iskolában tanultakra egész életében emlékezett, s minden alkalmat megragadott, hogy ismereteit tovább is adja. Betegsége idején a kórházi ágyon is oktatta szobatársait. Kora gyermekségemtől kezdve én is verseken nőttem fel. Otthon mosogatás, takarítás közben is verseltünk. Olyan verseket tanultam tőle, amilyeneket sem az iskolában, de

még az egyetemen se tanítottak. Arany János volt a kedvence, tőle is leginkább a „Széchenyi emlékezete". És megtanította a Kárpátok összes csúcsát és hágóját meg a hatvannégy vármegyét. Pedagógiai érzéke korán megmutatkozott. Már diák korában tanított a vasárnapi iskolában. A Dóczyban folyó nevelés eszményképe lett. Nagyon szerette és tisztelte, később is sokat emlegette tanárait: Soós Bélát, Török Tibort, D.Dr. Illyés Endrét és a többieket. Osztálytársaival élete végéig megtartotta a kapcsolatot. Amikor már Budapesten lakott, akkor is haza járt az osztálytalálkozókra, és a Református Kollégium Baráti Körének is tagja lett.

A képesítő után egy évig egy tanyasi család négy gyermekének házitanítójaként kereste meg a kelengyére valót, hogy az év leteltével férjhez menjen. Ebben az időben (1938) az egyházi iskolákban nem volt állás, csak helyettesíteni hívták be néha. Azután jött a gyermek, az ostrom idején a félelem és nélkülözés következtében a betegség, így tanítói pályáját csak 1952-ben kezdhette el. Két évig Tégláson tanított felső tagozaton magyartól kezdve mindent, amire szükség volt, majd a Debrecenhez tartozó Dombostanyára helyezték, melyet úgy megszeretett, hogy a Leány utcai Bányai Júlia Általános Iskolában később felkínált állást sem fogadta el, pedig a szomszédságában laktunk. Inkább vállalta a vonatozást hóban-fagyban nem akarván elszakadni a jó igazgatótól (Márk Jenő) és tantestülettől, nem utolsó sorban tanítványaitól.

A dombostanyai, részben osztott kisiskolában 1-3. illetve 2-4. osztályban tanított nyugdíjba meneteléig. A romlatlan tanyasi gyerekeket - és szüleiket- nagy szeretettel és szigorú következetességgel nevelte, oktatta. A gyermekek révén például leszoktatta a családokat, hogy mindnyájan egy pohárból vagy kannafedélből igyanak, és igyekezett leszoktatni őket a csúnya beszédről is, bár az akkor még korántsem volt olyan általános, mint manapság. Tanítványai felnőve, családot alapítva is ragaszkodtak hozzá, példaképüknek tekintették.

Oktató-nevelő munkáját az igényesség jellemezte. Óráira mindig alaposan felkészült. A szép beszédet, a helyes írást minden órán megkövetelte. Fel is szólalt egyszer egy kisdiák, amikor a számtanfüzetében kijavította a helyesírási hibát: „De tanító néni most nem nyelvtan óra van!"

Kartársnői, Bánk Imréné és Czibere Gyuláné így emlékeznek az együtt töltött évekre: „Sárika nagyon szerette tanítványait, éppen ezért nagy követelményeket támasztott. Megkövetelte a szép, tiszta írást, nagy gondot fordított arra, hogy minden tanítványa megtanuljon írni, olvasni, számolni. Tudta, hogy a szülők segítségére nemigen támaszkodhat, ezért mindent az iskolában kellett megtanítania. Sokat korrepetált. Megtanította őket fogat mosni és helyesen étkezni is.

Oktató munkáját pontosan, nagy hozzáértéssel végezte. Nagy Ilona Piroska tanulmányi felügyelő mindig elismerte és dicsérte munkáját. A dicséret Sárikát még jobb munkára ösztönözte. A tantestület munkájából mindig kivette részét. A fiatalokat tanácsokkal látta el, és mindenben segítette. A tantestület öt főből állt, és mint egy nagy család összetartott. Nyugdíjba menetele után nem volt olyan tantestületi összejövetel, hogy ne emlegettük volna kedves kollégánkat, aki olyan segítőkész és szeretetre méltó volt. A tanya lakossága is nagyon szerette és tisztelte."

Huszonhárom évi boldog házasság után 44 évesen maradt özvegyen. Ebben a tragikus helyzetben is a hit és a hivatás tartotta meg.

Mire elérte a nyugdíjkorhatárt, egészsége igen megromlott. A kijárás a hideg vonatokon fokozta érszűkületét. 1975-ben Budapestre jöttem dolgozni, s amint lehetett - 1978-ban -, utánam jött, de kedves szülővárosától - mindig Debrecent tekintette annak-, régi osztálytársaitól lélekben sohasem szakadt el.

Édesanyámnak a Dóczyhoz való ragaszkodása, valláserkölcsön nyugvó nevelési elvei és gyakorlata indított arra az elhatározásra, hogy a Dóczy újraindulásakor ösztöndíjat alapítsak a példás magaviseletű és szorgalmú, kiválóan tanuló református lelkész- és pedagógusgyerekek számára, akik különösen magyar nyelvből nyújtanak kiemelkedő teljesítményt, és akik magukat magyar reformátusoknak vallják, és aszerint is élnek. A Gróf Sára Ösztöndíjra a 9. osztályban lehet pályázni, és egy-egy diák három éven keresztül kaphatja meg. Eddig öten nyerték el, akik közül ketten három éve, egy két éve, két diák pedig egy éve kapja. Az egy évre jutó ösztöndíj fejenként 50.000 Ft. Mivel a tőkének csak a kamatait lehet szétosztani, jó lenne ha a tőke növekednék. Az ösztöndíj a Dóczy Alapítvány része, melyhez bárki csatlakozhat

megjelölve, hogy a Gróf Sára Ösztöndíj alaptőkéjét kívánja növelni.
A Gróf Sára-ösztöndíjasok, szüleik és majdan gyermekeit, valamint a Dóczy Gimnázium egész közössége így őrzi meg egy áldozatos életű pedagógus emlékét.

Grega Sára

Gyürky Györgyné Szarvas Katalin (Balmazújváros, 1950. szeptember 21 - Nagylóc 2001. június 7.): középiskolai tanár.
Mint sokan mások ő is a kétkeziek családjából jött. Szülei fizikai munkával keresték a kenyerüket, s nevelték tisztességre és becsületre három gyermeküket. A két lánytestvér szorgalma és érdeklődése örömmel és büszkeséggel töltötte el a szülőket, hiszen abban az időben a „Hortobágy mellyékén" is nagy dicsőségnek számított taníttatni, és diplomához segíteni a gyerekeket.

Általános és középiskolai tanulmányait szülőhelyén végezte jó eredménnyel. Szívesen tanult. Szerette a diákközösséget, szeretett a közösségért dolgozni. 1969-ben érettségizett (a második érettségiző osztály volt a Veres Péter Gimnázium történetében), s még abban az évben felvételt nyert a nyíregyházi tanárképző főiskola magyar–történelem szakára. A diploma megszerzése után egy évig Tiszabercelen tanított, majd hazakerült szeretett falujába Balmazújvárosra. Az 1. számú Általános Iskola és Gimnázium tanára lett. Néhány évvel később a gimnázium önállósult és felvette Veres Péter nevét, Gyürkyné Katika a középiskola alapító tanárainak közösségét erősítette.
1973-ban házasságot kötött Gyürky György matematika-műszaki ismeretek szakos általános iskolai tanárral. Férjével együtt évtizedekig egyik ismert és meghatározó személyisége volt a település közoktatásának. Házasságukból két gyermek született. Ifjabb Gyürky György fizikából doktorált. Katalin édesanyja nyomdokain haladva magyar-történelem szakon szerzett egyetemi diplomát, s hamarosan ő is megszerzi a doktori címet. A tanulás, a folyamatos önművelés igénye a családban nemcsak a gyerekekkel szemben fogalmazódott meg, a szülők is példát mutattak. Az édesanya a családalapítás és a gyermeknevelés közben beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, ahol 1976-ban történelemből egyetemi diplomát szerzett. Talán a sors fintora volt, hogy a balmazújvárosi 1. sz. Általános Iskola és Gimnázium 1974-ben magyar szakos tanárt keresett, így a frissen szerzett tudást kevésbé tudta hasznosítani. Néhány évvel később jelentkezett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre, ahol részt vett a középiskolai tanárok egyetemi továbbképző tanfolyamán magyar nyelv és irodalomból. Szakdolgozatában Veres Péter Az Alföld parasztsága és a Falusi krónika című műveket elemezte. A tanfolyamot kiváló minősítéssel fejezte be. Debrecen után a szegedi egyetem következett, ahol magyar nyelv és irodalomból is megszerezte az egyetemi diplomát.
Tehetséggel, ám sok küzdelemmel lett a szellem embere, a gyerekek által kedvelt irodalom tanár. Tanított kicsiket és nagyokat, gyerekeket és felnőtteket az esti és a nappali tagozaton egyaránt. Fáradságot nem ismerve dolgozott. Igazi közösségi ember volt. Felsorolni is nehéz, hányféle feladatot látott el. A mindennapi oktató- és nevelőmunka mellett vezette az iskolai könyvtárat, patronálta a diákújság szerkesztését, irányította a magyartanárok munkaközösségét, évtizedeken keresztül a pedagógus szakszervezet egyik meghatározó embere volt. Neve ismerősen csengett a megyei vers- és prózamondó, a Kazinczy Szépkiejtési versenyeken. Nem versenyző volt, hanem edző, olyan szakember, akinek tanítványai sorra nyerték a versenyeket. Szívesen vállalt osztályfőnökséget, nemritkán egyszerre koordinálta a nappali és az esti tago-

zatos osztályok ügyes-bajos dolgait. Munkájának elismeréseként 1984-ben Miniszteri Dicséretben részesült.

Irodalom órákon együtt elemezte diákjaival a drámákat, a konfliktusokat és a megoldást, a néha optimista, máskor tragikus végkifejletet. Emberi sorsokat tanított és élt. Felfelé kapaszkodva a magasságokig anélkül, hogy tudta volna, Újvárostól elszakadva hirtelen zuhanhat a mélybe, a talán nem nyom nélküli elmúlásba.

A 90-es évek gazdasági megszorításai az újvárosi iskolákat is utolérték. Az átszervezések és az iskola összevonások megannyi sérelemmel és fájdalommal jártak együtt. Ebben az időszakban több tehetséges, jobb sorsra, de legfőképpen megbecsülésre érdemes pedagógus (pedagógus házaspár) hagyta el a települést. Erre a lépésre szánta el magát 1999-ben a Gyürky házaspár is. A Nógrád megyei Nagylócra költöztek. Férje a helyi általános iskola igazgatója lett, ő pedig munkát vállalt Balassagyarmaton, Szécsényben és Nagylócon. Hetente ingázott a három település általános és középiskolái között.

Hite, szenvedélye, pedagógiai érzékenysége hajtotta, de a sors, földi létünk nagy rendezője, nem engedte élete második feléhez. 2001. június 7-én, 51 éves korában váratlanul elhunyt. Gyermekei és tanítványai viszik tovább nagyszerű munkájának értékeit.

Egyik kedves tanítványa Földesiné Tóth Erika így emlékezett vissza szeretett osztályfőnökére: „Olyan gyertyaláng volt ő, aki sohasem veszített a fényéből, mert általa mindig fellobbant egy újabb. Mindig adott magából egy darabot anélkül, hogy észre vettük volna. Egyszerű szavai, gesztusai ösztönzőleg hatottak. Ő volt az első ember, aki megtanított rá, hogy higgyek magamban. A szeretet nem hal meg, csak az ember. Úgy gondolom, ő tovább él elmémben, cselekedeteimben, velem marad emlékeimben.”

Források: iskolai dokumentumok, családtagok, kollégák, egykori tanítványok emlékezete.

Kegyes Lászlóné

H

Hallay Gyula (Nagyfüged, 1918. március 6. - Debrecen, 1984. október 12.): kántor-tanító.

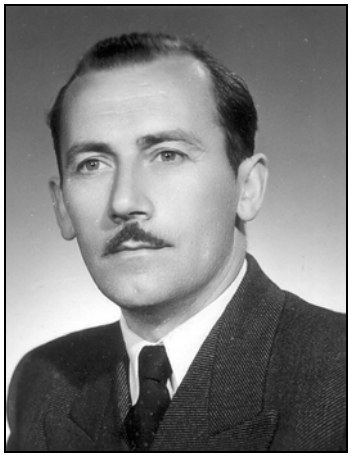

Apját, aki Boconádon (Heves megye) volt kántor-tanító hat éves korában elvesztette. Így a család hatodik gyermekeként félárván nőtt fel. Édesanyja nagyon nehezen tudta a hat gyereket etetni, ruházni.
Egerbe került egyházi tanítóképzőbe. Tizenöt éves korában meghalt az édesanyja is. Így jogosan úgy érezte, hogy egyedül maradt a világban. Engedték továbbtanulni a tanítóképzőben, de nagyon keserves volt a kegyelemkenyér. Már ekkor nagyon szerette a zenét. Hogy pénzt szerezzen és ruházkodjon, hétvégeken gyakran zenélt az egri kisasszonyok házi báljain. A tanítóképző pap tanárai ezt nem nézték jó szemmel és hiába mondta, hogy otthonról se pénzt, se ruhát nem kap, az intézetből eltanácsolták. Később folytathatta tanulmányait és Kiskunfélegyházán 1939. június 16-án szerzett tanítói oklevelet.
Képesítésének megszerzése után helyettes kisegítő kántor lett Kecskeméten. Néhány hónap múlva Legyesbényén kapott kántortanítói állást. Ez idő alatt ismerkedett meg feleségével Nagy Etelkával Kassán, aki védőnő volt. Házasságot 1945.március 27-én kötöttek Szentgothárdon. Sajnos boldogságuk egy hétig tartott, mert a háború közbeszólt.
Ezután jött a háború, katonai szolgálat. Huszonnyolc hónapot töltött szibériai fogságban, ahonnan lelkileg és fizikailag is meggyengülve tért haza 1947-ben.
1948-ban megszületett első fia: Zsombor.
Hajdúszoboszlón 1949-ben kezdett tanítani, az akkori fiúiskolában.
Hajdúszoboszlón 1947. augusztus 27-én a VKM rendelete alapján gimnáziumot létesítettek. Ide hívta meg az akkori igazgató - Mátyás Antal - óraadó tanárnak 1949-ben. Zenei és pedagógiai tehetséggel megáldott ember volt. Mindkét iskolában kórust szervezett, eredményesen szerepelt tanítványaival. A gimnázium kulturális életének elmaradhatatlan területe az énekkari tevékenység, a kórusmozgalomban való részvétel volt. Ezen a téren figyelemre méltó teljesítmény, hogy 1951.márciusában a fiatal gimnázium énekkara az ún. DISZ-kórus Hallay Gyula ének-zene szakos tanár vezetésével országos döntőbe jutott, és a budapesti fellépésen első díjat nyertek. Műsorszámait a Magyar Rádió is közvetítette júniusban.

Társadalmi feladatot is ellátott, megválasztották a Pedagógus Szakszervezet városi titkárának. Második gyermeke Csaba 1952-ben született. Budapesten 1953-ban az Apáczai Csere János Tanárképző Főiskolán ének-zene tanári és karvezetői képesítést szerzett.
Hajdú-Bihar megyében tanulmányi felügyelő, ének-zenei vezető szakfelügyelő volt 27 éven keresztül.
Ismeretségei, a felügyelőként szerzett kapcsolatai révén újabb státusokat kért a megye részére, és lehetőséget zenei általános iskolák létesítésére. Erre Kodály Zoltán is személyesen biztatta. Így vehette kezdetét Hajdúszoboszlón az énekzenei képzés, s az iskolának Hallay Gyula alapító igazgatója lett. Tanított a IV.sz.Általános Iskolában, majd nyugdíjazásáig a Gönczy Pál Általános Iskolában.
Olyan tanár volt, aki megkövetelte a tudást, a rendet, de együtt élt a diákjaival. Később is bizalommal fordultak régi diákjai hozzá, ha elhelyezkedési problémái volta, hisz ő tudta, hogy hol van pedagógus hiány, üres állás a megyében. Öröm töltötte be lelkét, amikor jó néhány gyermeket elindított , nem csak a zenei műveltség, de a szakképzettség megszerzése útján is, kiknek később átadhatta a stafétabotot.
Több hangszeren játszott, ezért voltak hangszeres tanítványai is. Nyaranta tanítványaiból egész kis társaság gyűlt össze a kertjükben. Beszélgettek, énekeltek, zenéltek. A hangulatos délutánok végén rendszerint finom uzsonnát készített felesége, aki sikerességéhez otthonteremtéssel hozzájárult.
Kitüntetései; oklevelek:
1. Szocialista Kultúráért, 1957.
2. Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1959.
3. Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1978.
4. Díszoklevél az iskolai nevelés ügyének szolgálatáért, 1980
A Nemzetközi Kodály Társaságnak (International Kodály Society) alapító tagja volt.
Felesége 2003. január 24-én meghalt. Sajnos kisebbik fia Csaba is eltávozott ugyanebben az évben az élők sorából. Zsombor fia és családja, valamint a négy unokából három családjával itt él Hajdúszoboszlón. A negyedik unoka családjával Budapesten lakik.
Hallay Gyula élete családjában teljes volt, unokáinak sokat mesélt, zenélt. Göröngyös, de szép életútról lehetett is.
Hitvallása:
„Utóvégre lehet élni zene nélkül is. A sivatagon át is vezet út. De mi, akik azon fáradozunk, hogy minden gyermek kezébe kapja a jó zene kulcsát, azt akarjuk, ne úgy járja végig élete útját, mintha sivatagon menne át, hanem virágos kerteken."
(Kodály Zoltán)

Hallay Zsombor

Hiripi Ferenc (Debrecen, 1922. január 1. - Debrecen, 1994. február 16.): általános iskolai tanár, igazgató.

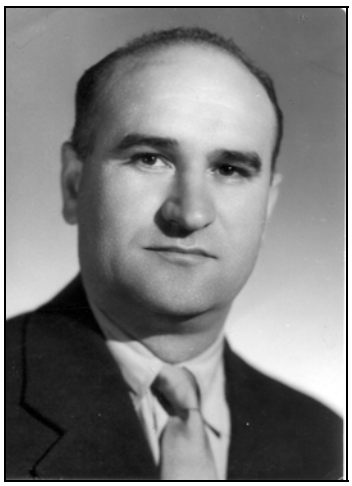

Apja: Hiripi Ferenc 1920-ban telepedett le Debrecenben egy Boldogkerti egy szoba-konyhás bérelt kis családi házikóban. Itt kertészkedésből tartotta el családját.
Anyja, Nagy Eulália a háztartás vezetésével, kertészkedéssel foglalkozott, s az egyre növekvő családot gondozta. Ferenc a család negyedik gyermekeként látta meg a napvilágot. Egy testvére 6 éves korában meghalt. A szülők négy gyermeküket úgy tudták taníttatni, hogy az apa altiszti állást kapott a debreceni Posta Hivatalban, havi száz pengő fizetéssel. Ez nem sok volt, de a takarékos szülők a négy gyermek iskoláztatását minden áron meg akarták oldani.
Ferenc már első osztályos volt, amikor a Boldogkertből bekerültek a belváros Baksai utcájába. Az elemi iskola első osztályát a Boldogkertben fejezte be, majd átíratták a Rakovszky utcai iskolába, ahol elvégezte a II-IV. osztályt, azután

a Debreceni Református Kollégium Gyakorló Iskolájában az V-VI. osztályt végezte el. Tanulmányait a Kollégium polgári iskolájában folytatta tovább, majd annak befejeztével a Tanítóképző Intézet tanulója lett, mivel a szorgalmas és kitűnő tanuló a Kollégium szellemiségével feltöltődve már 16 évesen vonzalmat érzett a tanítói pálya iránt, amit szülei megértéssel és támogatóan vettek tudomásul.

Az 1938/39-es tanévben kezdte felkészülését a tanítói pályára és 1942/43 iskolai évben fejezte be az V. osztályt és tett képesítő vizsgát. 1943 júniusában kapta meg az elemi népiskolai tanítói oklevelét. 1964-ben elvégezte az Egri Tanárképző Főiskolán a mezőgazdasági szakot, s szerzett tanári diplomát.

A tanítói pályára való felkészítés része volt a mezőgazdasági ismeretek tanulása is. Az elméleti ismeretek elsajátítása mellett nagy szorgalommal vett részt az iskola gyakorló gazdaságában, fizikai munkában. Nagy érdeklődést mutatott a méhészet iránt, s ott szorgoskodott a gazdaság méhészetében, s kitűnő méhész vált belőle.

Már 14 éves korában vonzalmat érzett a repülősport iránt. Beiratkozott a Vitorlázó Repülők Klubjába. A fegyelmezett és kiegyensúlyozott fiatal Hiripi Ferenc képzett vitorlázó repülői képesítés után a motoros repülő vezetői vizsgát is eredményesen tette le. A repülés szerelmesévé vált. A tanítói oklevél megszerzése után beiratkozott a Repülő Katonai Akadémiára, s annak három évfolyamát elvégezte. A második világháború utolsó éveit az Akadémia növendékeként élte meg. Az Akadémiát Ausztriába telepítették át. Innen 1945 augusztusában – repülő zászlósi rendfokozattal tért haza.

Hazatérésének első állomása Szombathely volt. Itt azonban társaival együtt a Szovjet Hadsereg fogságába került, s anélkül, hogy családjával érintkezésbe kerülhetett volna, két évig a soksok szenvedés közepette ette a hadifogság keserű kenyerét Gorkíjban, majd később Szaratovban. Gázvezeték építésében vett részt. Aztán repülőgép gyárba helyezték el, mint vaseszter-gályost.

A hadifogságból 1947 júniusában került haza. Addig semmi hírt nem kapott szeretteiről. Szorongva ment hát Debrecenbe, a Baksai utcai családi házhoz. Megdöbbenve látta, hogy az utca romokban hever. A szülők – valamilyen csoda folytán – a nyári konyhában meghúzódva életben maradtak.

Enyhítette a szülők fájdalmát, hogy a nagy világégésben gyermekeik, így Ferenc is hazatértek épségben.

Ferenc hazatérése után családot alapított, és ekkor kezdődött el sikerekben és eredményekben gazdag pedagógusi pályafutása is. Feleségül vette Kovács Juliánnát, aki pénzügyi szakemberként akkor az OTP tisztviselője volt, majd különböző munkahelyeken vezetői beosztásban dolgozott, továbbá mellékállásban a Pedagógusok Szakszervezete Megyei Bizottságának is hosszú időn át könyvelője volt. Hűséges társa volt haláláig. Házasságukból két fiúgyermek született Ferenc és András.

Pedagógusi pályája mind végig Debrecenhez kötődött. 1947 őszén örömmel fogadta el a *díjazás nélküli* tanítói állást a Csapókerti Általános Iskolában. Egy évi fizetés nélküli munka után 1948. június 2-án kinevezték helyettes tanítónak a téglaskerti iskolához. Itt a felső tagozatban kellett tanítania kémiát, fizikát és biológiát. A fiatal, jól képzett tanító tanulva tanított – kiváló eredménnyel. Közben az úttörőcsapat vezetését is rábízták, amit ugyancsak nagy lelkesedéssel, tanulói iránti nagy megbecsüléssel és szeretettel végzett.

Felettesei felfigyeltek a 27 éves fiatal tanító ügybuzgó, mély hivatástudattal végzett munkájára, s kinevezték az iskola élére igazgatónak. A kis – 11 tagú- tantestület tagjai – mind fiatalok, úgy emlékeztek rá, hogy igen jó baráti kapcsolat alakult ki közöttük. A kevés beszédű, de határozott és következetes igazgató mindig segített kollégáinak, sokszor maga végezte helyettük a legnehezebb feladatokat. Nevelőktől és tanulóktól egyaránt megkövetelte a fegyelmet, a rendet, de ebben példamutatásával mindig elől járt.

1952-ben további életét, pályafutását is meghatározó kihívás érte. Annyi értéket mutatott fel az iskolavezetés, a felkészültség és emberség terén, hogy felettesei alkalmasnak ítélték magasabb feladatokra is. A Szent Anna utcai katolikus fiúiskola államosított jogutódjának: az Állami Szent Anna utcai Általános Iskolának vezetésével bízták meg. Szorongással fogadta el a jó hírű iskola vezetését, hiszen a város több közismert és köztiszteletben álló kiváló tanáregyénisége működött ebben az iskolában.

Néhány hónapos ismerkedés után Hiripi Ferenc – a neves pedagógus egyéniségek véleményére is támaszkodva – ismertette elgondolásait, terveit a szervezési és pedagógiai korszerűsítés terén. Ezzel az indítással szimpatikussá vált az ifjú vezető kollégái körében, megnyerte őket a hosszú éveken át tartó közös munkára.

Az ma már szinte hihetetlennek tűnő, hogy egy belvárosi iskola a város területén szanaszét lévő épületekben működjön, hogy a poros udvarok végén lévő „árnyékszéket" használják a tanárok és a tanulók is, az hogy az olajos padlózatú tantermekben vaskályhákkal melegítettek - kőszenet égetve, széngázos - olajos levegőt szívtak magukba a tanítás részesei, hogy a tanároknak nem volt egy nyugodt pihenő és dolgozó szobája. Ez volt az az iskola, melynek élére állt és három évtizeden át sikerrel vezetett.

Azt vallotta: „Ebből az iskolából korszerű épületet kell kialakítani, hogy a folyamatosan korszerűsödő pedagógia színterévé, a lelkes, újra, szépre törekvő pedagógusok alkotó műhelyévé, a tanulók igaz második otthonává váljon." Tömören ez jellemezte törekvéseit, s három évtizedes munkával megalkotott életművét.

Az iskola korszerűsítésének, a pedagógia fejlesztésének hosszú folyamatát nem ismertethetjük ebben az emlékezésben, csupán a végkifejletet idézhetjük fel röviden.

Hiripi Ferenc kiváló szervező képessége, példamutató magatartása, kevés beszédű határozottsága, igazságszeretete maga mellé állította a nemes gondolkodású, tettre kész tantestületet, a szülőket. Ez volt az a hatalmas erőforrás, amire hosszú távon számíthatott, és a leromlott iskolaépületekből a folyamatosan fejlődő korszerű pedagógia alapfeltétele biztosítottá válhatott.

Rendkívüli vezetői rátermettsége magával ragadta tantestületét az önképzés és továbbképzés terén is azzal, hogy maga járt az élen. Tanítói képesítés mellé megszerezte az OPI tanfolyamán a mezőgazdasági ismeretek tanítási jogát, később pedig az Egri Tanárképző Főiskolán általános iskolai tanári oklevelet is szerzett.

A tanulók egészséges nevelése, testi fejlődésének előmozdítása és magas szintre emelése érdekében megszervezte és megvalósította a tornaterem építését – igen széles körű társadalmi segítség bevonásával.

Amikor az iskola már a város egyik legszínvonalasabb iskolái közé emelkedett, felvette 1959-ben Ady Endre nevét, s elhelyezték az iskolában a város ajándékaként Debrecen első Ady-mellszobrát, Makrisz Agamennon alkotását.

A metodika korszerűsítésének fontos állomása, egyben elismerése volt, hogy Debrecenben – elsőként - itt vezették be a kabinet rendszerű szaktantermes oktatás kísérletét.

Kifejlesztették a nagy elismerést kiváltó szabadpolcos iskolai könyvtárat, mely alapjául szolgált a pedagógia továbbfejlesztésének, és példaként szolgált a könyvtárat felkereső pedagógusok tapasztalatcseréjéhez.

A tanulók öntevékenysége, önnevelése érdekében számos szakkör működésének alapjait teremtette meg. Így működhetett, pl. A Herman Ottó Természetkutató szakkör, melynek segítségével a tanulók hangulatos kirándulásokon, természetjárásokon vehettek részt, élvezhették és kutathatták a természet csodáit, gyarapították ismereteiket.

Az egész város területén sétálgatva ma is találunk sok épületen emléktáblát történelmi helyek, személyek emlékhelyek megörökítésére a következő felirattal. „Állította a Béke (Szent Anna) utcai általános iskola Rákóczi Ferenc Honismereti Szakköre)"

Az iskola magas szintű pedagógiai munkásságának értékelhetjük, hogy az iskola a Hajdú-Bihar megyei Pedagógus Továbbképzési Intézetének bázisiskolája volt, ahol zártláncú TV segítségével egyenes adásban bemutató tanításokat láthattak a továbbképzésben részt vevő pedagógusok és betekinthettek az iskola életébe. Egy ilyen élőadásban közvetített énekórát pl egy japán pedagógus küldöttség is örömmel és elismeréssel fogadott, mert a Kodály-módszer alkalmazásával bemutatott énekóra nyelvtudás nélkül is élményt nyújtott számukra.

Az iskola a Pedagógiai Intézet kísérlet laboratóriumává fejlődött. Itt kísérleteztek a szabad szombat bevezetésével, a tantárgycsoportos oktatással stb

Hiripi Ferenc az iskola fejlesztése, a pedagógia korszerűsítése terén elévülhetetlen érdemeket szerzett. Munkája azonban nem korlátozódott csupán az iskolára, hanem a nagy pedagógus közösség javára is dolgozott a Pedagógusok Szakszervezetében. 1958-ban a Megyei Bizottság kultúrfelelősévé, 1962-ben pedig munkavédelmi felelőssé választotta a tagság. Tagja volt a MB-nak haláláig.

Miért tartom Őt kiváló pedagógusnak? Tette fel a kérdést önmagának Dr Szöőr Józsefné, volt beosztottja az „Egy kiváló megyei pedagógus portréja” című elsődíjas dolgozatában:
„Mert képes volt a szó legnemesebb értelmében minden körülmények közt megmaradni igaz embernek. Olyan embernek, aki a közösségért élt és él, akár családja, iskolája vagy szűkebb hazája jelentette ezt a közösséget. (…) Aki enynyire magáénak érezte az iskoláját, az sáfárkodhatott igazán a jó gazda módjára a közösség vagyonával.
Olyan légkört tudott teremteni, hogy abban jól érezte magát mindenki, akit a tenni akarás, a jó szándék, a gyermekek szeretete fűtött. Olyan légkört, amelyben öröm volt dolgozni, amely lehetővé tette mindenki számára legszebb nevelői elgondolásainak kibontakozását, megvalósítását(…)”
Kitüntetései:
Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1977), A Magyar Honvédelmi Szövetség Kiváló Munkáért Érem (1974), Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1982), A Szakszervezeti Munkáért Bronz érem (1967), Arany érem (1982)
1982. január 1-én vonult nyugdíjba. Ettől kezdve hobbijával, a méhészettel foglalkozott.
1994 -ban, 72 éves korában érte a halál.
Források:
Felesége tájékoztatása. Családi okmányok. Dr Szöőr Józsefné: Egy kiváló Hajdu-Bihar megyei pedagógus portréja című elsődíjas pályamunkája (1983) Saját ismereteim és tapasztalataim, okmányaim.

Kakucsi Géza

Horváth Albert (Kisújszállás, 1909. október 2. – Debrecen, 2005. július 26.): középiskolai tanár, igazgatóhelyettes.
Elemi iskoláit és a gimnáziumot szülővárosában végezte, 1929-ben iratkozott be a debreceni Tisza István Tudományegyetem földrajz-természetrajz szakára. Harmadéves korától gyakornok az ásvány- és földtani intézetben, 1934-ben szerzett diplomát.
Katonai szolgálatának letöltése után professzora visszahívta tanársegédnek. 1936-tól 1973-ig a böszörményi Bocskai István Gimnázium tanára. Az államosítás idején megbízott igazgató volt egy ideig, majd 1955-től nyugdíjazásáig az iskola igazgatóhelyettese.

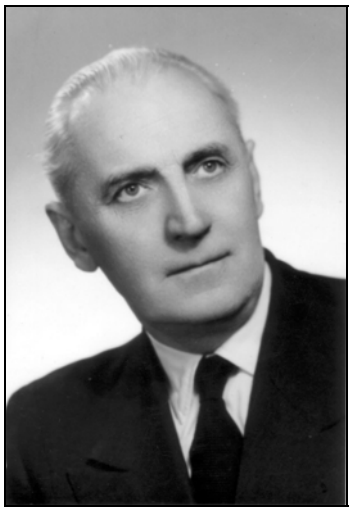

Tartalmas és megpróbáltatásokkal telített volt az élete.
Édesapja, uradalmi igáskocsis, fiatalon, 50 éves korában meghalt. Horváth Albertnek a szó szellemi és anyagi értelmében a saját erejéből kellett elvégeznie a középiskolát, majd az egyetemet, mert édesanyja és nővérei szeretettel támogatták ugyan, de a lehetőségeik korlátozottak voltak. Mint annyi más szegény sorsú diák ő is magántanítással próbált a helyzetén javítani, már harmadik gimnazista korában naponta korrepetált, ezért kapott havonta 20-30 kg búzát, ez nagy segítség volt családjának az akkori viszonyok között. Érettségi után orvosi egyetemre szeretett volna menni, de szintén anyagi okok miatt a tanári pályát választotta. A családalapítást követő nyugodt éveket megszakította a II. világháború és a hadifogság. Három gyermeke közül a legidősebb érett férfikorában meghalt.
A sok megpróbáltatás ellenére nem tört meg, példaadó, fegyelmezett, bölcs életet élt.
Karácsony Sándor mondta, hogy a kiváló tanárnak kiváló tanítványai vannak. Horváth Albert pályájára egyértelműen érvényes ennek a mondásnak az igazsága. A kisújszállási gimnáziumban Jausz Béla, a későbbi pedagógiaprofesszor volt egyik tanára, aki még az 1960-as években is érdeklődött volt kedves tanítványa felől.
És Berci bácsi keze alól olyan diákok kerültek ki, mint dr. Zs. Nagy Imre gerontológus pro-

fesszor vagy a kolloidvegyész dr. Mádi István. Ő így vallott kedves tanárának a pályairányításban betöltött szerepéről. „Személyesen első indítást Horváth Albert kémiaóráin kaptam. Bár más (kísérleti eszközeink alig voltak) és kisebb anyagot felölelő volt az akkori kémiatanítás, mégis rendkívüli módon meg tudta szerettetni a tantárgyat. Tulajdonképpen ott határoztam el, hogy vegyész leszek."

Az említetteken kívül még sok száz orvos, agrármérnök, vegyész köszönhette Berci bácsinak, hogy az egyetemen, a szilárd középiskolai alapoknak köszönhetően könnyebben vették az akadályokat. A köznyelv szigorú tanároknak nevezi az olyan egyéniségeket, mint Ő volt. Talán pontosabban fogalmazunk, ha azt állapítjuk meg, hogy fejlett ítélőképességgel rendelkezett, az ő érdemjegyei patikamérleg pontosságúak voltak, s ezzel, valamint nagy tárgyi tudásával, színes előadó-képességével s emberségével vívta ki tanítványai tiszteletét.

Lázár Imre, Böszörmény 12 éven át volt polgármestere így írt osztályfőnökéről: „A munka, a teljesítmény szintje, minősége volt mindig legfőbb mérték számára a tanulókkal és önmagával szemben is. (...) Minden más ennek a függvényeként jelentkezett. Ezt a következetesen munkálkodó nyugtalanságot oltotta diákjaiba. Azt, hogy a munka el nem végzése elégedetlenséget, nyugtalanságot, feszültséget keltsen az emberben."

Életmódját a nagyfokú fegyelmezettség jellemezte. Iskolába jövet és hazafelé menet a város egyik konfekcióüzeme előtt kellett elmennie. Mikor délben a munkások, munkásnők meglátták fehér haját megkönnyebbülten mondták: „Megy már Berci bácsi, nemsokára vége a műszaknak." Kantról, a nagy német filozófusról állították, hogy a königsbergiek az órájukat is az egyetemről való távozásához igazították.

Fegyelmezett pontossága megmutatkozott igazgatóhelyettesi munkájában, a helyettesítések megszervezésében, a különféle hirdetések közzétételében.

De az Ő pontosságából hiányzott a kicsinyesség. Kezdő tanárként előfordult, hogy nem vezettük pontosan a naplót, nem készítettük el időre a statisztikát. Ezeket a fiatalos felületességeket bölcs nagyvonalúsággal kezelte. Egyrészt magától többet követelt mint másoktól, másrészt tudta, hogy van fontossági sorrend a pedagógiai munkában, ebben is az Ő mérlegelő és értékelő képessége mutatkozott meg más összefüggésben.

Etikus bátorsága abban is megmutatkozott, hogy soha, semmilyen feladat előtt nem hátrált meg. A magyar pedagógia történetének egyik legnehezebb időszakában, az államosítás idején volt megbízott igazgató és helytállt.

Mikor 1956 végén - 57 elején Mihály János igazgató úr súlyos beteg volt, rá hárult mint helyettesre az intézmény vezetésének gondja. Neki kellett védeni a tantestületet az akkori hivatalosság részéről megnyilvánuló értelmiségellenességgel szemben, és neki kellett, kartársi segítséggel, óvni a fiatalokat, hogy ne csináljanak valami végzetes ostobaságot, és meggyőzni őket arról, hogy a Szovjetuniót nem fogja megrendíteni, ha a böszörményi diákok nem tanulnak rendesen.

Nemcsak szaktárgyai területén volt nagyon tájékozott, hanem a művészetek, az irodalom világában is. Sok örömöt szerzett neki János fia képzőművészeti tevékenysége, érdekelték a műalkotások, biztos ízléssel rendelkezett. Egyéniségéből következik, hogy Illyés Gyula volt a kedvenc költője, mindig lelkesen beszélt azokról a tv-adásokról, amelyekben szeretett költőjét láthatta. Nagyon érdekelte a szociográfiai irodalom, rendszeresen olvasta a Magyarország felfedezése sorozat köteteit. Természettudományokon edzett logikája mindig kereste, hogy a regényekben mi a pontos valóság és mennyi a költői általánosítás. Abba a gimnáziumba járt, amelyről Móricz a *Forr a bor* című regényét írta. Voltak olyan tanárai, akik az írót is oktatták, személyesen ismerte a regény néhány szereplőjét, s ezzel a művel kapcsolatban is meg tudta állapítani a nyers élményanyag és a művészi általánosítás közti különbséget.

Azon kevés ember közé tartozott, akit Böszörmény lakossága elfogadott és szeretett attól kezdve, hogy betette lábát a városba. Bár mindig a gimnáziumban volt főállásban, óraadóként tanított a szakmunkásképzőben, a mezőgazdasági technikum kihelyezett tagozatán. Ezek a tevékenységek is növelték ismertségét és népszerűségét.

Nagyon sokat tett a városért, számos társadalmi megbízatása volt. Éveken át a Pedagógusok Szakszervezete városi bizottságának elnökeként működött, több cikluson keresztül választották

meg tanácstagnak, részt vett a művelődési állandó bizottság munkájában.
Annak, aki diákjaként, majd kartársaként és beosztottjaként ismerte, úgy jelenik meg emlékeiben mint egy szerény, hétköznapi bölcs, s kinek egyéniségében a tudás, az intelligencia és az erkölcs ötvözete adta a teljességet.
Kitüntetései:

- Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1953.
- Munka Érdemrend bronz fokozata, 1971.
- Dr. Molnár István – díj, 1993.

Források:

- A hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium jubileumi emlékkönyve 1972, 1996.

Csiha László

Horváth Endre (Magyarrégen, [Erdély] 1903. április 15. – Debrecen, 1976. január 1.): tanár.

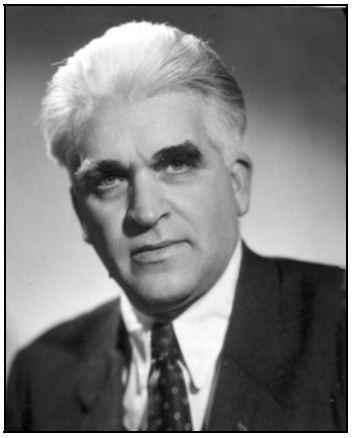

Édesapja erdőmérnök volt. Négyen voltak testvérek. Két fiútestvére, az egyik gépészmérnök, a másik építész, lánytestvérük az otthoni háztartás vezetésében segített. Édesapját korán elvesztette.
Édesapám a pedagóguspályát választotta. Iskoláit Nagyenyeden és Kolozsváron végezte, tanítói ill. főiskolai diplomát szerzett. Katonai éveit a román hadseregben töltötte le.
1932-ben megnősült, 1933-ban a család háromtagú lett, megszülettem. Ekkor Hunyad megyében, főleg románok által lakott területen, Pujon éltünk. Édesapám, mint tisztviselő dolgozott egy hivatalban, mivel nem volt lehetősége a pedagóguspályán elhelyezkednie. Többször volt állás nélkül. Előfordult az is, hogy megélhetésünk biztosítása érdekében arra kényszerült, hogy a hegyekben favágói munkát vállaljon.
1940-ben, amikor Észak-Erdély visszakerült, Szászrégenbe költöztünk. Itt az adóhivatalban kapott állást. 1942-ben a Szilágyságban lévő Halmosd kis faluba költöztünk. Ez a település ismét románok által lakott terület volt, csupán 6-7 magyar családdal. Itt már tanítói állást kapott, román nyelvű oktatással.
Az előző évekhez képest jobb körülmények között élhettük napjainkat, de sajnos ez az időszak nagyon rövid ideig tartott. A háborús események kedvezőtlen alakulása miatt az ott élő néhány magyar család elhagyta a falut, így mi is hátrahagyva otthonunkat, nekivágtunk a belátthatatlan ideig tartó vándorlásnak. Három hét után a Dunántúlon lévő Kisbéren kötöttünk ki, ahol egy család befogadott minket. Megérkezésünk után néhány nappal általános mozgósítás volt, minden katonaköteles férfi számára. Ezt követően, hogy merre, hová vezényelték nem lehetett tudni, a kapcsolat megszakadt és minket is dobált a sors egyik helyről a másikra.
1945 májusában, amikor véget ért a háború, szerettünk volna édesanyámmal mielőbb visszajutni elhagyott otthonunkba, arra gondolva, hogy édesapám is oda fog visszatérni. Ez nem volt egyszerű, mert pénzünk nem lévén, egy lehetőségünk maradt. Egy szenesvagon tetejére felkapaszkodva csigalassúsággal haladni előre. A vonat végcélja Debrecen Nagyállomás. Így lett ez a város állandó lakhelyünk, itt kellett további életünket, jövőnket, otthonunkat újonnan, a semmiből megteremteni.
A Vöröskereszt útján megtudtuk, hogy édesapám fogságba esett, s mint fogoly egy osztrák farmerhez került Steyerbe, ahol a ház körüli munkákat látta el. Mivel jó kézügyessége volt, és értett valamennyit az asztalosmunkához, sikerült a fogolytáborból kikerülnie. A cím birtokában felvettük a kapcsolatot, hisz édesapám sem tudhatta, hogy merre sodródtunk elválásunk után. 1946 őszén érkezett egy levél, benne egy róla készült rajz, amit egy fogolytársa készített, és hazatérésének körülbelüli időpontja. Az ez évi karácsonyt már együtt tölthettük, ez volt a sors legnagyobb ajándéka.

Ezt követően minden ment a maga meghatározott útján, a háború utáni szűkös lehetőségek, és igen rossz lakásviszonyok között.
Édesapámnak sikerült állást kapni a reptéren működő általános iskolában. Matematikát és fizikát tanított, először taníthatott anyanyelvén, és ez nagy boldogság volt számára.
Ez az iskola nagyon messze volt a lakástól – közlekedési eszköz nem lévén, a legyengült szervezet nehezen viselte el a mindennapos gyaloglást. Sikerült egy közelebbi, a Nagyállomás melletti Ispotály téren lévő általános iskolába kerülnie.
Édesapám 1955-ben a Burgundia úton lévő szakmunkásképző iskolában folytatta ugyanazon tantárgyak oktatását. Mindhárom iskolában folyamatosan osztályfőnök volt, s nem egyszer két osztálynak is egy időben. Ebből az iskolából ment nyugdíjba az akkori nyugdíjkorhatár szerint, amit nagyon nehezen viselt el, de az iskolával, diákokkal való kapcsolata nem szűnt meg, mert mint óraadó tovább taníthatott egy ideig, így az átmenetet könnyebb volt áthidalni.
Feladatát nem egyszerű munkának tekintette, hivatásszeretetből végezte. Igazi, vérbeli pedagógus volt, aki szívét, lelkét beleadta, nem csak tanított, nevelt is emberségre, kötelességre, szeretetre. Magas termete, tiszteletet követelő, határozott fellépése segítőkész jószívvel párosult. Olyan tárgyakat tanított, amikből a diákok sokszor segítségre szorultak. Szűkös, kis lakásunk sokszor megtelt szegény sorsú diákokkal, kiket minden ellenszolgáltatás nélkül tanított, korrepetált. Pedáns, pontos, fegyelmet tartó, és követelő önmagával szemben is. Úgy vitte végig az iskolai éveket, hogy soha nem hiányzott.
Kollégáival mindig jó volt a kapcsolata. Szerették kiegyensúlyozott, toleráns magatartásáért, önzetlenségéért. Nagyon kötődött kartársaihoz és az iskolához.
Jó érzéke volt a zenéhez, szépen hegedült, kiváló orgánumú szép hangját élvezet volt hallgatni.
Göröngyös, nehéz, sok megpróbáltatással teli, küzdelmes élete volt. Optimizmusa, jó humora és hihetetlen fegyelmezett tűrőképessége segítette át betegsége ideje alatt is a nehéz napokon, éveken.
Jó férj, édesapa és nagyapa volt. Nagyon büszke volt családjára, egyetlen fiú unokájára, kinek szerette volna látni életútjának alakulását, de sajnos csak tizenhárom éves koráig kísérhette figyelemmel.
Írásos műveket nem hagyhatott maga után, mert erre a nehéz életkörülmények nem adtak lehetőséget, de hiszem és tudom, hogy sok tanítványa szívében élt, és él az emléke.
Ő azok közé tartozott, akinek a legnagyobb elismerés a tanítványai részéről kapott ragaszkodás, szeretet.
Iskolájában megbecsült ember volt, munkáját jutalmazták, de a diákok részéről történő hálás és elismerő visszajelzések voltak nála döntőek. Tette a dolgát szerényen, becsülettel.
A stafétabotot én vettem át, mert a gyerekek iránti szeretet, a jóban való hit, a hivatás iránti elkötelezettség engem is a pedagóguspálya felé vezérelt.
Mint kezdő tanár igen sok segítséget kaptam tőle. Nagy pedagógiai tapasztalatokkal rendelkezett, példaképem és tanácsadóm volt. Halálával nagyon nagy űrt hagyott maga után.
Köszönet és hála édesapámnak, mert ezt a hitvallást tőle kaptam örökségül. Köszönöm a lehetőséget, hogy mindazok számára, akik ismerték és szerették őt, emlékét megörökíthettem.

Balázs Józsefné Horváth Izabella

K

Kakucsi Gézáné Fényi Piroska (Vámospércs, 1920. március 26. – Debrecen, 1983. október 16.): tanító.

Szegényparaszti családból származott, édesapja világéletében szőlőmunkás volt, édesanyja háztartásbeli.
Elemi iskolai tanulmányait Nagyváradon végezte, ahol édesapja vincelléri munkát kapott az „Orsolya-rendi" apácák szőlőjében.
Tanulmányait lányuk is itt folytatta – a „Szt. Orsolyá"- ról elnevezett Tanítóképző Intézetben, ahol 1939-ben tanítónői oklevelet szerzett – kiváló eredménnyel.
Egy évig Nagyváradon tanított, mint helyettes tanítónő.
Amikor 1940-ben Erdély visszatért Magyarországhoz, megkezdődött és megtörtént az üresedésben lévő tanítói, igazgatói helyek betöltése. Így került „Pirike néni" is, mint fiatal, szinte kezdő tanítónő a Nagyvárad környéki magyarlakta kis falvak egyikébe, Mezőbottyánba, majd Köröskisjenőbe, valamint Bihar községbe.
Itt ismerkedett meg későbbi házastársával – Kakucsi Gézával, aki szintén frissen, 1940-ben végezte a Debreceni Református Tanítóképzőt és mindjárt igazgatói kinevezést kapott.
Ahogyan az „Orsolyáknál" tanulták, rögtön belekezdett a szegény falusi gyermekek gyakorlati életre való nevelésébe, a természeti szépségek megismertetésébe. Nagy hangsúlyt fektetett a háztartási munkák szépségeinek és gyakorlásának megszerettetésére. Ez a tevékenysége már előremutatott további pedagógiai tevékenységére is, hiszen szinte egész pedagógiai munkásságának a lényege a gyakorlati képzés volt.
Mindössze hatévi Erdélyi tanítóskodása alatt nagyon sok kiváló képességű kisdiák került ki a keze alól, akik közül még ma is többen emlékeznek kedvelt tanítónénijükre.
1946 őszén – Erdély elvesztése után – menekülniük kellett a szülőföldre, már családosan, hiszen közben megszületett két gyermekük Géza és Katalin, akik szintén a pedagógus pályát választották.
Így kerültek, mint átmenekült magyar tanítók – minisztériumi segédlettel – a Dél-Alföld egy kis szegény falujába, Békéssámsonba igazgatónak és tanítónak.
Békéssámsonban ugyanúgy belevetették magukat a munkába a „falu felemelkedése" érdekében és kulturális-műveltségi szintjének emelé-

sébe, mint az Erdélyi kis falukban. Nagy létszámú osztályai voltak, nagyon sok gyermek szegényen, éhesen, elhanyagoltan járt iskolába. Oktatással, neveléssel elérte – férjével együtt – hogy a tanéveket a kis nebulók eredményesen, egészségesen tudják végezni. Elérték, hogy nagyon minimálisra csökkent a mulasztás és a lemorzsolódás. Kakucsi Gézáné itt is előtérbe helyezte a gyakorlati képzést, s annak szükségességét a szülőkkel is elfogadtatta. Sokat járt kirándulni a természetbe és tanítványaival segíteni a szülőknek a mindennapi ház körüli munkálatokban. A szülőket is oktatta esténként – munkája és családja mellett. A „Szabad Föld téli esték"-en előadásokat is tartott. Már itt bekapcsolódott az akkor még gyerekcipőben járó „felnőttoktatásba". Analfabéta és aluliskolázott szülőket és gazdákat is tanított a betűvetésre, irodalomra, történelemre. Mind a gyerekek mind a szülők szerették és tisztelték munkája végzése során.

Békéssámsonból Újkígyósra kérték áthelyezésüket, ahol három évig tovább folytatta áldozatkész munkásságát, ugyanolyan intenzitással, szeretettel, mint eddig.

Férje egészségi állapotában történt változás miatt kérték áthelyezésüket hegyvidéki iskolához, melyet a Veszprém megyei Pétfürdő jelentett. Három évig tanított Pétfürdőn szinte csak harmadik osztályban, ahol tanítani az egyik legnehezebb feladat az első osztály után. Itt is kevesebbet foglalkozott az elméleti munkával, inkább a gyakorlatra helyezte a hangsúlyt. Már ekkor kezdett különféle tanfolyamokra járni, hogy minél több hasznos, új tudnivalót tudjon átadni tanítványainak. Tagja lett a Vöröskeresztnek, MNDSz-nek, ahol csoportokat vezetett, ismeretterjesztő előadásokat is tartott.

Közben a férjét – népgazdasági okok miatt Városi Népfront elnöknek – a szülőföldje közelébe helyezték, így rövidesen a család is követte őt Debrecenbe.

Állást kapott a Kossuth Gyakorló Általános Iskolában, mely később a KLTE gyakorló iskolája lett. Itt tanított nyugdíjazásáig.

Munkáját, mint eddig hivatástudattal, lelkesedéssel, szeretettel végezte. Tanítványai szerették, ideális tanár-diák viszonyt alakított ki. A szülők is tisztelték, hiszen együtt irányították gyermekeik fejlődését. Nagy gondot fordított a jó tanulóközösségek kialakítására, melyet kedves, vidám természetének, egyéniségének köszönhetett. Közben önmagát is tovább képezte.

Elvégezte az OPI Főiskola háztartási- és gyakorlati ismeretek szakát, így mikor a politechnikai oktatás beindult, ennek tanításában vett részt már a „vele hozott" rutinnal felszerelkezve. Elvégzett egy faipari szakmunkásképzőt, vasipari tanfolyamot, könyvkötő tanfolyamot, fotótanfolyamot. Ezeknek a képzéseknek a hasznát, tapasztalatait adta át tanítványainak.

Vöröskeresztes csoportokat szervezett, melyekkel versenyeken is részt vettek – sikeresen.

Munkája mellett a már iskolarendszerű felnőttoktatásban is részt vett, ahol kamatoztatta falusi tapasztalatait – nagyon sok analfabéta és alacsony képzettségű munkás tőle tanulta meg a betűvetést és az olvasást.

Munkájában szerény, kiegyensúlyozott volt. Kollégái tisztelték, szerették rendszeres segítőkészsége miatt is. Ugyanez volt jellemző családvezetésére is.

Munkáját mindenkor folyamatosan elismerték, több alkalommal kapott dicséretet, oklevelet.

1983-ban bekövetkezett halálával egy családszerető feleséget, édesanyát, nagymamát, s nem utolsósorban egy kitűnő pedagógust vesztettünk el.

Forrás: tanítványok visszaemlékezései, családi visszaemlékezések.

Ifj. Kakucsi Géza

Kapusi Imre (Zelemér, 1934 – Hajdúböszörmény, 1984): tanító, tanár, TV szerkesztő.

2004 szeptemberében töltötte volna be a hetvenedik évét. De már húsz éve elszólította a halál. Ezen a kétszeres évfordulón idézhetjük fel megrendítő szóbeli és írásos végrendeletét. Kórházi ágyán, testében a vérátömlesztés csöveivel meghagyta, hogy a szülővárosában, Hajdúböszörményben temessék el, és a sírjára kopjafát állítsanak. Nehezen mozduló kézzel papírra vetette saját sírfeliratát is. Ez így szólt: „Megvoltam és megvagyok". Mintha válaszolt volna egy kérdésre – utolsó választ adott volna az utolsó kérdésre. Végső vallomásnak is tekinthetjük ezt a két szót. Kapusi Imre bizonyára úgy hitte, hogy emléke sokáig megmarad a mindenkori jelenben.

Valóban volt, van és lesz minek megmaradnia. Kapusi Imre Zeleméren született, a hajdúböszörményi tanyavilág Árpád-kori településrészén, paraszt családban. A városba népi kollégistaként jutott el. Első oklevelét a hajdúböszörményi tanítóképzőben szerezte. Kezdetben Toldon tanított, majd 1955-ben hazajött. Tanyai és városi iskolákban vállalt munkát. Közben tanárképző főiskolát, egyetemet végzett, igazgatta a városi művelődési otthont, szerkesztette az újraélesztett helyi kőnyomatos lapot. Beiratkozott a budapesti Eötvös Lóránt Tudományegyetem szociológia szakára és újságírói szemináriumába is. Ezek kedvéért 1967-ben Budapestre költözött. Dolgozott a Művészeti Szakszervezetek Központjában, a Szövetkezeti Kutató Intézetben, 1971-ben a Magyar Televízió szerkesztője lett, 1982-ben szemináriumi gyakorlatvezetőnek hívták meg az ELTE televíziós szakcsoportjába. Pályája ebben az emelkedő szakaszban ért véget.

Nevét az a szociográfiai munka tette ismertté, amelyet az Alföld folyóirat közölt 1962-ben. Társszerzőként a böszörményi tanyavilág feltárásában vett részt, az 1956-1961 utáni sorsfordulat nyomdokán. Most már ezen az úton haladt tovább: Életcélul tűzte, hogy a magyar parasztság sorsát kutatja és ábrázolja. Főleg a tanyák és az aprófalvak paraszti nemzedékeinek szeretett volna igazságot szolgáltatni. „Néptanítónak készültem, az is maradok" - áll egyik 1981-es nyilatkozatában. A Szövetkezeti Kutató Intézet munkatársaként a magyarországi tanyatípusokat rendszerezte (1969-70). A Magyar Televízióban dokumentumfilm-sorozatot szerkesztett a tanyán és a falun maradó, illetve az onnét kényszerűen városba költöző családokról (Ki járt jobban? - 1981-82).

Összegyűjtötte és csoportosította a következő tervezett filmsorozat anyagát az agármozgalmak fél évszázadáról (Arcok a Viharsarokból - 1983-84). Szülővárosa múltjáról és jelenéről is tervezett filmsorozatot, ebből három rész el is készült (Csiha Antal, Mihály János, Hajdúböszörmény 1976-83). Tárgyias metaforákból építkező, szaggatott ritmusú költeményeiben a népi világhoz hűséget fogadó és a változás forgatagában élő személyiség iránykeresését és tépelődését fejezte ki (Malomkövek - 1971). Néhány költeménye és prózai munkája megjelent bolgárul, németül, oroszul is.

Késve kezdte, és akadályokkal küszködve járta az alkotói pályát. Így is azok közé emelkedett, akik a szülőföld és a történelmi korszak szellemiségét a széles nyilvánosság előtt képviselhették. Kapusi Imre legjobb műveiben maradandóvá változtatta a múlandót. Emlékét az a vállalkozása őrzi.

Székelyhídi Ágoston

Kátai János (Csorvás, 1918. október 3. – Debrecen, 1992. február 9.): kántor-tanító, általános és középiskolai tanár, a Debreceni Tanítóképző Intézetben tanulmányi főelőadó, igazgatói hivatalvezető.

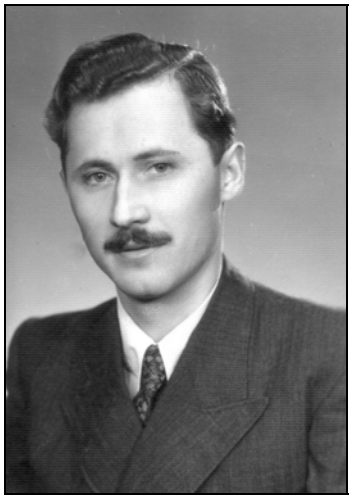

Egyszerű, szegény családból származott, elemi iskoláit Csorváson, a polgári iskolát Hajdúszoboszlón végezte. Tanítói oklevelet 1938-ban a

Debreceni Kollégium Tanítóképző Intézetében szerezte. Egy évig szellemi ínségmunkásként dolgozott a hajdúszoboszlói járási jogú város adóhivatalában.

Mezősason az elemi, majd az államosított általános iskola igazgatója 1939. augusztus 1-től 1954. július 1-ig. Rövid ideig osztatlan tanyai iskolában (Öcsöd-Körösöntúl tanyán) is működött. Közben, 1952-ben az Egri Pedagógiai Főiskolán, magyar-történelem szakon diplomázott, általános iskolai tanári oklevelet szerezve.

Katonai szolgálatra 1941. október 13-án hívták be, tartalékos tiszti kiképzésre. A tényleges szolgálat után a keleti frontra vezényelték, ahol 13 hónapot töltött. 1944. április 1-én került fogságba, Szibériában 30 hónapot töltött, 1947. október 12-én érkezett haza.

A Debreceni Járás magyar-történelem szakos szakfelügyelőjének nevezték ki 1954-től, Bocskaikert állomáshellyel. 1961 áprilisától kezdve 1965. szeptember 20-ig a Debreceni Járás általános felügyelője lett. Ebben az időben a Pedagógus Szakszervezet járási bizottságának kultúrfelelőseként is tevékenykedett.

1957 és 1961 között végezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a magyar nyelv és irodalom szakot, ahol középiskolai tanári diplomát szerzett.

1965 szeptemberétől 1974 szeptemberéig a Debreceni Tanítóképző Intézetben tanulmányi főelőadó, később az igazgatói hivatal vezetője lett. Emellett óraadóként tanított a Közgazdasági Szakközépiskola esti és levelező dolgozók iskolájában is. Majd saját kérésére 1974-től a Tanítóképző Gyakorló Iskolájában tanított 1978-ig, nyugdíjba vonulásáig.

Tevékenységét az alábbiakkal ismerték el:

„Kiváló tanár” (1956),

„Pedagógus Szolgálat Emlékérem” (1978),

„Aranydiploma” (1988).

Tanítványai emlékezéseiből kitűnik, hogy a gyermekek tanításán, tudásuk gyarapításán kívül rendkívül nagy figyelmet fordított nevelésükre is. Az alábbiakban emlékeznek rá tanítványai.

Az általános iskola fontosságát mindig kiemelte. Hangsúlyozta ezeknek az éveknek a fogékonyságát, „amit Jancsi megtanul, János sem felejti” véste az emlékezetünkbe. Tőle tanultuk a „légy hű magadhoz” elvet, mely életünk útvesztőiben is iránytűként szerepel.

A példamondatokat, az olvasmányokat szakszerűen használta fel a személyiség formálására. Olvasónaplóinkból a középfokú iskolában is tudtunk dolgozni, de a magunkkal vitt ismeretanyag remek alap volt a felsőfokú intézményekben is. Egyénre szabottan irányította olvasottságunkat. Mindig tudta, hogy kinek mit adjon a kezébe a könyvtárból, ezeket a könyveket sokszor hangosan olvastuk otthon szüleinknek, testvéreinknek. Ő ilyen formában is jelen volt a családok, a település életében.

A történelmi eseményeket „több dimenzióban” láttatta velünk. A parasztság földhöz való jogát kiemelte és a birtokosok tulajdonhoz való jogára is rámutatott. A történelmi dátumokat, úgy kellett tudni, hogy „ha álmodból felébresztenek…”. Harmonikaszerűen hajtogattuk fel a fontos eseményeket és dátumokat tartalmazó papírunkat és a zsebünkben hordva ellenőriztük tudásunkat, egymást is kérdezgetve vésődtek be az ismeretek. A magyar nyelvet is olyan logikai következetességgel tanította és kérte számon, mint a történelmet. A szellemi értékekre fogékony és szorgalmas gyerekekkel tudott igazán összhangban dolgozni.

Családszerető ember volt, aki az iskolai majálisokon feleségével és gyermekeivel: Ibolyával és Jánossal, mint példás családapa vett részt.

Köszönjük a sorsnak, hogy a bocskaikerti iskola katedráján ilyen szilárd erkölcsű és tudású tanár állhatott.

Szakmai életútján rendkívüli hivatástudata és ember szeretete vezette. Nagyon fontosnak tartotta az önképzést és a személyes példamutatást. Személyiségét a világ történései iránti nyitottság és határtalan érdeklődés, valamint nagy munkabírás és különös érzékenység jellemezte. Mindenkor azon fáradozott, hogy az emberi sorsokat segítse, jobbá tegye. A szó nemes értelmében „ember és tanár” volt.

Kecskeméti Margit, Agárdi Gáborné,
Kátai János

Kiss Árpád dr. (Csernátfalu, 1907. április 21. – Budapest, 1979. szeptember 29.): tszv. főiskolai tanár.

Gimnáziumi tanulmányait Brassóban kezdte, majd Balassagyarmaton fejezte be. Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett tanári oklevelet francia és német nyelvből és irodalomból 1932-ben, majd doktorátust 1935-ben francia filológiából mint főtárgyból, filozófiából és pszichológiából mint melléktárgyakból.
1932-től egykori iskolájában, a balassagyarmati reálgimnáziumban tanított. 1939-ben hívta Jausz Béla tanárnak a debreceni gyakorló gimnáziumba. 1944-ben Budapestre az Országos Közoktatási Tanácshoz került előadónak. 1945 nyarától a régi intézmény helyébe lépő Országos Köznevelési Tanács (OKT) ügyvezető igazgatója lett. 1949–50-ben az Országos Neveléstudományi Intézetbe került. 1951 májusában koholt vádak alapján vizsgálati fogság után Kistarcsára internálták. 1953 szeptemberében szabadult. Ezt követően 1957 decemberéig Budapest különböző kerületeiben volt általános iskolai óradíjas és rendes nevelő, napközi otthon vezető, két különböző időben pedig a 12. ker. Kiss János altábornagy úti tanítóképzőben pedagógus vezető tanár. 1956 októberében részt vett és felszólalt a Balatonfüredi Pedagógus Konferencián. 1956 decemberétől a Pedagógiai Tudományos Intézet, majd 1962-től az Országos Pedagógiai Intézet (OPI) munkatársa. *Műveltség és iskola* című kandidátusi értekezését csak 1966-ban védhette meg (Tézisek, *Pedagógiai Szemle* 1967. 9. sz.; az értekezés önálló műként megjelent az Akadémiai Kiadónál 1969-ben). 1967-től tanszékvezető főiskolai tanár, az intézet didaktikai tanszékének vezetője egészen 1976 őszéig, nyugdíjba vonulásáig. Az ő kezdeményezésére kapcsolódott be az OPI 1968-ban az International Assotiation for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) szervezésében folyó nemzetközi vizsgálatokba, valamint a szocialista országok neveléstudományi intézetei teljesítményméréseinek koordinációjába. A 60-as évektől különböző külföldi pedagógiai tanácskozások, UNESCO-konferenciák résztvevője. 1957-től tagja volt az MTA Pedagógiai Bizottságának is. 1974-ben Jausz Béla halála után a Pedagógiai Társaság elnöke lett. 1977-ben a pedagógus napra Apáczai Csere János-díjat kapott, 1979-ben a Magyar Pedagógiai Társaság aranyérmét mint a Társaság legnagyobb elismerését kapta meg. A kitüntetést már csak özvegye vehette át. 1979 októberében Budapesten a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.
Kiss Árpád mindössze öt évet – 1939-től 1944-ig – töltött, dolgozott folyamatosan Debrecenben, mégis az itteni évek meghatározó jellegűek voltak egész életére.
1936 nyarán alakult meg a Debreceni Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziuma. Az intézet igazgatója – Jausz Béla – feladatának tekintette, hogy szakmailag, metodikailag jól felkészült, széles látókörű tanárokat gyűjtsön maga köré. 1939 közepén levélben kereste meg Kiss Árpád balassagyarmati francia-német szakos gimnáziumi tanárt, és felkínált számára egy megüresedett helyet az intézményben. 1939 októberében az áthelyezés megtörtént. Ekkor Kiss Árpád 32 éves, és hétéves szaktanári múlt van mögötte. Új munkahelyén viszonylag könnyen beilleszkedett. Már az első tanévben osztályfőnöki teendőket kellett ellátnia. Négy német, illetve nyolc francia nyelvóra és két óra német társalgás mellett kilenc tanárjelölttel is foglalkozott. Már az első tanév őszi szülői értekezletén a tanári tekintélyről tartott sikeres előadást. Bölcsészettani órák ellátását is vállalta. A tanári könyvtár kezelője lett. A bemutató tanítá-

sok nyújtotta metodikai anyag kiegészítésére tartott módszertani értekezleteken többször is szerepelt előadásokkal (A tanár szerepe a nyelvtanításban; Módszer és eredmény; A koncentráció lélektani feltételei; A tanulók minősítése; Modern taneszközök felhasználása az élőnyelvek tanításában). A vezetőtanártól bemutató óra tartását is elvárta az iskola. Mindkét szaktárgyából Kiss Árpád is tartott bemutató órát. 1942 és 43 nyarán a VKM által Debrecenben középiskolai tanárok számára rendezett német, illetve francia nyelvi és irodalmi továbbképző tanfolyamon több pedagógiai jellegű előadással is szerepelt. Előadott a francia nyelv és irodalom tanításával kapcsolatos kérdésekről az egyetem francia intézetében. 1941-ben a Debreceni Tanári Kör felolvasó ülésén *Az örök tanár* című előadásával mutatkozott be, 1943-ban *Magyarság és magyarkodás* címmel olvasta fel dolgozatát. Tevékenyen segítette a gimnáziumi cserkész csapat munkáját, különböző társadalmi ünnepségek szervezésében is eredményesen működött közre. Magára vállalta a Déri Múzeumban szervezett francia és német nyelvű egyfelvonásosok előkészítését és rendezését. Növendékeivel mindig szívesen foglalkozott. Nemcsak megértő osztályfőnök, türelmes tanár is tudott lenni. A tanulmányi munka mellett a fiatalok kulturális nevelésére, az ifjúsági szervezetben az értelmes cselekvésre, a sportra, a kirándulásokra is tudatosan törekedett. Osztályát minden évben kerékpáros túrára vitte.

Már ifjú korában vonzódott a nyelvek, az irodalom és a filozófia iránt, nemcsak a klasszikusok, hanem a korabeli-kortársi törekvések is érdekelték. A pedagógia az egyetemen érdeklődésének periférikus területére szorult, a balassagyarmati gimnáziumban sem pedagógusnak, hanem tanárnak vallotta magát. Hogy mégis eljutott a pedagógiához, abban nagy szerepet játszott az a tény, hogy a debreceni gyakorló gimnáziumban tanárjelölteket kellett az iskolai munkába bevezetnie. Egyszerre rádöbbent arra, hogy a vezetőtanárnak mindent tudnia kell. Éveken keresztül bele kellett merülnie abba, amit általában pedagógiának neveznek. Ekkor ismerte fel valójában, hogy a pedagógia tudomány, és ettől kezdve nem csak érdekelte, de szenvedélyesen kutatta, egy életre elkötelezte magát ezzel az új tudománnyal. Mindezt elősegítette a gyakorló gimnáziumban kialakult légkör is. Az iskola komoly szellemi műhely volt Jausz Béla irányításával. Igényesen vezetett, eleven szellemű, nyitott kapujú intézmény. A tanári kar tagjai szakmailag képzettek, jól felkészültek, tájékozottak voltak, és szimpatikus emberi kvalitásokkal rendelkeztek. A tanárok közül Kovács Mátét és Simon Lászlót államtitkárrá nevezték ki 1945 után, Szondy György, Barra György a minisztériumba került, Molnár József az Országos Köznevelési Tanácsba, Jausz Béla, Némedi Lajos, Tóth Lajos, Csinády Gerő, Gyarmathy László, Bars László, Borbély András egyetemi oktatók, professzorok lettek.

Ebben a pedagógiai környezetben bontakozott ki Kiss Árpád tudományos tevékenysége.

Bekapcsolódott a Debreceni Nyári Egyetem munkájába is.

1943-ban harminchat éves volt, amikor feleségül vette Darkó Irént. „Ettől kezdve életem alakulásában egy másik ember is fontos szerepet játszik: a feleségem” – vallotta. Egész életében – internálása alatt, pedagógiai kísérleteiben, mindenkor mindenben segítette felesége. Két fiuk született, Árpád és Endre.

Kiss Árpád 1944 augusztusában nehéz szívvel vált meg a debreceni gyakorló gimnáziumtól: Budapestre került az Országos Közoktatási Tanácshoz előadónak. Ismét valami új kezdődött életében. Kapcsolata Debrecennel sem magánemberként, sem szakmai-hivatalos minőségben élete végéig nem szakadt meg. Debrecenbe mindig szeretettel jött vissza. 1946-ban a debreceni egyetemen „A nevelés és neveléstudomány legújabbkori törekvései” tárgykörből magántanár lett.

Kiss Árpád 1945 júliusában kapott megbízást az Országos Köznevelési Tanács (OKT) ügyvezető igazgatói teendőinek ellátására, és jelentős részt vállalt az elődintézmény újjászervezésében. A Tanács támaszkodott a tudományos és szellemi élet reprezentánsaira. A külsőmunkatársi gárda kiválasztásában és összetartásában Kiss Árpád személyének meghatározó szerepe volt. Kellő tapintattal és türelemmel rendelkezett, mindig tudta, kihez érdemes fordulnia.

Tudományszervezői, pedagógiai publicisztikai és szerkesztői tevékenysége tovább folytatódott. Az OKT „Nevelők könyvtára” címmel sorozatot indított azzal a céllal, hogy a pedagógusokat

nevelői munkájukban kézikönyvek segítsék. Szerteágazó pedagógiai írásait főleg a *Köznevelés*ben találjuk meg 1945 és 49 között.

Kiss Árpád munkásságának egyik vitathatatlan értéke az, amikor pedagógusok számára jórészt addig ismeretlen tájakra, a modern polgári pedagógia törekvéseibe kínál betekintést az 1948-ban közzétett *Nevelés és neveléstudomány – Pedagógiai olvasókönyv*, valamint 1949-ben Faragó Lászlóval közösen írt *Az új nevelés kérdései* című művével.

Az 1950-es évek végétől több éven át vizsgálatok sorozatában kutatta az általános iskolai tanulók tudásszintjét (*Pedagógiai Szemle* 1960–62. évfolyamok). A vizsgálatokkal párhuzamosan, elméleti alapvetésüket adva és tanulságaikat értékesítve jelentek meg munkái a *Tanulmányok a neveléstudomány köréből* egymást követő köteteiben (Általános műveltség és iskola 1958; Tanulás, iskola, tanterv 1961; A pedagógiai módszerek mint műveltséget alakító tényezők 1962; Tanulási elméletek és törvények 1965; A művelődésgazdaságtan és a pedagógiai munka nagyobb gazdaságossága 1967).

A gondolati építkezés gazdagságával, tervszerűségével, az egzakt határokat kereső kutató eltökéltségével ad számot Kiss Árpád a *Műveltség és iskola* című, az Akadémiai Kiadónál 1969-ben megjelent összefoglaló főművében.

Az 1960-as évek elejétől rendre jelentek meg tanulmányai a programozott tanulás és a számítógépek didaktikai értékesítésének, az audiovizuális eszközök pedagógiai alkalmazásának kérdéseiről. 1973-ban jelent meg *A tanulás programozása* című monográfiája, valamint *Neveléstudomány és folyamatos korszerűsítés* címmel egy általa szerkesztett tanulmánykötet. Az előzetesen megjelent nagyszámú tanulmány és vizsgálati eredmény figyelembe vételével készült *Mérés, értékelés, osztályozás* című – nagyon népszerű és szinte pillanatok alatt elfogyott – műve mint a *Korszerű nevelés* egyik kötete (Tankönyvkiadó, 1978).

„Rousseau és Goethe érdemileg egymásra épülő hatásán túlmenően az Igazság költészet nélkül Kiss Árpád filozófiai és pedagógiai világképének további meghatározó impulzusait is magába építi. Ez elsősorban Bergson és Proust egymást állandóan feltételező, egymást szakadatlanul előhívó kettős hatása. Kiss Árpád gondolkodásában, szemléletében és pedagógiájában a Rousseau–Goethe és Bergson–Proust hagyomány abban az értelemben is egyesült, hogy ő e nagy tradíciók mindkét eredeti nyelvét fölényesen birtokolta, azaz az eredeti nyelvben élő és gondolkodó európeer magyar értelmiség akkori, korántsem szűk körök által teljesített kritériumainak is megfelelt" (Kiss Endre).

„Kiss Árpád mindig kész volt az embereket, a munkatársakat nevelni, az új követelményekre felkészíteni. Pedagógusi mivoltát, nevelői szándékát soha nem rejtette el" (Simon Gyula: Előszó a Közoktatás és neveléstudomány című kötethez).

„Olyan személyes tulajdonságokkal rendelkezett, amelyek megkönnyítették, semmint akadályozták a környezetével való kapcsolatteremtést. Lehetett vele vitatkozni, egyet nem érteni anélkül, hogy a kapcsolat szívélyes tónusán ez változtatott volna. Derűs és kiegyensúlyozott volt" (Szarka József: Pedagógiai Szemle, 1979. 7–8. sz.).

Kiss Árpád élő emlékezetéről tanúskodik, hogy Balassagyarmaton, ahol gimnáziumi tanulmányait végezte, és ahol tanári pályáját kezdte, általános iskolát neveztek el róla. A Debreceni Egyetem Pedagógiai Tanszékén Kiss Árpád Emlékszoba nyílt, amelynek könyv- és dokumentumanyaga nyitva áll a kutatók előtt. Ugyanitt kétévente Kiss Árpád-konferenciák szervezésére kerül sor. Az eddigi két konferencia anyaga már kötetben is megjelent (2001, 2003). A Kiss Árpád-emlékérem, illetve a Kiss Árpád-díj a pedagógusok munkáját ismeri el.

Forrás:

Horváth Márton: Kiss Árpád, Bp. 1995. Magyar Pedagógusok sorozat

Fia, Kiss Endre és munkatársainak visszaemlékezései

Kiss Árpád: Életemről, munkámról, Pedagógiai Szemle, 1964/3

Kiss Árpád: Közoktatás és neveléstudomány (válogatott tanulmányok bibliográfiával), Tankönyvkiadó, Bp. 1982

Debreceni Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnázium Értesítője, 1939-40 és 1943-44 tanévek között.

Vaskó László, Kornya László

Kiss László (Hajdúszoboszló, 1928.február 1 - 1998.június 24.): tanító.

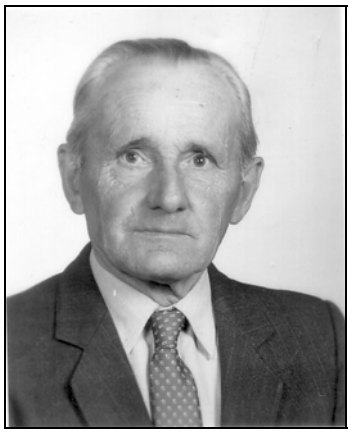

Ötgyermekes földművelő szülők első gyermekeként született, az öt gyerekből ma már ketten vannak az élők sorában.
1934 és 1938 között a hajdúszoboszlói Református Elemi Népiskolában szerezte meg az alapvető ismereteket, a hit alapelemeit.
1938 és 1942 között a hajdúszoboszlói polgári iskola tanulója volt.
1942-ben felvételt nyert a debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe. Az ifjúságának ott eltöltött 5 éve alatt - melyre a háborús félelmek árnyékot vetettek - a tanítói mesterség tudományát vette magához, és az ott kialakult emberi kapcsolatok élete utolsó napjaiig fennmaradtak. 1947 júniusában református tanítói népiskolai oklevelet kapott.
1947 szeptember 1-től a hajdúszoboszlói Református Presbitérium megválasztotta tanítónak a Hajdúszoboszló Angyalháza egytanerős tanyai iskolájába, ahol 1-8.összevont osztályt tanított.
1948 nyarán az iskolák államosításakor átminősítették állami tanítónak.
1950 és 1953 között tényleges katonai szolgálatát töltötte Pécsett.
Leszerelését követően 1953 augusztusában házasságot kötött a nádudvari Kiss Etelkával, amely 45 évig, haláláig tartott. Házasságából 2 gyermek, egy fiú (ma zenetanár), és egy leány (ma közgazdász) született, akiket nagy-nagy szeretettel neveltek fel.
1953. szeptember 1-től kezdték meg az aranyszegi életüket, a Hajdúszoboszló - Aranyszeg tanyai iskolában tanított osztatlan felső tagozatot. Az itt töltött évek a tanyasi élet sajátosságaival küzdelmesek, különlegesek voltak. A tanyasi világ gyermekei nagy családként voltak jelen az iskolában, az ott kapott alapismeretek, emberi értékek nem múltak el a tanítványok életéből. A felnőtt ifjak visszajelzései, emlékei, és az, hogy helyüket megállták az életben mindmind ezt igazolják. A tanyasi tanító feladata nemcsak az írás-olvasás-számolásra, hanem a jóra, szépre, igazságra, helytállásra való tanítás. A vele együtt dolgozó pedagógusok szavai szerint mindig tanulni lehetett tőle, igazi tanító bácsi volt. Nehéz, szegény, de boldog időszak volt.
1969-ben beköltöztek Hajdúszoboszlóra, ahol 1983-ig a 3.sz.Általános Iskolában tanító, illetve napközis nevelő volt. Munkáját mindig teljes erővel példamutatóan végezte, évtizedes tanítói munkáját követően is felkészült feladataira, a tanítványaival szigorú és következetes volt. Szerette a gyerekeket, lelkesen tanította őket, nevelte a rend szeretetére. Nyári szünetekben aktívan vett részt a táborokban, legyen az helyi napközis tábor, vagy a hegyekben lévő úttörő tábor.
1983-tól a 4.sz.Általános Iskolában töltött be napközis nevelői állást, innen ment nyugdíjba 1988-ban.
1986-ban Kiváló Munkáért kitüntetést, 1988-ban Pedagógus Szolgálati Érdemérmet kapott. Nyugdíjazását követően tovább dolgozott, először a 4.sz.Általános Iskolában, ezt követően 1989 szeptemberétől egy tanévet a Gyurkó Ferenc Általános Iskolában.
Tanítói pályájának „zárása" az 1997. évben a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Aranyoklevele, amelyet 50 év elismeréseként vett át kedves osztálytársaival együtt.
Hitét soha nem tagadta meg, amikor lehetősége volt rá, Isten házát gyakran felkereste, nyugdíjas volt, amikor az egyház presbiterei közé választotta.
Nyugdíjas éveit csendesen, családja körében töltötte. 1997-ben a betegség jelei kezdtek megjelenni, amely 1998-ban már visszafordíthatatlanná vált, és 1998 augusztusában végleg megpihent.

Kiss Lászlóné

Kiss Zoltán (Újléta, 1928 – Újléta, 2001): általános iskolai tanár, iskolaigazgató.

Újléta község köztiszteletben álló személyisége. Pedagógus dinasztia harmadik generációjának tagja.
Iskoláit az Újlétai Népiskolában kezdte, majd a Debreceni Református Kollégium polgári iskolájában folytatta tanulmányait. 1947-ben népiskolai tanítói oklevelet szerzett.
Húsz évesen, rendkívül nagy szorgalommal szülőfalujában kezdett tanítani, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. Munkájával elégedettek voltak felettesei, ezért fiatalon felkérték az iskola vezetésére, amit 1953-tól nyugdíjazásáig gyakorolt.
1950-ben megnősült. Felesége Nemes Sára, aki szintén pedagógus. Két gyermekük született, Zoltán 1956-ban és Sára 1959-ben. A tanulás szeretetét mindegyik gyermek örökölte.
36 évig volt az iskola igazgatója. Feladatának tekintette egy jól működő, összekovácsolt tantestület létrehozását. Büszke volt jó szellemű, szakmailag példásan felkészült munkatársaira.
Ők viszont egy jó indulatú, türelemmel, megértéssel felvértezett vezetőt tisztelhettek benne. Szerény ember volt. A családjának és a munkájának élt. Annak örült, ha másoknak örömet tudott szerezni. Szerette tanítványait és tisztelte őket jóságukért, szorgalmukért, tudásukért.
Arany János gondolatait tekintette követendőnek*: „Legnagyobb cél pedig itt e földi létben, ember lenni mindig, minden körülményben.”*
A kistelepülés „lámpása” nem csak az oktatás, hanem az élet minden területén példát mutatott. Az oktatás terén kiemelkedett a hiányos iskolai végzettséggel rendelkezők számára bevezetett alapismereti tanfolyama, és az esti dolgozók iskolája. Az Ő nevéhez fűződik az óvoda, a Rózsa utcai és az Újléta-Ligeti intézmények megvalósítása. A Markó, a Bolemán, a Tóbi-tanyai iskolák kialakítása is, ahol társadalmi munkásként is részt vett.
Televíziót vásárolt, ami a falu esti szórakozását biztosította. Szervezte a művelődési ház építését, a villanyhálózat kiépítését. KRESZ-pályát, játszóteret létesített. Régi épületeket oktatási célra átalakíttatott, ezzel megvalósította a délelőtti tanítást a településen. Így létrejöhetett a napközis foglalkozások megszervezése is. 1987-ben kezdeményezésére sportpályát építettek, iskolai könyvtárat alapítottak. Célja volt, hogy letelepítse a pedagógusokat Újlétán. Szolgálati lakásokat vásároltak, és így a pedagógusok együtt élhettek helyben a lakossággal.
Hosszú éveken keresztül tanácstagként is dolgozott, képviselte a településen élők érdekeit.
Több elismerést, jutalmat kapott. Az oktatásügy kiváló dolgozója címet és 1988-ban Pedagógus Szolgálati Emlékérmet kapott. 1997-ben az „Újlétáért kitüntetést” vehette át a településért végzett munkájáért.
2000-ben Tanítók Fáját avattunk iskolánkban, melyre minden pedagógus neve felkerült, aki legalább 5 évet itt tanított. Itt találkozott újra régi kartársaival, akik nagy szeretettel vették körül nyugdíjas igazgatójukat.
2001-ben igazgatóhelyettesünk riportot készített vele szakdolgozatához, melyben Ő így nyilatkozott:
„*Utoljára a Tanítók Fája avatásakor voltam bent az iskolában. 12 éve vagyok nyugdíjas és azóta a tantestület gyakorlatilag néhány ember kivételével teljesen kicserélődött. Ennek ellenére mindig szívesen emlékszem az elmúlt időkre, melynek természetesen voltak szép és kevésbé szép mozzanatai is”.*
2001. december 9-én délelőtt feleségével még elsétált megnézni a felújított iskolát. Így búcsúzott a kedves ISKOLÁJÁ-tól, ahol tanult és 40 évig tanított.
Önzetlensége, segítőkészsége és embertársainak megbecsülése pedig példa lehet!

Felhasznált dokumentum:
Kiss Zoltánné által írt életrajz; Oláh Imre által készített riport.

Sütő Sándorné

Komjáthy István (Ekel, 1917. március 30. – Budapest, 1963. december 20.): középiskolai tanár, gimnáziumigazgató, író, szerkesztő.

Komjáthy István jegyző és Szutter Mária tanítónő első gyermekeként született a csallóközi Ekelen, születése után rövidesen a szomszédos Nemesócsára helyezték édesapját, ott születtek testvérei és ott végezte az elemi iskola első osztályát. Sorsát, gondolkodását kisgyermek korától meghatározta a kisebbségi lét tudata. A kevert lakosságú felvidéki falvakban megismerte a magyar hagyományok mellett az együtt élő nép kultúrájának elemeit is, de igazán nagy, életreszóló hatással a szülőföldjén még élőszóban fennmaradt magyar regevilág és népmese-kincs volt rá. Minden bizonnyal része lehetett érdeklődése kialakulásában a felsőgelléri református elemi iskola szellemének is, ahol három évig volt kisdiák. 1928-tól Komáromban a Szent Benedek Katolikus Gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol különösen kitűnt komoly gondolkodásával, irodalomszeretetével. Érettségi után a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karára iratkozott be, majd 1938-tól a debreceni Tisza István Tudományegyetemen folytatta tanulmányait. Pozsonyban az egyetemi Eötvös-kör folyóiratát szerkesztette, első írásai itt és a Magyar Nap c. antológiában, valamint a Tátra c. magyar irodalmi szemlében jelentek meg.

A történelem és az irodalom mellett különösen a néprajz, a magyar folklór került érdeklődési körébe. A debreceni egyetemen hamar megismerte azokat a professzorokat, akiktől a legjobb irányítást remélhette. Csűry Bálintnál, a kitűnő népnyelvkutatónál írta nyelvészeti szakdolgozatát „Fejezetek a Csallóköz népnyelvéből" címmel. A dolgozatban gazdag tájszótár, szólás- és közmondásgyűjtemény valamint számos ábra található népi használati tárgyakról. Történelemből Rugonfalvi Kiss István irányításával Erdély XVII. századi történetéből Apafi Mihály fejedelem és Thököly Imre viszonyának elemzésére vállalkozott. Elsők között csatlakozott Karácsony Sándor tanítványainak szűkebb köréhez és a későbbiekben is egyik leghűségesebb tanítványának bizonyult. A pedagógiai szemináriumban ismerkedett meg a tehetségmentés, tehetséggondozás európai és hazai hagyományaival, módszereivel. Utóbb Karácsony Sándor elveit követve kutatta a hazai viszonyoknak és a magyar karakternek jobban megfelelő módszereket.

1941-ben magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Pályakezdő tanárként a besztercei Hunyadi János Állami Gimnáziumban kezdett tanítani. A visszacsatolt erdélyi városkában több nemzetiség élt együtt, az akkor indult magyar tannyelvű gimnázium a környező települések szórvány-magyarságából toborozta a diákokat. Ez az iskola egyike volt a tehetségmentésre kijelölt vidéki gimnáziumoknak. Komjáthy István itt szembesült az egykorú tehetségmentés hivatalosan elfogadott és támogatott módszereivel, amelyeknek nemzet-idegen voltát korán felismerte és az adott lehetőségek korlátain belül kísérletet tett a magyar parasztgyermekek mentalitásával, gondolkodásmódjával összhangba hozható speciális módszerek alkalmazására. Munkájában kitűnő és odaadó munkatársa volt fiatal felesége, Baráth Margit zenetanárnő. Közös munkával szerkesztették és tanították be az erdélyi kisdiákoknak azokat a műsorokat, amelyekkel szép sikereket arattak az anyaországban, többek között Debrecenben is.

Komjáthy István a besztercei évek alatt folyamatosan tartotta a kapcsolatot mesterével, Karácsony Sándorral. Az ő buzdítására foglalta össze tapasztalatait és írta meg „A tehetségkutatás

magyar módja” címmel doktori értekezését, amelyet 1944. június 24-én védett meg summa cum laude eredménnyel. Munkája hat évtized múltán, 2004-ben jelent meg. Sok szempontból még ma is aktuális kérdéseket vet fel és nem csak pedagógia-történeti, hanem néprajzi vonatkozásban is sok értékes adatot tartalmaz.

A háborús körülmények Komáromba sodorták a Komjáthy-családot. Gyermekeik: Mária külkereskedő, István mérnök lett. Az édesapa az 1944/45-ös és az 1945/46-os tanévben a Komáromi Állami gimnáziumban tanított, majd visszatért Debrecenbe, ahol 1946-1949-ig az egyetem gyakorló gimnáziumának tanára volt. A koalíciós évek szabadabb szelleme kedvező hatással volt tehetsége kibontakozására. Részt vett a város szellemi, irodalmi életének újraélesztésében. A szép reményekkel szervezett Magyar-Román Társaság titkára lett, publikált a Társaság „Keleti Kapu” c. folyóiratában, bekapcsolódott az írószövetség munkájába, az „Építünk” c. irodalmi folyóirat első szerkesztője volt. 1947-ben Debrecenben jelent meg „A nap lakodalma” c. román népballadákat tartalmazó műfordítás kötete, majd 1948-ban „Vitéz Korbea” címmel egy román hősköltemény fordítását adta közre.

Karácsony Sándor mellett az egyetemi Társaslélektani Intézet munkatársa volt, számos cikket írt a helyi lapokba, sokfelé hívták előadásokat tartani.

A Gyakorló Gimnáziumban szaktárgyait és gazdasági ismereteket tanított. Az akkori idők tankönyv hiánya lehetőséget adott arra, hogy a legjobb meggyőződése szerint tanítsa a történelmet, úgy, hogy a nemzeti hagyományok tiszteletben tartása mellett a szomszéd népekhez fűződő viszony jobbítását is elősegítse. Humanistaként hitt abban, hogy van esély a kölcsönösen jó kapcsolatok kialakítására. Egykori beszterci diákja, Józsa Antal professzor visszaemlékezésében olvasható, hogy óvta diákjait az etnikai gyűlölködéstől és mind felekezeti, mind nemzetiségi kérdésekben egymás megértésére nevelte tanítványait. Irodalom órái valóságos élményt jelentettek. A fiatal tanár megjelenésével, választékos stílusával, korrekt számonkérő módszerével, jóindulatú segítőkészségével a diákok kedvence volt. Közvetlen, szinte baráti viszonyt alakított ki a felsőbb évesekkel. A Jausz Béla által alapított gyakorló gimnázium kislétszámú, elit iskolának számított, válogatott tanári karral és kivétel nélkül jó képességű tanulóval – szinte törvényszerűen következett be megszüntetése a fordulat éve után. Ebben a szomorú folyamatban, mint az iskola megbízott vezetőjének, Komjáthy Istvánnak részt kellett vállalnia. Az 1949/50-es tanévet már a debreceni Fazekas Mihály Állami Fiú Gimnázium igazgatói székében kezdte. A volt gyakorló gimnázium tanárai és diákjai közül többen ide kerültek. Az államosítás és az átszervezések felforgatták a város középiskoláinak hagyományos rendjét, az új rend kialakítása nehezen ment. Komjáthy István csalódottan vette tudomásul, hogy az oktatásügyben teljesen más elveket kíván a rendszer érvényesíteni, mint amelyeket ő helyesnek vél. Az iskolaszervezéssel járó gyötrő adminisztratív munkától egyre jobban szabadulni kívánt, szinte menekült az irodalomhoz: kötetbe rendezte korábbi írásait, folklór gyűjtését, ifjúsági regényt és verseket írt, riportokat készített.

1951 nyarán örömmel fogadta az Ifjúsági Könyvkiadó felkérését, ahol irodalmi szerkesztőként megbízott igazgatóként dolgozhatott éveken át. Ebben a beosztásban nem közvetlenül vett részt az ifjúság oktatásában, nevelésében, de közvetett módon igen sokat tett, talán többet, mint tanárként tehetett volna abban az időben. Legismertebb munkája, a „Mondák könyve” 1955-ben jelent meg először, további tizenkét kiadásán több korosztály nevelkedett. 1951-ben került az olvasók kezébe „Zengő Hortobágy” és „Hunyadi” c. elbeszélő költeménye, 1954-ben az „Aranykert” c. ifjúsági regénye, amelyben szülőföldjének, a régi Csallóköznek állít szép és méltó emléket.

Az Ifjúsági Könyvkiadónál töltött évek alatt jelent meg „Keresztül-kasul a Hortobágyon” c. riport-kötete, a „Szürke nyúl országa” c. meseregénye. Cseh nyelvből lefordította Božena Nemcová bájos mesekönyvét, amely „A hűséges pejkó” címen jelent meg. 1956-ban ezer év mondái alapján „Botond” címmel adta közre történelmi elbeszéléseit a Magvető Kiadó.

Az 1950-es évek kiadványpolitikájában kiemelt jelentőségű volt a szovjet irodalom népszerűsítése, de amennyiben a kiadó eleget tett ilyen természetű kötelezettségének, nem esett kifogás alá, ha más, klasszikus értékű műveket is publikált. Így vált lehetségessé az Ifjúsági Könyvki-

adónál a gyermek- és ifjúsági irodalom legjobb alkotásainak közreadása. Komjáthy Istvánnak nem kis érdeme, hogy a világirodalom klasszikus mesegyűjteményei és a magyar népmesék mellett Benedek Elek, Gárdonyi Géza, Molnár Ferenc, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond alkotásai, valamint a kortársak: Bárány Tamás, Fazekas Anna, Geréb László, Hárs László, Hegedüs Géza, Jankovich Ferenc, Kormos István, Lengyel Balázs, Méhes György, Tersánszky Józsi Jenő, Török Sándor, Thury Zsuzsa, Weöres Sándor és mások meséi, versei, ifjúsági regényei kiadásra kerülhettek. Az általuk írt igényes olvasmányok életreszólóan meghatározták az akkor gyermekkorban lévők és fiatal olvasók irodalmi ízlését.

1956-ban azt tervezte, hogy újra indítja „Az Én Újságom" c. nagy múltú gyermeklapot – ez a terve nem valósulhatott meg, mert a forradalom után sok más írótársával együtt őt is szilenciumra ítélték, állásából felfüggesztették, évekig tanári munkát sem vállalhatott, írásaiból próbálta eltartani családját, de kevés alkalmat kapott a publikálásra. Az 1957-ben megjelent „Arany könyv" c. ifjúsági antológiát Hárs Lászlóval közösen szerkesztették, ebben a kötetben Áprily Lajos, Fekete István, Hegedüs Géza, Ignácz Rózsa, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János, Tamási Áron, Vidor Miklós műveiből válogatott mesék, versek, történetek olvashatók.

Komjáthy István írásait is közölte a „Kerek egy esztendő" című irodalmi összeállítás. Műfordításai, kisebb írásai elszórtan jelentek meg különböző lapokban, folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben.

A forradalom után írt műveinek többsége a legutóbbi időkig kéziratban maradt.

1958 őszén kerülhetett vissza a pedagógus pályára, előbb a budapesti Kanizsai Dorottya Gimnáziumban tanított, majd az 1960/61-es tanévben a kaposvári Munkácsy Gimnázium tanára volt. 1961 szeptemberétől újra Budapesten, a József Attila Gimnáziumban folytathatta a tanítást, de sajnos rövid ideig. 1962 nyarán súlyos betegség érte, amiből nem gyógyult fel, 46 éves korában szólította el a halál.

Életéről, munkásságáról mindössze a Magyar Irodalmi Lexikon régebbi és újabb kiadásában található rövid összefoglalás. Fő műve, a „Mondák könyve" halála után tíz kiadást ért meg. Hagyatékából az utóbbi időben a Mátyás királyról szóló históriák gyűjteménye jelent meg. Doktori disszertációját az Attraktor Kiadó jelentette meg 2004-ben. Előkészületben van a Hortobágy mondavilágát feldolgozó kötetének közreadása.

Szülőfalujának óvodája a közelmúltban vette fel Komjáthy István nevét.

Korompai Gáborné

Koncz Aurélné Karácsony Ottilia (Székelykeresztur, 1871. február 17. – Debrecen, 1956. július 4.): tanárnő, intézet-igazgató.

Édesapja Karácson István református lelkész, édesanyja a Székelykereszturon letelepedett szász gyógyszerész lánya, Binder Sarolta. Öt gyermekük közül a negyedik volt Ottilia, aki az elemi és középiskolát szülőhelyén végezte, majd idősebb testvéreit követve felsőfokú tanulmányokat folytatott Kolozsváron. A kolozsvári diákévek alatt kiszélesedett irodalmi érdeklődése. A régi magyar irodalom klasszikusai mellett megismerte a hazai kortárs irodalmat és az európai irodalom remekeit. Rendszeres látogatója volt a város kulturális rendezvényeinek, különösen a kolozsvári színház előadásait követte nagy érdeklődéssel. Tanulmányait kitűnő eredménnyel fejezte be, s megpályázta a Debrecenben meghirdetett református leányiskolai állást. Az iskola akkori igazgatója, Dóczy Gedeon Karácson Ottiliát választotta a pályázók közül, mintha a tehetséges és tettre kész fiatal leányban már 1892-ben felismerte volna majdani utódját.

Dóczy Gedeon sestakerti háza adott otthont éveken át az ifjú tanárnőnek, aki a szakmai felkészülés éveiben szerzett tudását az iskolaalapító igazgató családja körében naponta gyarapíthatta.
Hivatástudatának elmélyítésében nem kis szerepe volt Dóczy Gedeon példájának, aki a nőnevelés legjobb hagyományait követte és fejlesztette korszerű elméleti alapon, speciális és gyakorlati ismeretekre kiterjesztve, következetes igényességgel és kellő szigorral.
Karácson Ottilia elsősorban irodalmat tanított a leányoknak. Lebilincselő előadásmódját számos irodalmi idézettel színesítette. Növendékei számára nem volt kínos kötelesség a memoriterek tanulása, hiszen tanárnőjük vonzó példáját követhették ebben is. Az irodalmat nemcsak tantárgyként, hanem a nevelés eszközeként is kezelte, felhasználva a benne rejlő lehetőségeket az erkölcsi, vallási és hazafias nevelés érdekében. Az írásbeli feladatok elbírálásában a konkrét tárgyi tudáson túl különös figyelmet fordított a fogalmazás stílusára, a kifejező készség gazdagságára, s a helyesírás mellett az íráskép esztétikájára. Az a szakszerűség, pontosság és fegyelmezettség, ami az ő tanári munkáját jellemezte, tanítványai számára elérendő értékrendként körvonalazódott. A régi Dóczi Intézetből magasabb iskolákba jutó nők „Tili néni”-t tekintették példaképüknek. Harminc éves korában kapta az első vezetői megbízatást: Kalocsa Róza halála után, 1901-ben ő lett a leány-internátus igazgatója. A tanítás mellett az új munkakörben az internátusban működő pedagógusok és segédszemélyzet munkájának irányítása, ellenőrzése, a szülőkkel való kapcsolatok ápolása és a gazdasági ügyek kézbentartása is az ő vállára nehezedett. Az internátus családias légkörét már Kalocsa Róza megalapozta, s az őt követő igazgatónő fejlesztette tovább, minden bizonnyal tudatosan felhasználva a szülői házban szerzett tapasztalatait, ahol édesanyja irányítása alatt szerveződött a népes család élete, ahol észszerű időbeosztás és munkamegosztás, valamint az anyagi javakkal történő ideális gazdálkodás érvényesült.
A nyári szünidőt évről-évre otthon, a Székelyföldön töltötte rokonok és jóbarátok körében. Koncz Aurél, későbbi férje is a Székelyföld szülötte, 1903-ban kötöttek házasságot. Koncz Aurél Debrecen város ismert főtisztviselője volt, harmonikus, szép házaséletüket nem kísérte gyermekáldás.
1908-ban, amikor Dóczy Gedeon nyugdíjba vonult, a debreceni ref. Leányiskolának négy alsó osztályra épülő hatosztályos felső tagozata, valamint négyosztályos tanítóképzője volt, a hozzájuk kapcsolódó bentlakásos intézettel. 1909-ben a felsőbb leányiskola önállósult, vezetésére Koncz Aurélné kapott megbízást és folytatta az internátus vezetését is. A tanintézet fejlődésével szükségessé vált az internátusi helyek bővítése. Az igazgatónőnek nem kis szerepe volt abban, hogy 1911-ben átadásra kerülhetett az új internátusi épület. Az 1911-es esztendő másik fontos eseménye a Református Középiskolai Tanáregyesület Marosvásárhelyen tartott közgyűlése, Koncz Aurélné itt fejtette ki a nőneveléssel kapcsolatos azon elképzelését, amely szerint a felsőbb leányiskolákat nyolcosztályos leánygimnáziumokká kell fejleszteni, továbbá, hogy az átszervezett leányközépiskolák is ugyanolyan képesítést adhassanak növendékeiknek, mint a gimnáziumok és reáliskolák, s váljék lehetővé a végzettek számára a főiskolai és egyetemi felvétel. Javasolta, hogy a leányközépiskolák tanári karát középiskolai képesítésű tanárok alkossák. A témáról kialakult eszmecserében mértékadó személyiségek támogatták Koncz Aurélné koncepcióját, többek között Dóczi Imre /csak névrokona Dóczy Gedeonnak/, a Tiszántúli Református Egyházkerület gimnáziumi felügyelője és Baltazár Dezső református püspök is – ennek köszönhető, hogy 1913-ban az iskola leánygimnáziummá válhatott és 1917-ben kibocsáthatta az első érettségizett évfolyamot.
Az újonnan szervezett gimnáziumban az I. világháború alatt nehéz körülmények között indult az élet, a férfi tanárok hadba vonultak, súlyos gondot okozott a megfelelő színvonalú tanári kar szervezése. A tüzelő- és élelmiszerhiány az internátusi ellátást csaknem lehetetlenné tette. Az igazgatónő megkettőzött munkaerővel látta el teendőit mind a gimnáziumban, mind az internátusban. A háborút követő években egyre kevesebb részt tudott vállalni a tanításban. A csonka Magyarországon lassan konszolidálódó viszonyok között pár év alatt – nem kevés erőfeszítés árán – sikerült az intézményt a Tiszántúl legjelentősebb leánygimnáziumává fejlesz-

teni. A tanári karból néhány név – Demeter István, Dienes János, Hettesheimer Enrő, Horváth Károly, Péterffy László, Török Tibor – említése is jelzi az iskola nívóját. A tantárgyak tanítása a protestáns gimnáziumok számára előírt hivatalos tanterv szerint történt, kialakult az iskola fegyelmi rendje. A diáklányokat tekintélytiszteletre, egészséges önbecsülésre és szigorú erkölcsi következetességre nevelték. Az internátusban lakó növendékek számára lehetőség volt zene- és nyelvtanulásra. Koncz Aurélné fontosnak tartotta, hogy az egyházi és nemzeti ünnepeken méltó megemlékezést rendezzenek az iskolában, az ünnepi alkalmakat a diákközösség és az iskolai hagyományok ápolása érdekében jószívvel támogatta. A műsorokban a gimnázium énekkara és az önképzőkör legjobb szavalói szerepeltek. Az évente megrendezett tornavizsgán szinte minden növendék részt vett valamelyik sportág bemutatóján.

Az 1926/27-es tanévben a leánygimnázium az egyetem gyakorló gimnáziuma lett, ezzel napirendre került egy új, korszerű iskolaépület létrehozásának szükségessége. Az egyházkerület és az iskola fenntartó testületének erőfeszítései eredményeképpen 1928-ban megkezdődött az építkezés és 1930 tavaszán már az új épületben folytatódott a tanítás. 1930. május 24-én látogatást tett az intézetben Klebersberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter, akit ezerötszáz egyenruhába öltözött diáklány és a tanári kar élén köszöntött az igazgatónő. Az országos hírű eseményt, a kemény munkával elért eredményt szomorúság árnyékolta be Tili néni életében, 1930-ban elveszítette szeretett házastársát, utóbb Dóczi Imre halálával az iskolát szívvel-lélekkel támogató patrónust is elveszítette.

A növekvő létszámmal működő leánygimnázium és internátus sok adminisztrációs és egyéb terhet rótt az igazgatónőre, de ő Istenbe vetett hittel és erős lélekkel folytatta a reá bízottakért végzett munkáját. Örömmel tapasztalta, hogy a végzett növendékek közül többen főiskolán, egyetemen tanulnak tovább, mások képességeiknek megfelelő kereső foglalkozást folytatnak és sikereikről időről-időre számot adnak alma materükben.

Az évközi munkát, a dolgos hétköznapokat olykor emlékezetes ünnepnapok színesítették, ilyen volt 1932-ben az iskola névadója, Dóczy Gedeon születésének 100. évfordulója, majd 1934. áprilisában Kodály Zoltán látogatása. A diáklányok évről-évre ünnepnappá avatták igazgatónőjük nevenapját.

Negyvennégy évi szolgálat után 1936-ban vonult nyugalomba Koncz Aurélné. Tanártársai tisztelték, becsülték, az ifjúság valósággal rajongott érte. Egykori növendékei még idős korukban is tiszteletteljes szeretettel idézték fel hozzá kapcsolódó emlékeiket. Visszaemlékezéseikből kirajzolódik egy imponáló megjelenésű, határozott fellépésű, okos, céltudatos asszony, aki szeretettel, megértéssel viseltetett irántuk. Tapintattal, jó humorral feszült helyzetekben is megtalálta a legjobb megoldást. Egykori kollégáitól, családtagjaitól tudjuk, hogy nem volt idegen számára a hétköznapi asszonyi munka megannyi teendője: jól értett a sütés-főzéshez, tüneményes háziasszony volt, szívesen kézimunkázott, örömét lelte a kertápolásban.

Nyugdíjas évei kezdetén élénk kapcsolatot tartott kollégáival, korábbi tanítványaival. Azok a társadalmi szervezetek /Csokonai Kör, Debreceni Székely Társaság, Jótékony Nőegylet, Volt Iskolatársak Szövetsége, Templomegyesület/, amelyeknek tagja volt, gyakran felkérték előadások, felolvasások tartására. Széles körű levelezést folytatott, figyelemmel kísérte az egykorú magyar irodalmat, gyakran idézte Áprily verseit, megismerte József Attila költészetét, járatta a Magyar Csillag és a Zilahy Lajos szerkesztette Híd c. folyóiratokat. Nyaranta bocskaikerti nyaralójában élvezte a természet közelségét, örömmel fogadta a rokonok, barátok, kollégák és tanítványok látogatását. 1944 nyarán vége szakadt a szép, nyugodalmas éveknek, a menekülésben, majd a háborút követően szinte mindenétől megfosztva a rokonok és a hozzá hűségesek szeretete vont köré védő gyűrűt. Keresztlánya, Némediné Dienes Éva leírásából tudjuk, hogy utolsó éveiben „rezignáltan figyelte a körülötte zajló változásokat (…) szellemi frissességét megőrizte, az olvasás állandó foglalatosságai közé tartozott. Egy banális balesetet követően 1956. július 4-én halt meg”.

Révész Imre püspök részvétnyilvánító levelében így jellemezte Koncz Aurélné munkásságát: „A magyar református pedagógia történetében, a gyakorlati megoldások síkján olyan nyomokat hagyott maga után, mint rajta kívül alig valaki. Ezeket a nyomokat az idő szele időnként be-

hordja a feledés porával, de egyszer megint elő fognak tűnni…"
Némediné Dienes Éva: Koncz Aurélné emlékezete c. kézirata alapján:

Korompai Gáborné

Kovács Gyula (Hajdúszoboszló, 1931-2002): ált. isk. tanár.

Polgári család legidősebb gyermekeként született. Édesapja köztisztviselőként meghatározó alakja volt a városnak. Édesanyja a háztartást vezette, s három gyermekét nevelte, aki a nagy múltú Halasi Fekete család leszármazottja volt.
Középső testvére Éva, tüdőgyógyász-festő-íróként élt Debrecenben. A fiatalabb testvér, Zoltán orvosként, képviselőként szolgálja városát.
Elemi és polgári iskoláit Hajdúszoboszlón végezte, majd a Debreceni Ref. Főgimnázium tanulója lett. 1947-ben a Hajdúszoboszlón megalakult Irinyi János Gimnáziumba iratkozott át. Ott érettségizett 1951-ben. Beiratkozott a Kossuth Lajos Tudományegyetem TTK matematika-fizika szakára, azonban tragikus gerincbalesete miatt nem tudta befejezni az egyetemet. Műtéten esett át, ami nem oldotta meg betegségét. Évekig gyógyfűzőt kellett viselnie. Majd képesítés nélküli nevelő lett a Hajdúszoboszlóhoz tartozó Tilalmas nevű tanyai iskolában. Közben beiratkozott a Debreceni Állami Tanítóképző Intézetbe, ahol 1954. januárjában tanítói oklevelet szerzett. Ekkor nevezték ki igazgató-tanítónak a Tilalmas tanyai iskolába. Itt a TSz dolgozóinak előadássorozatot szervezett, amit szívesen látogattak a tanyasi emberek. Tisztelettel, szeretettel vették körül. Kulturális előadásokat szervezett, rendezett, tanított be. Sorozatosan színfalakat tervezett s kivitelezte ügyes kezével, nagy művészi érzékkel. Az anyaiskolában - II. sz. isk. - a 8. osztályosok részére a tablókat Ő tervezte, festette, fényképezte. Közben az Egri Tanárképző Főiskola rajz szakát végezte.
1963-tól az 1. sz. Általános Iskolában rajzott tanított. Részlet Szilágyi László igazgató minősítéséből:
„Tanításában törekszik a tanulók esztétikai érzékének fejlesztésére. Gondot fordít az arányok, színek, vonalak megfelelő szemléltetésére. Igyekszik megtanítani látni a gyerekeket. Gondot fordít a tanulók konstruktív gondolkodásának fejlesztésére, A tanulók rajzkészsége sokat fejlődött, amióta Ő tanítja a rajzot, amit bizonyít az a körülmény, hogy az iskolák között rendezett rajzversenyen több 1. helyezést értek el tanítványai."
Életében többször érintette meg a halál szele, többször kapott fiatal korától kezdve tüdőembóliát, mélyvénás trombózist. Ezek a betegségek behatárolták életét, így 1971-ben a 3. sz. Általános Iskolában napközis tanárként folytatta hivatását nyugdíjba vonulásáig 1991-ig, 39 éven át szolgálta a magyar közoktatás ügyét.
Domokos Pál igazgató a következőt írja munkájáról:
„Hol alsós, hol több osztályból összetevődő felsős csoportot vezet. Elismerés ennek vállalásáért! Általános és technikai műveltségét nagymértékben hasznosítja az iskola. Kiváló munkát végez! A gyerekek szeretik, jó kapcsolatot tud kialakítani velük. S ez meglátszik tanulmányi eredményeiken, s magatartásukon „
Sokoldalú tehetséggel áldotta meg a sors. Már fiatalon is érdekelte a festészet. Évekig tagja volt a felnőtt rajzszakkörnek, ahol kiállításokat is rendeztek a legjobb képekből. Érdekelte a fotózás, filmezés, a rádióelektronika, kertészkedés, melyek hobbiként egész életében foglalkoztatták. Autodidakta módon tanult meg hegedülni, zongorázni. Évekig énekelt a Városi és Pedagógus Énekkarban, szép tenor hangja képzést érdemelt volna. Hiába adott a sors sokoldalú tehetséget, az élet igazából nem engedte, hogy bármelyiket is magas szintre tudja emelni. Egész életét kísérő betegségei visszafojtották fiatalkori ambícióit. Egyre ritkábban fogott

ecsetet, ült le a zongorához, vette kezébe a hegedűt. Nyugdíjas korában a betegségei ellenére értelmet adott életének a hobbija, szellemileg friss maradt, foglalkoztatta a technika, a tudomány naprakész vívmányai, tervei voltak elektronikus videó-film kidolgozás elsajátítása. Fanatikusan éveken keresztül gyűjtögette, építgette saját házi videostúdióját. Az unokái mellett egyik legnagyobb örömforrást jelentett neki és családja számára a videofilmek készítése. Ezek a kisfilmek, családi életképek, intim pillanatok rögzítése jelentették számára a kikapcsolódást, az agilitást.

31 éves korában nősült meg. Felesége Vass Magdolna, akivel 40 éven át együtt élték meg az élet igen-igen göröngyös útját. Nemcsak a szerelem, a gyerekek, a munka területén, hanem a festészet világában is egymásra találtak, mivel mindkét családi ágon mélyebb gyökerei voltak e művészi tradíciónak. Felesége odaadó gondoskodása segített leküzdeni sok betegséget és átvészelni a nehéz időszakokat.

Soha nem politizált karriervágyból, soha nem volt semmilyen párt tagja. Neki a szellemiség ereje sokkal fontosabb volt az anyagi javaknál. Tanárnak és apának is egyaránt szigorú, de jó lelkű, igazságos volt. Milyen tanár is volt? Mi sem bizonyítja jobban a diákjaitól a 25 éves találkozó alkalmával kapott arany pecsétgyűrű! Fiainak mindig tudott hasznos tanácsokat adni, útravalóként mindent megkaptak, amit egy apa képes adni. Legfőképpen becsületet, tehetséget, lelki tisztaságot. Mindkét fia továbbviszi, megpróbálja valóra váltani fiatalkori ambícióit: Gyula, a festőművészet és zene területén, Zsolt a számítástechnika területén. Unokái Zsolti. Kitti, Julika, Hanni.

Forrásmunkák:

1, Az iskolák iratanyaga

2, Családi emlékezések

Kiss Lajosné, Kovács Zsolt

Kovács Ilona (Debrecen, 1923. dec.17. - Debrecen, 1997. febr. 07.): matematika-fizika szakos gimnáziumi tanár.

Apja kerékgyártó segéd, majd hivatásos katona volt. 1936-ban alhadnagyként ment nyugdíjba, 1954-ben halt meg. Édesanyja középparaszti családból származott, háztartásbeli volt.

Középiskoláját a Debreceni Dóczi Leánygimnáziumban végezte. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karán 1948-ban matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett.

Első munkahelye a Hajdúszoboszlói Általános Leányiskola volt 1948-1950-ig. Ezután a hajdúszoboszlói Állami Irinyi János Általános Gimnáziumba (a Hőgyes Endre Gimnázium elődjébe) helyezték. Itt tanított az első években matematikát és fizikát, később főleg fizikát.

A nyugdíjas éveiben is megtartotta kapcsolatát iskolájával, a város pedagógusaival. Több évi betegeskedés után 1997. febr. 7-én Debrecenben elhunyt.

Kezdő tanár korában is a lelkiismeretesség és az alaposság jellemezte munkáját. Általános iskolai igazgatóhelyettese, Huszti Elek 1949-ben ezt állapította meg róla:

„Egyéni jellemvonása: szerény, szorgalmas, rendkívüli munkaszerető és munkabírású."

Ezek a vonásai a gimnáziumban is megmaradtak, és újakkal egészültek ki. Mátyás Antal igazgató 1953-ban így jellemzi: „Beosztásában igen jól megállja a helyét. Az elméletet helyesen alkalmazza gyakorlati munkájában. Állandó fejlődést mutat. Csendes természete mellett határozott egyéniség. A tanulókat helyesen irányítja. Kezdeményező készsége van. Megbízható, szolgálatkész."

Később Gál Géza igazgató is elégedett volt tanári tevékenységével. 1971-ben minősítésben ezt írta róla:

„Óráira igen becsületesen felkészül, munkáját következetesen végzi. Gondot fordít a korszerű oktatás elemeinek használatára: szemléltetés, kísérlet, feladatmegoldás, informálódás. 1969-ig a levelező oktatás munkájában is tevékenykedett, munkája eredményes volt." (…) Szertáros munkájával hozzájárult a fizikatanítás feltételeinek biztosításához."

Több évig munkaközösség vezetőjeként is szolgálta a fizika oktatásának ügyét. Tanári pályája során öt osztályt vezetett el az érettségiig. Anyai szeretettel segítette őket a tanulásban, a serdülőkor kisebb-nagyobb gondjainak megoldásában. Színpadi előadások rendezésével, kirándulások szervezésével tette színesebbé, élményekben gazdagabbá diákjai életét. Érettségi találkozókon volt tanítványai nagy szeretettel, köszöntötték „Ica nénit" lelkesen beszéltek arról, hogyan épült be személyiségükbe oktató-nevelő munkája. Ezt legszebben Jankovics Ferenc szavaiul tudnám érzékeltetni:

„Mindig megszedték, mint a jó anyát, / s ő szelíden od' adta kincseit:
... Mind azt a jót,
mely embert éltet." („Egy tanítónő emlékkönyvébe")

Több tanulója nyert felvételt felsőfokú oktatási intézménybe. Az iskolában évtizedekig a tanulószoba vezetője volt, melynek szervezésével sok diákunknak biztosította a nyugodt tanulás feltételeit. Eredményes oktató-nevelő munkájának elismeréseként megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést.

Iskolai munkáján kívül sokoldalú társadalmi tevékenységét is folytatott. Az általános iskolában úttörőtitkár volt. A város légoltalmi munkájában is részt vett. Ezért a belügyminisztériumtól dicsérő oklevelet kapott. A Bárdos Lajos Városi és Pedagógus Énekkarnak egyik alapító tagja volt, és 15 évig vett részt lelkesen és kitartóan a próbákon és a szerepléseken.

Több évtizeden keresztül a Pedagógus Szakszervezet Városi Bizottságának üdülési felelőse volt. A rá jellemző jóakarattal és körültekintéssel igyekezett kielégíteni a város pedagógusainak üdülési igényeit. Ezért a tevékenységéért 1972-ben a szakszervezeti munkáért kitüntető jelvény ezüst fokozatával jutalmazták.

1979-ben nyugállományba vonult, de az említett tisztségét folytatva még évekig munkálkodott a szakszervezetben. Az utolsó éveiben egészségi állapota megromlott, és egyre ritkábban lehetett vele találkozni iskolai vagy városi rendezvényeken. Sokáig emlékezni fognak rá hozzátartozói, rokonai, ismerősei, volt kortársai és tanítványai.

Kedves emlékét megőrizzük lelkünkben: „Elszáll az élet, / Mégsem ér véget, / Emléked megmarad, / Szívünkben él." (J. S. Bach)

Felhasznált dokumentumok: önéletrajza, igazgatói jellemzések, minősítések

Halász Ferenc

Kovács István (Lőrinci, 1914 – Hajdúszoboszló, 1970.): tanító, ált. isk. tanár, iskolaigazgató.

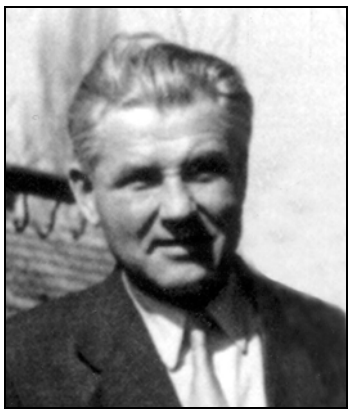

Munkásember gyermekeként született. Hárman voltak testvérek. Alsóbb iskoláit szülőfalujában végezte. Kiskunfélegyházán járt tanítóképzőbe.

A tanítói oklevél megszerzése után egy nógrádi kisfaluban: Kazán tanított.

A Don-kanyarban részt vett az ádáz csatákban. Utána hadifogolyként négy éven át megtapasztalta a fogolytáborok embertelen körülményeit.

Majd a háború után Mátramindszenten elnyerte a kántortanítói állást.

A munka mellett megszerezte a biológia - földrajz szakos tanári oklevelet. Tanítványai nagyon szerették színes, szemléletes tanítási módszeréért. Szigorú, következetes tanár volt. A faluban köztiszteletnek örvendett. Az iskola igazgatója lett. Közben megházasodott, két gyermeke született. Házassága idővel megromlott, és elvált.

1956-ban új házassága révén Hajdúszoboszlóra költözött, és itt élt második feleségével, boldog

házasságban egészen 1970-ben bekövetkezett haláláig.
Néhány évig a Megyei Tanácsnál dolgozott, de az iskola volt az igazi élettere. A hajdúszoboszlói 3. sz. Általános Iskolában sikerült tanárként kinevezést nyernie. Élete volt a pedagógia, imádta a gyerekeket. Állandóan képezte magát. Pályázatokon vett részt, és magas fokon művelte a pedagógiai-pszichológiát. Munkáját több kitüntetéssel, többek között az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetéssel ismerték el.
1967-ben kinevezték a 4. sz. Általános Iskola igazgatójának. Nagy gondot fordított az itt működő ének-zene tagozat fejlesztésére. Sokrétű pedagógiai munkát követelt tőle a városban akkor csak itt működő napközi otthon és általános iskolai diákotthon is.
Munkáját nehezítette, hogy az iskola szétszórtan, négy épületben működött, és az egyik elavult épület lebontása után az újnak a felépítésén is bábáskodnia kellett:
Kollégái szerették és tisztelték. Rendkívüli empátia képességgel mindenki baját magáénak érezte, ahol tudott, segített. A jó munkát megkövetelte, de meg is becsülte az eredményesen dolgozókat.. Minden körülmények között ember tudott maradni. Tiszta szívvel a testülete mellett állt, a testület is mellette.
Többféle társadalmi megbízatása is volt a városban.
Hirtelen bekövetkezett halála megrázó volt a családja, az iskolája és a városa számára.

Kovács Istvánné

Kovács Istvánné Esenczki Mária (Polgár, 1953 – Polgár, 2004): tanár, igazgató, közoktatási szakértő.
Esenczki András és Gyetvai Margit szülők egyetlen, kései gyermekeként született 1953. január 29-én. A Tisza-menti településen a szülők testvérei révén népes, szerető család vette körül. Már kisgyermekkorában kitűnt társai közül szorgalmával, jó tanulmányi eredményével. A dolgos szülők legfontosabb célja az volt, hogy gyermeküket taníttassák. Középiskolai tanulmányait Tiszaújvárosban végezte, ahol a reáltárgyak iránti érdeklődése, tanárainak biztatása arra inspirálta, hogy tanári pályát válaszszon.
1976-ban a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán szerzett matematika-fizika szakos általános iskolai tanári diplomát. A tiszagyulaházi Általános Iskolában tanított, tagiskola-vezetőként szervezői, vezetői képességeit is hasznosította pályája kezdetétől fogva. 1979-ben a megyei továbbképző intézet vezetőképző tanfolyamán, különböző megyei fórumokon már megcsillantotta igényes, lépésről-lépésre építkező, újító, fejlesztő elgondolásait.

1980-ban kapott igazgatói megbízást a polgári Általános Iskola élére. Ettől kezdve neve összeforrott a kisváros oktatásügyével, szakmai értékei egyre ismertebbé váltak, innovatív szelleme a kistérségre, a régióra is kisugárzott. Ötévenkénti újraválasztásakor minden alkalommal szakmai profizmusról árulkodó, koncepciózus, a megvalósítást is magában hordozó programot készített immár az általános iskolai léptéken túl a szakiskolára, majd a középiskolára is, amit a nevelőtestület, a fenntartó egyöntetűen támogatott.
Magas fokon izzó, másokat is magával ragadó személyiség volt. Folyamatosan képezte magát. 1984-ben a kezdő vezetők, 1987-ben a haladók komplex tanfolyamán vett részt, szaktanári ismereteit intenzív tanfolyamon fejlesztette, mindig kiváló teljesítményt nyújtva. Matematikatanárként is eredményesen dolgozott, tanítványai kötődtek hozzá, irodájában, de lakásán is sűrűn megfordultak egykori tanítványai is.
Úgy érezte, hogy pedagógiai felkészültségét az önképzés mellett szervezett képzés formájában is gyarapítani kell, ezért kezdte meg tanulmányait 1989-ben a Kossuth Lajos Tudomány-

egyetem pedagógia szakán. Ez a 3 év a komoly lexikai tudás elsajátítása mellett lehetőséget kínált különböző alternatív pedagógiák megismerésére, vizsgálatára. Az első tanév után fejlesztő-kutató munkára specializálódott, ilyen irányú szakpedagógusi diplomát szerzett.
Munkáját 1986-ban Kiváló Munkáért miniszteri kitüntetéssel, 1990-ben megyei Maróthi György pedagógiai díjjal ismerték el.
1997-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen közoktatás vezetői szakvizsgát tett. Ekkor lett közoktatási szakértő, majd 2000-től minőségfejlesztési tanácsadó.
Megszerzett ismereteit, tapasztalatait iskolájában is kamatoztatta. A polgári iskola a vidéki iskolák szakmai fellegvára lett. Részt vállalt az ÉKP terjesztésében, iskolája évekig továbbképzési központként működött. Az általános iskolai egység tagja lett az Önfejlesztő Iskolák Országos Egyesületének, a szakképzéssel foglalkozó egység kapcsolatban állt a Speciális Szakiskolák Országos Egyesületével. Az intézmény egy ideig az Alkotó Pedagógusok és Nevelőintézmények Egyesületének székhelyéül is szolgált.
A szakmai szolgáltatókkal, egyesületekkel, szervezetekkel is széles körű kapcsolatot tartott fenn. Szakmai innovációra, publikációs tevékenységre önmaga mellett másokat is ösztönzött, kedvező hátteret biztosított megyei szinten is az egymástól való tanulásnak.
Következetes és kitartó munkájának beértek az eredményei.
Az ezredfordulón kidolgozta az un. Kisvárosi iskolamodell programját a Vásárhelyi Pál Gimnázium, Általános Iskola és Szakképző Iskola, Diákotthon működésére, lerakta a környezet igényeihez alkalmazkodni tudó, szerepváltásra is felkészült, partnerközpontú és marketing szemléletű iskola alapjait. Új típusú vezetői szervezetet hívott életre, de mozgósító erejével nevelőtestülete minden tagját aktív közreműködővé tette.
Könyvespolcán ott állt a Hol van olyan iskola? című kiadvány, jeléül annak, hogy Polgáron van olyan iskola, amelyben valóra vált mindaz, amit igazgatójuk megtervezett. Példát adott az élményt nyújtó tanár-tanuló együttlét fontosságáról is. Diákjai is megosztották vele gondjaikat, segített a személyes ügyek megoldásában, támogatta a hátrányos helyzetűeket, a lemaradókat, felkarolta a Tudor Műhelyt.
A sikerhez nem vezetett lift, a lépcsőt kellett járnia, fokról-fokra.
Az általa vezetett intézmény a minőség-elvekre alapozott szerkezetváltás elismeréséül 2003-ban IISA-SHIBA oklevelet, 2004-ben pedig a Közoktatás Minőségéért díj arany fokozatát nyerte el.
A város és a megye közéletének is aktív szereplője volt. 10 évig volt a városi képviselőtestület tagja, a Kulturális és Oktatási Bizottság tagja, majd elnöke, közreműködött a Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlés Közoktatási és Művelődési Bizottsága, később a Megyei Közoktatási Közalapítvány Kuratóriumának munkájában.
Karizmatikus személyiség volt, okos, felelősségteljes gondolataira, javaslataira nem lehetett oda nem figyelni. Céltudatosság, a jövő nemzedékbe vetett hit, a nevelés-oktatás ügye iránti elkötelezettség vezérelte. Szakmai tekintélyét jelképezte az is, hogy több szakmai szervezet, fórum számított munkájára. A Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Társadalmi Tanácsának elnöke volt, tanított az egyetemen, a Suliszerviz Oktatási és Szakértői Iroda kulcsembere volt. Minőségfejlesztési tanácsadóként, fejlesztő szakértőként, képzési csoportvezetőként, konferencia szervezőként, tanfolyami előadóként a pedagógusok ezreinek nyújtott elméleti és gyakorlati ismereteket és adott olyan muníciót, ami magával ragadta a tétovázókat, tovább lendítette az útkeresőket, segítette a folyamatos megújulás útját járókat. Számítottak rá mindenütt, ahol távlati tervek kovácsolódtak, ahol az új nemzedék ügye volt napirenden.
Oroszlánrészt vállalt több akkreditált pedagógus továbbképzési program kidolgozásában.
Sikerre vitte a minőségfejlesztés alap- és módszertani ismeretek tanfolyamokat. Lelkesen foglalkozott a közoktatás egyik legvitatottabb területével, az integrációs nevelés/oktatás elméletével és gyakorlatával.
2001-ben az intézményfejlesztő munkája eredményeiért, a hátrányos helyzetű diákok megsegítéséért Trefort Ágoston díjat kapott.
A Polgári Kistérség iskoláinak, önkormányzatainak mentoraként szakmai napok, tanácskozások szervezésével segítette a közoktatási feladatellátás színvonalának javítását, együttmű-

ködésre serkentette őket a folyamatos fejlesztés érdekében.
A kiváló újító-fejlesztő pedagógus, iskolateremtő alkotómunkájához biztos hátteret adott családja. A dolgok lényegét azonnal megragadó, elképzeléseit nagy meggyőző erővel közvetítő ember szerető feleség, példás családanya is volt. Sok örömet jelentett számára Andrea lánya, féltőn aggódva figyelte minden lépését, és boldogan fogadta annak új családját, majd nagymama szerepben is gyorsan feltalálta magát.
Pályája csúcsán távozott el egy nagyszerű ember, a kiváló pedagógus, aki mindig megfelelt az új és újabb szakmai kihívásoknak, szakmai-közéleti szerepek betöltésével olyan értéket képviselt, amely hasznos volt Polgárnak és térségének, kisugárzó hatással volt a régióra és országosan ismert és elismert szaktekintéllyé tette.
„Szellemi önállóság, bátor látás és bátor felfedezés, a mindennel való szembenézés bátorsága és felelőssége. Ez jellemzi az értéket!" (Juhász Ferenc)
Ez jellemezte Kovács Istvánné Marikát.
2004. december 21-én a családtagok és közvetlen munkatársak mellett több százan vettek végső búcsút tőle. Nevükben is szólt Kovács János - aki 23 évig volt vezetőtársa -, amikor a következőket mondta: „(…).elmentél, de előbb jeleket írtál szemünk elé emberi példamutatásról, megbízhatóságról, határozottságról, következetességről, szakmai profizmusról, az emberi lélek sokszínűségéről."
Publikációi:
- Minőségelvek érvényesítése az intézményi szerkezetváltás folyamatában
Minőségbiztosítás a gyakorlatban, Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet, 1999.
-A pedagógiai programok felülvizsgálatának tervezete.
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Pedagógiai, Közművelődési Intézet és Továbbképző Központ, 2000.
-A megrendelői elvárásoknak való megfelelés szakértői szemmel
I. Országos Közoktatási Szakértői Konferencia Debrecen, 1999.
-A Comenius I. intézményi modell bevezetésének kezdete, tapasztalatai, kérdései.
II. Országos Közoktatási Szakértői Konferencia Debrecen, 2000.
-A minőségfejlesztés intézményi szintű eredményei Comenius I. modell
III. Országos Közoktatási Szakértői Konferencia Debrecen, 2001.
-A tanácsadói irányítástól, az intézményi önfejlesztésen keresztül az FSI szerepig
IV. Országos Közoktatási Szakértői Konferencia Debrecen, 2002.
Forrás:
Családi, baráti visszaemlékezések, intézményi dokumentumok

Kálmán Antalné

Kovács Margit (Kolozsvár, 1899. november 16 - Debrecen, 1976. január 3.): matematikatanár, internátusi igazgatónő, iskolaigazgató.

Kovács Margit életútját a 20. század történeti eseményei alakították. Tanári tevékenységében felismerhetjük a kolozsvári gyökereket, a Schneller-féle pedagógiai elveket. Az a tanártípus volt, aki személyes példájával nevelt, a tanulókat önálló munkára szoktatta.
Külön figyelmet szentelt a matematikából tehetséges tanulókra mind a tanítási órákon belül, mind a tanítási órán kívül.
Egyéniségének jellemzője az egyenesség, őszinteség, szigorúság és a következetesség volt. Duci nénit tanítványai tisztelték, szerették. Nagyon igazságosan és reálisan osztályozott. Tanítványaiban bízott, örült sikereiknek. A jobbak számára külön problémákat tűzött ki megoldásra. Tanítási óráira precízen és körültekintően készült fel, de megengedte, hogy a tanulók kérdezzenek, problémákat vessenek fel, vagy más

módszerrel oldják meg a feladatokat, mint ahogy ő azt elképzelte. Partnernek tekintette a diákokat a tanítási órán. A gyengébbektől is megkövetelte a rendszeres munkát. Több anyagrészt a debreceni gyakorlattól eltérő módon tanított. Ilyen anyagrész volt, pl. a százalékszámítás tizedes törtekkel való tanítása. Ma ezt a módszert széles körben alkalmazzák.
Jó szervező és nevelő tanár volt. Volt cserkészvezető és az egyetemet és főiskolát végzett nők egyesületének a tagja.
Kolozsváron született pedagógus családból. Édesapja, Kovács Dezső, a Kolozsvári Református Gimnázium igazgatója, édesanyja, Pap Mária, a kolozsvári Tanítóképző Intézet tanára volt. Négyen voltak testvérek. Iskoláit Kolozsváron végezte az állami polgári iskolában, majd a leánygimnáziumban. 1917-ben érettségizett. Egyetemi tanulmányait Kolozsváron kezdte el. Mivel románul nem tudott, így tanulmányait 1919-ben meg kellett szakítania. 1920-tól Budapesten, 1922-től Szegeden folytatta, de betegsége miatt kihagyott egy évet. Így 1924-ben szerezte meg matematika-fizika szakos tanári diplomáját. Utána Miskolcon a Tóth Pál Református Leánygimnáziumban (1924-25), a Kolozsvári Leánygimnáziumban (1925-1927), a debreceni Dóczy Leánynevelő Intézetben (1927-1942) tanított. Ez idő alatt internátusi felügyelő tanár, majd az internátus igazgatója volt. A Dóczy Leánynevelő Intézet nagyra értékelte munkásságát: „Kivételes nevelői tulajdonságai mellett szól iskolánkban kifejtett tanári munkája és az elért magas tanulmányi színvonal, a nevelés mikéntje és eredménye. Noha kiváló didaktikus, a didaktikai munkát is csak eszköznek, útnak tekintette nemcsak a közösségi vonások kiművelésére, de egyenesen jellemnevelésre is. Tanítványaiból igyekezett a felszínre hozni azt, ami érték. Nevelői célkitűzéseit jórészt megvalósította. Az ő érdemjegyeinek arany valutája van, az ő tanítványai az egyetemen is szívesen látott tanulók, de az életben is megállják a helyüket. Nyíltságra, az igazság szeretetére és követésére, egyenességre és őszinteségre, tisztességre és becsületre igyekezett őket nevelni. Szigorú, s íme mégis, még a gyenge diákjai is szeretik, azok szülei is becsülik. Egyéniségének jellegzetessége a puritán életfelfogás. Életét elvek irányítják, ezeket az elveket határozottsággal, erős akarattal és férfias következetességgel érvényesíti." (Tantestületi jegyzőkönyv, 1942).
1942-ben visszament Kolozsvárra tanítani. 1944-ig a Kolozsvári Leánygimnázium igazgatónője. 1947-ig maradt Kolozsváron tanárként. A Magyar Tankerületi Főigazgatóság és a Tanárok - Tanítók Szakszervezete a jó újjászervezési munka menetének a biztosításáért a közoktatás területén nélkülözhetetlennek nyilvánította. Magyarországra való visszatérése után elvégezte az ábrázoló geometria kiegészítő tanári szakot. Először a Református Leánygimnázium tanára (1947-1952), majd annak megszűnésétől, nyugdíjba való vonulásáig, a Református Kollégium Gimnáziumának tanára (1952-1960). Ebben az időszakban Jakucs Istvánnal együtt végezte el a Kollégium régi fizikai eszközeinek a számbavételét és a Kollégium iskolatörténeti múzeumába való áthelyezését.

Kántor Sándorné

Krecsmáry László Zoltán (Hosszúpályi, 1937. május 14. – Monostorpályi, 1972. január 21.): tanító, ált.isk.tanár, szakfelügyelő.

Abban az időben születik, amikor a felmenőinek, az 1722-ben adományozott nemesi rang már csupán eszmei értéket jelent. A Krecsmáryágra jellemző, konvencionális (uradalmi tiszttartói) poziciók sora, a század elejére jócskán megtörik: a középosztálybeli lét fenntartása komoly, egzisztenciális váltásokat, kitérőket igényel. Ilyen kitérőnek bizonyul az idők szavát megértő

nagyapa „váltása” is, aki – a konszolidált polgári élet biztosítása végett -, a gépiparban képezi ki magát, hogy beindíthassa malomipari vállalkozását.
Itt dolgozik géplakatosként Krecsmáry László édesapja is, aki – a familiáris hagyományokon túllépve – szegényparaszt származású lányt vesz feleségül. Felesége – Nagy Irén – 3 gyermeket hagyva maga után, nagyon fiatalon meghal. Az édesapa (fölöttébb hamar) új családot alapít. A nagyszülők (az anya hiányát pótlandó) idősebb nővérét magukhoz veszik, majd később őt is. Kishugát, a mikepércsi anyai nagybátyja adoptálja.
Az általános iskolát Hosszúpályiban végzi. Gimnáziumi tanulmányait a debreceni Fazekas Mihály Gimn.-ban kezdi, majd (tüdő-beszűrődése miatt), a szentgotthárdi, szanatóriumi Vörösmarty Mihály Gimn.-ban folytatja, és (gyógyultan), a debreceni Csokonai V. Mihály Ált. Gimn.-ban fejezi be, l956- ban.
A „ nagyszülői-tanács” papnak, esetleg tanítónak szánja. Ő színész, zenész vagy újságíró szeretne lenni! Végül (titokban) sikerrel célozza meg a Színművészeti Főiskolát, de a nagyszülői vétó és az 56-os forradalom miatt a folytatás elmarad. Mivel Nagylétán tanító nővére már férjnél van, és a nagyapja meghal, a családfenntartó szerepet neki kell vállalnia. Könyvelő lesz a hosszúpályi Szabad Élet M.G.T.SZ.-ben. Két év után munkahelyet vált: képesítés nélküli nevelőként Monostorpályiba kerül. Ekkor már, első verseinek megjelenésén túl, az elveszett színipályát kompenzáló szavalóversenyek sikeres szereplője.
1959-ben képesítő vizsgát tesz a debreceni Maróthi György Tanítóképzőben. 1961-ben átmegy a hosszúpályi ált. iskolába, hogy l963-ban újra (és véglegesen) visszatérjen Monostorpályiba, ahol – miután megnősül – szolgálati lakást kap. Felesége, a kárpátaljai Baraté Rozália, könyvtáros.
1963-tól az egri Tanárképző Főiskola levelező tagozatának magyar-ének szakos hallgatója. 1964-ben felvételt nyer a debreceni KLTE Bölcsészettud. Kar levelező tagozatának párosítás nélküli orosz szakára, de a kevés jelentkező miatt, a tanszék csak esti tagozatot indít. Az első szemeszter után, tanulmányait megszakítja: a „kétműszakos” tanítási rend lehetetlenné teszi az egyetemre való bejárásokat.
1964-ben megszületik első fiúgyermeke, László. 1965-ben átkéri magát a nyíregyházi Tanárképző Főiskolára, ahol 1967-ben diplomázik, orosz-ének szakon.
1968-ban megszületik második fia, Zsolt. Ekkor már felnőtt-és gyermekverseinek, fordításainak helye van az országos lapokban. Intenzív szervezéssel vezeti az iskola és a falu kultúrális életét. Így ír róla a Hajdú-Bihari Napló: „Faluja, Monostorpályi mindenese. Iskolája szakszervezeti titkára, a járási énekszakos pedagógusok munkaközösségének vezetője, községe kultúrotthon-igazgatója, moziüzemvezetője – mindene, ami munkát faluja adhatott. Ami munkát csak győzött vállalni és teljesíteni.”
Órási munkabírású. A tanítás mellett „ jut ideje” a családjára, a kulturális seregszemlékre való felkészítésre, osztálykirándulások, takarékmozgalmak szervezésére, preferált filmek reklámozására, szülői kapcsolatok ápolására. A járási művelődésügyi osztály számos oklevéllel, soron kívüli feljebbsorolással ismeri el tevékenységét, de – a H.-B. megyei Mozi-Üzem Vállalatot kivéve – érdemlegesebb kitüntetésben nem részesíti.
Szűkre mért mozgástérben, szakmai alázattal, csendben dolgozik. 1972 januárjában szövődményes influenzában megbetegszik, s a súlyos tüdőgyulladást követő tüdőembóliában váratlanul meghal.
Hogy milyen volt valójában? Ha teljességgel nem is, de egykori kollegái, tanítványai visszaemlékezéseiből talán közelibb képet kapunk.
„1952-ben együtt kezdjük gimnáziumi tanulmányainkat Debrecenben. Lacit a sors más iskolába szólítja, de érettségi után 2 évvel már együtt dolgozunk Monostorpályiban. Segítjük egymás munkáját, különösen a tanórán kívüli tevékenységben. A gyerekeknek színjátszó szakkört szervez, a felnőtt színjátszócsoportnak társadalmi munkában segít a darab betanításában, a tanítóképzőben, óvónőképzőben továbbtanuló tanítványait gyakorlati tanácsokkal látja el. Túl egyszerű, túl szerény, sohasem dicsekszik. Az ő ötletei, a gyermekekhez való ragaszkodása példaképpé vált számomra és mások számára is."
(Józsa Kálmán, ny. ált. isk. tanár, ig. h., Debrecen)
„Először Derecskén, valamilyen kultúrális versenyen találkoztunk. A kulisszák mögül, hegedűn kísértem a főhős dalénekét, amikor észre-

vettem, hogy nem vagyok egyedül: magas, szikár, határozott tekintetű, férfias, mély vonásokkal szabdalt arcú fiatalember figyeli játékomat. Akkor, a kölcsönös megismerkedésig nem jutottunk el, ám rövidesen Monostorpályiba került, ahol a feleségemmel együtt tanítottunk. Kiderült: a zárkózottnak tűnő külső mögött, igen értelmes, mindenre nyitott, barátságos, jó humorú, színészi adottságokkal megáldott ember lakozik. Mi ugyan Monostorpályiból elköltöztünk, de a barátságunk haláláig megmaradt." (Dudás János, ny. ált. isk. tanár, Debrecen)

„Nagyon tehetséges, sokoldalú. Többféle hangszeren játszik. Rövid időn belül a falu kultúrális életének alakítójává válik. Kerékpárral, motorral jár át Hosszúpályiból Monostorpályiba, hogy a tanítás mellett társadalmi munkában, vagy jelképes fizetségért kultúrális tevékenységet folytasson. Meghívására, a debreceni Csokonai Szinház bérletsorozattal jár ki. Előadásokat, vetítéseket szervez iskolásoknak, felnőtteknek egyaránt. Énekkarával minden jelentősebb rendezvényen jelen van. A kicsikről sem feledkezik meg: őket verseivel, meséivel, kötetben is megjelent fejtörőivel káprázтatja el. Tanítványai állandóan körülvették, itták a szavait."(Veres István, ny. ált. isk. tanár, Debrecen)

„Nemcsak kollegája, de szomszédja, a család barátja voltam. Megdöbbentő, hogy emlékeimben ma is milyen elevenen él halk, kellemes orgánumú, fanyar humorú, kissé szomorkás mosolyú, dolgos, hivatását, családját imádó, tanítványait szeretettel tanító kollegám emberi alakja. Most is „látom", ahogy a tanítványai körülveszik, most is „hallom", ahogy énekelnek egy dalt. Ő elfütyüli, lekottázza, valamilyen hangszeren, (sokhoz értett!) eljátsza, s aztán együtt énekelnek tovább…"(Bihary Anna, ált. isk. tanító, Debrecen)

„Amikor tanár-diák kapcsolatban álltunk, mind az ország, mind a saját gyermeki létem igen sötét korszakát éltük. Abban az időben nekem ő volt a sugár az életemben: osztályfőnököm és községi könyvtárosom, aki szüleim, hozzátartozóim mellett rendet teremtett feldúlt gyermeki világomban. Ő volt az a személyiség, akinek jóvoltából úgy a debreceni Református Gimnáziumban, mint az ELTE Jogtudományi Karán sokszor „elővehettem" az útravalóul kapott, szellemi elemózsiával megrakott tarisznyámat(…)" (dr. Pongor Zoltán, vállalati igazgató, egykori tanítvány, Budapest)

„Vidámság, játék, móka és kacagás… Elsőként ezek a szavak jutnak eszembe, ha egykori osztályfőnökömre visszaemlékszem. Mindig viccesen megszólítva társalgott velünk. Tanítás után kitalált vagy „elővett" egy éppen aktuális, problémás történetet, amit el kellett játszanunk. Mi nagy lelkesedéssel vetettük magunkat a játékba és élveztük minden percét! Kiadtuk napi feszültségeinket, eljátszottuk érzéseinket, gondolatainkat. És persze tanultunk is… Felszabadultan bontogattuk képességeinket úgy, hogy csak játszottunk… Ő ehhez nagyon értett! Kivételes érzékenységgel közelített gyermeki lelkivilágunkhoz. Megvoltak hozzá az eszközei. Nekünk persze fogalmunk sem volt arról, hogy a forgatókönyv nélküli, rögtönzött storyk révén egy csoportterápia, egy pszichodráma alanyai vagyunk, hiszen ki ismerte, ki alkalmazta, a 60-as évek legelején J.Lévy Moreno módszerét, amikor mi már nyakik „ megmártóztunk" benne? (Horák (Dudás) Márta, közgazdász, egykori tanítvány, Budapest)

„Negyedikes korunkban lett ő, a mi rajongásig szerett osztályfőnökünk. Soha el nem felejtem hosszú, finom ujjainak, csendet parancsoló, csettintő mozdulatát. Ezekkel, a sokféle hangszeren játszó ujjakkal de sokszor elvarázsolt minket! Zongorázni otthonában, Hosszúpályiban láttam, hallottam, ahová ócska, Csepel motorkerékpárján fuvarozta át Monostorpályiból hol egyik, hol másik tanítványát – többek között engem is - a hátsó, ülés nélküli vázon. Én, mint ragaszkodó tanítvány, többször utaztam az öreg Csepelen. Nekem, falusi gyereknek ez is nagy élményt jelentett, nemkülönben, a hajdani malomtulajdonos nagyapa házának polgári miliője, benne a zongorával.

Hogy miért szerettük annyira? Mert ő is nagyon szeretett minket és ez által mindent meg tudott csináltatni velünk. Sok-sok színdarabot rendezett, improvizációs játékot vezetett, melyekben örömmel szerepeltünk. Az ő énekkarára még a legrosszabb énekhangú gyerek is szívesen járt, mert egész lényéből szeretet, derű, kedvesség és

közvetlenség áradt.” (Bakó Erzsébet, gimn. tanár, egykori tanítvány, Sopron)
„Az első költő volt életemben, akit ismertem. Az, hogy költő, mindenkor fontosabbnak mutatkozott, mint bármi más vonása. Nekem olyan magányosnak és zártnak tünt, amilyennek egy gyerek számára amúgy bármely felnőtt. Nem tudom mennyire szeretett tanítani, azt azonban igen, hogy én csak két órán voltam felszabadult: az áldott jó Katona Sándorné élővilágán és a Laci bácsi énekén. Ő volt az egyetlen tanárunk, aki magatartásával arra ösztökélte tanítványait, hogy a dolgokkal egyéni viszonyba kerüljünk.” (Géczi János, költő, író, biológus, egykori tanítvány, Veszprém)
Elismerései: (1958, 1959, 1961, a H.-B. megyei Tanács VB. Műv. Oszt.-tól) oklevél, a Tóthfalusi Sándor kultúrális versenyen elért kimagasló eredményéért; (1960, KISZ MB) oklevél a Felszab. Kultúrális szemlén nyújtott művészi munkájáért; (1961, KISZ KB és Magyar Úttörők Szövetsége) emléklap, az úttörő mozgalomban végzett munkájáért; (1962, Járási Tanács VB Műv. Oszt.) emléklap, az 1962. évi kultúrális szemlén nyújtott eredményes művészi munkájáért; (1970, Járási Úttörő Szöv.) emléklap, énekkarának a Felszab. Kulturális szemlén nyújtott művészi munkájáért; (1970, Művészeti Dolgozók Szakszervezete) Kiváló Dolgozó kitüntetés.
Források: Nagy Iván: Magyarország családai…-Bp., 1987. (az 1859. kiad. reprintje); Collect. Herald. nro. 358.; Önéletrajz, családi és intézményi dok.-ok. Hajdú-Bihari Napló, 1972. jan.; Egykori tanítványok és kollégák írásos visszaemlékezései.

Krecsmáry Lászlóné

L

Lakatos János dr. (Vértes, 1930. október 23. - Nagykőrös, 2004. november 20.): általános iskolai igazgató.

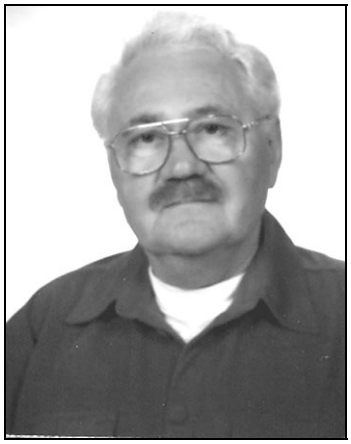

Kispolgári családból származott. Édesapja Lakatos Károly, kereskedelmi osztályvezető Debrecenben, édesanyja Nemes Irén, kultúrház igazgató Derecskén, majd kereskedelmi eladó Debrecenben. Fiú testvére: László, orvos. Első házasságából két gyermeke született: Éva szintén pedagógus lett. János a Debreceni Városi Televízió operatőre.

Elemi iskolai tanulmányait szülőfalujában, Vértesen kezdte, a debreceni Református Gimnáziumban folytatta, majd a Református Kollégium Tanítóképzőjében érettségizett. Ezután az egri Tanárképző Főiskolán szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát. Pedagógus pályáját 1953-ban Sárándon kezdte, majd Derecskén tanított, ahol úttörőcsapat-vezető, DISZ-titkár volt. 1958-tól több mozgalmi beosztást töltött be. Volt úttörőház igazgató, járási, majd megyei úttörőtitkár, később a KISZ Megyei Bizottság munkatársa lett. 1963-tól 1969-ig a Magyar Testnevelés- és Sporthivatal Megyei Tanácsának elnöki tisztét töltötte be, majd kinevezték a budapesti Magyar Sportmúzeum igazgatójának, de végül családi okokból nem költözhetett el Debrecenből. Ekkor -1969-ben - került a debreceni Bocskai István Általános Iskola élére.

Álljon itt egy kiragadott szemelvény, mit gondolt a 70-es években a pedagógiáról, az iskola feladatáról!

„Az iskolában kell kialakítani az önművelésre és állandó továbbképzésre való igényt. A korszerű tudást a legfontosabb alapismeretek, azok alkalmazni tudása, továbbépíthetősége, a tudomány, a technika, az egész társadalom fejlődésére való reagáló képesség jelenti, és nem elszigetelt, esetleg elavult, egyedi tények, adatok puszta reprodukálása, amit több tantárgy még ma is követel. Azt tartjuk művelt embernek, aki megfelelő szintű ismeretek birtokában fogékony, szüntelenül és aktívan érdeklődik a kultúra iránt, akinek tudása, világlátása egységes egészet alkot, aki eligazodik a világban, tudja helyét a társadalom kisebb és nagyobb közösségi rendszerében. Ehhez nem csupán a humán- és reáltudományok helyes arányait kell kialakítani, hanem magasabb szintre kell emelnünk a tanulók szellemi, esztétikai és testi kultúráját. Ehhez viszont nem csupán ismeretekre van szükség, hanem az egész személyiség magas szintű ki-

művelésére. Ezt olyan nevelőiskola szolgálja, amelynek feladata az egyén értelmének, érzelmének, fizikumának, jellemének harmonikus és differenciált fejlesztése. A nevelés fő területein végzett munka egymással összefonódva, az órán és iskolán kívüli nevelés, oktatás folyamatában, az iskolai, ezen belül a nevelői és tanulói közösség tevékenysége során valósul meg. A nevelő hatások, a tanulói tapasztalatok a gyermek egész személyiségében integrálódnak, s együttműködésük révén válnak belső, alakító, fejlesztő tényezőkké. Ezért a nevelőmunka tartalmi feladatai elválaszthatatlanok a gyermeki személyiség megismerésétől és tudatos, tervszerű pszichikai alakításától."

Munkássága során igen nagy gondot fordított az oktatás feltételeinek megteremtésére. Patronáló üzemek sorát mozgósította a szaktantermi rendszer kialakítása érdekében, ami a kort messze meghaladó színvonalon valósult meg. Az általa is igen nagyra tartott kollegájával - kiváló emberi tulajdonságaival, igényes, magas szakmaiságával a pedagógus közösségből kiemelkedő - Nagy Jenő testnevelő tanárral karöltve sportpályákat hoztak létre, csarnokot, majd uszodát építettek-építtettek. Az emberfeletti munkával megteremtett kiváló feltételek hozzájárultak a testnevelési tagozaton elért kimagasló eredményekhez.

A mozgalomból a pedagógia területére való visszatérése után igyekezett bővíteni pedagógiai ismereteit. Jó eredménnyel végezte el a KLTE Bölcsészettudományi Kar pedagógia szakát. Ez időtől foglalkozott behatóan neveléstörténettel. Előbb az ókori görög nevelés kérdéseit, majd Comenius, később Apáczai Csere János munkásságát vizsgálta, s kutatásainak eredményét dolgozatokban foglalta össze. Kutatta a Bocskai István Általános Iskola jogelőd iskolájának háromszáz éves történetét, az 1945 utáni kibontakozást, továbbá az ifjúsági szervezet kiteljesedését. Pedagógiai pályázatokon kétszer is első díjat nyert. Munkái a „Hajdú-Bihari Iskolatörténeti Dolgozatok" kiadványban megjelentek. Ugyancsak kidolgozta a Bocskai István Általános Iskola úttörőcsapatának történetét, mellyel szintén pályázatot nyert. Különféle pedagógiai ülésszakokon előadásokat tartott. Ilyen volt például az I. Ratio Educationis 200. évfordulóján Nyíregyházán rendezett emlékülés. Az 1970-es évek közepén évekig vizsgálta Debrecen alsó fokú iskoláinak kialakulását és fejlődését, kutatásának összefoglalását doktori értekezésként a KLTE Bölcsészettudományi Karán nyújtotta be, s kapott érte doktori címet. Folyamatosan képezte magát. Elvégezte a TF edző szakát. Hosszú évekig dolgozott a KLTE Pedagógiai Tanszéke és a Debreceni Akadémiai Bizottság mellett működő neveléstörténeti kutatócsoportban. Tagja volt a Magyar Pedagógiai Társaságnak és a Bolyai Matematikai Társaságnak. Aktív közéleti ember volt. Többek között tagja volt a Hazafias Népfront Megyei Pedagógiai Bizottságának, a Debreceni Vasutas Sport Club elnökségének, a Városi Sportiskola tanácsának.

Több kitüntetéssel ismerték el kiemelkedő közéleti szerepvállalását, munkásságát, de legbüszkébb a pedagógiai tevékenységéért 1982-ben kapott Maróthi díjra volt.

1979-ben kapott felkérést a Nevelési Központ irányítására. Ebben a megbízatásban már megfogalmazódott a város vezetőinek megbecsülése és bizalma. Tíz évig – nyugdíjazásáig – dinamikusan vezette intézményünket, melynek beindítása, munkájának, életének megszervezése az ő nevéhez fűződik. A megelőlegezett bizalomra erőt és energiát nem kímélve rászolgált. Újszerű és rendkívül összetett feladatát nagy odaadással, szakmai hozzáértéssel látta el. Különösen szívügyének tekintette az intézmény adottságaiból fakadó, átlagot meghaladó lehetőségek kihasználását a sport, a matematika és a nyelvoktatás területén, de fontosnak tartotta a pezsgő kulturális életet, a különféle szintű együttműködést másokkal.

Innovatív személyiség volt, kollégáit szüntelen továbbképzésre buzdította, az ahhoz szükséges feltételeket biztosította. Támogatta az új kezdeményezéseket, pedagógiai kísérleteket. Rengeteget fáradozott a jó közösségi szellem kialakulásáért. Emberi és vezetői magatartására jellemző volt a jobbra, többre törekvés. Szükségesnek tartotta, hogy az intézmény-indítás tapasztalatait 1982-ben – az intézményünkben tartott ÁMK-k II. Országos Konferenciájára - saját szerkesztésében, *Életünk 82* című kiadványban tegye közkinccsé.

Debrecen város vezetőiben 1984-ben született meg az elhatározás kábeltelevízió létrehozására, melynek helyszínéül az immár Általános Művelődési Központ névre hallgató, Debrecen legnagyobb, legmodernebb, új típusú intézménye, -

ahol közművelődési blokk is működött – kínálkozott. Hosszas előkészítő munkálatok, egyeztetések, viták nyomán kristályosodott ki az akkor legjobbnak vélt megoldás, s elsősorban saját közművelődési szakembereink mély vízbe dobásával 1985. április 15-én indult útjára a Városi Televízió. Stúdióvezető Dr. Lakatos János volt.

Intézményünk 25 éves jubileumára készült emlékkönyvünk készítésében *A kezdetek* /Gondolatok a 25 éves jubileum kapcsán/ címmel szerzőként részt vett, de egészségi állapota nem engedte, hogy ünnepi estünkön velünk örüljön, csak meleg hangú levelével üdvözölhette kollektívánkat.

Tanulók nemzedékei tapasztalhatták meg egész életét, munkásságát átható pedagógusi hitvallását: „mindent a gyermekekért." Egyetlen példa talán segít felidézni a jó pedagógust, a tapintatos, nagyszerű vezetőt: az egyik pedagógus kiküldte a folyosóra fékezhetetlen diákját. Arra járva, megkérdezte őt a szeretett igazgató, miért álldogál a folyosón. A gyerek megmondta, hogy rossz volt és kiküldte a tanító néni. A bölcs pedagógus bekopogtatott az osztályba, a gyerek fejét megsimogatva annyit mondott a pedagógusnak: ezt a gyereket kint tetszett felejteni a folyosón.

Munkatársai szerették, tisztelték emberségéért, őszinteségéért. Véleményét mindig határozottan képviselte, de vitában tényekkel, igaz érvekkel meggyőzhető volt. Haladó szellemisége a kort meghaladta, emiatt többször kényszerült konfliktushelyzetbe, de nem tért ki a jobbító viták elől. Igazi demokrataként élt és dolgozott, s ez rendkívül pozitív eleme volt vezetői stílusának. Mindenkitől megkövetelte az igényes, lelkiismeretes munkát, melyben személyes példát mutatott.

Alapító igazgatónk emlékét, máig ható szellemiségét kegyelettel megőrizzük.

Gulácsi Anna Ilona

Lovas Antal (Hajdúböszörmény, l913. október 27. – 2000. július 9. Hajdúböszörmény): tanító.

Még nem volt 2 éves, amikor kerékgyártómester édesapja a doberdói fronton hősi halált halt. 9 éves nővérével és 4 éves bátyjával együtt kiskereskedő édesanyja nevelte fel őket sok munkával, önfeláldozással, következetes szigorral és példamutató szeretettel.

Az elemi iskola 4 osztályát és a gimnázium I-IV. évfolyamait szülővárosában végezte, majd a debreceni Református Kollégium Tanítóképzőjében szerzett tanítói és kántori oklevelet.

Két évig Böszörmény egyik tanyai iskolájában a Bakóháton tanított, majd bekerült a városi Fiúiskolába, (ma Bocskai István Általános Iskola). 1946-ban igazgatói megbízást kapott, de az államosításkor leváltották, és helyettesként igazgatta az iskolát még 25 évig. Közben éveken át a helyi Ipariskolában is tanított, ott is volt megbízott igazgató egy ideig. l940-től az államosításig a böszörményi Kálvin téri református gyülekezetben kántorkodott szívességből társadalmi munkában.

1951-ben az egri Pedagógiai Főiskolán biológia-földrajz és gazdasági gyakorlat szakon általános iskolai tanári oklevelet kapott.

Néhány évig szakfelügyelő is volt Hajdú-Bihar megye bihari részein.

1945. február 3-án kötött házasságot K. Horváth Magdolnával. Házasságukból 4 fiú született, akik felnőve sikeresen működnek választott életpályájukon, (építészmérnök egyetemi tanár, dékánhelyettes; orvos; vegyészmérnök; grafikusművész-tanár).

42 évi szolgálati idővel l973. október 31-én ment nyugdíjba. Bár az életrajz szikár tényei sokat elárulnak a magyar történelmet és iskola-

történetet ismerők számára, előbb személyes emlékeimmel folytatnám a megemlékezést. Általános iskolában voltam tanítványa. Akkor is szerettem és tiszteltem, de természetesen értékei később tudatosultak bennem. A jó tanárt ugyanis csak felnőtt fejjel, évek tapasztalatán okulva tudjuk igazán méltányolni. Mindig pontosan jött be az órára és pontosan fejezte be, nem vett el a szünetünkből semmit. Nagyon szigorú volt és következetesen osztályzott, mégis az ő tárgyainak a tanulmányi átlaga volt a legjobb. Nagy lényeglátó, lényegkiemelő készsége volt, rövid vázlatpontokban, mindannyiunk számára érthetően foglalta össze a tananyagot. Törekedett arra, hogy minél jobban bevonja a tanulókat is az ismeretek önálló feldolgozásába, általános iskolai szinten a tankönyv szövegének értelmezésébe. Tősgyökeres böszörményi lévén, a mezőgazdasági munka gyakorlatából vett példákkal tette érthetőbbé a leckét. Mi akkor azt méltányoltuk, hogy az ő tárgyaiból otthon szinte semmit sem kellett tanulnunk, az órán sajátítottuk el a tudnivalókat. Később tudtam meg, hogy pedagógiai elve volt, a tanórán kell megtanítani az anyagot. Gondolom, erre a meggyőződésre azért jutott, mert tanyán kezdte pályafutását, és egy alföldi parasztvárosban folytatta, ahol a tanulóknak abban az időben tanítás után részt kellett venniök a mezőgazdasági tevékenységben, s a szülők is rákényszerültek, hogy az elvégzendő otthoni munkát jobban megköveteljék gyerekeiktől, mint a másnapi házi feladat elvégzését. Később sok értelmiségivé vált parasztgyerek áldja Lovas Antalt és a hozzá hasonló pedagógusok módszereit, amelyekkel hozzásegítették őket az értelmiségi pályához.

Nyilván ma már más elvárások dominálnak a közoktatásban, de azért a külön nyelvórák, a háttér tantestület világában nem volna kár, ha kissé megvizsgálnánk a régi tanítási módszereket, nem lemásolás végett, hanem megnézni, hogy van-e bennük valami hasznosítható.

Az életrajzból az is kitűnik, hogy egy évig volt igazgató és huszonöt éven át helyettes. Látszik, hogy soha nem volt a hatalom kegyeltje, de mint kiváló oktatásszervezőről nem tudtak róla lemondani. Helyettesi évei alatt sok átszervezésen mentek át az iskolák, váltogatták egymást az igazgatók, kellett egy tapasztalattal, szervezőkészséggel, pedagógiai tehetséggel rendelkező ember, aki az állandóságot képviselte, aki eligazodott az iskolai ügyvitelben. Ezen adottságai miatt bízták meg az Ipariskola igazgatásával is, amelyet másodállásban végzett.

Lelkiismeretességét és hivatásszeretetét mutatja, hogy a front átvonulása után azonnal felment az iskolába és menyasszonyával együtt igyekeztek megmenteni a környezetet a felfordulástól, rendezni a könyvtárat és a feldúlt szertárakat.

Sok iskolán kívüli tevékenységet is végzett. Fiatalabb korában tagja volt a városi zenekarnak, később népművelő előadásokat, légoltalmi tanfolyamokat tartott. Alapító tagja volt a Pedagógus Szakszervezetnek. Ennek ellenére kitüntetést csak a rendszerváltás után kapott.

1994-ben megkapta a Dobó Sándor díjat. Ezt a kitüntetést Hajdúböszörmény városa alapította a híres böszörményi pedagógus emlékére. Kitüntetései: Aranydiploma l986.

Dobó Sándor-díj l994.

Gyémántdiploma l995

Vasdiploma 2000. (posztumusz)

Lovas Antal emlékét kegyelettel őrizzük, példáját követjük.

Forrás: Lovas Antalné feljegyzései; személyes visszaemlékező interjúk.

Csiha László

Ludnai István (Balmazújváros, 1933. szeptember 12. - Balmazújváros, 1997. október 16.): általános iskolai tanár.

Sokgyermekes szegényparaszt családban nőtt fel. 1945-ben, a földreform során jutottak tanyás birtokhoz. Büszke volt arra, hogy apja 1945.

január 30-án tagja volt annak az öttagú balmazújvárosi küldöttségnek, melynek feladata volt az ideiglenes kormány földművelődésügyi miniszterénél, Nagy Imrénél a földosztás sürgetése.
Balmazújvároson járt elemi iskolába. 1946-ban lakója lett a községben létrehozott tanyai kollégiumnak, diákja a községi általános iskolának. 1949-ben beiratkozott a hajdúnánási Pedagógiai Gimnáziumba.
A gimnáziumot tanítóképzővé szervezték. Az 1951/52-es tanévben a hajdúböszörményi tanítóképzőben tanult. 1953-ban tett tanítóképzői érettségi vizsgát. Nem ment tanítójelöltként a gyakorló évét letölteni, hanem katonai szolgálatra jelentkezett. Pécsre helyezték, ahol a tiszti főiskola hallgatója lett.
A forradalom leverése után, 1957. január 24-én leszerelt, és Balmazújvároson készült a tanítói pályára. A bánlaki iskolában kezdte a tanítást gyakorló tanítójelöltként 1957. április 1-én. Tanítói képesítővizsgát 1958. január 8-án tett a debreceni tanítóképző intézetben. A képesítés megszerzése után azonnal véglegesítették állásában.
Előbb alsó tagozatos gyerekeket tanított, majd Kalmár Zoltán igazgató a testnevelés tanítását bízta rá. 1962-ben ő lett az iskola úttörőcsapatának vezetője. A gyerekek számára vonzóvá tette a különböző tevékenységeket.
Felelősséget érzett a nevelésükért, de nem értett egyet azzal, hogy a szervezetnek a párt és a KISZ politikai és nevelési célkitűzését, a 6-14 éves gyerekek ifjú kommunista nevelését kell szolgálni. Figyelemre méltó volt a kulturális tevékenységük. Kollégáival létrehozta a gyermekszínjátszó csoportot. Ifjúsági színműveket, egyfelvonásos színdarabokat tanultak és mutattak be a művelődési ház színpadán. Ezek maradandó élményt nyújtottak szereplőknek és nézőknek.
Kiválóan szervezte és vezette a gyerekek nyári táborozását. Leginkább hegyvidékre mentek. Onnan tettek gyalogtúrákat, kerestek fel történelmi és irodalmi emlékhelyeket. A táborban folyó élet a hazaszeretetre, az önállóságra nevelte, a fizikai edzettség fokozására késztette diákjait.
Iskolájában az 1961/62-es tanévben kezdődött a mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok tantárgy tanítása. Elhivatottságot érzett e tantárgy tanítására, ezért jelentkezett az Egri Tanárképző Főiskola levelező tagozatára. Mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok általános iskolai tanári oklevelét 1964-ben szerezte. Ettől kezdve a fiúknak ő tanította a gyakorlati foglalkozást. Az iskolában folyó oktató-nevelő munka fontos részének tartotta tantárgyának tanítását, az életre és a munkára nevelés nélkülözhetetlen elemének tekintette azt.
Az egészséges munkakörülmények iránti igény kialakítására serkentette tanítványait. A gyakorlókertben bevett, hagyományos munkaműveleteket végeztek. Termelési értékeket előállító munkájuk példás volt. Igazgatója reá bízta a társadalmi munkával épített tanműhely belső rendjének kialakítását. Nézete szerint a műhelyben végzett munka eredményességének feltétele a helyiség tisztasága, a jó megvilágítása, az egyenletes hőmérséklete, a tiszta levegője és benne a kézi szerszámok, taneszközök ésszerű elhelyezése. A technika tantárgy tanítását is szakszerűen végezte. Fontos feladatnak tartotta a balesetek, a munkaártalmak elleni védelmet. Tanítványaival kis játékszereket készítettek az óvoda részére. Sokat dolgozott az iskoláért. Kiemelkedő érdemei voltak a közlekedésre nevelésben.
Sokáig ő irányította a balmazújvárosi iskolák közötti KRESZ versenyeket. Úttörő közlekedési szakrajt szervezett. Tagjai az iskola melletti átkelő helyeken ügyeltek kisebb iskolatársaik és az idős emberek biztonságos áthaladására. A Honvédelmi Napok forgatókönyvét ő készítette. A gyerekekért sok túlmunkát vállalt. A különböző gyermekrendezvényeken, a kirándulásokon, az úttörőprogramokon és az ünnepségeken a jókedv dominált, melynek megnyilvánulási formája a nevelők kötetlenebb magatartása, derűs hangulata, a gyerekekkel való közös játéka volt. Ehhez a példát ő mutatta kollégáinak. 1986-ban a gyermek-és ifjúságvédelmi munka vezetésére kapott megbízást. Felelősségteljes munkának tekintette ezt is. A nyilvántartásba vett tanulók családját rendszeresen látogatta. A veszélyeztetett körülmények között élő tanulók érdekében állandó kapcsolatot tartott a gyámhatósággal, a nevelési tanácsadóval, a rendőrséggel. Mint osztályfőnök igyekezett szeretetteljes kapcsolatot kiépíteni minden tanítványával, foglalkozott problémáikkal, szívesen töltötte idejét az osztályközösségben. A gyerekek is szerették őt.

Kedvtelésből állandó jelleggel űzött foglalatossága a horgászás volt. A helyi Sellő Horgászegyesület vezetőségébe is beválasztották.
Törekvéseiben érvényesülő legfőbb elvei között az elsők között az állt: a munkáról nem beszélni, hanem azt meggyőződéssel, következetesen végezni kell. 1993. december 30-án nyugdíjba vonult.
Az utolsó tanítási napján kollégái bensőséges ünnepet tartottak tiszteletére, melyen Mihalik Istvánné volt tanítványa, tanártársa is mondott beszédet. Ebből az idézett sorok: „Munkatársként nehéz meghatottság nélkül szólni ahhoz az emberhez és arról az emberről, aki életem, gondolkodásom, jellemem alakítója lett jó néhány évig. Sokat tanultam Pista bácsitól: emberséget, egyszerűséget az életben; őszinteséget, szeretetet a társaim iránt. Mintha csak az édesapámat akarta volna az otthonból az iskolába lopni, így folytatta a nevelésemet. Szerettem a kirándulásai izgalmát, kalandosságát, jókedvű incselkedését, kifogyhatatlan meséit a horgászatokról. Ígérem, hogy pedagógiai eszközeim tárházát tovább gazdagítom a tőle tanultakkal, és mindig hűséges tanítványként emlékszem rá.”
Kitüntetései:
Kiváló Úttörővezető (1976)
Úttörővezető Érdemérem (1983)
Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1994)
Forrás:
Családi és iskolai dokumentumok

Király István

M

Makranczy Béla (Nyíregyháza, 1912. január 12 - Debrecen, 2004. november 27.): egyetemi adjunktus, vezetőtanár, tanszékvezető főiskolai tanár.

Édesapja cipész kisiparos volt, édesanyja a háztartást vezette. Iskoláit Nyíregyházán végezte, 1929-ben érettségizett a Kossuth Gimnáziumban. Gépészmérnök szeretett volna lenni, de szülei nem tudták volna a taníttatás magas költségeit fedezni, így a közeli debreceni Tudományegyetemen folytatta tanulmányait matematika-fizika szakon, ahová naponta be tudott járni Nyíregyházáról. 1934-től díjtalan gyakornok a debreceni Tudományegyetem Orvoskari Fizikai Intézetében. Középiskolai matematika-fizika szakos diplomáját 1935-ben szerezte meg. Ezután volt iskolája alkalmazta óraadói minőségben, de ő látta el az adminisztrációs munkát is, illetve internátusi felügyelő tanár volt. Szalay Sándor mellett sokat tanult és tevékenykedett a gimnázium fizika szertárában. Elsősorban a rádiózással foglalkozott, amiről több rövid közleménye megjelent a helyi lapban. 1939-ben meghívták a budapesti Standard Villamossági Rt.-hez mint alkalmazott fizikust, ahol mérnöki beosztást kapott. 1942-ben a debreceni Gépipari Technikumban rendes tanári kinevezést kapott, 1944 februárjában elvitték katonának. 1945 elején szovjet hadifogságba esett, ahonnan 1947-ben tért vissza és kezdett el tanítani újból. Egy ideig a Gépipari Technikumban igazgató-helyettes is volt.

Tudományos kutatómunkáját még a 2. világháború előtt kezdte el a Kísérleti Fizikai Intézetben, amit 1948-tól folytatott. 1950-től akadémiai ösztöndíjas volt. Disszertációjának témáját Szalay Sándor akadémikustól kapta, a radioaktivitás és a gránit egymáshoz való viszonyát kellett megvizsgálnia. Tudományos tevékenysége geológiai jellegű volt, így az Acta Geologica közölte le. Egyetemi doktori oklevelét 1953-ban nyerte el. 1953-1966 között a debreceni Kísérleti Fizikai Intézetben adjunktus. 1966-1967-ben a KLTE Gyakorló Gimnáziumában fizika vezetőtanár. 1967-től 1974–beli nyugdíjaztatásáig a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola tanára, a fizika tanszék tanszékvezetője. Az ő feladata volt az épülő új Főiskola fizika tanszékének felszerelése, felfejlesztése.

Kiváló előadó volt. Tanítási órái, táblai munkája mintaszerű volt. Nagyon jól rajzolt szabad kézzel. Tanítványai szerették, bár komoly követelményeket támasztott velük szemben. Mind a matematika, mind a fizika oktatása területén kimagasló munkát végzett. A Bolyai János Ma-

tematikai Társulat 1952-ben Beke Manó díjjal jutalmazta.
Az 1960-as-1970-es években, a Kísérlet Fizikai Intézetben, a GM csövekkel kapcsolatos mérésekben vett részt, foglakozott a gázkisülésekkel. Ebben a témában több cikke is megjelent.
A társadalmi és közösségi munkában aktívan részt vett. A tanárképzés ügye mindig közel állt hozzá, foglalkozott a fizika tanításának módszertani kérdéseivel, amiről a Fizika Tanításában jelentek meg cikkei. Főiskolai tanári működése alatt tagja volt a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Főosztálya Fizikai Szakbizottságának, illetve vezetője volt a Főiskolán az Oktatási és Nevelési Bizottságnak
Kitüntetései: Beke Manó díj II. fokozat (1953), az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1972), a Munka Erdemrend ezüst fokozata (1974).

Kántor Sándorné

Mitrovics Gyula (Sárospatak, 1871 - Stuttgart, 1965): egyetemi professzor*

Mitrovics munkásságának részletes bemutatása és értékelése nagy adóssága a magyar neveléstörténeti kutatásnak. Az 1950 és 1990 közötti időszakban nemigen lehetett az írásairól beszélni, még a tudományos működésének 50. évfordulójára kiadott Mitrovics-Emlékkönyv is zárolttá vált. Ez a tény fokozottan szükségessé teszi, hogy a megye nagyhatású pedagógusainak arcképcsarnokát bemutató sorozatban egy Mitrovics-portré is szerepeljen.
A debreceni egyetem első pedagógia professzora Sárospatakon született, 1871-ben. Édesapja, az idősebb Mitrovics Gyula református lelkész, pataki teológiai tanár volt, akit a magyar református egyháztörténet tehetséges egyházi íróként is számon tart. Fia feljegyzései szerint eredetileg egyháztörténésznek készült, érdeklődése később fordult a gyakorlati teológia felé. Összegyűjtött írásai halála után jelentek meg Debrecenben. Az ifjabb Mitrovics budapesti, bécsi és berlini egyetemi tanulmányai befejeztével a sárospataki gimnázium tanára lesz 1893-ban. 1904-ben a Miskolci Református Felsőbb Leányiskola igazgatójává választják, majd 1909-ben Debrecenbe költözik, ahol a Református Kollégiumban kap tanári állást. A kollégiumban a rövid életű bölcseleti akadémiai tagozat filozófiatanáraként tevékenykedik, akadémiai tanári székfoglaló előadásának címe: *A nemzeti szellem bölcseleti alapjai.* 1914 és 1918 között a kollégiumi könyvtár és az internátus igazgatói teendőit látja el, miközben 1917-ben az egyetem magántanára lesz. A pedagógiai tanszék élére 1918-ban kap kinevezést.
Neveléstudományi koncepciója elsősorban a sárospataki és debreceni kollégium, valamint a kolozsvári egyetem protestáns hagyományaiból táplálkozik, de szoros kapcsolatot mutat az első világháború után megújuló külföldi keresztény pedagógiai irányzatokkal is /pl.Paul Barth, Ebenhard Griesbach, a münsteri katolikus pedagógiai intézet munkássága/. Filozófiai felfogásában Kant nyomdokain halad, de hatással volt rá Herbert Spencer és Wundt, valamint az őket követő - már említett - Paul Barth, aki elsősorban Mitrovics elméleti pedagógiai nézeteit befolyásolta, s aki a neveléstudományt a lélektanra és az erkölcstanra építette. Mitrovics műveiben jól nyomon követhető a koppenhágai professzor, Harald Höffding etikai felfogásának hatása is. Mitrovics pedagógiai munkássága esztétikai tevékenysége mögött bizonyos mértékig háttérbe szorult. A Magyar Esztétikai Társaság elnöki tisztének betöltése és az Esztétikai Szemle c. folyóirat szerkesztése mellett a neveléstudomá-

* A Mitrovics Gyula arcképvázlat 'A Debreceni Iskola' című T43015 számú OTKA kutatás eredménye

nyi kutatásokra kevesebb időt fordított. Nemcsak pedagógiai rendszere volt esztétikai alapozású, jóformán minden tárgyat az esztétika nézőpontjából szemlélt. Kiváló példa erre egyik nyilatkozata, amely a Sárospataki Lapokban jelent meg. A folyóirat szerkesztősége ugyanis 1904-ben a brit és külföldi bibliaterjesztő társaság 100 éves fennállása alkalmából az alábbi három kérdést intézte a sárospataki tanárokhoz: Minek tartja a bibliát? Volt-e, van-e szükség a biblia terjesztésére? Melyik részlet a legszebb, a legmegkapóbb véleménye szerint az egész bibliában? A körkérdésre adott válaszok közül Mitrovics mondatai azért is figyelmet érdemelnek, mert világosan kitűnik belőlük a „protestáns esztéta" valláshoz való hozzáállása: a vallás dimenzióiban is a fenséges ragadja meg, a bibliáról is esztétikai kategóriákban gondolkodik. Különösen jól tükröződik ez a szemlélet az utolsó kérdésre adott válaszában: „De legnehezebb a harmadik kérdésre felelni. A teremtésről szóló rész (I. Móz. I-II.) egyike a világirodalom legszebb lapjainak. «És monda Isten: legyen világosság: és lőn világosság» - örök és klasszikus példája a fenségesnek. Az a teremtő, isteni suggestio, mely a Genesis e sorait megihlette, csak egy Michel Angeloval teremtetett még egyszer hasonlót. Az «ember fiának» utolsó vívódása a «megváltóval» szemben azon a szomorú utolsó éjszakán, ott a Gecsemáné kertben és a Golgotha megrendítő jelenetei: örök kútforrásai az emberi lélek katharzisának!"

Mitrovics első jelentősebb pedagógiai munkája a *Nevelésügyi feladatok a háború után* c. írás volt. Már ebben a művében leszögezi, hogy a „jövő iskolájában az oktatás helyét a nevelésnek kell elfoglalnia, még pedig az egyéniség elvi alapjára helyezkedett nevelésnek. Azért fontos szerepet kell abban vinnie – vonja le következtetését – az egyéni értékek fölismerésének és megállapításának." Mitrovics a kísérleti pedagógia eszközeinek tudatosabb felhasználásával képzeli el a tehetségek kiválogatását és támogatását is.

Pedagógiai rendszerének legátfogóbb bemutatására 1933-ban megjelent művében, *A neveléstudomány alapvonalai* c. munkában tesz kísérletet. Neveléstudományi rendszerének felvázolása arra az emberképre épül, amely könyve első fejezeteiben körvonalazódik, s amelynek főbb vonásait a „tiszta humanitász" fogalmában foglalja össze. A tiszta humanitász kifejtésének szentelt fejezet utolsó mondatában így összegzi emberképének lényegét: „Nem a technikai vívmányok jellemzik tehát az embert, hanem a szellemiség; nem anyagi életének a gazdagsága, hanem bekapcsolódása a transcendens világba." Mitrovics szerint a tiszta humanitász legjobban az emberi műalkotásokban fejeződik ki: „Az ember legteljesebben művészetében tükröződik, mert abban mutatja meg, hogyan látja s ítéli meg a világot s arra milyen érzelmekkel reflektál." A valóság megismerésén túl a művészet abban is segíti az embert, hogy önmagát minél mélyebben, alaposabban megismerje, ebből pedig egyenesen következik a művészet és a nevelés kapcsolatára nézve az a tétel, amely Mitrovics egész pedagógiai rendszerének alapját képezi. Az esztéta-pedagógus a következőképpen fogalmazza meg könyvében ezt az összefüggést: „Ezért a nevelés munkájában fontos szerep vár a művészeti, általában az esztétikai szempontok érvényesítésére. A tiszta humanitász ezek érvényesítése nélkül ki nem bontakozhatik, már pedig mindenféle nevelési iránynak főcélja a tiszta emberiesség eszményének a kiteljesítése, egyénekben és tömegekben lehető megvalósítása. A nevelés, az esztétikai szempontok irányításával, vezeti el az embert leghatározottabban önmagához." Mitrovics a művészetnek tulajdonítja a legnagyobb jelentőséget az érzelmek fejlődésének szempontjából is.

A tiszta humánum eszmekörének és fejlődési fokozatainak alapjára épített pedagógiai rendszer támpilléreit – a neveléstudomány segédtudományait – az alábbi módon határozza meg és sorolja három csoportba a rendszeralkotó professzor:

1. Antropológiai tudományok, melyek a nevelés tárgyát, anyagát és eszközeit ismertetik.
2. A szellemi és világnézeti tudományok, melyek a teleologikus tudományok szolgálatában állnak. (A két csoport között van az esztétika és a szociológia.)
3. A teológia a transcendens életközösség szolgálatában.

Mitrovics Gyula neveléstudományi rendszerének súlypontját kétségkívül az érzelmi élet nevelése jelenti. Hármas indoklással támasztja alá ennek fontosságát: egyrészt az érzelmi élet fejlesztése mintegy betetőzése az egyéni életnek,

másrészt ez a többi életérték kiélésének is nélkülözhetetlen feltétele, végül pedig az erkölcsi eszmények megvalósításában is az emberi igyekezet hatalmas rugója. Így lesz a tiszta humánum legjellemzőbb vonása az érzelmi élet gazdag fejlettsége, „mely egyfelől a társasélet bensőségének, másfelől a tudományos és művészi tevékenységnek lesz forrásává."

Mitrovics professzorsága idején vált égető problémává a tanárképzés korszerűbbé tétele is. Mitrovics több előadásában, tanulmányában is közölte véleményét a tanárképzés akkori helyzetéről, hiányosságairól és felvázolta az általa szükségesnek tartott reform főbb lépéseit. A legnagyobb gondnak azt tartotta, hogy a tanárjelöltek a szaktárgyaikból való felkészülés mellett nem tudtak elegendő időt és energiát fordítani a megfelelő pedagógiai gondolkodás elsajátítására. A végzett tanár pedagógiai önművelésének lehetőségeiről is meglehetősen szkeptikusan nyilatkozik: „Aztán pedig vidékre kerülve, saját tanári teendőitől elfoglalva és kimerítve alig van alkalma a pszichológiai és neveléstudományi elméleteket behatóbban tanulmányoznia. Csaknem kizárólag a saját lelkiismeretére, a saját kísérleteire és a saját tapasztalataira támaszkodik." A tanárjelöltek elméleti képzésének hangsúlyosabbá tétele mellett a gyakorlati képzés tökéletesítését is sürgeti. Nagyra értékelte a gyakorlógimnáziumok szerepét, ezt demonstrálta azzal is, hogy a debreceni gyakorlógimnáziumban majdnem minden próbatanításon megjelent, részt vett az óra utáni megbeszéléseken, sőt a tanári testület felkérésére félévenként a testület tagjai és a tanárjelöltek előtt előadást tartott a pedagógiai gyakorlat egy-egy fontosabb kérdéséről. Ez már csak azért is hasznos volt, mivel az egyes szemeszterekben meghirdetett egyetemi előadásain - utódával, Karácsony Sándorral ellentétben - nem foglalkozott a nevelés gyakorlati vonatkozású problémáival, inkább elméleti tudnivalókra koncentrált.

Nem egyszerű feladat Mitrovics Gyula munkásságának értékelése. Közvetlen utóda, Karácsony Sándor – ha becsülte is Mitrovicsban az esztétát – elődje neveléstudományi munkásságát nem tartotta jelentősnek. Ugyanez a munkásság azonban a Mitrovics-tanítványok közül sokakra hatott ösztönzőleg pályájukon. Így pl. Zombor Zoltánra, aki kezdetben díjtalan gyakornok volt a Mitrovics vezette Kísérleti Lélektani Intézetben (az 1933/34-es és az 1934/35-ös tanévben), majd - a doktori fokozat megszerzése után - Mitrovics „tiszteletbeli tanársegédeként" dolgozott ugyanitt (az 1935/36-os tanév első felében). Ezután a debreceni református tanítóképző intézet tanáraként tevékenykedett, két tanulmányt is írt egykori mesteréről az 1938-as Mitrovics-Emlékkönyvbe: az egyikben Mitrovics neveléstudományi rendszerét ismerteti, a másikban pedig a kultúrpolitikus Mitrovics portréját rajzolja meg. Tanulmányaiban - érthetően - elfogultan nyilatkozik egykori tanárának pedagógiájáról, tudományos és kultúrpolitikai tevékenységéről. Mindenesetre az ő Mitrovics-értékelését követően évtizedekig nem születtek Mitrovics Gyula munkásságának egészét vagy részletkérdéseit taglaló írások. Az akkori időkben érthetően nem volt ajánlatos Mitroviccsal foglalkozni, a tanszék történetét ismertető 1980-ban megjelent munkán kívül 1990 előtt nem tettek említést Mitrovics professzorról. Az 1990 utáni években is keveset írtak róla: a Pukánszky-Németh-féle neveléstörténeti alapmű szerény keretek között elemzi Mitrovics pedagógiájának fontosabb alkotóelemeit, Vaskó László pedig egy tanulmányában Mitrovics oktatáspolitikai és pedagógusképzési elképzeléseit vázolja.

Mitrovics élete 94 esztendeje alatt (1965-ben halt meg Stuttgartban) többféle ideológia uralomra jutását átélte. Hanák Tibor megfogalmazása szerint „sok évtizedes munkásságán és hosszú életén végighullámoztak a korszak politikai és szellemi hatásai a századelő reformhangulatától, a nemzetféltő és fajmítoszba kapaszkodó ideológiákon át a gyors kiábrándulásig, majd a marxizmus megjelenéséig, melyet azonban már csak nyugdíjasként élt meg".

Nemrég alapított vidéki tanszéket bekapcsolni a hazai tudományos életbe nem könnyű feladat. Mitrovicsnak mégis sikerült ezt teljesíteni: az 1930-as évek elejére a debreceni neveléstudományi műhely már színvonalas írásokkal állhatott ki a hazai szakmai nyilvánosság elé. Azok a disszertációk, amelyek a Közlemények a debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem Pedagógiai Szemináriumából és Pszichológiai Intézetéből c. sorozatban napvilágot láttak, ékes bizonyságai a fenti megállapításnak. Mitrovics

alakját és egyik pszichológiai vizsgálatát Szabó Magda írónő is megörökítette *Für Elise* c. regényének egy epizódjában.

Források:
Bajkó Mátyás - Vaskó László - Petrikás Árpád: Vázlatok és tapasztalatok a pedagógiaoktatás és a neveléstudományi tanszék történetéből (1925-1980) Acta Paedagogica Debrecina, 81. sz. Debrecen, 1980.
Mitrovics-Emlékkönyv tudományos működésének ötvenedik évfordulójára. Kiadják tisztelői. Budapest, 1939.
Varga Zoltán: A debreceni tudományegyetem története, I. 1914-44. KLTE, Debrecen, 1967.
Vaskó László: Mitrovics Gyula oktatáspolitikai és pedagógusképzési elképzelései. In. Tanárképzésünk egykor és ma. (Szerk.: Orosz Gábor) Acta Paedagogica Debrecina, 94. sz. Debrecen, 1995. 7-20.

Vincze Tamás

Mohácsi Amália (Hajdúszoboszló, 1930. jan. 27- Hajdúszoboszló, 2004. márc. 21.): középiskolai tanár.

Jómódú gazdálkodó család egyetlen gyermeke. Elemi és polgári iskolába szülővárosában járt. Egy év kihagyása után a Debreceni Kereskedelmi Iskolában folytatta tanulmányait, ott érettségizett 1949-ben.

A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem TTK karán kapott biológia-földrajz szakos tanári oklevelet. Első munkahelye a tiszafüredi Kossuth Lajos Gimnáziumban volt. Ott tanított 10 évig, és mellékállásban kollégiumi nevelőként dolgozott. Igazgatói a szaktárgyaiban és pedagógiailag jól felkészült, eredményesen dolgozó nevelőként jellemzik. Szakmai és pedagógiai ismereteit szakkönyvek tanulmányozásával állandóan bővítette.

Szülei betegsége miatt Hajdúszoboszlóra kérte áthelyezését. 1964. augusztus 1-től itt dolgozott nyugdíjazásáig, 33 évi szolgálat után 1985. decemberében ment nyugdíjba, de óraadóként néhány évig még tanította a biológiát.

Aktív évei alatt többnyire mindkét szaktárgyát tanította, de szívügye a biológia tanítása volt. A biológia-kémia tagozatos osztály abban az évben indult, amikor a Hőgyes Endre Gimnáziumba került. A tagozatos követelményekhez képest nagyon gyenge szertári anyag, a laboratóriumi felszerelések szinte teljes hiánya nagyon sok többletmunkát, egyéni kezdeményezést igényelt, és ő ebben a biológia szakos kartársaival kiválóan együttműködött. De a későbbiekben is „különösen kiemelkedő volt szertárfejlesztő tevékenysége." (1971-i igazgatói minősítés.) Azokban az években került be a középiskolai biológia tananyagba a modern genetika és a molekuláris biológia alapjainak tanítása. Az 1950-es évek elején ezek az ismeretek az egyetemi biológia-oktatásban nem szerepeltek. Ezek a tudományágak akkor indultak rohamos fejlődésnek, és ezzel lépést tartani önműveléssel és szakmai továbbképzéseken való részvétellel lehetett, hogy a tanítása eredményes legyen. Ő időt és energiát nem kímélve megszerezte, megvette az idevágó egyetemi tankönyveket, ismeretterjesztő kiadványokat, feladatgyűjteményeket, hogy a késő esti órákat is felhasználva megismerje a legújabb kutatási eredményeket és azokat érdekesen, változatosan ismertesse tanítványaival. A tesztlapok alkalmazásában is élenjáró volt az iskolában. Mindezek lehetővé tették, eredményes tehetséggondozását bizonyítják, hogy az OKTV megyei fordulójába több tanítványa is bekerült minden évben, egyik tanítványa az országos fordulóban 6. helyezést ért el.

Az 1965-70-es évekre vonatkozó igazgatói minősítés szerint „a minősítési időszakban 11 tanítványa közül, akik egyetemre, főiskolára jelentkeztek, 10 fő nyert felvételt, ami egészen

kiváló eredmény.” Számos biológia szakos tanár, orvos, gyógyszerész, agrármérnök, élelmiszeripari főiskolát végzett tanítványa van. Sikeres felvételüket elősegítette, hogy tanáruk rendszeresen alkalmazta a tesztlapokat, amelyeket magának kellett összeállítani, és ez szintén sok külön munkát jelentett. Állandó jelleggel osztályfőnök volt, osztályait igen jó osztályközösséggé fejlesztette. Osztályai tanulmányi, kulturális és közösségi munka területén is élenjárók voltak. 1979-ben osztályának 60%-a nyert felvételt egyetemre és főiskolára. (Igazgatói minősítés, 1976-79.)
Csendes, szerény természete miatt viszonylag kevés hivatalos kitüntetést kapott, mindössze 1981-ben „Kiváló Munkáért” kitüntetést. Tanítványainak szeretete, nagyrabecsülése pótolja ezt a hiányt.

Nagy Balázsné

Molnár Ferencné Csomor Erzsébet Ágnes (Berettyóújfalu, 1938. október 5. - 2004. május 9.): tanítónő.

Édesapja Csomor Béla vezetőjegyző, édesanyja Magyar Ágnes tanítónő volt. Szüleinek egyetlen gyermeke.
Iskoláit Körösnagyharsányban, majd Hajdúszoboszlón végezte. A 8. osztály befejezése után a Hajdúszoboszlói Gimnázium tanulója lett. Már akkor erős volt az elhatározása, hogy édesanyja nyomdokaiba lép, s tanítónő lesz. A gimnáziumból miniszteri engedéllyel, különbözeti vizsgával vették fel a Debreceni Állami Lorántffy Zsuzsánna Tanítóképzőbe, a 2. évfolyamra. Itt érettségizett 1957-ben. A gyakorlóévet Püspökladányban és Hajdúszoboszlón töltötte. A gyakorlóév után 1958-ban kapta meg a tanítói oklevelet. A Hajdúszoboszlói II. sz. Általános Iskolába kapott kinevezést. Nyugdíjazásáig, 1993-ig ebben az iskolában tanított. 37 évet, 147 napot szolgálta a gyerekeket, s a magyar közoktatás ügyét.
Munkáját lelkiismeretesen végezte! Önmagának akart megfelelni! A Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézet hallgatóinak gyakorlati képzésében részt vett, mint gyakorlatvezető tanító és összefogta az ilyen irányú gyakorlatvezetést a többi nevelővel.
Mély érzelmekkel teli személyisége, gyermekszeretete, felelősségtudata, lelkiismeretessége fémjelezte igen szép eredményeit. Nagy gondot fordított saját tovább- és önképzésére. Elvégezte a 2 éves alsós komplex tanfolyamot. Szakdolgozatát „Rajzi ábrázolás kapcsolata a személyiség fejlesztéssel” címen írta, melyet kiválóan megfeleltnek minősítette Üveges Mária szakfelügyelő és javasolta, hogy pályaműként adja be (1978). Olyan tanító volt, melynek minden betűje nagybetű! Igazi lámpás volt!
Munkáját igazgatója, Szathmári Antal a következőképpen értékelte, minősítette:
„Kiváló felkészültségű és igen jó pedagógiai érzékkel megáldott nevelő, amely biztosítja számára a jó eredményt. Amihez hozzáfog 100 %-ban megvalósítja. Tagja a Pedagógus Énekkarnak, a szakszervezet gazdasági felelőse, a segélykönyvtár vezetője. Nevelési és tanítási eredményei kiemelkedők. Saját osztályának neveltségi szintjét ismeri és a következő évi nevelőmunkáját arra tervezi (3-4 osztály). Minden tanulója sorsa egyénileg érdekli, és helyesen alkalmazza az egyénekre szabott pedagógiai módszereket is. Magas és határozott követelményeket állít fel magának és tanítványainak is. A korszerű módszereket önálló módszerekkel, tapasztalatokkal gazdagítja, s a gyakorlatban eredményesen alkalmazza. Az eredményeket tudatosan méri és elemzi. Elért eredményeit megosztja kollégáival munkaközösségi foglalkozásokon. Vállalkozó szellemű pedagógus, bármikor hajlandó megmutatni gyakorlati munkáját városi és megyei szinten is, pl. igazgatók megyei továbbképzésén. A szervezett továbbképzéseken nemcsak mint hallgató, hanem mint gyakorlatot értő, azt megfogalmazni is tudó,

bemutató órákat tartó, aktív nevelő vett részt. Eredményes gyakorlati munkája elismerését jelenti, hogy területi munkaközösség vezetőjének jelölték ki 1984 től.”.
Lánya így vall édesanyjáról:
Nagyon érzékeny lélek volt. A lelke tele volt szeretettel! Nemcsak minket, gyermekeit szeretette, hanem férjét - akinek hű társa volt - tanítványait és baráti körét is. Minket is arra tanított, hogy az ember életében legfontosabb a szeretet! Megtanultam tőle azt is, hogy a barátság szent dolog. Nagy-nagy hálával és szeretettel emlékszem rá Mécs László versrészletével:

„Hogyha minden folyó lelkemen átfolyna,
S ezért hála-malom csak zsoltárt mormolna,
Az én köszönetem így is kevés volna.
Hogyha a föld színmézét átadom,
Az Ő édességét meg nem hálálhatom”.

1958. július 5-én ment férjhez Molnár Ferenc matematika-kémia szakos tanárhoz, akivel 45 éven át élt békés, családi életet. Két gyermekük született, Ferenc 1959-ben, Ildikó 1967-ben. Ferenc vegyészmérnök, Ildikó matematika-kémia szakos tanár. Unokái: Zsuzsa, Krisztina, Dénes, Éva.
Kitüntetései:

- Miniszteri dicséret: 1979
- Kiváló munkáért: 1988
- Thököly plakett: 1993
- Szolgálati Emlékérem: 1993

Források
Iskolai személyi anyagok, minősítések Családi és kartársi emlékezések

Kiss Lajosné

Molnár Lajos (Tetétlen, 1933. szeptember 19. – Szerep, 1993. február 14.): általános iskolai tanító, igazgató.
Tetétlenen született egyszerű, de törekvő földműves családban, Olga nevű testvérével együtt. Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában végezte el jó eredménnyel. Ezt követően Hajdúnánásra a Tanítóképzőbe került, majd a Tanítóképző áthelyezése után Hajdúböszörményben szerzett tanítói oklevelet.
A Tanítóképző elvégzése után szülőfalujában, Tetétlenen kezdte meg pedagógusi pályafutását 1954-ben. A gyakorlóév elvégzése után – munka mellett – leérettségizett 1955-ben, de továbbra is – 1957. szeptember 1-ig – Tetétlenen dolgozott. Mint falun született értelmiségi a tanítóskodás mellett aktívan kapcsolódott be szülőfaluja közéletébe. Érezte és tudta, hogy nem csak pedagógusnak kell lennie, hanem segítenie kell a felnőtt korosztály közéleti tevékenységét is. Így kapcsolódott be kezdettől fogva szülőfaluja sportéletébe, annak irányításába.

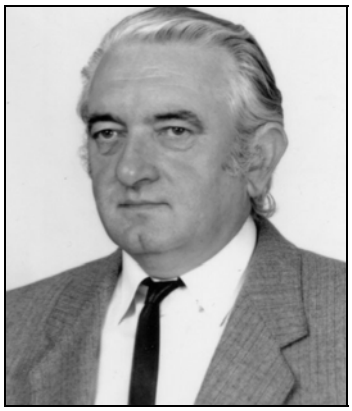

1955. október 1-jén házasságot kötött Mándoki Ilona óvónővel. Házasságukból két gyermekük született: Zita, 1958-ban és Lajos, 1963-ban. A szülők hivatásszeretete, példamutató pedagógiai munkássága nagy hatással volt gyermekeikre, mindketten pedagógiai főiskolát végeztek, családot alapítottak és a szülőket négy rajongásig szeretett unokával örvendeztették meg.
Így a nagyapává lett Molnár Lajos életének az unokák újabb értelmet adtak, s mérhetetlen szeretettel vette körül őket, akik hasonlóan viszonozták a nagyapai szeretetet, azt a csodálatos emberi érzést, amely csak nagyszülő és unoka között alakulhat ki. Minden bizonnyal ez rendkívül pozitív hatással volt a nagyszülők pedagógiai munkásságára is.
1957. szeptember 1-jén Szerep községbe helyezték feleségével együtt, ahol szolgálati lakást is kaptak. 1960-ig alsó tagozatban tanított, majd pedagógiai és emberi kvalitásai alapján felettesei igazgatóhelyettesnek nevezték ki. Ettől kezdve a felső tagozatban tanított testnevelést, földrajzot és éneket.
Sokoldalú pedagógiai munkássága, emberi, mozgósító és kapcsolatteremtő képessége alapján 1966-tól az igazgatói teendők ellátásával bízták meg a község vezetőinek egyértelmű

támogatásával. Ebben a minőségben fáradságot nem ismerve dolgozott az iskolában, de a település közéletében is fáradhatatlanul tevékenykedett. Példamutató volt a munkában: elsőnek érkezett a munkahelyére és utolsónak hagyta el azt. Saját példája, munkatársaihoz való emberséges viszonya, ebből következő igényessége igen korrekt, kölcsönös tiszteleten alapuló munkatársi viszonyt alakított ki. Mindez igen jó hatással volt a munkavégzésre, a szerepi iskola pedagógiai tevékenységére, az iskola tanulmányi és tanórán kívüli eredményeire.

Elismert volt a szerepi iskola, hiszen a tanítványok közép- és felsőfokú iskolákban is megállták a helyüket. De tanórán kívüli munkákban – különösen sport területén is - jó eredményeket értek el területi, megyei versenyeken egyaránt.

Halk szavú, szelíd tekintetű ember, pedagógus volt, aki elsősorban a saját példájával nevelte tanítványait, de munkatársait is. Követelek, mert tisztellek – volt pedagógiai hitvallása. Minden bizonnyal ez is eredményezte, hogy tanítványai közül kerültek ki kartársai is. Ott kezdtek dolgozni, mint képesítés nélküli nevelők és a diploma megszerzése után is szülőfalujukban maradtak.

Emberként, pedagógusként és igazgatóként is arra törekedett mindig, hogy a legjobbat kapja minden nevelő és minden tanítvány. Megvolt az a képessége, hogy a pozitív emberi tulajdonságokat ötvözve, ezt megvalósítsa.

Erejét, idejét nem kímélve kapcsolódott be a település közéletébe, annak érdekében, hogy ezen a kis településen jobbak legyenek a tárgyi feltételek, az oktató-nevelő munka körülményei: járdaépítés, bitumenes sportpályaépítés, új óvodai csoportszoba, konyha-építés, a jelenlegi új iskola építésének előmunkálatai, stb

De nemcsak a tárgyi feltételek javítására fordított nagy gondot.

Az 1970-es évek elején feleségével együtt sokat tettek az óvodáskorú cigánygyermekek nevelése, oktatása terén azért, hogy az iskolába megfelelő előképzettséggel, neveltségi szinttel kerüljenek a cigánygyermekek. A házaspár nemes törekvéseit siker koronázta, ahogyan kedves felesége visszaemlékezik erre az időszakra.

Rövid életének csodálatosan szép alkotásai ezek a munkák. Hiszen hatvan életévéből 33-at itt, ezen a településen töltött nagyon is alkotó módon, maradandót hagyva maga után, hiszen ezekre a létesítményekre nézve, a szerepi emberek szemében Molnár Lajos egykori igazgató jut eszükbe. S hogy valóban eszükbe jut, s hogy valóban maradandót alkotott, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy 2005. március 1-jén az Önkormányzat Képviselő-testületének döntése alapján posztumusz díszpolgári címet kapott, melyet községi ünnepségen kedves felesége vett át. Férjére gondolva szomorúan ugyan, de szívében mégis kimondhatatlan belső örömérzéssel, hogy az egykori igazgató munkássága nem volt hiábavaló. A település értékelte és elismerte az egykor nagyon sokat tevő igazgató, ember és szerepi állampolgár településért tett erőfeszítéseit, munkáját.

DÍSZOKLEVÉL

MOLNÁR LAJOS
részére
SZEREP KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATÁNAK
KÉPVISELŐ-TESTÜLETE
DÍSZPOLGÁRI CÍMET
ADOMÁNYOZOTT
2005-02-23
polgármester
jegyző

1966-tól 1981-ig látta el az igazgatói teendőket. Emberfeletti tenni akarása, munkássága egészségi állapotát kikezdte és a család kérésére lemondott igazgatói beosztásáról és 1990-ig a napközi otthonban dolgozott, amikor is leszázalékolták, de munka nélkül nem tudott még betegen sem élni: Lajos fiának segített vállalkozásában.

Szerep volt az otthona, szeretett ott élni, mert őt is szerették, tisztelték. 1975-ben lakáshoz jutott a család Debrecenben, de nem hagyta ott Szerepet egész nyugdíjazásáig.

Gali Károlyné jelenlegi szerepi iskolaigazgató így emlékezik Molnár Lajosra: „Molnár Lajosnak – egykori tanáromnak, igazgatómnak, kollégámnak a szerepi önkormányzat képviselő-testülete posztumusz díszpolgári címet adományoz – hallottam a napokban.

Meghatódtam a fenti döntés hallatán, s akaratlanul is felidéződtek bennem a Lajos bácsival kapcsolatos nagyszerű emlékek.
Több mint negyven esztendeje annak, hogy megismertem őt. Igazgatóm és énektanárom volt az általános iskolában. Tiszta, mély énekhangja a mai napig fülemben cseng. Felidéződnek bennem énekórái, melyek csodálatos élményt jelentettek számomra. Nyugodt, felszabadult légkör hatotta át óráit.
Végtelenül türelmes volt tanítványaihoz. Tekintetére nem lehetett nem oda figyelni: nagyfokú szeretet áradt belőle, az egész lényével, az egész személyiségével nevelt. Olyan örökérvényű emberi tulajdonságokat közvetített, mint a türelem, a tisztelet, az egymás megbecsülése és szeretete.
Később úgy alakult, hogy képesítés nélküli nevelőként itt Szerepen kezdtem tanítani. Igazgatóm Lajos bácsi volt. Annyi biztatást, annyi segítséget, megerősítést senkitől sem kaptam, mint tőle. Beosztott nevelőként felfigyeltem tiszteletet parancsoló következetességére, nagy munkabírására és pontosságára. Sokszor talán erején felül vállalta a feladatokat, dacolva romló egészségi állapotával. Ez vezetett oda, hogy 1981-ben lemondott igazgatói megbízatásáról.
S milyen furcsa dolgokat művel is az élet! 26 évesen én lettem az igazgatóm igazgatója. S milyen volt Lajos bácsi beosztott pedagógusnak? – Példaértékű! Munkafegyelme, munkavégzése, a kollégákkal, a szülőkkel, a tanulókkal való kapcsolata követendő példa lehetett valamennyiünk számára.
Egyetlen egy dolog változott meg Lajos bácsiban. Ez pedig a tekintete. Ezen túl ezzel csak a jót, csak a biztatást közvetítette felém. A minap beszélgettünk róla, s azt mondta egyik kolléganőm: «Lajos bácsi egy csupaszív ember volt.» Valóban. S az az érzésem, ha nem ismertem volna, most sokkal szegényebb lennék. Emlékét örökké őrzöm!"
Lengyel Mihály ny. ált. isk. igazgató emlékezése:
„Igazgató kollégám volt, több mint 10 évig. Egymás mellett ültünk igazgatói értekezleteken. Több volt ez munkatársi viszonynál, talán barátság is, ha nem is voltunk mindennaposak egymásnál. Nagyszerű érzés volt, hogy bizalmával megtisztelt, hogy tudtunk beszélgetni a mindennapi emberi dolgokról emberséggel, mély pedagógiai hitvallással. Meleg tekintete, szép orgánuma érző, szerető szívet, pedagógiai optimizmust sugárzott mindig.

Rá gondolva Falus Tamás gondolatait idézem kedves emlékét őrizve:

„Mikor az utunk véget ér
Fáradt bennünk a vér, az ér,
Már nem érdekel a jelen
Csak az örök, a végtelen.

Lelkünk a múltba menekül
Egyre beljebb szüntelenül.
S egyszer olyan messzire jár,
Hogy nem tud visszajönni már.

S talán utolsó perceiben is Szerepre gondolt, ahol termékeny életének több mint felét töltötte, s búcsúzóul azt dobogta egyre lassuló szíve: «Isten áldja meg a községnek kicsinyeit és nagyjait! Isten áldja meg a község szegényeit és gazdagjait egyaránt! Isten áldja meg az egész községet!»
Kedves felesége, aki férje életútjának, munkásságának történetét rendelkezésemre bocsátotta, így fejezi be visszaemlékezését, ami mögött a máig sem felejtő szerető feleség és család nehezen múló fájdalma is ott van: «Nagyon szerettük, nagyon hiányzik és kedves emléke örökké él a család szívében. Most már azt is tudom, hogy mások szívében is, mert Szerep község képviselői posztumusz díszpolgárrá választották. Nagy tisztesség és megbecsülés jele ez, köszönet érte mindenkinek.»"

Molnár Lajosné, Lengyel Mihály

Molnár Sándor (Szentes, 1919 - Debrecen, 2004): főiskolai tanár.

Mérnöki oklevelét 1944-ben szerezte a József nádor Műegyetemen. 1942-43-ban az egyetem I. számú Vízműépítési Tanszékén műszaki gyakornok volt. 1944 és 1948 között katonai szolgálatot teljesített, majd nyugati hadifogolyságba került. Hazatérve a Debreceni Városi Tanácsnál helyezkedett el, mint mérnök. 1952-től mérnök-tanár, majd igazgatóhelyettes volt Debrecenben, a Péchy Mihály Építőipari Technikumban. 1953-tól főiskolai tanár, majd igazgatóhelyettes volt a debreceni Ybl Miklós Műszaki Főiskolában. Nyugdíjazása után továbbra is aktívan oktatott, tanított. Segítette a főiskolai hallgatókat napi feladataik ellátásában, a vizsgákra, államvizsgákra történő eredményes felkészülésükben, 2002-ig. 1967 és 1970 között tagja volt Debrecen város Tanácsának.

Felesége Sárközi Anna kémia-fizika szakos középiskolai tanár, aki az építőipari technikumban tanár, majd igazgatóhelyettes volt. Később ő is a főiskolára került, ahol tanárként tevékenykedett. Fiuk okleveles építőgépész-mérnök, aki a kivitelezésben tevékenykedik.

Molnár Sándor munkássága elismeréseként kétszer kapta meg az Építőipar Kiváló Dolgozója kitüntetést, és kétszer a Munka Érdemrend ezüst fokozatát.

Az Egyetem Tanácsa 1994-ben aranyoklevéllel, majd 2004-ben gyémántdiploma adományozásával ismerte el értékes mérnöki tevékenységét. Ezt az eseményt a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem megörökítette a 2004-es Arany-,Gyémánt-, és Vasdiplomások c. kiadványában.

Utolsó útján igen sok egykori munkatársa, tanítványa, tisztelője és ismerőse kísérte el, 2004. szeptember 4-én.

Molnár Sándorné, Zilahi János

Morvay Ferenc (Tardoskedd, 1886. október 1. - Debrecen, 1980. szeptember 7.): matematika-fizika tanár, a fotográfia szerelmese.

Morvay Ferenc különös és érdekes tanáregyéniség volt. Tanított matematikát, fizikát, kémiát, aktívan foglalkozott fotózással, filmezéssel.

Elemi iskoláit Tardoskedden végezte, majd Esztergomban érettségizett. Egyetemi tanulmányait a kolozsvári Tudományegyetemen folytatta matematika–fizika tanári szakon, illetve a teológián. A Piarista Rend tagja volt. A kolozsvári Egyetem tanárai közül Fejér Lipót volt rá a legnagyobb hatással. Előadásait nagy érdeklődéssel és figyelemmel hallgatta. Harmadéves korában Fejér Lipótnak, a *„Vizsgálatok a Fourier sorok köréből”* című, 1902-ben megjelent, dolgozatának egy 4 oldalas bizonyítását jelentősen lerövidítette és ezt a bizonyítást „*Egy megjegyzés a Fourier-féle sorfejtéshez”* címmel, 1908-ban, a Math. Phys. Lapokban megjelentette. Morvay Ferenc az egyetemi előadásokat gyorsírással jegyzetelte, kézírással leírta, majd kőnyomatot készítettek róla. Így maradtak fenn *Schlesinger Alajos Differenciális calculus* (1905. 1. félév) és a *Határozott integrálok bevezetése a függvénytanba* (1905. 2. félév) és *Farkas Gyula elméleti fizikai előadásai.*

Tanári pályafutását a debreceni Piarista Gimnáziumban kezdte (1909-1913, 1914-1916), de tanított a nagykárolyi (1913/14), a kolozsvári (1916/17) Piarista Gimnáziumokban. 1917-ben kilépett a Piarista Rendből, áttért református hitre, mert megnősült. 1917-től az 1935-ös nyugdíjaztatásáig a Dóczy Református Leánynevelő Intézetben tanított. 1944/45-ben a debreceni Tudományegyetemen a differenciál- és integrálszámítás, a bevezetés az analízisbe tárgyakat adta elő és tanított a Tanárképző Intézetben is. A tudományos problémák iránti érdeklődését élete végéig megőrizte. Nyugdíjasként is bejárt az egyetemi előadásokra. Az 1970-es években az ATOMKI külső tagjává választotta.

Morvay Ferenc életében sok mindennel foglalkozott. Mindig fogékony volt az újra. Szeretett kísérletezni. Debrecenben ő feszítette ki az első antennát a Piarista Gimnázium és a Szent Anna templom tornya közé, így biztosítva a rádióhullámok vételét. Az iskolai munkában is a kísérleteket szerette a legjobban. Már 1919-ben a lányok számára fizikából mérési gyakorlatokat tartott. Az 1920-30-as években sikerült a Dóczy Gimnáziumban a lányok érdeklődését felkeltenie, tanítványai közül sokan választották élethivatásnak a matematika-fizika szakos tanári pályát (Kerékgyártó Irén, Némedi Mária, Trón Lászlóné Juhász Júlia, Fazakas Katalin, Zwierina Ilona, Kovács Margit, Kovács Katalin, Diószegi Erzsébet, Kovács Mária). Csodálatos óravázlatokat készített fizikából. Megtalálhatók benne a kísérletek rajzai kiszínezve, az eszközök pontosan felsorolva az esetleges anyagszükséglettel együtt. Kiemelte, hogy mire kell vigyázni a kísérlet elvégzésekor. Leírta a tanári kérdéseket és a megfigyeléseket is. 1930-32–ben kontrasztos fiziológiai kísérletekkel is foglalkozott. Külön ki kell emelni, hogy egyes tanítási óráihoz diapozitívokat is készített kivetítésre, pl. a sósav elektrolíziséhez, vagyis a mai *mikroküvettás kísérleteket mutatta be*. Viszont nem szerette a dolgozatokat kijavítani, amiből problémája is származott, igen hamar nyugdíjazták.

Az 1930-as években az első nemzetközi fotóversenyeken, majd hazai filmversenyen okleveleket és díjakat nyert.

Szegeden 1974-ben kapta meg a gyémántdiplomát, 1975-ben a vasdiplomát.

Az 1977-ben az ATOMKI-ban tartott előadásáról a Fizikai Szemle 1978/2. száma így számolt be: „Személyes élményein keresztül az egész hallgatóságot rádöbbentette arra, hogy milyen hatalmas utat tett meg a fizika századunkban és hogyan változott meg az élet körülöttünk ennek következtében. 1909-ben, az alig néhány éve épült gimnáziumba még nem volt bevezetve a villany, nem volt vízvezeték. A szertárban levő akkumulátort, csak a legnagyobb nehézségek árán lehetett feltölteni, mert Debrecenben csak egy helyen volt olyan egyenáramú generátor, amellyel ezt meg lehetett csinálni.

Ma az integrált áramkörök, a mikro-processzorok korában érdekes volt hallani a legelső kísérleteket az elektroncsövekkel, azt a küzdelmet, amellyel az első antenna felszerelése járt, ami újra meg újra megismétlődik a tudomány és az élet haladásával – a magunkban is meglevő – visszahúzó, tehetetlenségi erőkkel szemben.”

Kántor Sándorné

N

Nagy László (Hajdúhadház, 1931. május 19. – Földes, 1989. augusztus 6.): általános iskolai tanár.

Szülei mezőgazdasági munkából biztosították a család megélhetését. A két gyermeket, Lászlót és Sándort nehéz körülmények közt nevelték és taníttatták.

Elemi iskolai tanulmányait Hajdúhadházon, majd annak elvégzése után ugyancsak Hajdúhadházon kiváló eredménnyel elvégezte a polgári iskola négy osztályát is. Törekvő, tehetséges gyermek volt, és ez a belső motiváció határozta meg későbbi életútját, életpályáját.

A polgári iskola elvégzése után néhány évvel – az 50-es évek elején – Budapestre ment, és az akkor elfogadott továbbtanulást jelentő és lehetőséget biztosító szakérettségit szerezte meg. A szakérettségi biztosította a Főiskolán való továbbtanulást, így nyert felvételt a névadó eszmeiségét sugárzó, nagyhírű tanárokat foglalkoztató Budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolára. Ez a Főiskola az akkori pedagógushiányt volt hivatott csökkenteni kétéves, egész napos képzéssel. 1954-ben a Főiskolán magyar szakos tanári diplomát szerzett.

1954. október 20-án kötött házasságot Bartha Erzsébet tanítónővel, aki szintén friss diplomás volt és Nagyhegyesen dolgozott, s így ő is Nagyhegyesre került magyar tanárnak. Itt kezdték a pályát nagy ambícióval, és első gyermekük, Éva is itt született 1955-ben.

1958-ban édesanyja súlyos beteg lett, segítségre szorult, és a jólelkű, szülőszerető pedagógus házaspár Hajdúhadházon vállalt szolgálatot, hogy a szülőkön, beteg édesanyjukon segíteni tudjanak. Itt született második gyermekük, László, 1959-ben.

A család bővülésével pedagógus szolgálati lakásra lett volna igényük, melyet Hajdúhadházon nem tudtak megoldani, és tíz év után 1968-ban Földesre kerültek, ahol ő magyar szakos tanárként, felesége pedig alsó tagozatos tanítónőként dolgozott. Az új munkahelyen hamar beilleszkedtek a testületi közösségbe.

Szakmailag jól felkészült, sokoldalú, kreatív pedagógus volt, melyhez nagyon kedvező módon kapcsolódott a pedagógusoknál nélkülözhetetlen gyermekszeretet és a jó kapcsolatteremtő képesség. Ezek a tulajdonságok nemcsak a pedagógus és tanítvány kapcsolatát tette gyümölcsözővé, hanem a szülőkkel való kapcsolatát is kedvezően befolyásolta. Ezek a pozitív emberi tulajdonságok azt eredményezték, hogy tanítványai és a szülők is hamar megszeretették.

A tudatos és tervszerű pedagógiai munka, a tanítványokkal való jó munkakapcsolat eredményeként tanítványai jó alapokkal, sikeresen állták meg helyüket továbbtanulásuk során úgy a középiskolában, mint a szakképző iskolákban.
Osztályfőnökként „jó szülő" módjára minden egyes tanítványára ráfigyelt, segítette azokat, nemcsak a tanítási órákon, hanem a tanórán kívüli tevékenységekben (úttörőmozgalom, kulturális munka) is fejlesztette személyiségüket, a közösségi szellemet, bővítette ismereteiket.
Tanítványai szüleivel is jó kapcsolatot alakított ki, amit közvetlen, derűs egyénisége és a személyiségéből sugárzó segítőszándék is nagymértékben elősegített. Tanítványai és azok szülei tisztelték, szerették.
Szőke Jánosné Molnár Terike, akinek Nagy László tanár úr osztályfőnöke volt, nagy szeretettel gondol egykori tanárára. A hangulatos magyar órákra, arra, ahogyan az ismeretanyagot igyekezett minden tanítványával elsajátíttatni, arra, ahogyan tanítványai felé a szeretetet sugározta, kedves hanghordozására, egész személyiségére. Osztályfőnökként tudatosan, tevékenységi formákat biztosítva fejlesztette az osztályközösséget sikerélményt biztosítva. Olyan pedagógus volt, akihez bármilyen kérdéssel lehetett fordulni. Nagy szeretettel és tisztelettel emlékezik rá, őrzi kedves emlékét.
Szakmai munkája, pozitív személyisége alapján a nagylétszámú testületben ahogyan ő kollégáit, úgy kartársai is tisztelték, szerették, s ez a munkatársi kapcsolat jó hatással volt a testületi közösségre is. Mindezek alapján 1969-től 1972-ig a földesi iskolánál az igazgatóhelyettesi teendőket is ellátta. Ilyen minőségben jó segítőtársa volt az igazgatónak, nehéz körülmények között (váltott tanítás, esti iskola) vállalt részt az iskola irányításában, vezetésében. Tenniakarására, munkabírására jellemző, hogy lelkesen vett részt a felnőttoktatás szervezésében, ahol szaktárgya oktatását is vállalta, és gyümölcsöztette jó kapcsolatteremtő képességét.
Szerény, lelkiismeretes, segítőkész, mindenkihez közvetlen, kedves munkatárs, barát volt.
Az utolsó években, amikor már gyógyíthatatlan betegségével küzdött, a napköziben teljesített szolgálatot ugyanazokkal az emberi kvalitásokkal, amelyek ezt megelőzően jellemezték. Nem ment táppénzre, dolgozni akart, a gyermekek között akart lenni. A hátrányos helyzetű gyermekek körében pozitív emberi, pedagógusi vonásai hatványozottan érvényesültek és váltak a gyermekek vonatkozásában hatékony nevelési tényezővé.
Iskolai munkáján túl szívesen vállalt közéleti feladatokat, társadalmi munkákat.
Évtizedeken át aktívan vett részt az MHSZ munkájában, amire Aranyi Gyula egykori MHSZ-vezető így emlékezik: „1970-ben vettem át a földesi MHSZ, majd később a Tartalékos Honvédelmi Klub vezetését. A megye egyik legjobban működő szervezete volt a földesi. Ez annak volt köszönhető, hogy olyan önzetlen, tenni akaró és lelkiismeretes vezetőségi tagjaik voltak, mint Nagy László tanár úr, tartalékos tiszt, aki az iskolában és a településünkön szervezte, segítette színvonalas rendezvényeinket. Közvetlen, barátságos és segítőkész volt mindenkihez, s így volt ő mindenki „Laci bácsija", tanár bácsija. A megyei tartalékos tiszti versenyek aktív szervezője és tagja volt, sok szép földesi siker részese.
Nyugdíjba vonulásakor a Tartalékos Tiszti Klub tisztelettel és szeretettel köszöntötte, s megajándékozta. Munkásságáért többször részesült helyi, megyei és országos kitüntetésben, elismerésben. Két alkalommal részesült Honvédelmi Érdemérem kitüntetésben.
Utoljára betegágyánál találkoztunk a nagyszerű munkatárssal, baráttal, akinek emlékét szeretettel, tisztelettel és megbecsüléssel őrizzük ma is."
1989-ben betegsége súlyosbodott, tovább nem tudott dolgozni, leszázalékolták, majd nyugdíjazták. Nyugdíjazása alkalmával három és fél évtizedes pedagógiai munkásságáért megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet.
A jó férj, a szerető családapa, a pedagógus pályán és a közéletben lelkiismeretesen munkálkodó munkatárs, barát, aki a sok-sok szenvedést emberi méltósággal viselte 1989. augusztus 6-án hunyt el. Emlékét megőrizzük.

Nagy Lászlóné, Váradi Zoltánné

Némedi Lajosné dr. Dienes Éva dr. (Debrecen, 1914. április 8. – Debrecen, 2004. november 27.): tanár, irodalomtörténész, könyvtáros.

Édesapja Dienes János rajztanár, festőművész, édesanyja Karácson Julianna tanárnő. Szülei felvidéki magyar és erdélyi székely illetve szász értelmiségi családok leszármazottai voltak. A családi ház és az azt meghatározó hagyományok, a gyermekévek helyszíne, a debreceni Püspöki Palota polgári légköre nem maradt hatástalan a Dienes lányok, Éva és Klára érdeklődésére, mentalitására. Kisgyermek koruktól kezdve rendkívül gondos nevelést kaptak, döntő része volt ebben a velük élő apai nagyanyának, a háztartási teendőkben nagy tapasztalatú özvegy tiszteletes asszonynak. A Dienes-család életét rokonok, tanár kollégák, művészbarátok látogatása színesítette. Különösen kedves vendég volt a háznál Tili néni /Koncz Aurélné/, a lányok anyai nagynénje, a Dóczi Intézet legendás igazgatónője. A felnőtt társaságban folyó beszélgetésekből nem zárták ki a lányokat, ezáltal is bővültek ismereteik, szélesedett látókörük és viselkedésmódot is tanulhattak. A nyarakat – a tájképeket festő édesapát követve – hazai tájakon, vízparti településeken töltötték, élvezték a nyári sportolást, belekóstoltak a falusi életbe.

Dienes Éva elemi és középiskolai tanulmányait a Dóczi Intézetben végezte, végig jeles eredménnyel. Tanítónője, Teréz néni /Konrád Teréz/ sorait élete fogytáig szeretettel őrizte. Gimnáziumi évei alatt nagy érdeklődéssel és szívesen tanult; az irodalom és az idegen nyelvek voltak legkedvesebb tantárgyai. Tehetsége és szorgalma mellett kiváló eredmények elérésére ösztönözte az a körülmény, hogy ebben az iskolában tanítottak szülei és rokona volt az igazgatónő; szigorú elvárásaiknak maradéktalanul meg akart felelni. Aprócska, de jellemző adalék, hogy tanulmányai során csak egyetlen tantárgyból, rajzból nem kapott jeles osztályzatot, nem mástól, mint éppen édesapjától. Érettségi után, 1932-ben a Tisza István Tudományegyetem Bölcsészkarán magyar-német szakra iratkozott be. Ebben a tanévben már a Nagyerdőn épült új központi épületben folyt az oktatás. A gyönyörű, modern környezetben a tanulás mellett a diákélet kellemes időtöltéseire is lehetőség adódott, a jókedvű, táncot kedvelő Dienes Éva a diákbálok népszerű résztvevője volt. Tanulmányai közben belekóstolt a tudományos munkába is: a Kollégiumi Nagykönyvtár egy középkori német nyelvű kódexével kezdett foglalkozni. Az 1935/36-os tanévtől a Német Intézet díjtalan gyakornoka lett. Sorsa már akkor összekapcsolódott pályatársával, a szintén kiváló tehetségű fiatal tanárral, Némedi Lajossal. Mindketten bekapcsolódtak a Debreceni Nyári Egyetem munkájába.

Magyar irodalmi szakdolgozatát Arany Lászlóról írta, tulajdonképpen ő az első, aki a teljes életmű elemzésére, értékelésére vállalkozott. Germanisztikából különösen nehéz feladatot vállalt, amikor a középkori Erhart Gros „Witwenbuch”-jának szövegkiadását készítette el. Mindkét dolgozatával professzorai legnagyobb elismerését vívta ki, sőt utóbbi munkáját változtatás nélkül doktori disszertációként fogadták el, „summa cum laude” minősítéssel. Kitűnő tanulmányi eredményei és doktori szigorlata alapján 1938. május 3-án Sub auspiciis Gubernatoris /kormányzó gyűrűs/ doktorrá avatták. Darkó Jenő, a Bölcsészettudományi Kar dékánja a Kar egyik legkiválóbban felkészült hallgatójának nevezte, „akiben megvan a biztosíték arra, hogy a jövőben is komoly tudományos munkásságot fog folytatni.”

A tanári pályára való felkészülést hosszabb ösztöndíjas külföldi tanulmányúttal fejezte be. 1938 szeptemberében a Református Dóczi Gimnáziumban kezdte meg a tanári munkát. A felső osztályokban tanított irodalmat és német nyelvet. A szép, fiatal tanárnő imponáló tudásával, közvetlen modorával, megértő és segítőkész egyéniségével, kedves humorával hamar szere-

tett és megbecsült lett az idősebb kollégák és a diákok körében is. 1939-ben házasságot kötött Dr. Némedi Lajossal, házasságukból két gyermek született: Dénes, ma szociológia professzor és Eszter, aki szülei hivatását követve a germanisztika egyetemi oktatója.

A háborús években a családfőt behívták katonának, családja vidékre menekült, majd Budán vészelte át a főváros ostromát. A háború utáni újrakezdés nehézségeit csak az enyhítette, hogy ismét együtt lehetett a család, s ő újra hivatásának élhetett. Az 1940-es évek második felében a Dócziban végzett tanítványai közül nem egy az ő példáját követve választotta a tanári pályát s vált a magyar- és világirodalom tanításának mesterévé. Tanítványa volt az ismert költőnő, Stetka Éva, aki valósággal rajongott érte még évtizedek múltán is. Közlésre alkalmas, kötetbe szánt verseinek válogatásában őt tekintette a legfőbb szakértőnek.

1949-ben a Némedi-család Egerbe költözött, ahol a családfő lett a Pedagógiai Főiskola igazgatója, felesége bekapcsolódott a szakérettségit nyújtó oktatásba, majd a Szilágyi Erzsébet Leánygimnázium tanára lett. Egerben irodalmat tanított, hiszen ekkor már a gimnáziumi idegennyelv oktatás jószerével az orosz nyelv tanítására korlátozódott. Kedvvel végzett, igényes és szigorú tanári munkája mellett újra foglalkozhatott irodalomtörténeti kutatásokkal, majd tankönyv-írással. Gyermekei nevelésében a szintén Egerben tanító testvérhúgától kapott önzetlen segítséget.

1956 Némediné életében is változást hozott: érzelmeit, meggyőződését nem titkolta, e miatt utóbb fegyelmi eljárás alá vonták, majd áthelyezték a Dobó István Gimnáziumba, ahol nehezen kezelhető kamasz fiúk kerültek a keze alá. A közel két évtizedes elit-gimnáziumokban szerzett pedagógiai tapasztalatait önképzéssel bővítette, igyekezett megértéssel kezelni tanítványait. Irodalomóráit diákjai érdeklődésének megfelelő módon alakította, anélkül, hogy a követelményekből engedett volna. Határozottsága, szellemi készenléte, jó humora – a fiúk körében is népszerű tanárrá tette. Tekintélyét minden bizonnyal növelte, hogy irodalmi szöveggyűjteménye évek óta a gimnáziumok hivatalos tankönyve volt.

Az olvasást, az irodalmi alkotások megismerését a műveltség alapkövetelményének tartotta. Anélkül, hogy titkot csinált volna módszereiből, szinte megfejthetetlen, hogy hogyan tudta feloldani tanítványaiban a kötelező olvasmányokkal kapcsolatos ellenérzéseket, hogy diákjai mind feleletükben, mind dolgozataikban tanárnőjük lényeglátását, választékos stílusát igyekeztek követni.

Szinte sorsszerű, hogy életpályájának második szakasza a könyvek világához kötődött. 1962 nyarán a család ismét Debrecenbe költözött, Némedi Lajos a KLTE Német Tanszékének vezetője lett, felesége az Egyetemi Könyvtárban kapott alkalmazást. Örömmel tért vissza az egyetemre, diákévei színhelyére. A könyvtár igazgatója egykori kedves professzorának, Csűry Bálintnak a fia, aki maga is magyar-német szakos tanár. Ismeretségük nem volt új keletű, Csűry István nagyrabecsülte az új munkatársat, tudományos munkakört biztosított számára, kutatónappal támogatta tudományos munkáját, bevonta a könyvtári tevékenység korszerűsítését célzó terveinek kidolgozásába. Bibliográfusként rövid idő alatt összeállította az Egyetemi Bibliográfia három kötetét, repertorizálta az egykori Debreceni Szemle c. tudományos folyóirat teljes címanyagát. Utóbb szakozói munkakört töltött be, munkája mellett könyvtörténeti tanulmányokat írt, visszatért korábbi témájához, az Erhart Gros-féle kódex egyes részleteit elemezte, folytatta a férjével kezdett munkát, Kármán József műveinek sajtó alá rendezését, szakirodalmi bevezetést készített a német irodalom tanulmányozásához, megszerkesztette a germanisztikai és általános irodalomtudományi szakkatalógust, majd az alkalmazott elvekről és gyakorlatról útmutatót írt.

Az 1967-ben létrehozott társadalomtudományi szakolvasóterem filológiai állományát ő alapozta meg, személyében testesült meg az ideális könyvtári szakreferens, aki felkészültségével méltó partnere az egyetemi oktatónak és kutatónak, megbízható tájékoztatója az érdeklődő olvasónak, segítője, irányítója az egyetemi hallgatónak. Könyvtárosként is tanított a szó legnemesebb értelmében: fiatal kollégái szakmai ismereteket és emberi tartást tanulhattak tőle. A tudást és humán értékeket tisztelő munkatársai szerették, becsülték, szakmai kérdéseikkel és privát gondjaikkal is bizalommal fordulhattak hozzá. Vezető beosztást nem vállalt, de mindvégig ő volt az Egyetemi Könyvtár „szürke eminenciá-

sa", akinek tanácsait, javaslatait minden kérdésben kikérte a könyvtár igazgatója, együttműködésük a kölcsönös nagyrabecsülésre alapozva mindvégig zavartalan volt.
1974 nyarán családi okokra hivatkozva /Édesanyja súlyos betegsége miatt/ nyugdíjazását kérte. A könyvtár vezetése és a munkatársak nehéz szívvel váltak meg a mindenki által tisztelt és szeretett Éva nénitől, aki nyugdíjas éveiben is aktív szellemi életet élt. Rengeteget olvasott, noha látása fokozatosan gyengült. Önzetlenül segített azoknak, akik tanulmányi vagy tudományos munkájuk során tanácsért fordultak hozzá. Gyűjtötte a családja történetére vonatkozó adatokat. Megírta keresztanyja, Koncz Aurélné /a Dóczi Intézet igazgatónője/ életrajzát. Nagy részt vállat unokái nevelésében, akik a családi hagyományokat követve diplomás emberek lettek.
Sok-sok értéket teremtő és továbbadó, áldozatos és szép élet zárult le 2004. november 27-én bekövetkezett halálával.

Korompai Gáborné

Nemes László (Rakamaz, 1923. június 9. – Hajdúszoboszló, 2004. február 24.): középiskolai tanár, kollégiumi igazgató.

Az elemi iskola első öt osztályát Gyulaházán, majd gimnáziumi tanulmányait Kisvárdán végezte, minden nap vonattal bejárva. Sokáig versenyszerűen tornázott. Az iskolájának kitüntetéseket is szerzett. (megyei ifjúsági bajnok a nyújtón). Az utolsó osztályba a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Gimnáziumba járt, ott tett érettségi vizsgát, mivel édesapját oda helyezték iskolaigazgatónak.
Felsőfokú tanulmányait a soproni Műszaki Egyetem Erdőmérnöki karán kezdte 1942-ben. Két év után besorozták Mosonmagyaróváron katonának. Megsebesült, kórházba került, s a kórházzal együtt Bécsbe vitték. Itt érte az orosz megszállás, s a fogságból hat hónap után gyalog jött haza. Szülei már akkor Debrecenben laktak, s mivel három fiatalabb testvére volt, fizikai munkát vállalt, hogy segítse a család fenntartását. A Járműjavító újjáépítésénél kőműves munkát végzett, majd Gödöllőn egy malomban dolgozott. Egy év múlva felszabadult mint molnársegéd. Még Debrecenben megismerkedett feleségével, Szabadfalvi Annával, aki tanulmányai folytatására beszélte rá, mivel ő is tanítónak készült. 1949-ben a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetében tanítói oklevelet szerzett.
Ezt követően, már házas emberként tanítói munkája és a család mellett, főiskolai és egyetemi tanulmányokat folytatott. Ennek eredményeként 1952-ben az Egri Tanárképző Főiskolán jeles minősítésű matematika-fizika szakos általános iskolai, majd 1954-ben az ELTE-n matematika-ábrázoló geometria szakos középiskolai tanári diplomát szerzett.
Még a tanítói diplomája megszerzése után Egyekre (Hajdú-Bihar megye) került, ahol nagyon megszerette munkáját. Szolgálati lakást kaptak, ami a szűkös anyagi körülmények között (három hónapig fizetés nélkül dolgoztak) nagyon sokat jelentett nekik. A szülők és kollégák nagyon megkedvelték. Itt született meg első gyermeke, László.
1952-ben Hajdúszoboszlóra hívták tanítani a polgári iskola megszűntével alakuló fiatal Hőgyes Endre Gimnáziumba. Két év múlva megszületett második fia, Tamás. 1955-ben igazgatóhelyettesnek nevezték ki.
1968-ban kinevezték a középiskolai kollégium élére. Innen ment nyugdíjba 1983-ban. Nyugdíjas éveit csendes munkálkodással töltötte családja körében. Nyugdíjasként vette át 1999-ben az aranydiplomáját a debreceni Nagytemplomban.
Nemes László pedagógus családban született. A gimnáziumban még több szakot el tudott kép-

zelni magának, de mindegyik a tanári pályára vezette volna. Mivel kiváló szertornász volt, sokáig a testnevelő tanári pálya vonzotta.
Az egyeki évek alatt a tanítói munkát hamarosan felváltotta a felső tagozatos tanári beosztás, s hogy ennek szakmailag meg tudjon felelni, elvégezte az Egri Főiskola matematika-fizika tanári szakát. A szakmai munkája mellett időt szakított a társadalmi, kulturális tevékenységekre is. Nagy lelkesedéssel vezette az iskola énekkarát, kulturális előadásokat rendezett. Sokáig emlegették az iskolában a tanítványaival előadott Ludas Matyi c. énekes, zenés darabot. A kisdiákok mellett felnőtteket is oktatott. Esténként az újonnan induló dolgozók általános iskolájában népszerűsítette a matematikát és a fizikát.
Hajdúszoboszlón, mint beosztott gimnáziumi tanár sokat adott a szülők véleményére is, megalakította a szülői munkaközösséget. Az egyetemi diploma megszerzése után igazgatóhelyettesnek nevezték ki. Megnövekedett adminisztrációs munkája mellett a szakjaihoz is hű maradt. Osztályfőnöki megbízatása is volt, s az 1957-ben érettségizett osztályának többsége felvételt nyert felsőoktatási intézménybe. Ez az osztály a balatoni sátortáborban a sátrára a következő feliratot függesztette ki: „A kőszívű ember fiai". Az érettségi előtti utolsó napon pedig egy apró abakusszal fejezték ki köszönetüket, amelyhez egy verset mellékeltek, s benne „vajszívű matézis tanárnak" nevezték osztályfőnöküket. Ezt a kis emléket haláláig szeretettel őrizte.
A 60-as, 70-es években rendszeresen volt érettségi elnök a megye különböző gimnáziumaiban. Amikor felkérték a kollégium vezetésére, ott minden területen áldatlan állapotok uralkodtak, így az elsődleges feladata a rend megteremtése volt. Szigorú, de mégis emberközeli vezetői munkával sikerült a tanárok és technikai dolgozók többségét maga mellé állítani. Aztán ott voltak a nem éppen rózsás tárgyi feltételek. Nem volt könnyű dolga itt sem. Az intézmény ebben az időben négy épületben működött a város különböző részein. Az igazgatónak mindegyik helyen egyaránt jelen kellett lennie. Ez nem volt egyszerű, tekintve, hogy ő a tanulók rendszeres és egészséges étkezésére, tanulmányi munkájára, szabadidejének szervezésére egyaránt figyelt, mindegyiket fontosnak tartotta. Személyes példamutatásával, következetes ellenőrzéssel, valamint meggyőző beszélgetésekkel érte el az eredményt a nevelés napi gyakorlatában a legapróbb részletekre is odafigyelve – sokszor a szülők feladatát is átvállalva. Nemegyszer hallhatták az étvágytalan kamasz lányok: „Legalább egy keveset egyen ebből a finom levesből!" Rengeteget tartózkodott a tanulók között, mindegyiket ismerte név szerint, mindegyikhez volt valamilyen mondanivalója. Nagy hangsúlyt fektetett a rendes és higiénikus környezet kialakítására való nevelés területére is, s ezt a munkát is leginkább maga végezte. Sokat ellenőrizte a hálók, mosdók és tanulószobák rendjét, s ennek hatására a diákokban is kialakult egyfajta igény erre nézve. Megkövetelte a rendet a tanulószobában is, csak indokolt esetben mehettek el a tanulók, s ez alól nem volt kivétel.
Szerette volna, hogy a kollégisták és az ott dolgozók megfelelő körülmények közé kerülhessenek. Sokat szervezett, kilincselt azért, hogy az akkori tanács pénzt áldozzon a körülmények jobbítására. Egy tragikus baleset, az egyik épület gázrobbanása adta meg az utolsó lökést ahhoz, hogy új épületet kaphasson a kollégium. A modern, háromemeletes, jól felszerelt épület végül is 1977-ben készült el.
Szívügyének tekintette a diákok szabadidejének kulturált eltöltését, ezért rendszeresen hívott meg híres színészeket, politikusokat, tanárokat, riportereket, sportolókat, akikkel a beszélgetés szélesíthette a diákok látókörét, politikai, kulturális jártasságát. Gyakran szervezett színház és mozi látogatásokat is.
34 éves pedagógusi és vezetői tevékenysége alatt kollégái és beosztottai tisztelték, gyakran kikérték a véleményét, s hallgattak is rá. Mindvégig megmaradt az ő „Laci bácsi"-juknak. Felettesei elismerték munkáját, eredményeit, tudták, megbízhatnak benne, számíthatnak rá.
Publikációs tevékenysége:
„Hogyan tanítanám a másodfokú egyenleteket?", Élet és Művelődés, 1959, Debrecen
Pályázatai:
1972-78 között több ízben sikeresen vett részt nevelés-módszertani pályamunkáival a Hajdú-Bihar Megyei Tanács által kiírt pedagógiai pályázatokon. (Első és második díjat is nyert). Egyik pályaművének jeligéje: „Ha jó a mérés, jó az eredmény is".

Pályája során számos kitüntetést kapott. Ezek közül néhányat időrendi sorrendben felsorolunk:
1962-ben A Magyar Békemozgalom arany jelvénye (Országos Béketanács); 1970-ben Társadalmi munkáért érem arany fokozata (Hajdú-Bihar Megyei Tanács); 1972-ben A Művelődésügyi Miniszter eredményes munkájáért dicséretben részesítette; 1977-ben z Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetés (Oktatási miniszter); 1983-ban Pedagógus Szolgálati Emlékérem (Művelődési miniszter).
A 60-as években a Hazafias Népfront Városi Bizottságának titkára volt Hajdúszoboszlón. A 70-es években a Munkaügyi Döntőbizottság városi elnökhelyettese, majd pedig elnöke volt szintén Hajdúszoboszlón.
Higgadtság, nyugodt szigor jellemezte pedagógusi munkáját. Halk szavú, szerény, megfontolt, mindenben logikát kereső ember volt. Vezérelvei a pontosság, becsületesség, őszinteség, következetesség voltak. Ha igazságtalanság érte, akkor sem tudott gyűlölködni. Magába zárta a problémát, s rendezte le a megbékélést. A rosszindulatú támadásokat is bátran tűrte. S majd az idő őt igazolta.
Családjáért mindenre kész volt. Sok lemondás, gond volt osztályrésze (házépítés, gyermeknevelés, majd a 4 évig tartó betegség). Ezeket is nyugodt türelemmel viselte és biztatta feleségét, ha csüggedni látszott. Mindvégig boldog házasságban élt vele. Saját gyermekeit is jó pedagógusként nevelte. Szigorúan, de úgy, hogy abból mindig a határtalan szeretete sugárzott. Munkára nevelte őket, együtt dolgoztak a ház körül. Mindkét fia egyetemet végzett, egyikük pedagógus lett (aki egyébként valószínűleg az ő hatására is már gyermekkorában úgy megszerette a matematikát, hogy eredményes versenyzővé vált, majd pedig felnőttként az ő pályáját folytatta). Idős korában is matematika példákkal várta unokáit, úgy, ahogy valamikor az ő édesapja is tette.
Az olvasás, művelődés iránti szeretete, a napi politikai tájékozottság iránti igénye mindvégig megmaradt. Mindemellett a humor sem hiányzott szavaiból, jól esik visszaemlékezni rá, hogy baráti, családi körben gyakran felvidította a társaságot egy-egy jó viccével.
Források:
Fél évszázad (1952-2002) A hajdúszoboszlói Szép Ernő Középiskolai Kollégium évkönyve, személyes emlékezések.

Nemes Lászlóné, Nemes Tamás

Németi Adorján (Balmazújváros, 1932. augusztus 1. – Hajdúszoboszló, 2001. január12.: középiskolai tanár, kollégiumi igazgató.

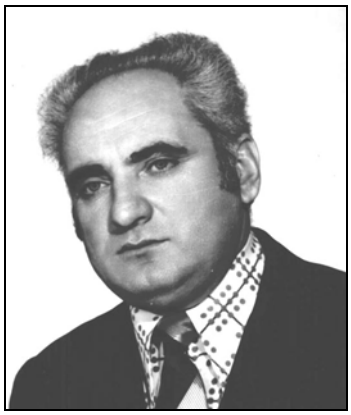

Apai ágon ősei parasztok voltak, de az édesapja, Németi Gábor új pályát választott, előbb kiskereskedő, aztán magán gépkocsi-fuvarozó, végül vállalati gépkocsivezető lett. Anyai ágon ősei kisiparosok voltak. Édesanyja, Szeleczki Gizella a házassága felbomlása után magán kiskereskedőként dolgozott az államosításig. Akkor munkanélkülivé vált, majd a kilátástalan helyzete következtében öngyilkosságot követett el.
Adorján négy évig a központi elemi iskolában tanult, utána három évig a helyi polgáriban. Gyermekkorának megrázó élménye volt a háború, amikor átélte a front előli menekülést, légitámadást, a harctéri háborús eseményeket. Ezek során többször volt életveszélyben.
1945 után egy éven át a debreceni református kollégium polgári iskolájában tanult. Különbözeti vizsga letétele után folytatta tanulmányait a református gimnáziumban négy éven át. Tanította dr. O. Nagy Gábor, aki egyúttal osztályfőnöke volt, dr. Mester István (matematika), dr. Varga Zoltán (történelem) és mások.
A gimnáziumi osztálytársai közül többen futottak be magas ívű pályát. Nagy Miklós például egyetemi tanár, majd művelődésügyi miniszter

lett, Kürti László református püspök, Bényi Árpád pedig elismert festőművész.
Gimnáziumi tanulmányai alatt egy ideig az apjánál lakott Debrecenben, aztán az édesanyjánál Balmazújvároson, ahonnan bejáró diák volt, végül nyolcadikos korában a Csokonai népi kollégium tagja lett.
Sportolóként emelkedett ki az átlagosak közül. 15 éves volt, amikor már a balmazújvárosi megyei I. osztályú labdarúgó csapatban játszott. 18 éves korában lett a DEAC csapatának tagja, amely az akkor rangosnak számító NB III.-ban küzdött a bajnoki pontokért. Atletizált is. 15 évesen a területi I. osztályú atlétikai bajnokságon első helyezést ért el magasugrásban 155 cm-rel. 1953-ban a debreceni nagyerdei stadionban megnyerte a 100 m-es síkfutást. Magasugrásban 175 cm lett a legjobb eredménye, gerelyvetésben 42 m-ig jutott. Sokat köszönhet Máté Géza és Törös Károly testnevelő tanároknak.
Az egyetemi tanulmányai idején katonai képzésben is részt vett, nyaranként katonai szolgálatot teljesített, amelynek végeredményeként tartalékos tüzértisztnek léptették elő.
Az egyetemen orosz szakos középiskolai tanári diplomát szerzett, és ezt követően 1954-től Hajdúszoboszlón lett gimnáziumi tanár. 1955-től az ottani diákotthonban félállásban nevelőtanár. Lelkesen részt vesz a diákotthon sportpályájának építésében, és és aktívan sportol a fiúkkal együtt. Nagy természetbarát, kitűnő túravezető. Osztályfőnökök meghívására szívesen vállal túravezetést kirándulásokon.
1959-ben kinevezték kollégiumi igazgatónak, vezetése alatt a diákotthon elnyerte a kollégiumi címet.
1967-től általános iskolákban tanít, majd 1984-től nyugdíjazásáig, 1992-ig nevelőtanár a kollégiumban.
1955-ben feleségül vette egykori tanítványát, Kovács Katalin védőnőt. 1960-ban megszületett a fiuk, László.
A kollégiumi igazgatás mellett ellátta a megyei kollégiumi szakfelügyelői feladatot is. A sportolást sem hagyta abba. Éveken át játszott a hajdúszoboszlói NB III-as labdarúgó csapatban.
A politikai életbe már gyermekkorában bekapcsolódott. A baloldali ifjúsági szervezeteknek lett tagja: a szakszervezeti ifjúsági egyesületnek (SZIT), a parasztpárti ifjúsági szervezetnek (NISZ), majd a diktatúra kiépülése után a diákszövetségnek, a MEFESZ-nek és a DISZ-nek. A népi kollégiumban is a baloldali nézetei erősödtek és ennek köszönhetően a Németi családban ő lett először tagja az MDP-nek, majd az MSZMP-ben folytatott politikai tevékenységet egészen annak megszűnéséig. A politikai tisztségei közül legmagasabb az volt, amikor betöltötte a hajdúszoboszlói pedagógus párttitkári tisztet. A rendszerváltozás után kívül maradt a pártokon.
A Németi és a Szeleczki családban először ő szerzett egyetemi diplomát, a Szeleczki családban neki volt először személygépkocsija. Már a szocialista korszakban sokszor utazott külföldre: járt Bulgáriában, Romániában, Jugoszláviában, Csehszlovákiában, az NDK-ban és Lengyelországban. Eljutott az NSZK-ba, Franciaországba és Belgiumba.
1968-ban elvált első feleségétől. Néhány év múlva újból megnősült, feleségül vette a szintén elvált Cseke Erzsébet, középiskolai magyar-orosz szakos tanárt, akivel boldog házasságban élt annak haláláig, 1990-ig.
Az aktív labdarúgó pályafutása után sem szakított a sporttal. Vezető szerepet játszott a szoboszlói honvédelmi sportszövetség irányításában, különösen a lövész szakosztályban. Labdarúgó és kézilabda játékvezetőként is elismerést vívott ki. NB III-as labdarúgó mérkőzéseket vezetett, kézilabdában pedig NB I/b-női mérkőzéseken gólbíróként működött.
1992-ben nyugdíjba vonult, de amatőrként tovább sportol, rendszeresen teniszezik. Ettől kezdve több időt fordít gyűjteményeinek rendezésére, fejlesztésére. Gyermekkora óta bélyeggyűjtő, de foglalkozik érem és érme gyűjtéssel, képes levelezőlapokkal, régi térképekkel és egyebek gyűjtésével. Több időt szentel a rokoni és baráti kapcsolatok ápolására, többet tud foglalkozni két fiú unokájával.
Élete utolsó éveiben cukorbetegségben szenvedett, 2001. január 12-én halt meg a debreceni Kenézy kórház intenzív osztályán szívinfarktus következtében.

Németi Gábor

Nyáry Lajos (Medgyesegyháza, 1914. április 27. - Debrecen, 1986. április 7.): orgonista, kántor-tanító, ének-zenetanár, karnagy, zeneszerző.

A hatgyermekes Nyáry Sándor medgyesegyházi órás és ékszerész mester második fia, Lajos. Anyja Resetár Erzsébet. A szülők szerető gonddal nevelték Lajost Andor bátyjával, Erzsébet, Sára, Jolán, Klára húgaival s két fogadott gyermekkel együtt, - nehéz anyagi körülmények között. A gyermekek tehetségesek voltak, különösen sportban, zenében, nyelvek tanulásában.
Lajos, Kelet-Magyarország atlétika bajnoka volt, énekelt a Kántusban, az intézmény több zenekarában játszott, zenekart szervezett, vezetett. A Ref. Tanítóképző orgona-korrepetitora is volt, pl. Gulyás Györgynek is.
Dr. Veress István tanítóképezdei igazgató a *„legmelegebben ajánlotta kántor-tanítói állás betöltésére Nyáry Lajos derék tanítványukat, aki, úgy a tanulásban , mint a kántori teendőkben kiváló előmenetelt tanúsított intézményünkben, buzgó működést fejtett ki úgy az ifjúsági gyülekezetben, mint a többi ifjúsági egyletekben,…”* (vö. DRKT. 952/1934 sz. irat).
Baja Mihály ref. lelkész, költő így nyilatkozott: *„Alulírottak igazoljuk, hogy Nyáry Lajos ref. kántor tanító úr a Kossuth u.-i ref. Templomban a kántori teendőket végzi, úgy orgonázásával, mint éneklésével egyházunk teljes elismerését érdemelte ki. Az orgonán művészi játékával csudálatba ejt bennünket, élvezetes egyházi énekvezetése kifogástalan és szép!”* (Db. 1934 aug. 3.)

A négy nyelven beszélő, frissen végzett prepa 1934-ben megpályázta a tetétleni orgonista–kántor-tanítói állást, melyet el is nyert. A falu presbitériumát megragadta a kiváló orgonajátéka, és zengő éneklése, s a jelöltet lelkesedéssel, éljenzéssel köszöntötte a falu népe.
A tetétleni munkás, boldog időszak 9 évig tartott, melyet beárnyékolt a készülő II. világháború s az egyházközség fizetésképtelensége.
Az adományokból élő fiatal tanító 1935-ben feleségül vette a debreceni Csapókerti Ref. Népiskola kántor-tanítójának lányát, Ujvárosi Blanka Vilmát. Két gyermekkel áldotta meg Isten házasságukat: Erika Blanka (1937) és Lajos (1942).
A négy tanerős tetétleni ref. népiskola segédtanítója volt Nyáry Lajos, majd – fiatalkora ellenére – rendes tanítóként 1937-től az iskola rektoraként működött.
Tetétlenen a szíves vendéglátó házaspárt sokan keresték fel rendszeresen. Rögtönzött házi hangversenyek klasszikus zenei repertoárjával gyönyörködtette a házigazda a betérő intelligencia tagjait.
A tanítói lakással szemben helyezkedett el gróf Zichy Géza, félkarú zongoraművész kastélya, 500 holdas parkkal. Zichy Géza különálló alkotó házat építtetett kedves zongoratanár barátjának, Liszt Ferencnek, ki szívesen, többször tartózkodott az Arany János által megénekelt „tetétleni hármas dombon”.
A 2232 lakosú faluban két nagy bolgárkertészet működött. A 12 bolgár kertész kivételével református magyarok lakták a falu 550 lakóházát. A lakosok közül 17 tisztviselő, 14 iparos, 5 kereskedő, 4 tanító, 1 ref. pap volt, a többi lakos fölművelésből élt. Tetétlennek 1940-ben 6 egyesülete, 3 könyvtára, 2 énekkara volt. Mindkét énekkart a rektor úr szervezte. A gyermekkar a 46 fős fiú osztály tagjaiból és az iskola jó hallású növendékeiből állt. A helyi férfi lakosokból tevődött össze a négyszólamú parasztkórus, mely Nyáry Lajos dirigálásával már 1939-ben előadta az iskola udvaron s a 80 fős gazdanépházban, a színpados teremben, Kodály-Berzsenyi *A magyarokhoz* c. új kórusművét, s a Mester elismeréssel adózott a karnagynak. A két kórus járási- és országos versenyeken aranykoszorús elismerésben részesült.
A közösség épülésére szolgáló életet 1936-tól katonai behívók sora szakította meg.

A tetétleni évek alatt irodalmi és zenei alkotói munkássága elismeréseképpen több pályázat elismert győztese volt. A Magyar Művészeti Lexikon (Bp.1938) közli a rektor úr fotóját és szócikket munkásságáról. Munkáját Varga Géza kerületi iskolai felügyelő így méltatta:

„Nyári Lajos tanítót 1935 óta évenként meglátogattam (...), úgy tárgyi tudása, mint tanítási módszere kifogástalan, s tanításának eredménye kiváló. Nyugodt, határozott fellépésével fegyelmez, és szeretetteljes bánásmódjával jól neveli a gyermekeket. Úgy hivatali, mint iskolán kívüli munkájában igen szorgalmas. Egyéni és társ.-i magatartása kifogástalan." (Db. 1940. júl. 2.)

Az iskolafenntartó és iskolaszék elnöke személyében Baróthy Béla tetétleni ref. lelkész, Bartha László ref. esperes, az alábbi működési bizonyítványt állították ki az orgonista-kántor-tanító rektorról az 1940-es évek elején:

„Nyáry Lajos kántor-tanító egyházközösségünkben 1934.szept.-től működik. A tanítása és nevelése által elért eredményekkel úgy az egyházi, mint a világi felettes hatóság teljes megelégedését kiérdemelte. Tanítási minősítése kitűnő. Mint orgonista, született tehetség, játékával a kiváló orgonisták közt foglal helyet(...). Érdemi elismerésül mint legifjabb tanítót az egyháztanács a rektor-tanítói tisztséggel bízta meg. Iskolán kívüli előadásaival, hazafias és egyházi ünnepségeken tartott beszédeivel hallgatóit lebilincselte. Zenei és irodalmi munkássága figyelemre méltó. Tíz országos zenei kitüntetése van. Komponista. A Budapesti Zeneművészeti Főiskolán darabja előadást nyert. Fenti kiváló tulajdonságainál fogva, bármely választó egyháznak a legmelegebben ajánlom."

A tanítói javadalmazás évek óta elmaradt, ezért a családos tanító pályázni kényszerült 1943-ban. A tantestületi főigazgató 1943-ban Nyáry Lajost a debreceni Csapókerti Ref. Népiskolába tanítói állásra rendes tanítói minőségben, meghatározott egyházi és állami fizetéssel kinevezte.

Az új helyen a tanítást megkezdeni nem tudta, mert 1943-ban frontszolgálatra hívták be tartalékos hadnagyként. Ezzel elkezdődött a ref. kántor-tanító és családja 12 év 124 napos kálváriája, melynek nyomait egy életen át viselte és viseli családja.

Két év frontszolgálat, tíz év és 124 nap szovjet kényszermunkatáborokban töltött idő után, 1955. aug. 16-án este érkezett haza.

Ő ismét tanítani akart, állást azonban nem kapott. A tehetsége nem szunnyadt el. Nyáry tanár úr emlékezete és ujjai megőrizték a Debreceni Ref. Kollégiumban tanultakat.

1955 őszétől 1957 januárig a Debrecen és Vidéke Földműves-szövetkezet sertésfelvásárlója lett Szepesen.

A forradalom leverése után kapott pedagógus állást a Szabadságtelepen (Nyilas telep), majd a következő tanévtől a Csapókertben, hol énekzenetanár, karnagy volt. A szülők egyedi igénye szerint különféle hangszeres zenére is oktatta, s szakbizottság előtt évente vizsgáztatta növendékeit. Folyamatosan képezte magát, tanulni is óhajtott: Budapesten kezdte meg, majd Debrecenben folytatta zenei tanulmányait munka mellett. Sok továbbképzésen vett részt.

A „Legyen a zene mindenkié!" Kodály-i elvet szem előtt tartva 100-130-fős vegyes kart szervezett az iskolában s 45 tagú zenekart. Évente több hangversenyt szervezett Nyáry tanár úr, melyet a színpados teremben, később a szülőkkel sajátkezüleg épített udvari szabadtéri színpadon mutattak be, mindannyiszor zsúfolásig megtelt nézőközönség előtt. A szülők kérésére megszervezte az iskolát befejezett tanulóknak és szülőknek, lakosoknak a Csokonai Dalkört, melyet nyugdíjazásáig 18 éven át vezetett. Mindkét kórus aranykoszorús minősítést nyert el.

1960 tavaszán Kodály Zoltán feleségével jött meglátogatni a régről ismert karnagyot a Csapókerti iskolában. Fogadására az énekkar és a Csokonai Dalkör Kodály: *Jelige* c. négyszólamú kórusművét adták elő Nyáry tanár úr dirigálásával. A nagyrabecsült professzor rögtönzött beszéddel, elismerően és meghatódottan köszönte meg és méltatta a szép teljesítményt.

Ez időtől fogva lett a Csapókerti ált. iskola zenetagozatos iskolává. Kodály azt mondta: *„ez az igazi zeneiskola!"* Az esemény emlékét fekete márványtábla őrzi az iskola folyosó falán. Kodály az énekkari naplóba ezt jegyezte be: „1960. április 25.-én fél évvel öregebben, de a hallottaktól megfiatalodva köszöni Kodály Zoltán."

„Nem sokaság, hanem lélek
Szabad nép tesz csuda dolgokat!"
(Berzsenyi-Kodály)

Kodály Zoltán és felesége társaságában

Nyáry Lajos levelezésben állt Bárdos tanár úrral. Iskolatársi és baráti szálak fűzték Csenki Imréhez, Vas Lajoshoz, kik kórusműveket írtak Nyáry Lajos kórusainak.
Mind az Éneklő Ifjúság, mind az Éneklő Magyarország kórusmozgalmi szerepléseinek egyik vezéralakja volt Debrecenben. Az Arany Bikában előadott gyermekkórusok összénekkari számait gyakorta Nyáry tanár úr vezényelte, s a közönség tapsorkánnal köszönte meg az előadást.
Énekóráinak titkát sok kolléga leste, örömteli légkörét a csengő-bongó muzsikát, énekszót mindenki csodálta, élvezte. Az órákra érvényes volt Debussy vallomása*: „A zene ott kezdődik, ahol a szó hatalma véget ér.”*
A tanulók s tanáruk élvezték az énekórákat a gyakori bel- és külföldi látogatókkal együtt.
Énekóráiról néhány naplóbejegyzést idézünk:
„… az átéléssel előadott művek énekesei figyelték karnagyukat, aki teljes odaadással, szívétlelkét kitárva, igen tehetségesen vezényelt”
„Örülök, hogy részt vehettem a IV. zenei oszt. gyönyörű szép énekóráján! Gratulálok a csodálatos szolmizáláshoz, az ügyszeretethez és további sok örömöt, erőt, egészséget és sikert kívánok a szép munkához” Csenki Imre
Valóban, Nyáry tanár úr óráit élmény volt hallgatni. Városunkba látogató sok küldöttség vett részt óráin.
Oktatási alapelve Pestalozziéval egyezett:
„… az én gyermekeim kora reggeltől késő éjszakáig, minden pillanatban láthatták homlokomról és kitalálhatták ajkaimról, hogy a szívem hozzájuk húz, hogy az ő boldogságuk az én boldogságom, az ő örömük, az én örömöm.”
Nyáry Lajos így élt, így tanított. Az énekóra örömóra volt, óriási tudásanyag elsajátításával könnyedén, úgy, hogy a tanuló észre sem vette, hogy ott az órán tanult. Varázslatos órái voltak.
1963-1967-ig havi rendszerességgel zenei és irodalmi műsoros esteket szervezett Nyáry tanár úr, melyet a tanulók adtak elő magyar klasszikusokból és fiatal költők műveiből. Az irodalmi műveket a magyarirodalom szakos tanárlánya válogatta és tanította be, orvostanhallgató fia hegedűjátéka s az ő zongorajátéka kísérete.
Tanácstaggá a lakosok 4 cikluson át választották tevékeny, segítőkész, eredményesen munkálkodó szeretett és tisztelt tanárukat. Tudták, hogy tanár úrék ajtaja mindig nyitva van, gondjukat megoszthatják, halló fülekre, segítő kezekre találnak. Kérésükre több utca kapott vizet, villanyt, útjavítást. Az iskola termeit – pénz hiánya miatt – együtt meszelte, mázolta a szülőkkel.
A Jánosi utca felőli épületet szülők segítségével bővíttette 1 teremmel, orvosi rendelővel, váróval. Az előudvart parkosította, szabadtéri színpadot épített a hátsó udvaron. 1000 fát ültetett el osztályával s lányával és annak osztályával.
A Csapó kerti Ref. Egyházközösség presbiterekéként a háborús károkat szenvedett templom javítását szervezte, segítette.
Nagy próbatételként élte meg családjával 28 éves Lajos orvos fia halálát. A tehetséges orvosdiagnoszta, zenész, festő szervezete nem tudott megküzdeni a rátörő kórral.
A hangszerek, az ének elhalt otthonában egy időre. Megtörten bár, de pályáját folytatni igyekezett ezután is. A munkába menekült. Korábbi kutatásai nyomán testet öltött és szabadalmazták 1970-ben Visuálton nevű találmányát
1974-ben nyugdíjba vonult Nyáry Lajos, s az akkori igazgatónő megszüntette a zenetagozatot.
A csapókerti lakosok szívébe beépült közel 100 éven át a fejlett iskolai énekkultúra. Vagongyári munkások, fémöntők, vasgyáriak stb. összejárnak házi négyszólamú éneklésre és közös hangszeres zenélésre.
Tanár úrék magánéletét nem a pénz mozgatta, mindvégig kis fizetésből éltek. szerették és várták a vendégeket, a látogatókat, kiket a feleség szeretettel megvendégelt, a férj élő klasszikus

zenével tartott jól. Búcsúzásul Berlioz, Liszt, Brams művei szolgáltak

Nyugdíjasként, megélhetésük biztosítására, dolgozni kényszerült még betegen is. Külföldi turista csoportokat kísért a városban s az országban, hisz négy nyelven beszélt.

Temetésén zengett-bongott az ének, s négyszólamú kórusműveket énekelt az aranykoszorús Nyugdíjas Pedagógus Énekkar, a Csokonai Dalkör újra verbuválódott alkalmi kórusa. 2002-ben, halála után 16 évvel sírjánál gyászistentiszteletet, megemlékezést tartottak Lajos napon volt énekkarosai, zenekarosai, kollégái, szülők s tanítványai gyermekei.

„Nyáry tanár bácsi" ének-zenei neveltjei közül sokan óvónők, tanítónők vagy ének-zenetanárok lettek. Tanítványai zeneértő, gazdag lelkületű emberekként élik életüket.

Mátrai Imre főmérnök emlékezése:

„A Csapókerti Általános Iskola első ének-zene tagozatos osztályában az elsős tanító nénink Ilus néni volt, ő tanított minden tárgyat, kivéve az éneket. Az első énekórán kiderült, hogy az a barátságos, hatalmas tanár bácsi – Nyáry tanár úr - fog bennünket énekre, zenére oktatni. Termete tekintélyt parancsolt, de mindig mosolygós arca határtalan bizalmat és szeretet sugárzott. Egy pillanat volt megszeretni. Az iskolában ő nemcsak egy személy, egy tanár, de egy fogalom is volt: *Dó bácsi*. Nemcsak tanárunk volt, de védelmezőnk, az iskolában pót-apánk is, akihez bármilyen problémával lehetett fordulni.

A zenetanulást Kodály módszere szerint a szolmizációval kezdtük. Igen érdekes volt, hogy a hangokhoz kézjelek is tartoznak. Nagyon élveztük és gyorsan tanultunk. Viszonylag rövid idő alatt eljutottunk arra a szintre, hogy *Dó bácsi* megadta az alaphangot, a dó-t, és onnan akár kézjelekről olvasva is tudtunk énekelni.

Alsó tagozatban négy évig „csak" az ének tanárunk volt, de ötödikben és hatodikban az osztályfőnökünk is. Csodálatos hat év volt. Megtanultuk a többszólamú éneklést. Kórusunkkal rengeteget gyakoroltunk, tanítás után is. Az eredmények sem maradtak el: számos általános iskolai seregszemlét, kórusversenyt megnyertünk.

Még középiskolás korunkban is, sőt utána is visszajártunk hozzá. Ismertük, tiszteltük, szerettük. Minden ajándék igazi értékeléséhez kell, hogy egy bizonyos idő elteljen. A mi életünkben ő egy igazi nagy ajándék volt. Az egyik osztálytársunk ösztönösen is a legtalálóbb néven nevezte, amikor azt mondta: » Jön Dó !!! «. A mi életünkben ő adta meg az alaphangot, Ő volt a stabil pont, a bázis, ahova jó volt mindig visszatérni, a példakép, akihez másokat viszonyítottunk, Ő volt életünk skálájának alaphangja: Dó."

Kitüntetései:

1. Kétszer kapta meg a Szocialista Kultúráért emlékérmet
2. Karnagyi és komponista munkájáért számtalan oklevelet kapott háború előttés után
3. „Debrecen legjobb társadalmi munkása" emlékplakett, oklevél
4. Társadalmi munkáért 1 bronz, 2 ezüst, 6 arany fokozatú kitüntetés, emlékplakettek, oklevéllel.
5. „Egészségügyi Intézmények Példamutató munkása" kitüntetést nyugdíjasként kapta
6. Pedagógus Szakszervezet kiváló munkása

Postumus elismerései:

1. A Hazáért Érdemkereszt (Bp. 1996. X. 23.)
2. Szabad Magyarországért Emléklap néhai Nyáry Lajosnak (Bp. 1999. november). Özvegye súlyos beteg volt, így egyetlen élő gyermeke, lánya vette át.

Irodalom:

Családi levéltár; Gulag lexikon – Rózsás János (Bp. 2000. 277.l.); Debreceni Ref. Egyházközösség iskolalátogatási jegyzőkönyvei TREL I. 31.; Debreceni Tankerületi kir.-i Főigazgatóság iratai H-B.m. L. VI.-VIII. (1937-1947); Köznevelés 1945-1974.; Levéltári Közlemények 1962-es számok; Csobán Endre: Debrecen szabad királyi város és Hajdú vármegye (Bp.1940.); Művészeti lexicon; Népiskolai Tanügyi Bizottság jegyzőkönyvei TREK, TREL. I. 1 sz.; Nyáry Lajos: A Csapókerti zenei általános Énekkari Naplója (1957-1974) Kézirat; Nyáry Lajos: A Csapókerti Csokonai Dalkör Naplója (1957-1974) Kézirat; Nyáry Lajos: A Debreceni Nyugdíjas Pedagógus Énekkar Naplója (1978-1985.); Papp János: Visszaemlékezések (1999.); Papp Józsefné Zöld Irén: „Mi újság a Csapiban?" 1996.

Nagy Mihályné Nyáry Erika

O

Oláh Zsigmond (Gáborján, 1914. nov. 22. – Berettyóújfalu, 1944. okt. 17.): hitoktató lelkész.

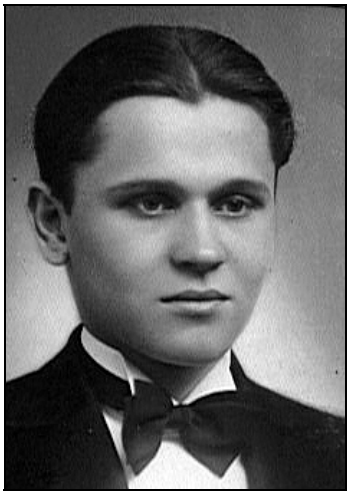

Édesapja (Oláh Zsigmond) parasztcsaládból származott, az I. világháborúban meghalt. Édesanyja, Tanka Róza özvegyként nevelte fel fiatalabb testvérével, Károllyal együtt.

Elemi iskoláit Gáborjánban végezte, majd tanulmányait a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban folytatta. Itt érettségizett kitűnő eredménnyel. A gimnáziumi évek alatt Oláh Gábor költő vette pártfogásába a tehetséges fiatalembert. Érettségi után az egyetem teológiai karára került, s az ősi Református Kollégium lakójaként végezte teológiai tanulmányait. Első lelkészképesítési vizsgáját 1940-ben tette le, jeles eredménnyel, és segédlelkészként kezdte meg szolgálatát Berettyóújfaluban. A második lelkészképesítési vizsgáját 1942-ben tette le, de tanulmányait ezt követően is lelkesen folytatta. A kolozsvári egyetemen vallástanári oklevelet szerzett 1944-ben. Ezt követően a berettyóújfalui leány és fiú polgári iskolában tanított, később a mezőgazdasági iskola vallástanári feladatát is vállalta.

1943-ban megházasodott, felesége Juhász Éva pedagógus, egy hétgyermekes lelkészcsalád második gyermeke. Két gyermekük született: Éva 1943. december 17-én, Ildikó pedig apja tragikus halála után, 1944. november 5-én.

A II. világháború kettétörte a család életét. A községbe bevonuló orosz katonák a gránátszilánktól megsérült szomszéd néninek segítségért sietőlelkészt utcai tűzharcban lelőtték. A már két apró gyermekével „menekülésből" hazatérő felesége csak 1945 tavaszán értesült a tragikus eseményekről. A mártírhalált halt református lelkész özvegye egyedül nevelte fel két lányát, akik egyike orvosként (gyermekgyógyászként), másik közgazdászként teljesíti sikerrel a rá szabott és vállalt feladatot. Az özvegy, ma 86 évesen, gyermekei és azok családja: négy unokája és hét dédunokája életéből és sikereiből merít örömet és megnyugvást.

Emlékezés

A berettyóújfalui ref. templom főbejáratának előterében, a jobb oldali fehér falon egy márvány táblán olvasható Oláh Zsigmond ref. lelkész-tanár neve, fiatal életének kezdő és befejező évszáma.

A tábla alatt kis pad. Fölötte koszorúk, virágok azoktól, akik ismerték, emlékeznek rá, mint a II. világháború első berettyóújfalui áldozatára, aki

életét adta egy embertársáért, gyülekezete tagjáért.

Hivatástudata több irányban nyitott utat működésének:

- munkatársai felé baráti kapcsolat,
- kis és nagy tanítványok oktatása, nevelése,
- gyülekezeti felnőttek összefogása.

Emlékezünk. Több évtized távlatából felfénylik kedves alakja, egyénisége. Közvetlenségének – mint minden munkájának – alapja a hivatásából fakadó szeretet volt. Így szavai nemcsak éltek, de életté is váltak hallgatóiban.

Egy-két emlék ezek közül. Milyen munkatárs volt?

Meg akarta ismerni, akikkel közösen dolgozott. Törekvéseiket, tudásukat. Hogyan lehet legjobban közös emberi céljainkért dolgozni? Előadásokat tartani, kulturális tevékenységeket szervezni, népi értékeinket tudatosítani és továbbfejleszteni, mindennapi életünkbe bevinni. Értelmet, értéket, szépet adni az első világháború utáni élni akarás erejével. Feleségével együtt kollégáiból, gyülekezeti tagokból baráti társaságot szervezett, akik azonosultak céljaival, és segítették a városért, a közösségért vállalt munkájában. Csak a lehetőségekig és az első lépésekig jutott el, mert már közelgett a II. világháború réme. Feleségét – aki második gyermeküket várta – biztonságosabb helyre menekítette, de Ő itt maradt, nem hagyta el a gyülekezetet, a nagyobbik Családot.

Tanári munkájára ma is meghatódva gondolok. A kicsik nagyon szerették, mert barátként kezelte őket. Emlékszem, október 31-e volt, a reformáció emlékünnepe, diák-istentisztelet. Vajon hogyan fog erről beszélni, hogy a kicsikhez is közel hozza ennek a napnak a jelentőségét? Ünnepi csend. Ó-kútról szól az Ige, aminek beszennyeződik az idők során a vize. Nem életet, felfrissülést ad, de betegséget, halált. – Mesélő hang. – A kicsik figyelnek, értik. Aggodalom feszül bennük. – Mit lehet, mit kell tenni? – hangzik a szószékről a kérdés. Egy izgalomtól fűtött gyermekhang felkiáltása hangzik spontán feleletül: Ki kell tisztítani! Meglepődött csend. Ez szokatlan. A komoly presbiterek figyelnek: mi lesz? Mégiscsak templomban vagyunk, ez látszik az arcukon. Pillanatnyi csend a szószéken is. Majd a szószékbe fogódzva kihajol a fiatal lelkész. Körülnéz, megtalálja a szeme a kisfiú kipirult arcát. Megértő, együtt érző, szinte a tanácsot megköszönő hangon mondja rábólintva: „Igen, ki kell tisztítani!” Arca meghatott, mint minden felnőtté. Utána folyik a magyarázat, a tanítás tovább. Mindenkin látszik, hogy érzik, a templom: Isten háza. A szavak élnek. Üzenet hangzik a Legmagasabbtól. A szószékről beszélő lelkész „csak” szolgál. Közvetít, átad.

Egy másik emlék a nagy diákokhoz kapcsolódik. Kitört a II. világháború. Végigsöpört mindenen, életeket sodort el, és borzalmakat vitt a behívóval a nagy diákok életébe. A világégés után kezdtek hazaszállingózni, ismét a padok közé. Lassan kezdtek megnyugodni, feloldódni. Látták, van még élet, út, amelyen el lehet indulni. Vannak élettel, halállal igazolt szavak. Az egymásra talált diáktársak útja egy sírhoz vezetett, ahol egy vers hangzott el, ami Aranyi Antal – a volt tanítvány – Versek c. kötetében jelent meg 1945-ben. A háború utáni könyvkiadás legelső terméke volt e könyvecske.

Lelkipásztorunk sírjánál

Mily törpe az a virág, mely sírodat takarja.
Elnémult a hangod, egyházunk harangja.
Általad Isten már nem fog hozzánk szólni,
Nem tudsz karjaiddal a veszélytől óvni.

Barátunk voltál, testvérünk, nem egyéb.
Megosztottad velünk kenyerednek felét.
Mindig igazság mellett tettél bizonyságot,
Mert szíved úgy szerette az egész világot.

Ó, miért nem jössz ki sírodból egy percig!
Árva fiaidhoz, kiknek szíve vérzik,
S mint gazdátlan nyáj, kinek halott a pásztora,
Járunk, kóborlunk, a süket világba.

Úgy-e megmaradsz Te tovább is pásztornak.
És mi engedelmes, jó és hű szolgádnak?!
Bár a mi utunk lent van a kavargó örvényben,
Istentől távol, a szakadék mélyében.

És most vérző szívünk gyújt sírodra lángot,
Ráhintjük keblünkből a szeretetvirágot,
Búcsúzunk lelkedtől, de elménk nem feled,
Szeretett pásztorunk, immár Isten veled!

Teltek az évek, évtizedek. A lelkész-tanár emlékét szeretettel, tisztelettel őrizték a volt munkatársak, tanítványok és a gyülekezet, amelyet pályája indulásakor elhivatottan szolgált.
1991-ben a közösség emléket állított a tragikus sorsú hitoktató lelkésznek. Utcanév és márványtábla őrzi azóta nevét.

A templom falán elhelyezett márványtábla előtt legutóbb 2004. okt. 17-én történt bensőséges megemlékezés. Komádi Erzsébet, a volt tanítvány Reményik Sándor: Így emlékszem c. versét mondta el a hajdan volt polgáristák nevében. A templomban pedig ünnepi istentiszteletet tartottak.

Boér Irén, Oláh Zsigmondné

Orosz Lajos (Sajószöged, 1920. márc. 28.- Debrecen, 1980. júl. 1.) tanító, tanár, agrármérnök, oktatási csoportvezető, gimnáziumi igazgató.
Sajószögeden született hívő görög katolikus, kisparaszti családban. Édesanyja Krajnyák Margit. Édesapja, Orosz Imre állattenyésztéssel és növénytermesztéssel foglalkoztak. Életük során mindig a szorgalom, a kötelességtudás vezérelte őket, melyet négy gyermekükbe is tovább örökítettek. Így nyílt lehetőség arra, hogy valamennyi gyermeküket taníttassák közép, majd felsőfokon.
A család, a szülők megbecsülése, tisztelete és példaadása Orosz Lajos egész életét végigkísérte, mind tanulmányaiban, mind munkájában, mind emberi kapcsolataiban.
Elemi iskoláit szülőhelyén, Sajószögeden végezte. Ezt követően a miskolci Királyi Katolikus Fráter György Gimnázium I-IV. osztályában tanult 1931-1935 között.
1935-ben nyert felvételt a „Tiszai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület Miskolci Tanítóképző Intézetébe, ahol 1940-ben kapott tanítói oklevelet.
Tanítóként előbb Rakacaszenden (1940. szept. 12. - 1941. szept, 2.), ezt követően Ladomérben (1941. szept, .3. - 1941. dec. 31.) tanított, majd Hajdúdorogra került, ahol 1947. jan. 23-ig dolgozott.
Ezt követte Kaba, ahol 1947. jan. 24-től 1963. márc. 1-ig előbb állami gazdasági tanítóként, majd az általános iskola tanáraként dolgozott. Ezeknek az éveknek köszönhette, hogy megismerte feleségét Nagy Irént, aki a helyi általános iskolában tanított.
1950. május 20-án kezdték meg közös életüket, melynek várva várt eseménye, Éva lányuk születése volt, aki a szülők példája nyomán a pedagógusi hivatást választotta.
1953-ban szerzett természetrajz-földrajz szakos diplomát levelező hallgatóként az Egri Pedagógiai Főiskolán.

Az 50-es évek végétől a biológia és földrajz tantárgyak szakfelügyelőjeként járta fáradhatatlanul a megyét. E munkája során is elismerés övezte, hiszen ellenőrzései során mindig a segítőkészség, a jobbító szándék vezérelte.
1963. márc.1-től a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Oktatási Osztályán tevékenykedett középiskolai csoportvezetőként. Tanácsi munkája során a megyei középiskolai felügyelői csoportot irányította. E tevékenysége során megyei szinten

kollégái nagy elismeréssel nyilatkoztak és nyilatkoznak pedagógiai következetességéről, szerény, de határozott megnyilatkozásairól.
A szakmai segítségen túl kollégái emberi, családi, mindennapi gondjainak megoldásában is segített. Hozzá nemcsak szakmai, hanem emberi problémákkal is lehetett fordulni.
1966-ban szerzett agrármérnöki oklevelet a Debreceni Agrártudományi Főiskolán.
1975-től 1980-ban bekövetkezett haláláig a Dolgozók Gimnáziumának volt az igazgatója. Igazgatóként is önzetlenül adott tisztességet, emberséget és hitet tanítványainak. Tantestülete jó szervezőről és kiváló közösségformálásáról nyilatkozott. A levelező oktatás nehézségeit átérezte saját életének tapasztalatain át. Tudta, hogy munka mellett mit jelent a tanulás. A tanári szigor mellett az empátia hatotta át munkásságát.
Orosz Lajos élete és munkássága példaértékű volt. Szerénysége, segítőkészsége minden területen megmutatkozott. Bizton számíthattak rá családjában és munkahelyén egyaránt.
Nemcsak hivatalnok volt, aki utasításokat, szakmai tanácsokat tudott adni, hanem kiállt kollégái, beosztottjai érdekeiért is, aktív közéleti szereplést vállalva a szakszervezeti mozgalomban. Ezt nemcsak a szakszervezeti kitüntetés, hanem kollégái tisztelete és megbecsülése is kifejezte.
Mind hivatali, mind társadalmi munkájáért magas elismeréseket kapott. A magyar szakszervezeti mozgalomban elért eredményes tevékenységéért a „Szakszervezeti Munkáért" kitüntető jelvény ezüst fokozatát adományozta neki a SZOT elnöksége. A Magyar Honvédelmi Szövetség „A Haza Szolgálatáért" emlékéremmel tüntette ki. Tanácsi kitüntetést kapott a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Oktatási osztályán végzett munkájáért. Megkapta a „Munkaügy Kiváló Dolgozója", és az „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetést is.
Nyugdíjas éveit, várva várt unokája születését nem érhette meg. 1980. július 1-én szívinfarktus ragadta el.

Pornói Imre

Orosz Lajosné Nagy Irén (Kaba, 1919. nov. 26. - Debrecen, 1992. márc. 18.): tanítónő, tanárnő.

Kabán született neves, jómódú, hitét tartó református gazdacsaládban. Nagyapja Kaba főbírája volt. Édesapját korán elvesztette, s így fivérével együtt özvegy édesanyja, Tőzsér Piroska taníttatta.
Elemi iskoláit Kabán végezte, majd innen Debrecenbe került, ahol a polgári iskola 4 osztályát követően a Dóczy Református Tanítónőképző Intézetben 1940-ben szerzett tanítónői oklevelet. Az otthonról hozott igaz református szellemiség itt kapott méltó megerősítést, mely végigkísérte egész életében.
Végzését követően rövid váncsodi tanítás után került vissza szülőfalujába. Első házasságát férje doni hősi halála szakította szét. 1947-ben ismerkedett meg az ekkor Kabára került Orosz Lajos tanítóval, s lett 1950-ben felesége. Házasságuk kései gyümölcseként született leányuk, Éva. Kabán 1963-ig előbb tanítónőként, majd általános iskolai tanárnőként dolgozott.
1963-tól nyugdíjaztatásáig, 1980-ig a debreceni Arany János Általános Iskolában tanított, s volt napközis nevelőként munkaközösség-vezető. Nagy pedagógiai elhivatottsággal és lelkesedéssel végezte napközi vezetői munkáját. Képes volt időről-időre megújulni, és a szülők valamint a gyerekek örömére tevékenykedni. Mint munkaközösség-vezető pontosan és lelkiismeretesen végezte munkáját. Nem csak szakmai té-

ren segítette kollégáit, hanem bármilyen emberi problémával is keresték meg, igyekezett azokat a lehető legpontosabban, leglelkiismeretesebben megoldani.
Közvetlen vezetői és a szakfelügyelet is mindig elismeréssel nyilatkoztak szakmai munkásságáról, amelyet mindvégig áthatott az optimizmus, a vidámság és a gyerekszeretet. Minden korosztállyal megtalálta a közös hangot. Ezzel együtt volt jelen a következetes szigor „érted haragszom, nem ellened".
Tanítványai elismerését és ragaszkodását még életében volt alkalma számtalan esetben megtapasztalni. Legelső tanítványai még oly sok év távlatából is emlékeztek rá. Első osztályának tanulói nagy örömmel hívták meg és látták vendégül Váncsodon 1983-ban.
Mindig a vidámság és a jó kedély jellemezte. Nem volt olyan feladat, mely elől meghátrált volna. Családja rákosista meghurcolásának idején, majd azt követően is példás tartással segítette özvegy édesanyját és fivére halálát követően annak árváját.
1980-ban vesztette el tragikus hirtelenséggel férjét, mely nagyban hozzájárult egészségi állapotának a megrendüléséhez. Életének alkonyát leánya családjának, kis unokájának és sok-sok kedves barátnőjének szerető gondoskodása aranyozta be.
Kiváló pedagógusi munkáját „Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel"-mel, és „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetéssel ismerték el.
1990-ben a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola elismerésül, hogy 50 éve szerzett oklevele alapján közmegbecsülésre méltóan teljesítette hivatását, „Aranyoklevelet" adományozott Neki.

Pornóiné Orosz Éva

Osváth István dr. (Debrecen, 1910. dec. 25. - 1993. nov. 21.): tanítóképző intézeti igazgató, egyetemi adjunktus.
Édesapja, Osváth István, gubásmester, édesanyja Holhos Eszter hajdúszoboszlói zsellérleány, háztartásbeli volt. Édesapja 1920-tól a debreceni Református Egyházi Hivatal altisztje.
Egyedüli gyermek. Iskolai tanulmányait Debrecenben végezte. A debreceni Református Főgimnáziumban érettségizett 1930-ban, majd a debreceni Tisza István Tudományegyetemen szerzett magyar-német szakos tanári oklevelet 1935-ben.
A Kollégium Tanárképző Intézetének ösztöndíjasaként volt tanulmányúton Ausztriában, szakdolgozatát Bécsben készítette. 1938-ban Münchenben és Heidelbergben volt nyelvgyakorlaton.

1944-ben Szegeden az Országos Tanítóképző Tanárvizsgáló Bizottság előtt tanítóképző intézeti tanári képesítést szerzett a magyar-német szak tanítására. 1950-ben Győrben orosz nyelv tanítására kapott képesítést. 1951-ben Esztergomban pedagógia szakos tanári tanfolyamon vett részt, majd 1954-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán tanítóképző intézeti pedagógia szakos tanári képesítést szerzett.
Katonai szolgálata után 1936-tól 1943-ig a Csurgói Református Gimnázium tanára, 1941 és –1943 között igazgatóhelyettese és a kollégium tápintézetének vezetője volt. Visszatérve Debrecenbe 1943 és '48 között a Református Kollégium Tanítóképző Intézetének tanára, majd megbízott igazgatója lett. A tanügy és az iskolák államosításának éveiben, 1948, '49-ben az Állami Tanítónőképző Intézet igazgatója, az iskola leánygimnáziummal történő összevonása után igazgatóhelyettese lett.

1951-től 1958-ig a középfokú, majd 1958-tól 1964-ig a felsőfokú Tanítóképző Intézet igazgatója volt. E 13 év alatt kiemelkedő és maradandó iskolavezetési, iskolapedagógiai tartalmi munkát végzett az óvónő- és alsó tagozatos pedagógusképzésben.

E képzési típusok beindításánál, megszervezésénél sok nehézséget kellett leküzdenie. Sem a személyi, sem a tárgyi feltételek nem voltak elégségesek a szükséges munkához. Kevés tanár, magas heti óraszám, szaktárgyi szemléletű anyagok, szertárak, könyvtár hiánya, nem elegendő gyakorló hangszer, az épület túlzsúfoltsága nehezítették a munkát. De mindez az ő lendületét nem lankasztotta. Mindemellett, mint a nappali tagozat igazgatója az államosítás idején ő szervezte a dolgozók óvónő- és tanítóképzését is Debrecen és Hajdú-Bihar megye beiskolázási területéről a gyakorlóhelyek kijelölésével együtt. Ez a képzési rendszer 1953-ig működött az ő irányításával.

Oroszlánrésze volt a felsőfokú tanítóképzés létrehozásában és tartalmi megalapozásában. Az ő irányítása alatt került új épületbe a tanítóképzés 1954-ben, ami 1958-ban gyakorló iskolai szárnnyal is kibővült. A 100 fős kollégium és könyvtár is elkészült. Így jött létre 1958-ban Debrecenben a Maróthi György Felsőfokú Tanítóképző Intézet Osváth István vezetésével, irányításával.

Az Oktatásügyi Minisztérium rendszeresen számított pedagógiai felkészültségére, szervezőkészségére és vezetői képességeire. Az országban működő Felsőfokú Tanítóképző Intézetek vezetőiből alakult Igazgatók Tanácsának elnökévé őt nevezték ki 1959. okt. 1.-jétől.

1964–ben lemond a tanítóképzői igazgatói munkaköréről. A Minisztérium 1964. aug. 1.-jével áthelyezte a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Tanszékére egyetemi adjunktusnak. Itt dolgozott 1970-ig, nyugdíjba vonulásig.

Nagy lelkesedéssel végezte munkáját az egyetemen is. A neveléstudományi tárgyak mellett tanított magyar nyelvet külföldről jött orvostanhallgatóknak – görögöknek, négereknek, hinduknak, araboknak – még nyugdíjazása utáni években is. Nemcsak a német, de az orosz nyelvismerete is segítségére szolgált.

Az akkori történelmi-társadalmi helyzet megkívánta a pályán végzett munkán kívüli önként vállalt társadalmi tevékenységet is. A közéletiséget. 1945-1948-ig egyik alelnöke a Pedagógusok Szabad Szakszervezete debreceni Csoportjának, alapító tagja a TIT debreceni szervezetének. A MSZT pedagógiai szakosztályának titkára 1953-54-ben. 1954-1958-ig a debreceni III. kerületi Tanács végrehajtó-bizottságának tagja. E szervezetekben pedagógia jellegű előadásokat is tartott.

1945 és 1949 között a Debreceni Tankerület tanítóképző intézeteinek magyar-német szakos tanulmányi felügyelője volt.

A múlt század ötvenes-hatvanas évei a szakmai át- és továbbképzések kora volt a pedagógus pályán. Ő, mint magyar-, pedagógia szaktanár, oktató számos előadással, államvizsgáztatással szolgálta ezt a képzési formát.

Többszöri elismerése, jutalmazása mellett 1953-ban megkapta a „Közoktatás Kiváló Dolgozója” kitüntetést.

Egyéniségének meghatározó jegyei a vezetői képessége, határozottsága, nyíltsága, tárgyilagos ítélőképessége, kultúrált vitakészsége. Tehetséges tanárokat alkalmazott mind a gyakorló általános iskolában, mind a tanítóképzősök számára. Azon fáradozott, hogy a gyakorlatra jól képzett tanítók kerüljenek ki az intézetből. Szerkesztett számukra jegyzetet, amelyben először érvényesítette hazánkban a gyermek személyiség-központúságának elvét a képzési tematikában („Alsó-tagozati Módszertan” „Az általános iskola 1-4. osztályaiban tanított tárgyak anyaga és oktatási módszere”. Tankönyvkiadó, Budapest. 1966.).

Nagy ambícióval tanította a magyar irodalmat. Még a Tanítóképző általános iskolájának felső tagozatában is, hogy a közvetlen iskolai gyakorlatot is tanulmányozza.

Pályaképe mutatja céltudatosságát, kitartását, következetességét. Egyetlen célt követett: a nevelésügy, ezen belül a tanítóképzés szolgálatát, fejlesztését. Elhivatott személyiség, az oktatás és nevelés ügyének elkötelezett, a képzés egész

koncepcióját áttekinteni képes szakmai vezető volt.

Diákjai, kollégái szerették, tisztelték. Irodalmi órái elvarázsolták tanítványait abba a korba, világba, szellemiségbe, amelybe okos szavak elvezették a diákgondolatokat. Pedagógiai ősztehetség volt. Szuggesztivitás, empátiás készség, szervező erő és természetes emberi méltóság mellett tudatosan vállalt pedagógiai példamutatás jellemezte. Szerette és becsülte tanítványait. Örült sikereiknek. Volt csurgói és debreceni diákjai rendszeresen hívták az osztálytalálkozóikra, amelyekre még halála évében is eljárt. „Az évenkénti találkozókon, ismétlődő, rendhagyó osztályfőnöki órákon kölcsönösen feltöltődtünk az ifjúság emlékeivel és energiáival. 48 fős osztályának jó fele tagja lett a kollégiumi (Csenki) kórusnak. Egyetértését úgy fejezte ki, hogy maga is járni kezdett a próbákra, végezte az adminisztrációt, majd végül ő lett a kórus igazgatója. „Életünk végéig összetart bennünket ez az erő." írta nekrológjában egyik volt tanítványa, később tanártársa, dr. Gajdics Sándor.

Családjában is az összetartó szeretet és tisztelet uralkodott. Felesége, Kaszás Janka debreceni születésű. Matematika–ábrázoló geometria szakos vezetőtanár volt a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Gimnáziumában. 1968-tól nyugdíjas. Három gyermekük van. István (1940) villamosmérnök, Janka (1941) testnevelő tanár, pedagógia szakos előadó, a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola nyugalmazott docense, Árpád (1943) vegyészmérnök. Gyermekeik fejlődését, tanulásukat is rendszeresen szemmel tartotta. Nem helyettük „segített", hanem megtanította őket, hogyan kell tanulni, következetesnek lenni. Az elmaradhatatlan családi nyaralások alkalmával a hazai tájak, történelmünk, a természet ismerete, szeretete is cél volt a pihenés mellett.

Unokái is példaképnek tekintették. Kapcsolatukat a kölcsönös szeretet, a megértés, a szoros családi összetartozás jellemezte.

Az eddig megszületett öt dédunokája közül sajnos már csak a két legidősebbet tarthatta karjaiban.

Egyetemi munkatársai is tisztelték és nagyra becsülték. Komolyságát, humorát, szellemes megjegyzéseit, dalszerető hangulatosságát egyaránt. 75. születésnapjára írt levelükben így köszöntik: „A Neveléstudományi Tanszéken eltöltött éveidet köszönjük, emberségedet és pedagógus hivatástudatodat magunkra nézve kötelezőnek érezzük. Fogadd el az emlékezés és a jó kívánság szívből jövő szavait – sok-sok tisztelettel, volt munkatársaid." – a KLTE Neveléstudományi Tanszék oktatói.

Jurcsák Lászlóné

Ö

Ökrös István (Berettyóujfalu, 1914. március 31. – Püspökladány, 1988. október 2.): kántortanító, általános iskola igazgató.

Édesapja Ökrös János, édesanyja Aszalós Zsuzsanna Berettyóujfaluban egyszerű parasztemberek voltak, akik református hitet vallottak, s az apa a presbitérium tanácsának is tagja volt. Házasságukból hét gyermek született, István volt a hetedik, a legkisebb.
A szülők, bár nehéz körülmények között éltek, a gyermekek tanítására nagy gondot fordítottak.
Elemi iskolai tanulmányait Berettyóujfaluban végezte, majd ugyanitt a polgári iskolát, amit kitűnő eredménnyel végzett el és az iskola vezetésének javaslatára a debreceni Református Kollégium Tanítóképzőjébe került ösztöndíjas diákként. A Kollégiumban, mint a legjobb orgonista, ő volt az oratóriumi kántor is.
A hét gyermek olyan neveltetésben részesült, ami az összetartozás érzését, egymás segítésének szükségességét testesítette meg életükben. Mintha a szülők érezték volna, hogy erre szükség lesz. Ugyanis István 16 éves korára mindkét szülejét elveszítette. A testvérek áldozatkészsége segítette elő, hogy István és testvérbátyja, Sándor a tanítóképzőt elvégezhessék. Ebben Julianna testvérük segített sokat. Sajnos, Sándor korán elhunyt. István a tanítói oklevelét 1934-ben szerezte meg.
Lőrinczy József egykori osztálytárs, az osztály krónikása 1979-ben, a 45 éves osztálytalálkozón így örökítette meg évfolyamuknak a Kollégiumtól, az Alma Mátertől való elválást.

„Volt egyszer, volt egyszer egy jó Édesanya
Volt néki, volt néki harmincöt szép fia.
Én édes fiaim, harmincöt neveltem,
Kiket öt éven át oktattam, neveltem
Kiket öt éven át útra készítettem.
Ím lejárt az idő, az öt évnek vége
El kell már indulni, búcsúzni kell végre,
Itthagyni a fészket, fészekből kiszállni
Saját lábra állni, helyetek megállni,
Népünket, hazánkat hívsággal szolgálni.
Induljatok immár, a tarisznyát vállra,
Mit beléje tettem hamun-sült pogácsa.
Hamun sült pogácsa, igénytelen étek,
De bízzatok benne, mert rajta megéltek!
A szépnek, a jónak megtestesítője,
Meg az igazságnak … De mostmár előre!
Lépjetek az útra, ne féljetek tőle,
Tövisses, rögös lesz bizony, de előre.
Előre fiaim, soha-soha hátra,
Ne hozzatok szégyent az édesanyára!
Ne feledjétek el soha az ORANDÓ-t
Ez anyai jelszót – és a LABORANDÓ-t!”

A krónikásnak szívből jövő sorai példaként szolgálhatnak a ma nemzedékének is.
Mert akkor, 1934-ben rögös és nehéz volt a pályán elhelyezkedni, mint ahogyan Pista bácsi ebben a krónikában önvallomásában írja. A képesítő vizsga után haza sem ment a Kollégiumból, Búj községbe utazott kántorpróbára, de nem nyert felvételt. Következő útja Mezőgyánba vezetett – szintén kántorpróbába – ahol ismét nem alkalmazták, de szeptember 1-jén néhány hétre ingyen tanítást vállalt. Ezt követően a berettyóujfalui Tanfelügyelőségen vállalt ingyen munkát, remélve, hogy itt első kézből tudhatja meg, hol van lehetőség elhelyezkedésre. Innen Biharkeresztesre ment tanítani, ahol egy évig dolgozott, most már fizetésért. 1935 novemberében Kisújszállásra került helyettes kántortanítónak, ahol 1936 májusáig dolgozott. 1936 májusában Komádiba hívták tanítani. Itt dolgozott 1951-ig, 16 évig.
1943. március 13-án házasságot kötött Gyenge Ilonával, akivel 45 évig éltek egymást segítő, szeretetteljes házasságban. Házasságukból két gyermekük született. Sajnálatos, hogy első gyermekük, kisfiuk 3 hónapos korában agyhártya-gyulladásban meghalt. Éva lányuk 1958-ban született, és talán a szülők példája vezette őt is a pedagógus pályára. 1980-ban ment férjhez dr. Püski László belgyógyászhoz, s házasságukból két gyermekük született: 1983-ban Anett, 1986-ban pedig László. A nagypapa életét bearanyozta az unokák érkezése és néhány évig szebbé, boldogabbá tették életét.
1937-től szinte minden évben katonai szolgálatot teljesített. Hadiszolgálatra 1944 februárjában hívták be, Nyugat-Ukrajnában és Lengyelországban teljesített szolgálatot zászlósi rangban. Majd a németek Ausztria felé vezényelték. A viszontagságos időszakot az tette elviselhetővé, hogy szeretett felesége is vele volt, ugyanis a németek a tiszti családtagokat is kényszerítették nyugatra vonulásra. 1945-ben angol fogságba estek, majd hazakerültek és 1947-től Komádiban igazgatói teendőket látott el.
1951-ben kerültek Sáp községbe, ahol egy évig beosztott nevelő, 1953-tól pedig a nyugállományba vonulásáig – 1974 decemberéig – 22 évig az igazgatói teendőket látta el.
A szülővárosához – Berettyóujfaluhoz – közel lévő kis településen a hányatott sorsú tanító úr otthonra talált, megtalálta a nyugodt, kiegyensúlyozott munka feltételeit feleségével együtt. Minden erejével és tudásával az Alma Matertől kapott útmutatás alapján kezdett munkához. Érezte és tudta, hogy nemcsak tanítónak kell lennie, hanem a települést is szolgálnia kell, azt a települést, amelyik befogadta, és rövid időn belül – éppen munkássága alapján – becsülte, tisztelte úgy, mint tanítványai is.
Az egykori tanítvány, Aranyi Gyuláné Nagy Erzsébet hálás szívvel, szeretettel és nagy tisztelettel emlékezik volt igazgatójára, tanítójára. Így él emlékezetében: „Nagy izgalommal vártuk az első órát, amikor megtudtuk, hogy igazgató bácsi fogja tanítani a magyar irodalom és nyelvtan tantárgyat. Azóta sokszor eszembe jut magával ragadó előadásmódja, s neki köszönhetem a versek szeretetét, hiszen Petőfi, Ady, Arany János, József Attila verseit olyan átéléssel, szuggesztíven tudta tolmácsolni. De öltözködésben is mindig példamutató volt, visszagondolva úgy érzem, hogy ezzel is tanítványait tisztelte meg. Kedves személyiségéről bennem élő emlékek mintha nem is olyan régen lettek volna, úgy idéződnek fel, hogy szívemben szeretet és hála van Igazgató bácsi iránt és köszönöm a magyar órákat, amelyek alapot adtak az irodalom, a versek szeretetére. Köszönöm a szó legnemesebb értelmében.”
De nemcsak a tanítási órákon jeleskedett. Mindenütt, de különösen Sápon, népművelési munkát is végzett: színjátszó csoportot, énekkart vezetett, ismeretterjesztő előadásokat tartott és szervezett, a Művelődési Ház igazgatója volt. Átlagon felüli munkásságát több kitüntetéssel ismerték el: Miniszteri Dicséret, Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Szocialista Kultúráért, Kiváló Népművelő. A korabeli Hajdú-Bihari Naplóban róla megjelent cikkben ez olvasható: „A megyében a Kiváló Népművelő címet ketten viselik, az akkori Déri Múzeum igazgatója és Ő. Ha az elvégzett munka értékét években fejeznénk ki, matuzsálemi korral jellemezhetnénk.
Ökrös István az a népművelési munkás, akinek van tehetsége és szorgalma egy községben a művelődés minden ágát, faját kibontakoztatni.” Az ismeretterjesztést éppúgy fontosnak tartotta, mint az öntevékeny művészeti munkát.
Az Ökrös család népművelő család volt, hiszen felesége, Icuka néni megyeszerte ismert bábozó volt. S talán a mindkettőjükben meglévő népművelési hajlam is közrejátszott abban, hogy

egymásra találtak. Felesége is Sápon kezdett tanítani, majd Szegeden elvégezte a rajz-földrajz szakot, s a tanításon túl a bábozás mellett festett, szobrokat alkotott és tagja volt a Debreceni Medgyessy Ferenc Stúdiónak. Egyik, a legkedvesebb alkotása lányuk debreceni lakásában az ő szobáját díszítő, férjét ábrázoló festménye, melyet simogató tekintettel mutatott meg.

Sápon, de egész életükben maradandót alkottak mindketten. Munkásságukra gondolva nagy tisztelettel azt fogalmazhatjuk meg, hogy nagyon nehéz lenne határt szabni, hol végződik a családi élet, a magánélet, s hol kezdődik a népművelés.

Bézi Zsuzsanna jelenlegi sápi igazgató így emlékszik Ökrös Pista bácsira: „Hét évig ő volt az igazgatóm, mint általános iskolai tanulónak, majd hat évig, mint kolléga dolgoztunk együtt, s mint kezdő nevelő sok segítséget kaptam Tőle, bátran fordulhattam hozzá bármilyen problémával.

Mindig szervezett, hol előadásokat, hol filmvetítést, énekkart vezetett és irányította az általános iskolát. Sokrétű közművelődési munkája révén Ő volt a község „Pista bácsija", akihez bármikor bizalommal lehetett fordulni. Nagyon szerette a zenét, szívesen zongorázott, orgonált a templomban, de kedvenc hangszere a hegedű volt. Nem volt olyan ének óra (mert éneket is tanított), hogy a hegedű ne szólalt volna meg. Kislétszámú tantestületünkben családias légkör uralkodott. Együtt örült, vagy bánkódott velünk, egész életét a tenniakarás a mélységes gyermek- és emberszeretet jellemezte. A szó legigazibb értelmében „lámpás" volt a községünkben."

1974-ben nyugdíjba vonulásáról a korabeli újságcikkben egykori tanítványa, Péter Imre így ír: „Bensőséges ünnepség keretében Benke Gábor tanácselnök méltatta Ökrös István oktatás- és nevelésügy terén végzett 40 éves munkáját, melyből 22 évet Sápon töltött. Kiemelte, hogy Ökrös István nemcsak tanító, igazgató volt, hanem népművelő is, aki nemcsak az iskola, hanem az egész község gondjaival törődött." Itt került sor az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetés átadására is.

Lőrinczy József osztálytárs, krónikás az Alma Mater nevében így foglalta össze életútját, munkásságát**:**

„Kedves Fiam, Ökrös, bizony sokan vannak,
akik a munkában Tőled elmaradnak!
(...)
A Te munkásságod hűen példázhatja:
Pontos, szép munkának van csak foganatja.
Így dolgoztál Fiam, és feltűnés nélkül,
Köszönöm, hogy nékem ezt hagyod emlékül!"

A hálás egykori iskola, Sáp községe 2003-ban – bensőséges ünnepség keretében – az ének-zene tantermet egykori igazgatójáról Ökrös Istvánról nevezte el. A tanterem falát fényképe díszíti, alatta eme felírással márványtáblába vésve:

Ökrös Istvánné, Lengyel Mihály

P

Palkonyay Imre (Tiszapalkonya, 1894. július 23. – Püspökladány, 1965. december 14.): tanító.

Eredeti neve Petrovics Imre volt, melyet belügyminiszteri engedéllyel 1939-ben Palkonyayra változtatott. Nagyapja, Petrovics József kovácsmester a 19. század első felében költözött Balmazújvárosra. Az 1848/49-es szabadságharc idején a helyi nemzetőröknek és a tavaszi hadjáratra Újvároson készülő honvédalakulatoknak szuronyokat készített Dely Mátyás legendás hírű hortobágyi állatorvos uradalmi kovács apjával. Fiát, Petrovics Imrét taníttatta, aki tanítói oklevelének megszerzése után Tiszapalkonyán lett kántortanító. Palkonyay Imre édesanyja Buda Mária, Buda Lajos kántortanító leánya volt.

Elemi iskolába Tiszapalkonyán járt. Tíz éves volt, amikor édesapja, Petrovics Imre meghalt. A félárva fiút édesanyja nevelte fel. Anyai nagyapja támogatásával beíratták a miskolci Királyi Katolikus Gimnáziumba. Itt 1904-1908. között tanult. A tanítói pálya iránti elhivatottságot érzett, ezért Egerben, az Érseki Líceumban folytatta tanulmányait. 1913-ban itt szerezte tanítói és kántori oklevelét. A balmazújvárosi római katolikus egyházközség 1913-ban a Similla Alapítványból létrehozta a 3. számú iskolát, és kinevezte Incze Antónia és Markovits József mellé harmadik tanítónak az ifjú Petrovics Imrét.

A fiatal tanítót a világháború kitörésekor behívták katonai szolgálatra. Szegeden, a tiszti iskolában képezték ki. 1915-ben Désre vezényelték. Innen vitték az orosz frontra. Súlyosan megsebesült. Gyógyulása után újra az orosz fronton harcolt. 1917-ben az albániai harctéren küzdött az ellenséggel. 1918. március 19-én az Adriai-tengeren hajójukat megtorpedózták. A süllyedő hajóról menekülő bajtársai zöme a tengerbe fulladt. Ő a csodával határos módon életben maradt. Ezután Kolozsvárra helyezték, főhadnaggyá léptették elő. A kincses városban levő tiszti iskolában tanított. Az elvesztett háború végén leszerelték, és Erdélyből hazatért Balmazújvárosra. Újra tanított. Tehetségét, pályahűségét, a lelkiismeretes tanítás iránti elkötelezettségét megismerték a felettes egyházi vezetők, és 1923-ban kinevezték a három tanerős iskola igazgatótanítójának.

Az ötödik és hatodik osztályos gyerekeket tanította a részben osztott iskolában. Az iskola államosításáig együtt dolgozott két kiváló tanítóval: Grozdits Antallal és Titz Irmával. Harmincöt évig tanított Balmazújvároson. Ugyanezen harmincöt év alatt volt a katolikus egyház

kántora. Mestere volt a tanításnak. 1927-től tanított az iparostanonc iskolában is. 1937-ben őt bízták meg ennek az iskolának a vezetésével. Tudta, hogy a szakmunkásképzéshez magasabb szintű szakismeret szükséges, ezért 1931-ben Debrecenben ipari iskolai általános rajztanfolyamot végzett. A vallás- és közoktatási miniszter rajztanítónak minősítette.

Palkonyay Imrének meghatározó szerepe volt Balmazújváros közéletében. Hivatásához híven népművelői munkát folytatott a Római Katolikus Otthonban, a Polgári Olvasókörben, a németfalusi Kossuth Körben. Gyermek és felnőtt énekkart vezetett. Várakozáson felüli sikereket ért el ő is kórusaival, mint kollégája, Pinczés Imre, a német református egyház kántortanítója. Kiváló szónoki képességgel megáldott ember volt. Az ékesszólás kiválóságának is tartották. Többször őt kérték meg március 15-én, nemzeti ünnepünkön az ünnepi beszéd megtartására. Emelkedett, ünnepélyes hangulatot tudott teremteni. Június 4-én, a gyászos emlékű trianoni békekötés évfordulóján rendezett megemlékezéseken is nagy hatással volt beszéde a hallgatóságára. Mindig a szívhez és lélekhez szólt, így az emberek legmélyebb érzéseit indította meg. Nagy megtiszteltetés volt számára, amikor a községben működő Stefánia Szövetség elnökévé választották.

Palkonyay Imre a második világháború kitörése után sem kerülte el a katonai szolgálatot. 1940-ben behívót kapott, de hamarosan leszerelték. 1944 augusztus végén a debreceni pályaudvari parancsnoksághoz hívták be, majd a háború forgatagában Zalaszentiványra került. Onnan 1945 márciusában Ausztriába vitték. Ott került angol fogságba. 1945 szeptember végén az első nyugati hadifogoly szállítmánnyal hazakerült szeretett családjához, Balmazújvárosra. Lelkesen folytatta a tanítást és a tanulást, valamint a kántori teendőket. Megszervezte az ipari tanoncok számára az oktatást.

Balmazújvároson 1948-ban az iskolák államosításának végrehajtása után két iskolaigazgatóságot hoztak létre: az állami általános fiúiskolát és az állami általános leányiskolát. Az utóbbi a megszűnt polgári iskola épületében működött. Ide helyezték Palkonyay Imrét. Az iskolába eljutott az Embernevelés 1949. évi januári száma, mely Ortutay Gyula *Az új iskola kibontakoztatásának alapelvei* című írását tartalmazta. A nevelőknek kötelezővé tették az elolvasását. A pedagógusoknak az államosítást követő átmeneti időszakban négy alapelv szerint kellett különleges gonddal a feladatokat végezni.

„Ami az értelmiség jövőjét illeti, nekünk csak olyan értelmiségre van szükségünk, aki a dolgozókért küzd, aki a parasztságért és munkásságért él, függetlenül attól, hogy melyik társadalmi osztályból származott." – tartalmazta a negyedik alapelv.

Palkonyay Imre, a tiszapalkonyai tanító fia, a balmazújvárosi kovács unokája balmazújvárosi tanítósága idején néptanítóhoz méltóan tanította, nevelte a parasztgyerekeket, és tervszerű iskolán kívüli tevékenységet folytatott az újvárosi emberek műveltségi szintjének emelésére. A község dogmatikus vezetői mégis nemkívánatos személynek tekintették az újvárosi emberek előtt köztiszteletben álló, népszerű tanítót. Kezdeményezték a községből való eltávolítását. Ennek a talpig magyar és becsületes embernek a lelkében érződött a balsejtelem. 1949-ben Földesre helyezték.

A szinte színtiszta kálvinista községben egyedül, szigorú rend szerint élte életét. Pálya iránti elhivatottsága tovább élt benne, a rá jellemző teljes erkölcsi felelősségérzettel végezte itt is oktató-nevelő munkáját. Hite erős és megingathatatlan maradt. Az ősei szülőföldjéhez és második szolgálati helyéhez is hűségesen ragaszkodó néptanító 45 évi szolgálat után 1958-ban ment nyugdíjba.

A Palkonyai család életében a szeretet összetartó ereje hatalmas, különleges érték volt. Feleségével, Zoller Irénnel isteni adománynak tekintették két gyermekük születését. Gyulát és Lászlót féltő gonddal nevelték. Gyula közgazdász, László orvos lett.

Palkonyay Imre nyugalomba vonulása után Püspökladányba, szülész-nőgyógyász főorvos fiához, dr. Palkonyay Lászlóhoz költözött. Élete utolsó éveiben súlyos beteg volt. 1965-ben halt meg. Hamvait szerettei a balmazújvárosi darui római katolikus temetőben, az 1947-ben elhunyt hitvese mellé helyezték örök nyugalomba.

Forrás:

dr. Palkonyay Lászlónál őrzött családi iratok.

Idős Varga Antal: Balmazújváros iskoláinak története

(Kézirat a balmazújvárosi Semsey Andor Múzeumban.)

dr. Varga Antal: Balmazújvárosi neves emberek (Kézirat a balmazújvárosi Semsey Andor Múzeumban.)
Király István: Iskolák és oktatásügy Balmazújvároson 1473-2000.

Király István

Papp Géza dr. (Debrecen,1909. május 5. - Debrecen, 1988. október 31.): református lelkész, jogász, általános iskolai igazgatóhelyettes...

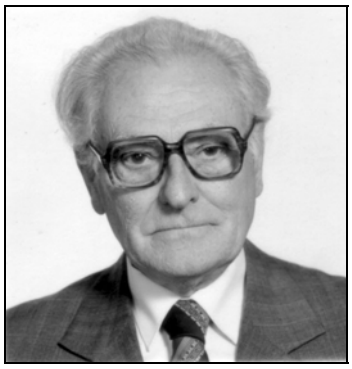

Apja, Papp József kőműves mester, Debrecen városának tisztelt palléra, aki a Tisza István Tudományegyetem, Klinikák, több nagy debreceni lakóépület építésének művezetését végezte. Édesanyja, Nagy Zsuzsanna 4 gyermeket nevelt nagy szeretettel és gondoskodással. Középiskoláját a Fazekas Mihály Reálgimnáziumban végezte, ahol neves tanárok tanították; mint Oláh Gábor költő irodalmat, Jesch Mátyás matematikát. Érettségi után a Budapest-i Iparművészeti Főiskolán szeretett volna tovább tanulni kézügyessége miatt. Ezt azonban megakadályozta az apa halála, a család anyagilag nem tudta vállalni fővárosi taníttatását.
Jelentkezett a Debreceni-i Református Teológiára, ahol 1934-ben református lelkészi oklevelet kapott.
1934- 43. években tanyasi segédlelkészként és hitoktatóként működött Ebesen, Hosszúpályiban, Mézeshegyen, Paczon. Igen nehéz körülmények között végezte az istentiszteleteket, konfirmációt, vallástanítást és a tanyasi hívek lelki gondozását. Munkáját teljes hűséggel és odaadással végezte kiérdemelve a szülők, gyermekek becsületét és szeretetét. Ebben az időben érte az a megtiszteltetés, hogy 1938-ban Csikesz Sándor professzor megbízásából résztvett a Református Világtalálkozó szervezésében Budapesten, a Kálvin téri templomban, ahol személyesen megismerte a nagynevű Ravasz László református püspököt.
Ezen korszakában iratkozott be a Debrecen- i Jog - és Államtudományi Karra, ahol 1942- ben jogászi oklevelet szerzett és doktorrá avatták.
Ez a diploma második tevékenységi körét nyitotta meg, jelesül a jogászként való működését tanfelügyelői hivatalokban. 1943- 1949. években először tanügyi fogalmazóként, majd segédtitkárként és titkárként dolgozott Kaposváron, Nyíregyházán és Debrecenben. Itt ismerkedett meg az oktatásügy és iskolaügy számos kérdésével. Munkáját 1944. októberében megszakította a háború. 1945 márciusáig Budapesten van és személyesen éli át a főváros ostromát. Nővére segítségére utazik fel Pestre, aki férjével, Vitéz Rohonczy Istvánnal bérelte és vezette Budán, a Széchenyi hegyen, a híres Golf-Szállodát. E drámai időkben, mikor az oroszok bejövetelekor a szálloda elvesztését, egy élet munkájának megsemmisülését kellett átélni, segítette nővérét és családját a menekítésben.
1945-ben visszatért Debrecenbe, ahol megismerkedett feleségével, Füzesi Vilma tanítónővel: Házasságából született Ágnes lányuk. Folytatja munkáját a Tanfelügyelőségen Debrecenben, de közben ismét tanul.
A Debrecen-i Református Tanítóképző Intézetben tanítói oklevelet szerez. Harmadik diplomája munkavégzésének harmadik korszakát vezeti be, a pedagógusét.
Aktiv tanárként helyezkedik el a MÁV Műhelytelepi Iskolában, ahol igazgatóhelyettes lesz 1956-ig. Majd 1956. szeptember 1-től az újonnan nyíló Zákány utcai Hunyadi János Általános Iskola igazgatóhelyettese és tanára lesz 1971-ig, nyugdíjba vonulásáig.
Az iskolai élet aktiv szervezését és vezetését nagy odaadással és szakértelemmel végezte. Nagy segítségére szolgált ebben a munkában jogászi végzettsége, amely lehetővé tette a paragrafusok és rendeletek közötti eligazodást. Harmónikus, jó kapcsolata volt tanártársaival, a gyerekekkel és szülőkkel, akik tisztelték és szerették.
Egyik kolleganője igy emlékezik róla:

„Nagy megtiszteltetés számomra, hogy néhány gondolattal emlékezhetem Dr. Papp Gézára, a Hunyadi János Általános Iskola igazgatóhelyettesére.

Mikor reá emlékezem, nemcsak egy kiváló személyiség idéződik fel bennem, hanem pedagógiai pályám kezdő évei is. 1957- ben kerültem ebbe az iskolába, ahol 17 évet tanitottam. 1957- ben igen nehéz időket élt át az ország és a város. Komorság, idegesség, bizonytalanság uralkodott mindenütt.

Mi azonban a munkahelyünkön, az iskolában alig éreztük ezt. Itt békesség uralkodott. Családias hangulat, egymásra és az ifjúságra figyelő légkör volt a jellemző. Mindebben kiemelkedő szerepe volt Dr. Papp Gézának, aki a nehéz idők ellenére, szegényes iskolai körülményenyek között kiváló iskolateremtő volt, és az iskola igazgatójával, Kuti Józseffel együtt harmónikus munkalégkörben dolgozott.

Az oktató-nevelő munka olyan viszonyokat hozott létre, hogy a gyerekek szívesen jártak ebbe az iskolába, és a szülők is bizalommal íratták be gyermekeiket.

Híres volt a gyerekekkel való jó kapcsolatáról, akiket szinte név szerint ismert. Ismerte családi körülményeiket is. Különös gondot fordított a hátrányos helyzetű gyerekekre. A szülők megkülönböztetett tisztelettel és szeretettel beszéltek vele és róla. Az un. társadalmi munkára már csak miatta is készségesen jelentkeztek a gyerekek, és végeztek munkálatokat a meginduló iskolában.

Pedagógiai munkájára jellemző volt a gondosság, lelkiismeretesség, az új módszerek iránti érdeklődés. Mai értelemben is korszerű kíváncsiságra, önálló ismeretszerzésre is sarkalló óravezetést igyekezett megvalósítani. Egy ilyen szellemben megtartott bemutató órája történelemből ma is emlékezetes mindannyiunk számára.

Mint kolléga figyelmes, előzékeny, segítőkész, kedves volt, ugyanakkor komoly, minőségi munkát várt el tőlünk. Egyik nagy vezetői erénye volt, hogy az óráinkon tapasztalt hibákra úgy hívta fel a figyelmünket, hogy az senkit nem sértett, csak a jó szándékot érezhettük. Ha jó módszereket, eredményeket látott, örült, s nem furakodott a dicsérettel.

Kiváló emberi tulajdonsága volt a derű. Sokszor megnevettetett bennünket érdekes történeteivel.

Művelt, társaságbeli, jó értelemben vett „úriember" volt.

Mint ember és mint kolléga példakép volt és lehet mind a mai napig. Magam és a debreceni pedagógus társadalom nevében tisztelettel és szeretettel emlékezem rá." (2004 november Czabán Nándorné Hanti Piroska.)

Iskolai munkájával kapcsolatosan a Pedagógus Szakszervezet bérfelelőse, volt, ahol jogi diplomájának köszönhetően igen hatékonyan képviselte és intézte a pedagógusok ügyeit. 1971-ben nyugdíjba vonulásakor továbbra is hasznosította sokirányú tudását. A szakszervezet jogsegély szolgálatában tevékenykedett haláláig, és intézte főként a nyugdíjas pedagógusok ügyeit, fáradhatatlanul. Nyugdíjasként ezenkívül mint irattáros illetve levéltáros dolgozott az Agrártudományi Egyetemen, a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóságon, a Tanítóképző Főiskolán, a Kölcsey Művelődési Központban, egészen a haláláig.

E sokirányú tudás, ismeret, tevékenység városszerte kivívta megbecsülését és tiszteletét. Ismert volt őszinte segítőkészségéről és önzetlenségéről.

Családi környezete, otthona igazi „szellemi műhely" volt. Sok jó barát, ismerős, tanártárs, rokon előtt nyitva állott otthonának ajtaja, ahol értékes baráti beszélgetések hangzottak el irodalomról, költészetről, zenéről, művészetről, társadalmi életről.

Ö maga állandó olvasással képezte magát, bővítette tudását, különösen szerette a költészetet. A tudás iránti igényt adta tovább lányának is, akit nagy gonddal és felelősséggel nevelt harmonikus családi életében.

A három diploma - lelkész, jogász, tanár- a három különböző munkakört színesítette, segítette, kiegészítette. Gyakran hangoztatta munkájával kapcsolatosan a biblia-i gondolatot: „Nem követ tör, hanem katedrálist épít".

Kiemelkedett pedagógiai érzéke és az emberek iránti szeretete, mély humanizmusa. Életútjával kapcsolatosan Szent Ágoston gondolata jut eszünkbe: „Értéktelen minden tudás, mely nem változik nagyobb szeretetté". Ő ezt a nemes gondolatot maradéktalanul megvalósította értékes életútján.

Papp Ágnes

Páll István (Nagyléta, 1929 – Nyíregyháza 2001): tanító, ált. isk. tanár.

Újlétához tartozó tanyán született. Szülei egyszerű földműves emberek voltak, akik becsülték a tudást, ezért gyermekeik taníttatását fontosnak tartották. Így lett fiukból első generációs értelmiségi. Először Derecskére küldték tanulni, a polgári iskolát ott végezte el. Azt követően a debreceni Református Tanítóképzőben folytatta tanulmányait, 1947-ben szerzett tanítói oklevelet.

Lelkes fiatal tanítóként előbb Nagyzomlinban, majd Furtán, Perespusztán a tanyasi gyermekeket tanította a betűvetés mellett az életben fontos tudnivalókra is.

1950-ben nősült meg. 1955-ben az Újlétához tartozó Tóbi-tanyára került és összevont osztályban tanította-nevelte a legkisebbeket. A Tóbi-tanyán feleségével együtt népművelői feladatot is elláttak. Színjátszó kört vezettek, vetélkedőket, bálokat szerveztek. Sok újlétai házaspár ezeknek az alkalmaknak köszönheti megismerkedését.

A tanyasi évek után – 1959-től nyugdíjazásig, 1989-ig – Újlétán dolgozott az iskolában. A hatvanas évek elején a termelőszövetkezet szervezésekor fel kellett adnia hivatását, és a falu érdekében pár hónapig a megalakult termelőszövetkezet elnökeként dolgozott. Aztán visszatérhetett eredeti hivatásához. Később elvégezte Egerben a mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok szakot, így felső tagozatban taníthatott technikát, földrajzot és biológiát. Korát megelőzte környezetvédő szemléletével. Szerette és védte a természetet, a környezetet, ezt plántálta tanítványaiba is. Hortobágyon környezetvédelmi tábort vezetett minden évben. Iskolájában környezetvédelmi szakkört működtetett.

Gyermekszeretetéből adódóan a közösségi nevelés is erőssége volt. A gyermekmozgalom, az úttörőszervezet lelkes felnőtt vezetője volt. Minden nyáron táborvezetőként dolgozott, a Hajdú-Bihar megyei gyermekek nyári táborozásait vezette. Ezek az élmények nem múltak el nyomtalanul, és az akkori gyermekek, de ma már felnőttek, a nevét meglátva szeretettel emlékeznek „Pista bácsira”.

Egész pedagógusi életét, pályáját kitöltötte a gyermekek szeretete, tisztelete. Kiváló osztályfőnök volt, sok-sok gyermek sorsát egyengette iskolán kívül is.

Munkájáért több kitüntetésben is részesült megyei és országos szinten egyaránt. Pedagógusi hivatását lánya folytatja, fia néprajzkutatóként dolgozik.

Mi, akik tanítványai lehettünk, szeretettel gondolunk volt osztályfőnökünkre, aki önállóságra nevelt, sokszor azt is megengedve, hogy mi vezessük az osztályt. Hagyta, hogy megvalósítsuk magunkat, meghallgatta véleményünket.

Ballagásunk után is éveken keresztül megtartottuk az osztálytalálkozókat, ahová mindig meghívtuk, és el is jött.

A 25 éves találkozót már nem érhette meg.

Másfél évi betegség után 2001. június 24-én hunyt el, szülőfalujában nyugszik.

Források:

Iskolai dokumentumok, családi visszaemlékezések.

Sütő Sándorné

Albisi Pánczél Géza (Medgyes [Erdély], 1918. február 14. – Hajdúszoboszló, 2001. október 20.): tanító.

Értelmiségi család ötödik gyermeke. Kisiskoláit Fehéregyházán és Segesváron, a főgimnáziumot Székelyudvarhelyen végezte. A szülőföld, és a székelység szeretete ez években ívódott a fiatalember lelkébe, mely a kolozsvári egyetemi évek eltelte után egész életét meghatározó érzéssé vált.

A néptanítói oklevél megszerzése után katona éveit töltötte egy bukaresti gépesített lövész alakulatnál, ahol mint gépkocsivezető, sok bajtársi heccelődésre, de a többnemzetiség miatt

sokszor „kegyetlen tréfákra” is szívesen emlékezett vissza.

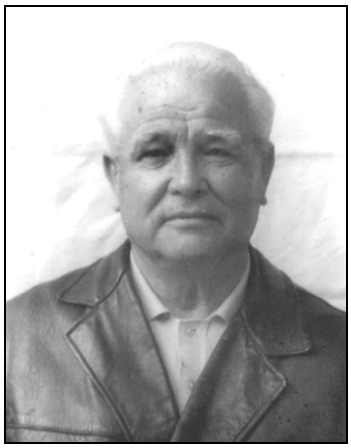

Az angyalbőr letétele után szakképesítésének megfelelően tanítani ment, s az akkor már vegyesajkú falvakban - Csúcsa, Körösfő - nevelte a falvak apraját-nagyját. Mindig nagy lelkesedéssel beszélt erről az időszakról, korai pedagógiai munkásságáról. A mindként nyelven perfekten beszélő, könnyen barátkozó és közösség szerető embert nem csak az elöljáróság, de a népek is hamar befogadták, megszerették. Évtizedekkel később is minden családi összejövetelen, társaságban, ha szó úgy hozta, csillogó szemmel és határtalan lelkesedéssel nosztalgiázott ezekről az időkről.

A történelem forgószele; a második háború elöl - az akkor már visszacsatolt területről - Hajdúszoboszlóra sodorta, ahová krónikus gerinc és reuma bántalmait gyógykezeltette. Itt ismerkedett meg későbbi feleségével Kudlacsek Erzsébettel, akit az egész város csak Bönci néninek ismert. 1944-ben kötöttek házasságot, amiből 1945- és 1947-ben két fiúgyermekük; Géza és Zoltán születtek.

A hírhedt békeszerződés az ősi Pánczél családot is elválasztotta. Míg szülei és két testvére Erdélyben maradtak, ő egy pályázat útján megszerzett igazgató-tanítói tevékenységét - immár Magyarországon, a „Kovács Gyula” féle tanyasi iskolában folytatta. A várost körülvevő tanyavilágban többed magával megszervezte a tanítás-oktatás rendjét, apró mécses fényét vive a tudományoknak a sötét időszak embert próbáló világába.

1957-ben beköltözött Hajdúszoboszlóra, s előbb a III. majd IV. számú általános iskolában alsó tagozatos osztályokat vezetett. Különösen az első osztályosok riadt, elsőnapos botladozásaira, az abc és a szorzótábla nehezen elsajátítható útvesztőire emlékezett vissza ízes anekdoták mesélése közben.

A 60-as évek elején bekövetkezett oktatási reform keretében új tantárgy jelent meg az iskolai tudományok palettáján; a politechnikai oktatás. A jó manuális kézséggel rendelkező nevelő szívesen vállalta az átképző tanfolyamokkal járó többlet terheket, így aktív pályafutása végéig ezt a tantárgyat oktatta.

1978-ban nyugállományba vonult, ekkor - munkássága elismeréseként - Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel tüntették ki.

Bár gyermekeit és öt unokáját rendszeresen látogatta, hogy a nyugdíjas évek gyermek zsivaj mentes időszaka ne minden átmenet nélkül zuhanjon rá, egy ideig a dolgozók általános iskolájában óraadóként tevékenykedett, majd a 80-as évek közepétől végleg visszavonult.

Idejének nagy részét - míg egészsége engedte - a mindig hőn imádott Erdélye látogatásának szentelte. Felkereste iskolaévei, ifjúsága, pályakezdése helyeit, hazatérései után lelkesedve mesélte, ha egy-egy régi ismerőssel, baráttal találkozott, vagy ivott az Olt és Maros vizéből, kóstolva a nemzeti étel a puliszka ízeit, megmászván a Hargitát vagy a Csík-i havasokat. Soha - még a történelem nehéz éveiben - sem tagadta meg székely származását, a székely néphez és Erdélyhez ezer láncszemmel kötődő, megbonthatatlan érzelmeit.

A sors 1994-ben megajándékozta egy ritka évfordulóval. Családja - gyermekei, unokái - körében ünnepelhették Bönci nénivel házasságkötésük 50. évfordulóját, melyről a helyi lapban meleg hangú interjú is készült az idős házaspárral.

Sajnos, a természetes elhasználódás és az öregkori betegségek őt sem kerülték el, de a legnagyobb csapás szeretett felesége 2001. májusában bekövetkezett halála volt, amit nem tudott feldolgozni. Öt hónappal élte túl.

2001. október 20-án hunyt el, hamvait megosztva; a családi sírban és Erdélyben helyezték örök nyugalomra.

Pánczél Géza, Pánczél Zoltán

Péter Pál (Fényeslitke, 1929. január 25. - Kisvárda, 2005. április 16.): középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató-helyettes.

Péter Pálra méltó emlékezés Arany János szavaival:
„Nem hal meg az, ki milliókra költi / Dús élte kincsét, ámbár napja múl; / Hanem lerázván, ami benne földi, / Egy éltető eszmévé finomul, / Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye, / Amint időben, térben távozik”
Péter Pál sem halt meg, mert több ezer diákot tanított emberségre, szeretetre és a matematikára, akiknek szívében, emlékében tovább él.
Elköszöntünk: az embertől, a férjtől, az édesapától, a nagyapától, az apóstól, a testvértől, a keresztapától, a rokontól, a kedves baráttól, a kollégától, szomszédtól, a magyar állampolgártól.
Elköszöntünk Péter Páltól, a kisvárdai Bessenyei György Gimnázium igazgatóhelyettesétől: a nagyszerű tanártól, a kiváló nevelőtől, a nagy tudású matematikustól, a humanista embertől.
Péter Pál Fényeslitkén született. Szülei földet művelő, mezőgazdasági munkások voltak. Megismerte, sőt gyakorolta a paraszti munkát: legeltetés, szántás, vetés, kapálás, kaszálás, aratás, cséplés stb.
30 évig szüleivel együtt élt, közben egy ideig bejáró tanár volt Kisvárdára. Gondolatban, gondolkodásban sohasem távolodott el a gyökerektől, szülőfalujától, Fényeslitkétől. Családjából hozta mély emberségét, ami egész élete folyamán elkísérte. Életének és munkásságának alapjává és keretévé vált.
Az életre szóló nagy élményt a gyermekkor, a szülőföld, a család és a rokonság jelenti.
Iskoláit Fényeslitkén, Dombrádon, Kisvárdán és Debrecenben végezte. Tanárai szerették, becsülték. Az iskoláit sokra tartotta, nagyra becsülte, mert alakította, formálta és nevelte. Meleg barátság kötötte mindazokhoz, akikkel együtt élt, tanult és dolgozott a Kossuth Egyetemen és a kollégiumban. A közösség lehetőséget adott sok színes tevékenységre: énekkar, tánc, sport, főleg labdarúgás, egyszóval a sokszínűségre.
Mesébe illő egyetemi és kollégiumi élet. Megismerkedik társaival. Irigyli és csodálja őket, önfeláldozásukat, becsületességüket; nyitottak és természetesek. Álomvilág és valóság. Köszönet a társadalomnak: a gondoskodás, a lehetőség, a jövő emberének kialakítása, hogy képes legyen tisztelni a munkát, hűségesen szolgálni és szeretni a dolgozó embereket, a leendő tanítványait. Megtanulta édesapjától a gyakorlatban, hogy a műveltség nem lexikalitás, hanem belső tudás, emberi tartás. Az a képesség, amellyel meg tudjuk különböztetni a jót a rossztól. Minél finomabban, minél több árnyalattal. Az édesapjának megvolt ez a képessége.
Az egyetemen és a kollégiumban barátaitól megtanulta egy életre, hogy egyensúlyt kell teremteni a paraszti származása és a tanári végzettsége között. Aki a parasztságból, a népből jött, és átitatódott az egyetemi ismeretekkel, kultúrával, annak minden erejével, becsvágyával, minden érzésével vissza kell állni a nép, a parasztság mellé.
Megmutatta, hogy a kulturális felemelkedés csak gyenge lelkeknél jelent elszakadást a szülőktől, a néptől, ám az erősöknél, a becsületeseknél nem. Ezzel a magatartással is példát adott tanártársainak és tanítványainak. „Életem legszebb évei voltak az egyetemi és kollégiumi idők, mert semmi mással nem kellett foglalkozni csak a tanulással és a barátsággal”.
Az egyetem befejezése után tartalékos tiszti tanfolyamra hívták be. A tanfolyam elvégzésekor tartalékos tisztté avatták. A gimnáziumban a honvédelmi nevelés úttörője, gondozója volt. Kitűnő eredményeket ért el, amit a Honvédelmi Minisztérium többször elismert.
Felesége, Kálmán Mária pedagógus. 1958-ban kötöttek házasságot. Péter Pállal hasonló életelvekre, gondolat- és ízlésvilágra alapozott, harmonikus házasságban nevelték gyermekeiket:

Csabát és Mariannát. Leányuk - Csomortánné Péter Marianna - folytatja szülei pedagógusi tevékenységét a kisvárdai Bessenyei György Gimnáziumban.

A család és Péter Pál kapcsolata leghitelesebben a családi gyászhírben olvasható: „Mi volt ő nekünk? El nem mondhatom, mert nincsen rá szó, mert nincsen rá fogalom."

Az egyetem elvégzése után 1955-ben a Bessenyei György Gimnázium tanára lett. 1955-1965-ig tanár, 1955-1967 három osztálynak osztályfőnöke. 1962-1965 között munkaközösségvezető, eredményesen vezette a 21 fős matematika közösséget, 1965-1993-ig, nyugdíjazásáig, igazgatóhelyettes.

38 év szolgálat után nyugdíjas, de 1993-2005-ig óraadó tanár a levelező tagozaton, hol több, hol kevesebb óraszámban, a szükségnek megfelelően. 50 évi tanítás van mögötte!

Elismerései:

Honvédelmi Arany Érdemérem (Honvédelmi Minisztérium) és még négy honvédelmi kitüntetés; Oktatásügy Kiváló Dolgozója; Kiváló Munkáért; Pedagógus Szolgálati Emlékérem.

Péter Pál egyéniségében jelen volt a megértő és megértető emberközelség, amit otthonról hozott, amit megőrzött. A bizalom légkörét fontosnak tartotta, amelyet munkahelyen megteremtett, amelyet a környezetétől elvárt, amely biztonságot adott neki és társaivá szegődőknek.

Nagyvonalú, széles látókörű, elvhű és nagyszívű, segítésre mindig kész ember, akinek temérdek tanítványa hálás azért, amit a sors ajándékaként tőle kaptak.

Környezete érezte szellemi erejét, jelenlétét, ahogy a középkorosztály és a fiatalabb nevelők és egykori tanítványai beszéltek róla. Pali bácsiként emlegették, ami mutatja, hogy nem csupán igazgatóhelyettesnek, tanáruknak tekintették, bensőségesebb voltak az érzelmek. Az foglalkoztatta pedagógus pályáján, hogy milyen lehetőségek, feltételek vannak arra, hogy elérjük: a gyermek szeresse az iskolát! Élvezze az erőfeszítés örömét, kívánjon minél többet tudni, ne hagyják kielégületlenül kíváncsiságát, legyen lehetősége együttműködni társaival, tanáraival, tanulja meg a magatartásformákat, és élvezze a tanulást, a játékot, a munka örömét és eredményeit. Az élet egyetlen értelme: a boldogság, Petőfivel szólva, cél a boldogság, eszköze a szabadság.

Péter Pál pedagógiai hitvallását legjobban összegezi Kahlil Gibran, író, festőművész: A próféta című költemény idevágó idézete:

„Gyermekeitek nem a ti gyermekeitek. / Az élet fiai és lányai ők, akik saját életükre vágynak / Általatok jönnek, de nem belőletek. / Ám bár veletek vannak, nem tartoznak hozzátok.

Szeretheteteket adhatjátok nekik, de gondolataitokat nem, / Mert vannak saját gondolataik. / Elszállásolhatjátok testüket, de lelküket nem, mert az ő lelkük a holnap házában lakik. / Törekedhettek arra, hogy olyanok legyetek, mint ők, de ne próbáljátok meg őket hasonlóvá tenni magatokhoz. / Mert az élet nem visszafelé megy, nem vár a tegnapra."

Péter Pál a jelenségeket, a helyzeteket, úgy tudta értékelni, hogy azoknak előzményei meghatározóak, és szélesebb társadalmi következményei hosszútávra hatnak. Jó volt vele együtt vitázni, jó volt vele együtt dolgozni.

Hogy milyen tanáregyéniség volt Péter Pál? - azt tanítványainak ezrei tanúsíthatják. Akitől oly sokat kaptak: tudást, módszert, igaz emberséget... „Pályám során sokat köszönhetek a mindig segítőkész kedves tanáromnak, a kitűnő matematikusnak: prof. dr. Dudás Illés tszv. egyetemi tanárnak, Miskolc, Műszaki Egyetem; aki nyírkarászi kisdiák volt." – írja önéletrajzában.

Elméleti és gyakorlati kérdésekben lépést tudott tartani az újjal, a fejlődéssel. Ezen kívül mindig optimista volt, aki egész életében a holnapot alakította, építette.

Mit valósított meg pedagógus munkájában? A szeretet, a jót s jól, érted haragszom, nem ellened magatartást úgy, ahogy itt élni kell, ahogy érdemes élni. Más szóval, az iskola legyen az öröm forrása és nem a félelemé.

Az intézmény irányításának tartalmát Szent-Györgyi Albert gondolatai szerint próbálta megvalósítani:

„Az iskola dolga, hogy megtaníttassa velünk, hogy kell tanulni, hogy felkeltse a tudás iránti étvágyunkat, hogy megtanítson bennünket a j ól végzett munka örömére és az alkotás izgalmára. Hogy megtanítson szeretni, amit csinálunk, és hogy segítsen megtalálni azt, amit szeretünk csinálni."

Tanárként és igazgatóhelyettesként mindig arra törekedett, hogy a tanulókat megtanítsuk gondolkodni, dönteni, cselekedni. Ez érvényesüljön

a tanulásban, a különböző versenyeken (tanulmány, sport, kultúra stb.), az iskolán kívüli tevékenységben (építőtábor, almaszedés, ifjúsági rendezvények stb.). Neki is része volt a Bessenyei Gimnázium 20 éves építőtáborok munkájában elért első helyezésben. De sikert-sikerre halmoztunk tanulmányi versenyeken, országos bajnokságon, mert az iskola célja volt a jellem és a tehetség nevelése, az esélyegyenlőség alapján. Így született meg az eredmények tükrében: „a Bessenyei György Gimnázium nem vidéki gimnázium, hanem gimnázium vidéken!"

Péter Pál írásából idézzük:

„1965-ben kineveztek igazgatóhelyettesnek, s az újabb feladatkört igyekeztem lelkiismeretesen ellátni. 1965-ben új tanterv jelent meg matematikából. A megyében két kísérleti osztály indult, az egyik Nyíregyházán, a másik nálunk, a Bessenyeiben. Az 1965-ös tanévben induló osztályt én tanítottam, az osztály 1969-ben jól érettségizett.

Nagyon szeretek tanítani. Számomra a tanítási óra felüdülést jelentett. Ez jelenti azt is, hogy szerettem tanítványaimat.

Végezetül: több mint 38 évig voltam az iskola aktív dolgozója, ebből 28 évig igazgatóhelyettes. Az iskolával a kapcsolatom nem szűnt meg a nyugdíjazással. Az iskolához hű maradtam, más munkahelyem nem volt, bár voltak ajánlatok.

Petőfi versével fejezném ki hűségemet: »De semmi kincsért, hírért e világon El nem hagynám én szülőföldemet. Mert szeretem, hőn szeretem..«."

Sárosy Zoltán

Pinczés Imre (Balmazújváros, 1900. július 20. – Krasznij Lucs (Szovjetunió) 1945. április 13.): tanító.

A 18. század második felében Balmazújvároson református vallású németek telepedtek le. A kiváló gazdasági érzékkel bíró takarékos, szorgalmas családok hamar asszimilálódtak. Pinczés Imre ősei is. A 19. század végén már magyarul beszéltek. A hét gyermeket nevelő földműves édesapától örökölte a munka szeretetét, a tisztességet, a közösség szolgálatát. Ő volt a család legfiatalabb tagja.

A gyermek Pinczés Imre alsóbb iskolába Balmazújvároson járt. Tanulmányait Debrecenben folytatta. Népiskolai tanítói oklevelét 1920-ban a Református Kollégium Tanítóképző Intézetében szerezte.

Az 1820-as években több német család vándorolt Újvárosról Arad megyébe, az Aradhoz közeli Szemlakra. Az ifjú tanító ebbe a faluba pályázott. Pályája azonban nem indult simán. Mivel a trianoni békekötés következtében a Romániához csatolt községbe nem mehetett, ezért szülőfalujában maradt. Két évig helyettes tanítónak alkalmazták, 1922-ben az 1910-től teljesen magyar nyelven tanító német református elemi népiskolába megválasztották rendes tanítónak.

Egészséges lelkületű nemzedék nevelésére törekedett. Ötödik és hatodik osztályos tanítványait tisztességtudásra és komoly munkára nevelte. Vallotta, hogy az életre való előkészítést a nevelés szolgálja legjobban. Az oktatást tekintette a nevelés fő eszközének. Alkotó módon dolgozta fel és adta át a tanulóknak az ismereteket. Soha nem lankadó szorgalom jellemezte tevékenységét. Pedagógiai tevékenységének nem volt olyan ága, amelyet ne a legnagyobb pontossággal végzett volna. Bensőséges kapcsolatot teremtett az iskola és a szülők között. A németfalusi szülők óhaja volt, hogy gyermekeik minél okosabb, minél derekabb és minél boldogabb felnőtté váljanak. Igyekezett ezt a kívánságot teljesíteni, s erre ösztönözte a tanulókat, hogy iparkodjanak jók, becsületesek, tiszta szívűek lenni.

A tanítás mellett az egyházközségnek a kántora is volt. Az istentiszteleteken kiválóan orgonált, és nagyon szép énekhangjával tette meghittebbé az énekes szertartásokat.
1931-ben a német református egyház is lemondott az elszegényedés miatt iskolafenntartói jogáról. Pinczés Imrét és három kollégáját – Balla Istvánt, Molnár Mihályt, Sándor Károlyt – községi tanítókká választották. Kálvinista hitéhez ragaszkodott; ingyen tanította az iskolában a hittant és végezte a kántori munkát.
Az énekkultúra lelkes munkása volt. Az iskolában énekkart vezetett. A sikeres fellépések végett külön énekórákat, próbákat tartott az énekkaros tanulóknak. Kórusa 1929-ben az Albertirsán rendezett versenyen értékes serleget nyert. Az 1930-as évek végén megalakította a németfalusi parasztdalárdát, melyet 1944-ig vezetett. Ő volt a karnagya a balmazújvárosi leventeénekkarnak. Fontos szerepet töltött be a balmazújvárosi Iparos Dalkör életében. Fennállása alatt a legnagyobb sikereket az ő irányításával érte el a kórus. Több énekkari versenyen értékes díjakat nyertek. Nagyra becsülték karvezetői munkáját a hajdúböszörményi iparosok. Felkérték a dalkörük vezetésére. Eleget tett kérésüknek; egy évig hetenként kétszer kerékpárral járt át a hajdúsági városba a dalárdát vezetni.
Az egészséges életre is nevelte az ifjúságot. Megszerettette velük a sportot. Jó tornászcsapata volt. A versenyzőknek sok edzést tartott. Csapatának tagjai számos érmet, kupát nyertek.
A pedagóguspálya iránt tanúsított érzelmi elkötelezettsége mellett szülőföldje népének szellemi felemelkedéséért sokat fáradozott. Példás emléket kívánt állítani az ősöknek. Ezért vállalta a megbízásokat, a felnőttek nevelésére irányuló munkát az 1905-ben alapított Németfalusi Kossuth Olvasó-körben. E helyen egyaránt szolgálta az ifjúságot és a felnőttek közösségét. Ő volt a kör jegyzője. A gyűléseken vezetett jegyzőkönyvekből néhány megmaradt. A Semsey Andor Múzeumban őrzött példányok bizonyítják precíz munkáját. Értelmes elfoglaltságot teremtett a fiataloknak. Lenyűgöző erővel tudott hatni rájuk. Érezték az összetartozás csodálatos erejét. Színjátszó csoportot szervezett. A színielőadásokkal, egyéb műsoros rendezvényekkel színesítették a kör életét. Méltán érdemelte ki a nép tanítója címet.
A közösség szolgálata mellett jutott ideje családjára is. Példát mutatott gyermekeinek nevelésében. Zoltán fia a Kossuth Lajos Tudományegyetem Földrajzi Tanszékének tudós tanára, a földrajztudomány doktora. László megyénk egészségügyének irányítója, a megyei Rendelőintézet és Kórház főigazgatója volt.
Pinczés Imre a szovjet csapatok bevonulása elől nem menekült el a községből. 1944 decemberében otthon maradt néhány kollégájával készült a tanítás megkezdésére. A sors közbeszólt. 1945. január 13-án több mint félezer balmazújvárosi emberrel őt is deportálták. A Szovjetunióba „malenkij robot”-ra hurcolták. A Donyec-medencében levő Krasznij Lucs szénbányáiban embertelen körülmények között dolgoztak. A bánya, az éhség, a tífusz szedte áldozatait. 1945. április 8-án egyik volt tanítványát a bányában rázuhant kő megölte. Délután eltemették. Sírjánál kedves tanítója mondott gyászbeszédet. Egy hét múlva Pinczés Imre tanító urat is elragadta a halál. A kilátástalanság, a szenvedés, a szabadulásba vetett hit hiánya miatt félholtakká vált földijei siratták benne a mélyen együttérző, melegszívű barátot, bajtársat.
Pinczés Imre eleven emlékként él ma is a hajdani tanítványok, az idős németfalusi emberek emlékezetében.
Forrás: Dr. Pinczés Zoltánnál őrzött családi iratok; Árva Erzsébet – Pozsonyi József: Deportáltak (Balmazújvárosról elhurcoltak visszaemlékezései); Katona Mária: Két évszázada Balmazújvároson (A balmazújvárosi németek története); Dr. Varga Antal: Balmazújvárosi neves emberek (Kézirat a balmazújvárosi Semsey Andor Múzeumban)

Király István

Porcsalmy Jánosné dr. Tárkányi Erzsébet (Kistárkány,1917. szeptember 4. – Debrecen, 1994. július 24.): középiskolai tanár, igazgató.
Kistárkányban, Zemplén megyében született. Édesapja vitéz Tárkányi Musinszky András megyei útbiztos Bereg megyében, illetve Beregszászon. Ketten voltak testvérek. Fivére állatorvos volt, a budapesti Közvágóhídon szolgált, majd a frontra került, mint zászlós. Fogságba esett, Szibériában lágerben halt meg. Ez örökké fájó veszteség volt az egész család számára.

Elemi iskoláit Bátyúban (Bereg megye) végezte. A Beregszászi Állami Gimnáziumban érettségizett 1935-ben. Pozsonyban szerzett tanítói oklevelet, majd Budapesten középiskolai tanári képesítést szerzett orosz nyelv és irodalomból. Később a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen elvégezte a latin nyelv- és irodalom középiskolai tanári szakot.

Pályáját Nagybakoson (Bereg megye) kezdte népiskolai tanítóként 1939-ben. Itt tanított 1945-ig.

Kárpátalja szovjet fennhatóság alá kerülése után áttelepülni kényszerültek az anyaország területére. Mindez sok gonddal, megrázkódtatással, nehezen elviselhető viszontagsággal járt. Így kerültek Nyíradonyba. 1945-1951 között itt tanítottak férjével. 1941-ben ui. férjhez ment Porcsalmy Jánoshoz, aki akkor a nagybakosi iskola igazgatója volt. Férje 1942 októberétől 1945 májusáig katona volt, de a hadifogságot sikerült elkerülnie, majd együtt tanítottak Nyíradonyban. Kivívták a lakosság megbecsülését és segítségükkel a nehéz inflációs éveket tűrhetően sikerült átélniük.

Itt született két kislányuk, Éva és Edit. 1951-ben Debrecenbe költöztek.

1951-52-ben a debreceni Tanítóképzőben tanított, majd a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium tanára lett. Néhány év múlva igazgatóhelyettesi beosztást nyert ebben a gimnáziumban, amit nagy szakértelemmel 15 éven keresztül látott el. 1971-ben a debreceni Makarenkó Középiskolai Leánykollégium igazgatásával bízták meg. Innen ment nyugdíjba 1974-ben. Szakmai, pedagógiai tevékenysége kivívta kollégái és tanítványai szeretetét, nagyrabecsülését. Kárpátaljai származása, csehszlovákiai tanulmányai otthonossá tették a szláv nyelvek használatában. Az orosz nyelv és irodalom tanításában olyan módszereket alkalmazott, amelyekkel közel vitte a tanulókhoz a nyelvet, és olyanokat is felzárkóztatott, akik alig ismerve az orosz nyelvet, vidékről, tanyákról kerültek orosz tagozatba, a Csokonai Gimnáziumba.

E sorok írója kollégája volt és osztályfőnöke annak az osztálynak, melynek csekély tudása reménytelenné tette volna előrehaladásukat, ha nem Erzsike tanítja őket. Hangulatos óráival, - nem a tankönyv száraz szövegeire építve - megszerettette az orosz nyelvet és kultúrát. Oldott hangulatban beszéltette őket, élményeiket oroszul próbálták megfogalmazni.

A gimnáziumi évek alatt sokszor volt a diáksággal hazai és külföldi kirándulásokon. Diákcsere alapon így voltak Lengyelországban is 30 fős csoporttal. Gnieznóban a gótikus katedrálist tekintették meg. Ez a város a lengyelek Esztergomja. A lengyel plébános szavait Erzsike tolmácsolta. A lelkész kérdezte: „Hol tanult meg ilyen jól magyarul?" Nagyon csodálkozott, amikor megtudta, hogy a tolmács magyar anyanyelvű. A sors rendkívül jó nyelvérzékkel áldotta meg. Jártas volt az olasz és a francia nyelv ismeretében is.

Ideális tanáregyéniség volt. Optimista, derűs, jó kedélyű. Osztályfőnökükre szeretettel emlékeznek tanítványai. Olyan tanárt láttak benne, aki követelményeket támaszt velük szemben, de ugyanakkor jókedvű, hangulatos, diákszerető ember is.

Pályakezdő tanárként ismertem meg, mint kollégát, majd igazgatóhelyettest. Imponált határozott fellépése, kiegyensúlyozottsága, derűje. Ma is előttem van, ahogy igazgatóhelyettesi mivoltában benyit a tanáriba, ránk mosolyog vidám kék szemével, fülében a nőiességet sugárzó arany fülbevalóival és előbb megkérdi, „Hogy vagytok?", – majd valamilyen feladat elvégzését kéri tőlünk. Pedig nem lehetett könnyű a helyzete. Ő feleség is, anya is volt és igazgatóhelyettese a már 44 osztályossá bővült gimnáziumnak. A Makarenkó Kollégium igazgatásában is arra törekedett, hogy otthonossá tegye a bentlakást. Bensőséges légkört teremtve valamelyest éreztetni akarta az otthon melegét. Ha szükség

volt rá, megvédte a tanulókat, pl. olyan esetben, amikor templomba járásuk miatt ki akarták őket csapni.
Családja egy pedagógus család életét élte. Férje, Dr. Porcsalmy János középiskolai történelem szakfelügyelő volt és ő is a Csokonai Gimnáziumban tanított. Jellemző, hogy tanítványai „Erzsike tanár úrnak" hívták maguk között. Munkássága eredményeként született meg az iskolamúzeum, mely a szemléltető oktatást segítette, ami számos tanártársuk tehetségének is maradandó emléket állít. Építész és rajztanárok által készített makettek, valamint más történelmi, művészettörténeti szemléltetőeszközök sokasága alkotják a nemzetközi hírűvé lett iskolamúzeumot. Annak létesítésében, hosszantartó kiépítésében az igazgatóság részéről Erzsike is komoly segítséget nyújtott, már csak azért is, mivel az iskolamúzeum római kori anyagát a latin nyelv és irodalom tanításában hasznosítani tudta. E módszertani újításával gazdagította egy idegen nyelv, – egy ún. „holt nyelv" szemléltető oktatását, megszerettetését.
Két leányuk is tanár lett, Éva orosz–történelem-lengyel szakos, Edit pedig angol-történelem szakos.
Porcsalmy Jánosné társadalmi tevékenysége a pedagógus munkát egészítette ki. 1967-től a Pedagógusok Szakszervezete Hajdú-Bihar Megyei Bizottsága közművelődési felelőse, majd a Debreceni Városi Bizottságban látta el ezt a feladatot.
Tanítványai szeretetét példázza az a vers, amellyel 1956 májusában búcsúztak osztályfőnöküktől – annak befejező verssorait idézzük:
„Négyévi munkádat nagyon megköszönjük,
Rajtunk áll csupán, hogy azt gyümölcsöztessük.
A búcsú percében nem kívánunk többet,
Csak annyit: sokáig szeressenek még Téged."
A volt tanítványok emlékezetében is a legmaradandóbb: az az optimista derű, mely megkönnyíti a munkát és széppé teszi az életet.
Források: családja információi, saját tapasztalatok és tanítványai emlékei.

Molnár Lajosné Dienes Sarolta

Porcsalmy Zoltán (Hajdúhadház, 1890. július 3. – Budapest, 1968. január 29.): középiskolai tanár, igazgató.

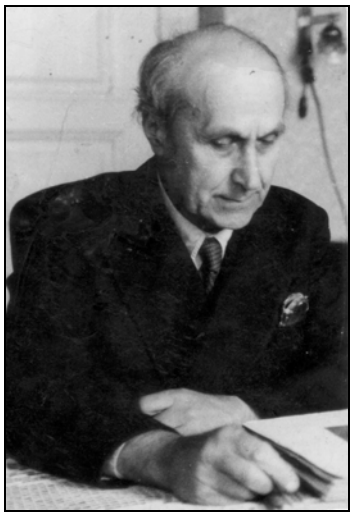

Édesapja tagosító földmérnök volt. A középiskola és az egyetem elvégzése után a háború kitörése miatt 1914 júliusban bevonult. Megjárta az olasz és orosz frontot és egy ausztriai hadikórházat. Több kitüntetés tulajdonosa. 1918-ban főhadnagyként szerelt le. 1935-ben megkapta a századosi emléklapot.
A háború végeztével a tanári állás megszerzése volt a soron következő feladat, ami azonban nem csekély akadályokba ütközött.
Mégis sikerült három helyen is állást kapnia. Tanított Aranyosmaróton, Kunszentmiklóson és Nagyváradon.
Hogy milyen állapotok uralkodtak akkor, - ha nem is általánosan - arra az mutat, hogy Nagyváradról szökve jött el a polgári és katonai ügyintézés és rendelkezések zűrzavarosságát kihasználva.
Nehezen jutott az élet normális kerékvágásba, amikor képességei kibontakozhattak. Tanárságának elején, - 1919-ben - Újpestre került a Kanizsay Dorottya Leánygimnáziumba tanárnak, 1939-ben igazgatónak nevezték ki. 1945-ben az Andrássy úti Varga Katalin leánygimnázium igazgatója. 1948-ban felmentik, s 1950től nyugdíjazták. Tanári munkája során kinevezték rendes tanárrá és a szakvizsgák letétele után megkapta a vonatkozó diplomákat a fizika, kémia, matematika és filozófia tárgyakból. Ez nagy szó: 4 szakvizsga sokak szerint a legnehezebb tárgyakból...
1925 és 1934 között négy tanulmányt írt:
Az etika a középiskolában…

A tudományos tehetség középiskolai felismerése...
A pálya és pályaválasztás problémájáról...
Az ifjú leány főtípusairól...
Tanulók típusok szerinti vizsgálatáról...
Mindegyik kiváltotta a szakma elismerését, mivel hozzájárultak a bonyolult fogalmak tisztázásához, segítséget nyújtottak a diákok pályaalkalmasságának és egyéb tulajdonságainak megítéléséhez is, több más tipizálással kapcsolatos tevékenységhez.
Porcsalmy Zoltán oktatói, előadói képessége, nagy tudása nem csak az iskolában és írásban, de a polgári életben is megnyilvánult, akár az Einstein fizikája, akár Bolyai matematikája került szóba szakmai körökön kívül.
Pl. az 1930-as években „Az Újpesti Szociálpolitikai Intézet"-ben éveken keresztül próbálkoztak előadássorozat szervezésével munkások és más értelmes, érdeklődő, de kevéssé iskolázott hallgatók számára, de az nem bizonyult életképesnek. Mikor azonban ő vette át az előadó szerepét, éveken át jó eredménnyel lehetett igen eredményesen folytatni az előadássorozatot. A tűzoltóknak is tartott előadásokat. 1932-1939-ig a Fizikai és Kémiai Didaktikai lapokat szerkesztette és adta ki. A cikkírók a legjobb szakemberek voltak, az ország minden tájáról származtak. A lap külföldi, így angol, amerikai, francia, lengyel stb. szaklapokkal állott állandó cserevi-szonyban.
A cikkek fizikai és kémiai jelenségekkel, azok tárgyalásával, törvényeik bizonyításával, fizikai „újdonságokkal" foglalkoztak.
Néhány kivonatos cikk cím, amelyből a szakfolyóirat profilja tükröződik: Dimenzió elmélet... A kémia tanításának története... Optikai gombostű kísérlet... Doppler elvéhez... Rezonancia-jelenségek rezgőkörökben... Ködfénylámpa a fizikai gyakorlatban... Külföldi sajtószemle.
Sajnos, akkor már időszerűekké váltak pl. az alábbi írások is: Harcigázok... Viselkedés az óvóhelyen stb
Egy szorosan megszabott profilú szakfolyóirat mentalitása nehezen jellemezhető, s juttatható kifejezésre, ehhez azonban az 1. évfolyam 1. számában közölt néhány sort:
„A szakfolyóirat hivatásának akkor fog igazán megfelelni, ha az igen tisztelt szaktanár urak szakmai támogatása révén a magyar fizikus tanárok tükörképe és letéteménye lesz. Igazán akkor fogja valóban a két tárgy tanításának érdekeit sikeresen szolgálni." A szerkesztő és a cikkírók e kívánalomnak eleget tettek, a lap fenntartotta önmagát, de közbeszólt a háború, a papírkiutalással egyre több nehézség merült fel. Még néhány számot Mennyiségtani és Természettudományi Didaktikiai Lapok címmel jelentettek meg, de a szakfolyóiratot papírhiány miatt véglegesen megszüntették.
Köztudomású, hogy ha egy tárgyat rokonszenves, hatékony, eredményes tanár tanít, akkor azt a tantárgyat többen is akarják tanítani, vagy azzal kapcsolatos hivatást választanak.
A Kanizsay Dorottya Leánygimnáziumban hivatalos statisztika nem készült, de ismertté vált, hogy mióta Porcsalmy Zoltán tanította a fizikát, megnőtt a fizikatanár-jelöltek száma.
Az első Szputnyik fellövése után levelet kapott régen érettségizett volt tanítványaitól, amiben emlékeztek arra, hogy Ő a tananyag megfelelő részének tanításakor (Newton-törvények, rakétaelv) azt mondta: „Én már nem fogom megérni, de maguk tanúi lesznek az ember Holdra szállásának." Úgy lett, ahogy megmondta. Szavai elég nagy hatással lehettek, ha régi tanítványai összejöttek, s neki erre emlékezve levelet küldtek. Felháborodva csak akkor volt, amikor az egyik, a témával foglalkozó cikkben a szökési sebesség valahányadik tizedes száma nem egyezett meg az általa már régen kiszámítottal. Csak akkor nyugodott meg, amikor pár hét múlva egy másik cikkben - helyre igazítással - az általa kiszámítottat közölték; helyes, -- egyezik az enyémmel, nyugtázta.
A fizikatanításnak igen hasznos eszköze a fizikai gyakorlat. Olyan kísérletek elvégzése, amelyeket a tanulók tanári irányítással el tudnak végezni, ugyanakkor a kísérlet és az alapul szolgáló törvényszerűség jobban megrögzül, s a tanulókat - mondhatni - szórakoztatja a sajátkezű tevékenység.
Ő mint szaktanár, sok ilyen gyakorlatot dolgozott ki és hajtott végre a tanítványaival közösen.
Az alábbi felsorolásból látható, milyen egyesületekbe tömörült annak idején a tanárság, hol tevékenykedett részint önként, részint hivatásával összefüggő megbízatásokkal kapcsolatban:
Országos Középiskolai Tanáregyesületben igazgatósági tag, tanulmányi felügyelő, fegyelmi bizottsági tag, Oktató filmek Országos Bíráló Bizottsága, Elemi iskolák (Újpest) gondnok-

sága, Újpesti Kultúrbizottság, Zeneművelő Egyesület, A Magyar Természettudományi Társulatnál az Egyetemes Szakosztályánál intézőbizottsági tag, Tanügyigazgatósági Tisztviselők Országos Köre választmányi tag, Újpesti Vöröskereszt választmányi tag.

Néhány megjegyzés Porcsalmy Zoltán gimnáziumi igazgató-szaktanár személyiségéről, életéről:

Szerette a klasszikus zenét (hegedült), ezen kívül Bartókot, Kodályt és a népzenét. Ellenezte az idegenimádatot, ez néha kontraverziót is jelentett. Harmonikus családi életet élt tanárnő feleségével s egy leányával és fiával, aki majd gépészmérnök lett s szaktankönyvet is írt. Fő passziója a rokonkutatás volt. Több száz rokont tartott nyilván - évszázadokra visszamenően - s regisztrált táblázatokban. Nem holmi dicső ősök felkutatása volt a cél, hanem a családnak, mint biológiai egységnek a vizsgálata serkentette. Ha már a dicső ősöknél tartunk, említésre méltó, hogy ősei közé tartozik Porcsalmy András, Apáczai Csere János útmutató tanára is. Továbbá az országban élt számos református lelkész, tanár is és jeles írók, mint pl. apai nagyatyja: Soma és nagybátyja, Gyula, akik egyben pedagógusok voltak. Szerette az irodalmat, költészetet, a képzőművészetet. Művelőik közül számos kiváló emberrel volt bensőséges viszonyban. Pl. Móricz Zsigmonddal, akihez rokoni szálak fűzték. Nagyváradon a Nyugat szerkesztőségében is részt vett.

Hatalmas munkát fektetett egy matematikai képlet- és példagyűjteménybe. Mint sok másnak, neki is a fiókjában maradt a szinte teljesen kész mű.

Még egy nagy műről kell szót ejteni: egy fizikai adat-gyűjteményről, amely állandóan módosult a friss adatokkal, szinte naprakészen tartotta.

Érdekes és kiterjedt gyűjteményt állított össze műalkotások (festmények, szobrok, épületek) továbbá művészek, műalkotók képeiből. Rendeltetésük az lett volna, hogy a tanulók részint a művészek, részint a műalkotások képeiben vizuálisan rögzíthessék a hallottakat s ezzel pótolva az elérhetetlen múzeumokat és utazásokat. Szerepelnek a gyűjteményben a nevezetes emberek képei is.

Kedvelt témaköre volt még a csillagászat is.

Gyerekeinek sokszor magyarázta a csillagos ég titkait. Oktató, magyarázó szándékát, magatartását haláláig megtartotta. Ő valóban az ideális tudós-tanár típusát testesítette meg.

Úgy gondolom, gazdag, tartalmas, sikeres pedagógus élete - sokoldalú tevékenysége - tanári humanitása, nagy szaktudása példaképül szolgálhat nemcsak volt tanítványai, hanem a jövő nemzedék számára is.

Kiegészítő forrás: Új Magyar Névlexikon, Budapest, 2004.

ifj. Porcsalmy Zoltán

Pornói Imre (Szentmártonkáta, 1930. december 7. – Biharkeresztes, 1997. április 16.): történelem – földrajz szakos általános iskolai tanár, gimnáziumi igazgató, tanácselnök.

Szentmártonkátán született egy hét-gyermekes tanítócsalád legkisebb gyermekeként. Édesapja: Pornói Benő római katolikus kántortanító–igazgató nemcsak példaértékű életvitelét adományozta fiára, hanem az embernevelés nemes hivatását. Édesanyja, Vértesi Ilona tanítónői oklevéllel gyermekeinek szentelte életét.

Elemi iskoláit szülőfalujában, Szentmártonkátán végezte. Középiskolai tanulmányait Békésen folytatta tanár bátyja támogatásával.

A Szegedi Tanárképző Főiskolán földrajz – történelem szakos tanári diplomát szerzett. Pedagógusi pályáját csoporttársával, leendő feleségével, Molnár Arankával együtt 1953-ban Komádiban kezdte. Szaktárgyainak tanításában az igényesség, a kreativitás, új szemléltetőeszközök készítése jellemezte. Tanított, nevelt, megismerte és megszerette a falu életét. Erősí-

tette a kapcsolatot a szülői házzal. Hagyományteremtő munkát folytatott. Jótékonysági rendezvényeken, kulturális bemutatókon nevelőtársaival együtt irodalmi darabok bemutatásában szerepelt.
Az 1.sz. Általános Iskola igazgatójaként is nagy tisztelet és elismerés övezte. A falu közéletében sokirányú és értékes tevékenységet folytatott, szívén viselve a lakosság sorsát. Ezért a Községi Tanács elnökének választották. Ezt a tisztséget 1966-ig töltötte be.
1966-ban Biharkeresztesre nevezték ki intézményvezetőnek. Először a közös igazgatású óvoda, általános iskola, gimnázium igazgatója volt. Majd 1984-ig a Bocskai István Általános Iskolát és Gimnáziumot igazgatta. A két intézmény szétválásával 1989-ig, nyugdíjba vonulásáig, a Bocskai István Általános Iskola igazgatója.
Tekintélyt parancsoló alakját, erkölcsi tartását, fegyelmezett, következetes vezetői stílusát tisztelték kollégái, elismerték embertársai. Nemzedékek nőttek fel a keze alatt. Kollégáival mindig segítőkész volt, kartársias hangnemben beszélte meg velük óralátogatásait, tapasztalatait. Nagy gondot fordított a pályakezdő tanárok segítésére, a nyugdíjba készülők megbecsülésére, a kiváló dolgozók munkájának elismerésére, jutalmazására.
Történelemóráin kedves humorral fűszerezte az anyagot, hogy érthetőbb legyen. Rendet, fegyelmet, precizitást és pontosságot követelt meg, s ebben példát is mutat. Gondosan ügyelt a szabályok betartására és betartatására.
Kiegyensúlyozott, nyugodt légkört teremtett az oktató-nevelő munkának. Kartársait egyenrangú partnerként kezelte, kikérte véleményüket. Döntéseit megfontoltan hozta meg. Munkatársait érdemei szerint ismerte el. A szigorúság mellett volt egy másik arca is, ő volt a jókedélyű, humoros igazgató bácsi. Bírálatait, kritikáit, csipkelődéseit elfogadták tőle. Meghallgatta a más véleményeket, sosem volt bosszúálló. Nyílt és őszinte ember volt. Ha akaratán kívül megsértett valakit vagy erősebb hangnemben beszélt vele, elnézést kért és jóvátette hibáját. Kolleganőihez mindig figyelmes és udvarias volt. Méltóan tudta tolerálni az emberi természet sokféleségét. Egy karnagyhoz hasonlóan mesterien dirigálta és irányította nevelőtestületét.
Pedagógiai munkásságát kitüntetésekkel jutalmazták, amellyel elismerték önmagával szemben is támasztott szakmai igényességét. Hivatása mellett aktív közéleti szereplést is vállalt. Tanácstagságát, társadalmi munkáit többször is miniszteri dicsérettel jutalmazták.
Elismerték munkáját a tartalékos tiszti tagozatban végzett tevékenységéért, a honvédelmi nevelés és felkészítés területén. Megkapta a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozatát és a Honvédelmi Érdemérmet. Segítette a Fogyasztási Szövetkezetek munkáját, ha kellett szó szerint ott volt a gáton, az 1970-es nagy árvíz idején, a Körös mellett.
Tapasztalatait agilis, jól képzett, újítani tudó nemzedéknek adta át. Élete nyitott könyv volt. Örökségül saját emberi nagyságát hagyta hátra. Életét az igazságosság és a becsületes, tiszta erkölcsiség jellemezte. Nem volt a nagy, hangzatos szavak embere. Tettei beszéltek helyette. Soha nem akarta más életét irányítani, de ha kellett mindig odanyújtotta segítő kezét. Ebben a szellemben nevelte felségével együtt leányát, Arankát és fiát, Imrét, akik immár negyedik nemzedékként választották a pedagógusi hivatást.
1989-ben, nyugdíjba vonulásakor minden kollegájától egyenként levélben búcsúzott el minden jót kívánva. Ezt követően haláláig, 1997-ig négy unokájának szentelte ideje nagy részét.
Főbb kitüntetései:
Törzsgárda oklevél arany fokozat, 1983.
Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1990.
A Magyar Népköztársaság Miniszteri Tanácsa kiváló munkájáért kitüntető jelvény, 1989.
Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója,
Honvédelmi érdemérem, (10 év, 20 év, 25 év)
25 éven át végzett hazafias honvédelmi nevelőmunkájáért, (1983.)
A Haza Szolgálatért érem,
Kiváló társadalmi munkáért,
A katonai pályairányításában végzett eredményes munka elismeréséül a honvédelmi minisztertől, 1988.
Jubileumi emlékplakett a fogyasztási szövetkezeti mozgalomban végzett eredményes munkájáért, 1985.
A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa kiváló társadalmi munkáért kitüntető jelvénye, 1989.
25 éves kiváló népi ellenőri munkáért, 1983.

Az MHSZ tartalékos tiszti tagozaton végzett munkájáért,
A Magyar Honvédelmi Szövetség és jogelőd szervezeteiben kifejtett kimagasló munkájáért, 1988.
A Honvédelmi miniszter által adományozott Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozata, 1980.

Nagy Zoltánné Pornói Aranka

Pósalaky László (Kaba, 1901. – Miskolc 1978.): tanító, igazgatóhelyettes.

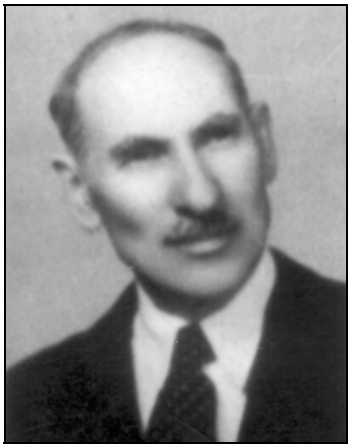

Édesapja Pósalaky László férfiszabó, édesanyja Schnitzler Terézia háztartásbeli volt. Elemi iskoláját 1910-ben fejezte be a kabai református iskolában, majd 1919-ben szerzett tanítói oklevelet a debreceni Református Kollégiumban, s már szeptemberben elkezdte öt évtizeden keresztül tartó tanítói pályáját.
Rittinger Júlia bankkönyvelőt vette feleségül, a házasságból 1931-ben egy fiuk született, aki a László nevet vitte tovább, s tanulmányai során az orvosi hivatást választotta.
Pósalaky László a kabai elemi iskolában 1919-ben helyettesítői, majd 1923 augusztusától végleges tanítói állást kapott. Kötelessége volt a presbitérium által rábízott osztály vezetése a tiszántúli egyházkerület tanterve, tan- és vezérkönyvei szerint. Ezen túlmenően a kántor helyettesítése, úrvacsora-osztáskor segédkezés, az énekkar vezetése, belmisszió, az iskolán kívüli népművelésben való részvétel, vasárnapi iskola vezetése is feladata volt.
1920-tól volt az V-VI. fiúosztály tanítója, következetesen aprólékos, igen gondos nevelője.
A hatodikosok között jó néhány túlkoros és nehezen fegyelmezhető legénye is akadt, de ahogyan még élő tanítványai emlegetik – Pósa tanító úr – a követelek, mert szeretlek elv alapján, őket is rendre és fegyelemre tudta szoktatni. Később növénytant, élővilágot tanított. Az 1923-24-es tanévben nyíló községi iparos tanonciskolának első tanítója. Délelőtt a hatodikos fiúkat oktatta, délutánonként a tanoncokat készítette segédvizsgára.
Még élő kollégái, tanítványai és a korabeli iskolai dokumentumokból egy olyan pedagógus élete, munkássága elevenedik meg előttünk, aki kiváló szaktudásával, lelkiismeretes és önzetlen munkájával ma is követendő példa.
Igazgatóhelyettesként segítette az ifjú tanítókat, mintaszerűen látta el az alsó tagozatosok szakmai irányítását. Szívesen idézik fel kartársai segítőkészségét, önzetlenségét, nagyfokú precizitását. Aktivitása, leleményessége minden rábízott és önként vállalt munkájában megmutatkozott. Kiváló rajztehetségét szemléltető eszközök készítésénél kamatoztatta, melyeket hosszú ideig használtak pedagógus társai, illetve annak mintájára készítettek újabbakat. Szemléltető képeivel járási kiállításon díjazásban részesült.
A többszöri igazgató-váltáskor komoly érdeme volt abban, hogy zökkenőmentesen folyt az iskolai munka, mert minden segítséget megadott az új vezetőnek, mentesítette az adminisztrációs ügyek bonyolításától, a nevelőtestület közösségi magatartását, hangulatát jó irányban befolyásolta. Szakmailag állandóan tovább képezte magát. Nagy súlyt helyezett a tanórák helyes tervezésére.
A tanulóktól, a beosztottaitól egyaránt pontos munkát követelt, nem sajnálta a fáradságot, hogy rendszeresen időt fordítson a füzetek tisztaságának ellenőrzésére, nemcsak a saját osztályában, hanem a hozzá tartozó alsó tagozatosoknál is. Törekedett a bukásmentesség elérésére, a hiányzások visszaszorítására. Magas szintű követelményrendszerével nem mindig volt népszerű, ám kollégái és tanítványai ma is hálás szívvel emlékeznek a tőle tanultakra. Mert nemcsak ismeretet szerezhettek, hanem tanulhattak tőle emberséget, becsületet, kitartást, egymás iránti tiszteletet és a jól végzett munka örömét.

Bátor kritikai szelleme, leleményessége jól érvényesült a nagyobb közösségért végzett munkájában, a község vezetői is nagyra becsülték. Az iskola környezetének rendezése településfejlesztési szempontból is jelentős volt, melynek szervezését a tőle megszokott precizitással, fáradságot nem ismerve végezte. Gondot fordított az iskola vagyontárgyainak, felszerelésének megőrzésére, az oktató munka feltételeinek javítására. Komoly értéket képviselt a gyakorlati oktatáshoz beszerzett gépi berendezések, szerszámok sokasága.

Érdeme volt a nevelői énekkar létrehozásában, összetartásában, az év végi testnevelési ünnepélyek előkészítésében, lebonyolításában. Heteken keresztül gyakoroltuk reggelente a tornagyakorlatokat Laci bácsi hegedűjének kísérőzenéjére. Máig emlegetik (a ma már 70 év fölötti) diákjai, amikor a „testreszabott" fapuskákkal a 6.-os fiúk megnyerték az elemi iskolások járási énektorna versenyét. Sokoldalúságát bizonyítja, hogy a MOVE lövészegylet tagjaként díjakat nyert a lőversenyeken. Lovat tartott, és néhány holdon gazdálkodott.

Kedvtelésének, a zene szeretetének feleségével együtt hódoltak. Laci bácsi hegedült, klarinétozott, gitározott, ha szükség volt rá, a templomban orgonázott vagy a temetéseken énekelt, felesége zongorázott. A helyi művelődési zenekarnak voltak tagjai, gyakran játszottak a kultúrházban népes közönség előtt.

A tanítás mellett részt vállalt a cserkészcsapat, a levente mozgalom munkájában, tagja volt a Községi Tanács mellett működő Oktatási és Népművelési Bizottságnak, szervezte a szülői munkaközösséget.

Szerette az embereket és a természetet egyaránt. Nem tett különbséget felnőtt vagy gyermek, szegény vagy módosabb között. Mindenkit értéke szerint becsült. Rendetlenséget, hanyagságot látva, megszólította nemcsak diákjait, hanem a felnőtteket is. Oktatott, tanított, népnevelő volt a szó igazi értelmében.

A maga szelíd módján és mértéktartásával társaságkedvelő volt. Baráti családokkal szombat délutánonként a faluszéli kiserdőbe jártak, ahol szalonnát sütöttek vagy nyárson sült húst készítettek, s 1-2 pohár bor mellett beszélgettek, énekelgettek. Tanító úr vitte az elmaradhatatlan hegedűjét. Nyáron együtt kerékpároztak el Hajdúszoboszlóra a fürdőbe, télen közösen névnapoztak, szilveszteréztek, disznótoroztak.

1968-ban, amikor 50 éves munkáját ismerték el, helyettes igazgatóként kérte nyugdíjazását.

Kitüntetései: Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Társadalmi Munkáért, Munka Érdemérem.

Papp Józsefné

R

Radácsi Józsefné Németi Mária (Balmazújváros,1949. dec. 11.- Balmazújváros, 1996. febr. 6.): tanítónő

1949. december 11-én született Balmazújvároson, s három testvérével együtt itt nevelkedett fel. Édesapját 8 éves gyermekként veszítette el, s így édesanyja egyedül nevelte őket kitartó szorgalomra, emberségre. Marika igen jól tanult általános és középiskolai évei alatt, de továbbtanulását csak úgy vállalhatta a család, ha közben már ő is dolgozik. Képesítés nélküli nevelőként kezdett tanítani a balmazújvárosi Darutelepi Általános Iskolában, mely később Bocskai István nevét vette fel, s ahol gyermekként is tanult. Ez az iskola egyetlen volt számára egész életében. Első volt a sorban. Pályaválasztásáról később így vallott:

„Mindig úgy éreztem, hogy nekem ott kell tanítanom, ahol születtem és felnőttem. Elsősorban azokat a gyerekeket kell segítenem minden tudásommal, akik itt élnek ezen a területen”

1972-ben sikeres államvizsgát tett Debrecenben, a Tanítóképző Főiskolán.

1974-ben házasságot kötött a szintén balmazújvárosi Radácsi Józseffel, aki építőgépész üzemmérnök diplomát szerzett, és hű társ volt mindenben.

Két gyermekük született, József 1975. október 27-én, László pedig 1977. április 30-án. Saját gyermekeinek nevelése mellett hamar bekapcsolódott újra az iskola oktató-nevelő munkájába. Fáradhatatlanul kezdeményezett és dolgozott. Önképzéssel és tanfolyami szinten is állandó képzésben vett részt, mindig lépést tartott a korszerű tanítási gyakorlattal. Jellemző volt az új iránti fogékonysága, kezdeményező készsége. Elsőként kapcsolódott be a Zsolnai József által kidolgozott Nyelvi, irodalmi, kommunikációs tanítási programba, példát adva nevelőtársainak az új és hatékony tanítási módok kipróbálásában. Számtalan bemutató órát vállalt, szakmai napokon szerepelt, s szigorú következetességgel vállalta mindig az új kihívásokat.

A pedagógus pályát mindenkor hivatásának tekintette. Konok hit, erős akarat, szeretet, kitartás és vasfegyelem, s ezekből semmit sem engedni. Szétosztotta erőit a hétköznapokon, a nap számtalan órájában, átadta minden tudását kollégáinak, tanítványainak. Igyekezett a lehető legjobb képességekkel és készségekkel megerősítve sikeres életpályára felkészíteni a gyerekeket. Érdeklődése főképp az irodalom és a magyar nyelv tanítása felé orientálta. Ezt az érdeklődését tanítványai felé is átörökítette, s kiváló versmondókat, színjátszókat, énekelni szerető, szereplésre kész gyerekeket nevelt. Sokan tőle hallottak először verset, s azóta tudják, mi a költé-

szet, ott csillog a tudás a gyerekek ajkán, ahogy ő mutatta meg nekik, ott bujkál a tőle kapott hit tanítványai lelkének ösvényein.
Különös hangsúlyt fektetett a gyermeki személyiség fejlesztésére, az egyenlő tanulási esélyek biztosítására. Tanítványaival kialakított kapcsolatában a tanulási eredményeken túl emberi sorsuk is foglalkoztatta.
Tevékenyen részt vállalt a közösség életében. Volt diákönkormányzat-vezető, alsó tagozati munkaközösség-vezető, valamint gyakorlatvezető mentor a végzős főiskolai hallgatók mellett. Őszinte, nyílt személyiségét mindenki tisztelte, szakmai-pedagógiai tevékenységével példát mutatott.
1985-ben „Miniszteri dicséret”-ben részesült.
Rövidre szabott élete nyomán itt maradtak gesztusai, halk, visszafogott, de határozott egyénisége még sokáig hiányozni fog.

Nagy Istvánné

Radócz Jánosné Kunkli Margit (Hajdúböszörmény, 1945.márc.12. – Debrecen, 1994. április 30.): általános iskolai tanár.

Egyszerű családból származott. Édesapja, Kunkli Imre 1945 előtt egyéni gazdálkodó volt, utána a tsz-ek szervezéséig ugyancsak egyéni gazdaként dolgozott, majd a balmazújvárosi Lenin TSz-ből ment nyugdíjba. Édesanyja, Szarvas Róza háztartásbeliként élte életét, hat leánygyermek nevelése ezt kellően indokolta is. A lányok közül Margit volt az egyetlen a szélesebb családi, rokoni körben is, aki felsőfokú végzettséget szerzett, testvérei közül még egy középfokon tanult tovább.
Egyszerű sorból való származását soha nem tagadta meg, életében mindig hű volt azokhoz az értékekhez, amelyeket gyermekkorában magáévá tett. Ezeket a mindennapi munkában, egyszerű megjelenésében is kifejezte.
Általános iskoláit egy Hajdúböszörményhez tartozó tanyai iskolában, Rókaháton végezte. Alapos felkészítést kapott a tanyai iskolában, ezt bizonyítja, hogy a középiskolában, a hajdúböszörményi Állami Bocskai István Általános Gimnáziumban is kiváló maradt. Középiskolai iskolatársa vallomása alapján elmondható, hogy nagyon szorgalmas, megbízható diák volt. Komolyan vette tanulmányait, fontos volt számára, hogy a maga elé kitűzött célt elérje. A gimnázium negyedik osztályát 5+1-es pedagógiai osztályban végezte. Érettségi után 1963 augusztus elsejétől a balmazújvárosi Szigetkerti Iskolában (később V.sz. Általános Iskola) kezdte tanári munkáját mint képesítés nélküli nevelő. Volt kollégái szerint már néhány hónap után érezhető volt, hogy a tantestület örökös tagjává válik.
Kezdetben a matematika mellett magyart is tanított. A legelső tanévben egy igen nagy létszámú 8. osztályban tanított magyart rengeteg munkával és nagy-nagy kitartással. A Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán matematika-fizika szakon szerzett diplomát 1968-ban.
(Vallomása szerint, ha lett volna matematika-magyar párosítás, azt végezte volna el.)
1968-ban ment férjhez Radócz Jánoshoz, aki akkor a balmazújvárosi Lenin TSz karbantartója volt. Boldog házasságban, megértésben, szeretetben éltek a feleség haláláig. Házasságukból két gyermek született: Erika 1969-ben, János 1977-ben. Mindketten örökölték édesanyjuk tehetségét, szorgalmát, lánya matematika-fizika, fia történelem-földrajz szakon végzett. Mindkét gyermekével rövid ideig maradt otthon, utána férje édesanyja gondozta a gyerekeket, hogy menye dolgozhasson.
Munkáját a kezdetektől rendkívüli lelkiismeretességgel végezte. Minden területen maximálisan próbált helytállni. Mint osztályfőnök a lehető legtöbbet igyekezett megtudni tanítványai családi körülményeiről, ezzel elősegítve azt, hogy a legjobban tudja segíteni személyiségük fejlődését. Mint úttörős rajvezető ügyesen és

lelkesen végezte a munkát. Nem a mozgalmi élet, hanem a jó közösség szervezése volt a fontos számára. És a legfontosabb: mint szaktanár, megpróbálta a sokak számára „mumus" matematika és fizika tantárgyakat megszerettetni. A legegyszerűbb és leghatékonyabb módszerekkel adta át tudását tanítványainak. Nem volt szüksége fegyelmező eszközökre, ő egyszerűen csak tanított. Órára felkészületlenül soha nem ment; írásban, de főleg gondolatban mindig tudta, mi a következő órai feladat. Még több mint 20 év elteltével is készült. „Nem azt gondolom át, hogy mit tanítok, azt kell átgondolnom, hogyan?" Ez volt mindennapi munkájának elve. Sokat segített a napi munkában kollégáinak is. Nagyon sokat korrepetált tanórán kívül is. Az alsó tagozatban tanítókkal folyamatosan egyeztette, mi a fontos, amit az alsóból a gyereknek hoznia kell. Minden feladatot pontosan, precízen hajtott végre - ennek egyik példája volt, hogy minden dolgozatot a következő órára kijavított. E nélkül nem tudott tovább haladni; a hibákat, problémákat tisztázta a gyerekekkel, csak ezután kezdődhetett az újabb témakör. A gyerekek éppen a precizitását, a mérlegelő, de követelményeket támasztó tulajdonságát értékelték, szerették benne. Ő mindig kiszámítható volt, mindig lehetett számítani ítéletének igazságosságára. Amit ő elgondolt, azt úgy is vitte véghez.

Biztos volt a saját igazában. Biztos volt a saját szaktudásában, amit a szakfelügyelők a legnagyobb mértékben elismertek. Ő nem tartott kirakatórát senkinek, erre nem is volt szüksége, ő kisugárzásával, személyiségével úgy hatott, hogy senkinek nem volt kétsége véleményének, elképzelésének helyességéről. Tudta, mi a helyes, ésszerű követelmény, ezt minden esetben be is tartotta.

Nagyon sokat foglalkozott a gyenge képességű tanulókkal, próbálta őket felzárkóztatni, de az okos gyerekek is szárnyalhattak mellette (ezt több matematikával, fizikával kapcsolatos elismerő oklevél bizonyítja).

Példát mutatott tanítványai és kollégái számára egyaránt. Munkaszeretete, lelkiismeretessége kivételes volt. Nagyon gazdag volt tudásban és érzelmeiben is. Őrá mindig mindenki számíthatott mind szakmai, mind emberi problémái megoldásában. Őszinte volt, de soha nem sértett meg senkit. A jutalmak, kitüntetések nem voltak fontosak számára; az elismerést tanítványai tekintetében kereste. 1983-ban Úttörővezetői dicsérő oklevél, 1985-ben Kiváló Munkáért kitüntetésben részesült.

Sajnálatosan korai halála nagy veszteség volt a Szigetkerti Iskola tantestülete és tanulói, de a magyar pedagógia számára is.

Forrás:

Családi és iskolai dokumentumok, kollégái visszaemlékezései.

Borzáné Szarvas Ibolya

S

Sarkadi Károlyné Balogh Erzsébet (1928-2003.): tanító.

1928. november 18-án született a Hajdú-Bihar megyei Mezősason, Balogh Béla és Kiss Jolán gyermekeként. Szülei ugyanúgy földművesek voltak, mint az apai felmenők évszázadok óta. Az elemi iskola 5 osztályát falujában, míg polgári iskoláit Berettyóújfaluban és Nagyváradon végezte. Fiatalkori törékeny alkatát, anyai ágú művelődés iránti elkötelezettségét, éles eszét, szorgalmát látva tanítója, Bérczi Miklós győzte meg a családot, hogy a korábbi hagyományokat meghaladva továbbtanuljon. Így került Debrecenbe a Dóczy Tanítóképzőbe, ahol 1949-ben diplomát szerzett. Mint „osztályidegen" kulák lány került Sarkad-Csákiszigetre, ahol három évig tanyasi gyerekeket tanított, összevont osztályokban (1-4., illetve két évig 1-8. osztályokat). Ezt követően egy évig Körösnagyharsányba helyezték, majd 1954 szeptemberétől visszakerülhetett szülőfalujába, Mezősasra. Egy év híján három évtizedig dolgozott itt az általános iskolában, míg 1983-ban nyugdíjba nem ment. Bár rövid ideig igazgatóhelyettes is volt, egész életében szeretett hivatását gyakorolta: tanított.

Az első nő volt, aki Mezősasról indulva diplomát szerzett. Diákként keserűen tapasztalta, mennyi lemaradást kell pótolnia a berettyóújfalui és főként nagyváradi osztálytársaival szemben. Egész életében arra törekedett, hogy a tanyasi, falusi gyerekek is művelődhessenek, továbbtanulhassanak. Óriási erőfeszítéseket tett, hogy „osztályidegenként" egyedül, kezdő létére eredményeket érjen el Csákiszigeten az 1-8. összevont osztályú tanyasi iskolában. Mezősason, szülőfalujában sem vallhatott szégyent! Magam előtt látom édesanyámat, ahogy a 60-as években az utolsó analfabéta férfiemberek megfáradt kezét betűvetésre igazítja esténként a lakásunkban. Látom a nagyobbak színielőadásainak próbáin, látom az asztalon feltornyozott füzeteket, melyeknek lapjaira gyöngybetűkkel írja a kezdő szavakat. És látom, amint a különböző szemléltető eszközöket készíti, hogy iskolakezdésre szép és jó legyen az osztályterem. Hallom az alsósokat, amint fél órával az iskolakezdés előtt kórusban olvasnak, vagy „fújják" a szorzótáblát. Magamon érzem a munkáját, amikor bemegyek az osztályba tanítani, és tudom, hogy húgom hasonlóan folytatja hivatását ugyanott, ugyanazokban a tantermekben, ahol ő is évtizedeket töltött.

Fogékony volt az újra, ötleteket merített a rendszeresen olvasott szaklapokból, tanfolyamokat végzett, hogy a leghatékonyabban dolgozhasson. Bábjáték, színház, csoportmunka, - mintha nem is egy periférikus, vidéki faluban lennénk. Minősítéseiben a következőket olvashatjuk: „igen jó pedagógus egyéniség és igen jó szakmai felkészültségű nevelő. Bármely irányú munkáját a legnagyobb lelkiismeretességgel és pontossággal végzi" (…) „óriási energiát fektet a gyerekek korrepetálására" (…) „a faluban megtiszteltetésnek örvend" (…) „készséggel támogatja a pályakezdőket"… „mint az alsó tagozati munkaközösség-vezető odaadó munkát fejtett ki" (…) „a tanítási órákra rendszeresen, példamutatóan készül fel". „a korszerű óravezetéssel itt találkoztam a legtöbbször". „munkájában rendszeresség, következetesség van" (…) „a tanulókkal egyénenként is sokat foglalkozott, ennek a munkának igen szép eredményei vannak".

S hogy mik ezek az eredmények? Az a sok elszármazott diplomás, akik már csak látogatóba járnak Mezősasra, a mesteremberek, akik nagyot biccentettek a fejükkel, mikor a „tanító néni" elment mellettük, az anyukák, akik tanácsot kértek, mi legyen a gyerekből? És az a tény, hogy tanítványok vették körül, bármerre járt a faluban.

Munkájának elismeréseként 1976. jún. 5-én az „Oktatásügy kiváló dolgozója" lett, majd 2003. jún. 13-án „Arany Katedra emlékplakett" kitüntetésben részesült, és ugyanekkor termet neveztek el róla egykori iskolájában.

Sokat és sokáig kínlódott a Parkinson-kórral. Ahogy mozgása beszűkült, egyre inkább családtörténetén keresztül foglalkozott az egykori faluközösség bemutatásával. Különálló munkák is születtek: „A falu ébredése", „A fonás-szövés mestersége", „Ünnepvárás" - mindegyik helyi néprajzi témájú kézirat, bár az utóbbi megjelent a Hajdú-Bihari Naplóban. Merítettek ezekből szakdolgozathoz is, és az iratok rendezése után – remélhetőleg – ismertté válhat a nagyobb nyilvánosság előtt.

Igyekezett egész életében mindig, mindenkinek megfelelni és méltó lenni az emberek szeretetére, megbecsülésére. A falu háláját – a mindennapok megbecsülésén túl – jelezte, hogy mozgáskorlátozottsága ellenére zászlóanya lehetett a millennium évében, hogy egykori tanítványa terjesztette fel kitüntetésre, és halála másnapján a sebtében összeült helyi képviselő-testület az első díszsírhelyet adományozta számára! Idős korában betegsége miatt újra tanulta az írást, gyakorolta a járást, hogy az utolsó pillanatig megőrizhesse szellemi frissességét, méltóságát. Így távozott közülünk 2003. dec. 21-én, advent utolsó vasárnapján.

Sarkadi László

Sebők Emánuel (Budapest, 1891. május 15.-Bécs? 1944?): középiskolai tanár.

A debreceni Zsidó Reálgimnázium legeredményesebb matematikatanára volt. Egykori tanártársa, Kardos László mámoros pedagógusnak, az iskolájába az utolsó porcikájáig beleszívódott polihisztornak nevezte, aki elsősorban matematikus volt, de komolyan értette a zenét és ismerte az irodalmat is.

Pedagógus családból származott. Édesapja, Schlesinger Samu természetrajz és földrajz szakos tanár, édesanyja tanítónő volt. A három fiútestvér közül ő volt a legidősebb. Középiskoláit Budapesten végezte, a budapesti Tudományegyetemen szerzett matematika-fizika szakos középiskolai tanári diplomát. Először Székelyudvarhelyen a Kollégiumban kapott állást, majd a győri Állami Reáliskolában helyettes tanár (1916/17), 1917/18-ban katona, utána rendes tanár a győri Állami Reáliskolában (1918-20), ahonnan másfél évre szabadságolták 1923-ig, s mivel nem kap más állást, a győri vagongyárban munkás. 1923-ban hívták meg tanárnak a debreceni Zsidó Reálgimnáziumba,

ahol 1944 áprilisáig, az iskola felszámolásáig tanított. Életének további része tragikusan alakult. A Zsidó Gimnázium gettóba hurcolt tanárainak egy csoportját a németek azzal bízták meg, hogy a magyar napi sajtó antiszemita cikkeit az SS számára lefordítsák. Perfekt német nyelvtudása miatt Sebők Emánuel volt ennek a fordítói irodának a vezetője. A legelsők között hurcolták el, mert az SS-tisztek füle hallatára olyan kijelentést tett, hogy még a kutyákkal se bánnak úgy, mint ahogy ezt a németek teszik a munkaszolgálatos zsidókkal. 1944. június 26-án indították el az első deportáló vonatot Auschwitz felé. A családjának nem sikerült kimentenie. Nem bírta elviselni a reá nehezedő nyomást, epilepsziája is fellobbant. Úton Bécs felé, a deportáló vagonban ért véget szorongatott élete.

Sebők tanári munkásságának eredményét tanítványai sikerein keresztül tudjuk lemérni. Nem volt Debrecen városának még egy olyan iskolája, ahol annyi versenyhelyezett, vagy a Középiskolai Matematikai Lapoknak annyi feladatmegoldója lett volna (szám szerint 24 tanuló). 1929-ben Szolovits Dezső 1. díjat kapott az Eötvös-versenyen, az országos matematikai versenyen 1930-ban Sámuel (Puskás) Jenő 3. díjat, 1937-ben Czinczenheim József 2. díjat, 1939-ben Klein József, 1941-ben Faragó Kálmán dicséretet kapott. Hasonló eredményeket értek el a Középiskolai Matematikai Lapokban tanítványai 1925-től, akik közül sokan bekerültek a legszorgalmasabb feladatmegoldók közé, fényképüket közölték.

Gonda László (Moshe Élijáhu), a Zsidó Gimnázium későbbi, legfiatalabb történelem tanára Sebők Emánuel osztályába járt. Szerinte Manó nagyszerű matematikai tudással rendelkezett. Tehetségével ragyogó eredményeket mutatott fel a tanításban. Csodálatosan tudta ösztönözni tehetséges tanítványait és apailag szerette őket. Lelkes matematika-tanításával rendkívül sokat adott a tehetségeseknek, akikkel külön, a tanítási órán kívül is foglalkozott. Pontos, precíz ember volt. Az elméleti anyagot mindig maga állította össze, saját példáira támaszkodott, mert nem szeretette a Mérey-féle tankönyveket. Tanítványait problémalátásra nevelte. Differenciáltan tanított, más példákat adott a jóknak és a gyengébbeknek. Ezeket a feladatokat mindig megbeszélték közösen. A tanítási órán jöttment a padok között, és nézte, hogy hogyan dolgoznak a tanulók. Egyénenként magyarázott és segített nekik. Egy-két szóval utalt a megoldáshoz vezető útra.

Maga is csendes, türelmes, töprengő, gondolkodó ember volt, tanítványaitól precíz fogalmazást és szép külalakot követelt. A megírt dolgozatokban elkövetett hibákat kielemezték. A műszaki pályákra készülők számára ingyenes ábrázoló geometriai tanfolyamot indított, ami hallatlan előnyt biztosított a továbbtanulók részére.

Sebők Emánuel vezetésével 1928-ban megalakult az iskolai önképzőkör természettudományi szakosztálya. Itt a tanulók által készített dolgozatokat adták elő és bírálták meg. Készült dolgozat pl. a Bolyai-geometriáról, Gaussról, és rendszeresen tűztek ki pályatételeket. A nyertes megkapta a legjobb matematikus címet a vele járó 10 koronás arannyal. A nyertesek között volt Lipschitz (Lakatos) Imre (a Londoni School of Economics professzora), Faragó Kálmán (a Budapesti Műszaki Egyetem tanszékvezető professzora), Czinczenheim József (mérnök, a Mirage repülőgépek egyik tervezője).

Sebők Emánuelnek nem volt publikációja. Munkásságának eredményét tanítványainak sikerei mutatják. Egész életét a tanításnak és tanítványainak szentelte. Szerényen öltözködött, takarékosan élt. Nem nősült meg, agglegény maradt. Szerette az irodalmat, festészetet. Gulyás Pállal, Kardos Lászlóval, Vadász Endrével, Faragó Bélával, Vág Sándorral, Almásy Miksánéval tartotta a kapcsolatot. Részt vett a debreceni Tanári Kör munkájában, a tantervi vitákon, a bemutató tanításokon. Sok könyve volt, szépirodalom is, matematika is, magyarnyelvű és németnyelvű szakkönyvek. Testvére, Sebők Lóránd tüdőgyógyász szerint mindig könyv volt a hóna alatt. Diákjaiért mindent megtett, erőteljesen védte őket, harcolt a boldogulásukért, jutalmazásukért. A deportálásból testvéréhez küldött utolsó levelében is arról írt, hogy tanítványai milyen jól tartják magukat a nehéz helyzetben.

Kántor Sándorné

Sípos Zsuzsa (Debrecen, 1927. július 7. - Debrecen - 2003. október 1.): középiskolai tanár, kollégiumi igazgató.

Szülei egyszerű munkásemberek voltak. Ő volt a családban a legkisebb gyerek. Még kis első osztályos diák volt, amikor elveszítette az édesanyját. Tizenhat éves volt, amikor édesapját is elveszítette. A nővére vette magához, ő nevelte fel. Úgy is hívta őt, hogy: anyu.

Általános iskolába Debrecenben járt, a szakérettségit Hódmezővásárhelyen végezte, majd 1952-1956-ig a Kossuth Egyetemen biológia-kémia szakon tanult. Az egyetem elvégzése után első munkahelye Konyáron volt az általános iskolában. Itt két évet töltött, amire mindig szívesen emlékezett vissza. Ez volt az első munkahelye az egyetem elvégzése után, és boldog volt, hogy nem tanult hiába, mert biológiát, kémiát taníthatott. A kollégákkal, szülőkkel és gyerekekkel nagyon jó kapcsolata volt a magas osztálylétszám ellenére. 50 év után is fel-felkereste egy-egy konyári tanítványa.

Az 1958/59-es tanévben a böszörményi középiskolai kollégiumban lett vezető. Aztán került Derecskére, és az akkori I. számú Általános Iskolában dolgozott 1959 augusztusától 1964-ig. Ekkor lett a Járási Nőtanács Titkára. E tevékenysége idején határozottan kiállt azért, hogy a nőket teljes értékű munkaerőnek fogadják el. Majd a gimnáziumban tanított, és a kollégiumot vezette. Innen ment nyugdíjba 52 éves korában, korengedménnyel.

Tanítványaival, munkatársaival szemben igényes, következetes és példamutató volt, és azt szerette volna, ha tanítványai, munkatársai a legjobban teljesítettek volna. Magától és tanítványaitól a maximumot követelte.

Makarenkó szellemében tanított: „Követelek tőled, mert becsüllek."

Véleményét őszintén megmondta munkatársainak, tanítványainak. Fontosnak tartotta az iskolában, a kollégiumban is a szülőkkel való kapcsolattartást. Hitte, hogy jobb eredményt lehet elérni a szülők támogatásával. Mindig valamilyen pedagógiai jellegű előadással készült a szülői értekezletekre. Ennek eredményeképpen alig hiányzott egy-két szülő a megbeszélésekről. A tanulók magatartásáról, tanulmányi előmeneteléről egyénenként fogadóórán vagy a családlátogatáson beszélt. Figyelemmel kísérte tanítványai életét, előrehaladását a választott pályán. Boldog volt, ha meglátogatták és beszámoltak eredményeikről a munkában és a családban.

Nem az számított neki elsősorban, hogy milyen dicséretet, jutalmat kap főnökétől, hanem, hogy milyen eredményt ér el tanítványainál, hogyan állják meg helyüket.

Sokoldalú egyéniség volt. Nagyon szerette a művészeteket, különösen a verseket, a zenét.

1960-ban a Magyar Vöröskereszttől „Kiváló egészségügyi nevelőmunkáért" kitüntetést kapott. 1979-ben a nevelő-oktató munkában végzett több évtizedes, áldozatos munkájáért megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet. 1984-ben kimagasló kollégiumi nevelő munkája elismeréseként a kollégiumi mozgalom 25. évfordulója tiszteletére alapított emlékplakettet kapott.

2000 márciusában tudta meg, hogy beteg. Az utolsó 3 év nehéz és egyre nehezebb volt számára. Kezdetben még ő volt az erősebb, bízott abban, hogy legyőzi a kórt. Aztán szembenézett a valósággal: nem sok van hátra. Csendben hordozta a keresztet, nem volt reményvesztett, bár érezte, hogy ereje elhagyja.

Barátai, volt tanítványai nem hagyták magára, meglátogatták betegágyánál. 2000. október 1-én érte a halál.

Nehéz gyermekkora volt, és később sem kényeztette el a sors, de mégis úgy érezte: nem dolgozott hiába. Utolsó napjaiban, amikor meglátogatta egyik tanítványa, mert nem tudott elmenni az osztálytalálkozóra, azt mondta:

„Zsuzsa néni, te nem csak osztályfőnök és tanárunk voltál, annál sokkal több. Az etalon, az én példaképem."
Azoktól kapta a legnagyobb elismerést, akikért élt, dolgozott. Számára is ez volt a legszebb és legmagasabb kitüntetés.
(Megyeri Klára adatai és visszaemlékezése alapján).

Szőllősi Imréné

Sólymos József (Felsővisó, 1923. november 15. – Debrecen, 2004. szeptember 15.): tanító

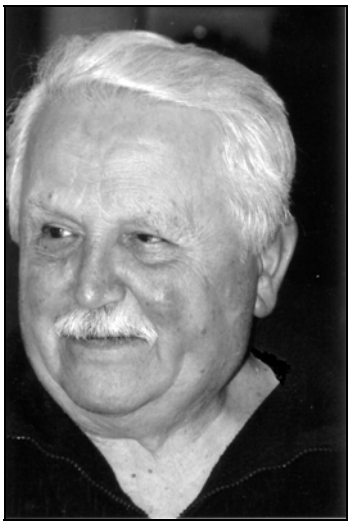

1923. november 15-én született Erdélyben, a ma Romániában található máramarosi Felsővisón. A románok betiltották a helyi magyar iskolát. Édesapja, aki kántortanító volt, magánórák adásával tartotta el négytagú családját, majd 1929-ben áttelepültek Beregsurányba, ahol az apa a katolikus egyháztól tanítói állást kapott. Itt végezte elemi iskoláit édesapja keze alatt. Középiskolai tanulmányait Sátoraljaújhelyen kezdte el és a debreceni piaristáknál fejezte be. 1936-ban Beregsurányból Józsára költöztek, ahol édesapja igazgató-kántortanító volt nyugdíjba vonulásáig. 1938-43 között Szegeden a Római Katolikus Tanítóképző Líceumban tanult és szerzett édesapjához hasonlóan kántortanítói diplomát.
A diploma után visszatért gyermekkori falujába, Beregsurányba, ahol tanítói állást kapott. Itt ismerkedett össze későbbi feleségével, Szabó Katalin tanítónővel, aki ugyanabban az évben végzett a Debreceni Svetits Tanítóképzőben és őt is Beregsurányba nevezték ki tanítónak. Megegyeztek, hogy a háború alatt nem házasodnak össze, megvárják, amíg a front elvonul.
1944. november 18-án, 21. születésnapja után indult el 130 falubelijével „málenki robotra". - Az oroszok minden 15-50 év közötti férfit elvittek a faluból. Úgy indultak, hogy 3 napra mennek át Beregszászba a lebombázott repteret rendbe tenni. Vereckén át Lembergig gyalog hajtották őket, majd onnan marhavagonokban Moszkváig, ahol 4 évig dolgozott hadifogolyként egy vasöntödében. 1948 karácsonyán 30-an érkeztek meg a 130-ból Máramarosszigeten át a debreceni Pavilon laktanyába, ahol 5 forinttal a zsebükben szabadon engedték őket. A hite és az a tudat, hogy kedvese idehaza várja, hazahozta a pokolból. 1949-ben házasodtak össze, és 38 évig éltek boldog házasságban, felesége 1987-ben bekövetkezett haláláig. Kél fiúgyermekük született. 1950-ben József, majd 1952-ben Sándor. 1949-től Újfehértón kapott tanítói állást, majd 1953-ban került Debrecenbe a Péterfia utcai általános iskolába. 1960-ban az újonnan felépült Szoboszlói Úti Általános Iskolába helyettes igazgatónak hívták. A következő tanévtől igazgatónak nevezték ki, és maradt is több mint 20 évig ebben a beosztásában. 1983-ban címzetes igazgatóként vonult nyugdíjba.
Mivel huszas éveiben nem éppen saját akaratából évekig a Szovjetunió gazdaságát erősítette, elmaradt tanulmányait később, a napi munka mellett pótolta. Az ötvenes években Egerben elvégezte a tanárképző főiskolát matematika szakon, majd a hetvenes évek elején a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett egyetemi diplomát.
Nyugdíjas éveiben, felesége halála után az unokái töltötték ki napjait. Iskolába hozta-vitte őket, délutánonként együtt tanult velük. Szívesen segített a Szent László Domonkos Plébánia adminisztrációs munkájában is. Nagyon szeretett a mátrai kis házában pihenni, nyaralgatni.
Feldolgozta a hadifogság éveit. Aktív levelezésben állt a Hadtörténeti Intézettel. Az általa megjárt lágerekről és a tudomása szerinti magyar hadifogolysírokról pontos térképeket készített, amit átadott az Intézetnek. Többek között az ő kezdeményezésére készítették el és avatták fel a volt Pavilon laktanya (ma Kossuth

Gyakorló Gimnázium) falán a hadifogoly emléktáblát. Kedves faluja, Beregsurány hősi halottainak emlékhely-felállításában is aktívan részt vett.
Idős éveiben visszaemlékezve legnagyobb szeretettel a beregsurányi tanítói éveiről beszélt, ahol osztott tanítással 1-4. osztályig későbbi felesége, a tanítókisasszony, 5-8. osztályig pedig ő, a tanító úr *nevelte* a gyerekeket. Szemében a beregi parasztemberek voltak a legtisztábbak, legőszintébbek, legtisztelettudóbbak a pedagógus pályája során. Elismerték tudását, munkáját, és megkérdőjelezhetetlen tekintélye volt a faluban. Ahogy sokszor emlegette: ott öröm volt tanítani!
80 éves korában megérte, hogy ott volt a legidősebb unokája lakodalmában. Pár hónappal később, a születésnapján, nagy ünnepséget tartott a család. A fotókat nézve látszik, milyen boldog volt. Senki nem sejtette, hogy már nincs egy éve sem hátra. Korának megfelelő egészségi állapotban, önmagát végig ellátva élt.
2004 nyarán tudta meg betegségét, állapotát, amit tudomásul vett. A rá egész életében jellemző hatalmas önuralommal töltötte el utolsó hónapjait családja körében.
Hitében megerősödve, megnyugodva szeptember 15-én, két hónappal 81-ik születésnapja előtt eltávozott. Hamvait a Füredi úti Domonkosok Szent László plébániájának kolumbáriumában helyezték örök nyugalomra.
Volt igazgatója, későbbi igazgatótársa, Balogh József így emlékezik rá:
„Abban a ritka kivételes helyzetben vagyok, hogy a Sólymos család három nemzedékét több mint félévszázada jól ismerem. A nagyapával - mint kollegával - személyes barátságban voltam. A közelmúltban elhunyt Sólymos Józseffel éveken át közvetlen munkatársként együtt dolgoztam a Péterfia utcai ének-zene tagozatú általános iskolában. Igazgatóságom idején ő az ifjúsági szervezetet vezette, és tanított nagy hozzáértéssel és lelkiismeretességgel.
Fiai: József és Sándor iskolánk tanulói voltak, de soha nem tartottak igényt arra, hogy megkülönböztetett bánásmódban részesüljenek.
Sólymos József halkszavúan, pontosan, minden munkájában példamutatóan látta el feladatait sokrétű nevelői és szaktanári tevékenységében; iskolai ünnepségek, reprezentálások, nyári táborozások, szabadidős foglalkozások szervezése terén.
Előéletét kevesek ismerhették, mert szűkszavúsága, szerénysége nem engedték, hogy hősi mítoszokat gyártson önmagáról.
Kortársam volt, s mindenki által ismert tragédiákat hozott ez a korszak. Huszonegy évesen vitték el - civilként „malenki robotra", de ez a szörnyűség négy esztendeig tartott, s az a hűség is, amit a szeretett menyasszonyától való elszakítás jelentett. De hűségesen megvárták egymást!
Zwingli Ulrik a kappeli csatában életére törőknek utolsó szavaiban ezt mondta: „A testet megölhetitek, de a lelket nem." Sólymos József szilárd hittel élte túl a „malenki robot" megpróbáltatásait. Ez adott neki erőt a megmaradáshoz. Így nevelte fiait is. Méltóvá vált arra, hogy családi és pedagógiai példakép maradjon azoknak, akik tisztelték és szerették."
Forrás:
A család által őrzött iratok

ifj. Sólymos József, Balogh József

Somos Lajos (1904-1988)*: egyetemi tanár.

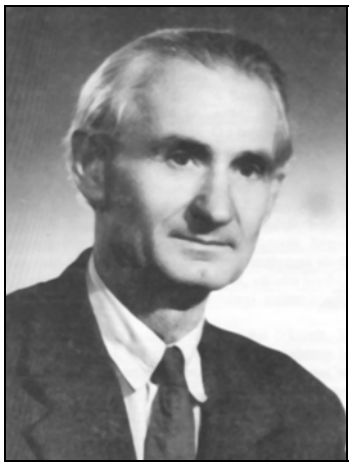

Mint egy népmesei hős, hasonlóan korának számos neves szereplőjének származási körülményeihez, Somos Lajos 1904 nyarán, igen szerény körülmények között: egy hétgyermekes juhász legkisebb fiaként látta meg a napvilágot.

* A Somos Lajos arcképvázlat 'A Debreceni Iskola' című T43015 számú OTKA kutatás eredménye.

Bátyja támogatásával tudott kitörni a kétkezi munkásvilágból. Az indulás meghatározta egész életpályáját. Kitartó szorgalommal végezte középiskolai tanulmányait, és ennek köszönhetően 1925-ben felvételt nyert a debreceni Tisza István Tudományegyetem jogi karára. Ösztöndíjasként ingyenes kollégiumi ellátást kapott, amely nélkül nem tudta volna tanulmányait folytatni. A jog hallgatását azonban hamarosan félbehagyta, és átiratkozott magyar-német szakra. 1929 májusában vette át középiskolai tanári oklevelét. Az 1929/30-as tanévben a debreceni piarista reálgimnázium helyettes tanára volt.

1930 szeptemberétől az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet helyettes tanára lett, és ettől kezdve élete további része, munkásságának legnagyobb hányada Eger városához kötötte.

Ha a pálya és a személyiség kulcsmozzanatait keressük, azok már az induláskor kirajzolódtak, és a huszonegyedik század elejéről visszatekintve is meglepően korszerűnek tűnnek. Mai fogalmainkkal talán a következőképpen összegezhetnénk ezeket az elemeket: szociális érzékenység, a pálya iránti elkötelezettség, pedagógiai személyesség, gyakorlatorientált és elméleti tudással állandóan fejlesztett képzési irányultság, a hivatás teremtő és folyamatos megújulásra kész szolgálata, elkötelezett szakmai és közéleti szerepvállalás.

Már munkája első éveiben is arra törekedett, hogy felkarolja a tehetséges ifjúságot. Visszagondolva saját múltjára, a neki nyújtott segítő kezekre, ezt a tevékenységet egész életén át folytatta. Segítségével a „tanítósok" 1934-ben, Huszonévesek címmel lírai antológiát adtak ki. 1935-ben az iskolafenntartó kérésére a magyar és német diplomája mellé képesítést szerez pedagógiából, valamint filozófiából.

Az oktatás mellett szerepet vállalt a tanítási gyakorlatok és a szeminárium formájában működő pedagógiai gyakorlatok irányításában. Ezzel lehetősége nyílt régóta dédelgetett tervének magvalósítására, az *iskolás gyermekek tanulmányozásá*ra. Ez a népi írók szociografikus munkásságához is kötődő pedagógiai mozgalom ebben az időben bontakozott ki hazánkban. Somos Lajos vezetésével az egri és Eger környéki népiskolai tanulók testi és szellemi fejlődésének tudományos vizsgálatába kezdtek. A nagy mennyiségű anyag ötletet adott egy gyermektanulmányi kiállításra, amelyet 1936-ban, Egerben szerveztek meg. A kiállítás anyaga a képzésben részt vevő kollégák, a hallgatók – a vizsgált gyermekek majdani tanítói – és a szülők számára is szemléletessé tette a tanítói hivatás társadalmi meghatározottságait és feltételeit, és megfelelő érzékenységet ébresztett a tanítói szerep hagyományos didaktikán túlmutató dimenzióii iránt. A kutatás teljes anyaga a Magyar Paedagogia 1939-es évfolyamában jelent meg.

Az alig néhány éve pályán lévő fiatal tanár számos új ötlettel, javaslattal alakította a tanítóképzés és az elemi oktatás gyakorlatát. A fogalmazástanítást, a dolgozatok nyelvhelyességi és helyesírási szempontból történő értékelését, az egri „második gyakorló" létesítését, az intézet növendékeinek tehermentesítését is neki köszönhetjük. Vizsgálatai, tapasztalatai szerint ugyanis a tanulók túl sok feladatot kaptak, a délutánjaik tele voltak különböző iskolai elfoglaltságokkal, így kevés idő maradt az önálló tanulásra, munkára. Javaslatát az óra időtartamának csökkentéséről 1936 novemberében fogadták el. Szintén az ő kezdeményezésére alsó és felső tagozattal működő gyakorlóiskolát, önálló szertárhelyiségeket, könyvtártermet, igazgatói és tanári szobát alakítottak ki.

*Újító pedagógiai munkásság*ára felfigyeltek a különböző társaságok, egyesülések is, meghívást kapott számos helyi és országos szakmai intézménybe. 1935-ben, a Gárdonyi kultusz ápolásáért végzett munkája, publikációi miatt az Egri Gárdonyi Géza Társaság rendes tagjává választották. 1936-ban a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság és a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Szövetsége soraiba lépett. Pár év elteltével, 1939-ben megtarthatta székfoglaló előadását a Magyar Pedagógiai Társaság tagjaként is. Ezt a tisztet a magyar közoktatás és a pedagógiai irodalom területén kifejtett munkájáért érdemelte ki.

Mindeközben tanári karrierje is folyamatosan ívelt felfelé. Szakirodalmi sikerei és gyakorlati tevékenysége miatt 1936-tól rendes tanárrá, 1937-től igazgatóhelyettessé nevezik ki. 1938-

ban már mint megbízott igazgató tevékenykedik szeretett intézményében. 1939. szeptember 1-én, 9 évvel az intézménybe kerülése után, 35 éves korában, az addigi eredményei elismeréseként az érsek *igazgató*vá nevezte ki.

Szakmai fejlesztő és nevelő munkáját a vallásosság hatotta át. *Pedagógiai tevékenysége középpontjában a nevelés állt*. A korszak szellemiségének megfelelően, de személyes átélésből fakadóan is, nagyon fontosnak tartotta a nemzeti öntudatra nevelést, melynek lényeges eleme volt szemében a katolikus öntudat kialakítása is. A tervszerű, kitartó munkára, rendszeretetre nevelést jelölte meg sajátos magyar nevelési feladatként. A hagyományok ápolását, azok oktatásba való beépítését szorgalmazta. Erre Eger - történelmi jellege miatt - kiváltképp alkalmasnak bizonyult. A rend és fegyelem megtartása mellett az osztálytermekben a léleknek is derűsnek kell maradnia - vallotta a neves tanító. *„Ne szűnjünk meg magunkat állandóan képezni.”** – hangoztatta oly gyakran. Segítségül javasolta a ma hospitálásnak nevezett óralátogatásokat. Úgy tartotta, hogy a tanítók ezzel egymás munkájának sikeréhez hozzájárulhatnak.

Didaktikai elveit saját tapasztalatai alapján formálta ki. Ezek szerint nem helyes a szaktárgyak cseréje, fontos az óraterv, vázlat készítése. Szorgalmazta a szóbeli számonkérést, míg az írásbeli felmérést csak kiegészítőként javasolta. A reális értékelést mindenek felett előtérbe helyezte. Véleménye szerint a gyengébb képességű tanulóktól azt a feleletet is el kell fogadnunk, amit másoktól már elégtelennel „jutalmaznánk”. A tanári szemléltetés fontosságát több alkalommal is kifejtette.

Az 1930-as évek végén aktívan részt vett a tanítóképzés megreformálásában, amely azonban a második világháború eseményei miatt nem tudott kibontakozni. Bár a tanítóképző akadémia felállítására nem került sor, az ennek előkészítéseként eltervezett könyvsorozatban (a Nemzetnevelők Könyvtárában) 1943-ban még megjelenhetett Somos Lajos máig időtálló munkája Népiskolai nevelés címen.

A második világháború után gyökeresen átalakuló világban rövid ideig úgy tűnt, pedagógiai elvei fenntarthatóak, munkássága folytatható. Az iskolák államosításával ez az illúzió szertefoszlott. 1948-ban lemondásával levélben fordult az érsekhez, aki azonban ezt nem fogadta el. Amikor aztán arra kérték fel, hogy koordinálja az egyházi iskolák államosítását, ebben már nem kívánt részt venni. Ezzel egy időben mégis kinevezték az államosított tanítóképző igazgatójának, ám egy évvel később - saját kérésére - tanári állásba helyezték át. Egyszerű beosztott tanárként sem tudta azonban szakmai tevékenységét, az ügy szolgálatát megtagadni. 1948-tól megszervezte az Egri Gyermeklélektani Állomást. Fő feladata a népi származású tehetséges gyermekek, fiatalok felkarolása, továbbtanulásuk segítése volt. 1959-ig, az intézmény megszüntetéséig ebben a beosztásban folytatta elméleti és gyakorlati munkáját.

Az 1956-os forradalmat, illetve annak véres leverését követő kádári enyhülés időszakában korábbi intézménye államosított utódjának, *az egri tanárképző főiskolának* pedagógia tanszékére kapott meghívást, tanári állásra. Ekkor – túl élete delén – szakmai karrierje újra kezdődött. Adjunktusból egy év múlva docenssé lett, 1966-ban pedig megkapta a főiskolai tanári címet. Három évvel e titulus megszerzése előtt, 1963-ban igazgatóhelyettessé nevezték ki. Fő feladata a hallgatók gyakorlati képzésének irányítása és a tudományos munka koordinálása volt. Az 1966/67-es tanévben a neveléstudományi tanszék vezetője lett. Pedagógiai hitvallása, felhalmozott tapasztalatai újra hasznosulhattak a megváltozott körülmények között. Nagyon lényegesnek tartotta a hallgatók érzelmi nevelését, fontos volt számára a személyes példaadás. Hallgatói segítségével a pedagógiai megfigyelőképesség fejlesztését szolgáló módszereket dolgozott ki. A személyiség, tudás és emberi példamutatás nagysága azonban nem fért be a korszak szűkös politikai és emberi korlátok által behatárolt világába. A tavaszi szemeszter után, 1967-ben, nyugdíjazták.

A nyugállományba vonulása utáni évtizedekben is aktív szellemi életet élt. Az újra alakult Ma-

---

* Iskolatelevízió. Teremtő nyugtalanság. Dokumentumfilm, 1985.

gyar Pedagógiai Társaság tagja, 1987-ben örökös elnöke lett. Főbb vizsgálatai: a fiatal tanárok szakmai felkészültsége, az általános iskolából a középiskolába való átmenet problematikája, a tanulók túlterhelése, a cigány származású tanulók helyzete. 1974-től az egri pályaválasztási tanácsadó munkájában is részt vett. Nagy lelkiismerettel végezte ezt a beosztását, sok esetben a családokhoz is ellátogatott.

A nyugdíjas élet a családi visszavonulás időszaka is lett számára. A családi háttér egész életében meghatározó szerepet játszott. Maga is boldog, háromgyermekes családban élt. Felesége korai halála mélyen megrendítette, de gyászában öröme volt gyermekei sikeres élete és unokái rajongása. Három évtizedes özvegység után, 1988-ban távozott el. Teste az egri Hatvanitemetőben pihen, de szellemét örökre a főiskola falai őrzik.

Még életében, 1985-ben, dokumentumfilmet készített róla az Iskolatelevízió. Talán az államszocialista időszak statikus világát, nyomottságát is tükrözi, hogy a folyamatos megújítást, teremtő szolgálatot jelentő munkás életpályát, a mélyen és személyesen átélt szakmai életutat, gyakorlatias munkálkodást mint „teremtő nyugtalanságot" mutatták be. *„(...)'Teremtő nyugtalanság' — ez volt Ő (...) Róla csak jót lehetett hallani volt tanítványaitól, kollégáitól és mindazoktól, akik ismerték személyesen vagy írásai alapján.(...) elment, de emléke él bennünk, szívünkben, elménkben.(...)".*[*] A munkásság és a személyiség előtti tisztelgés a rendszerváltozás után is folytatódott, emléke beépült intézménye, a mára Eszterházy Károly Főiskolaként működő képzőintézmény legendáriumába. Nevét emléktábla őrzi a Líceum épületében, és azt, pedagógiai munkássága előtt tisztelegve, felvette a főiskola Pedagógiai Múzeuma, valamint a Neveléstudományi Tanszék Tudományos Diákköre is. Szakmai munkája és életpályája beható tanulmányozása, a mához szóló szakmai tanulságok feltárása, kritikai értelmezése, azaz az örökség igazi számbavétele azonban még várat magára.

Felhasznált irodalom:

- Dr. Nagy Andor: Dr. Somos Lajos idén lenne 100 éves. Heves Megyei Hírlap, 15. évfolyam 139. sz. 11. .p.
- Iskolatelevízió. Teremtő nyugtalanság. Dokumentumfilm, 1985.
- Pedagógiai Lexikon III. kötet O-Zs (szerk.: Báthory Zoltán – Falus Iván). Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997. 304. .p.
- Szecskó Károly: Somos Lajos. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1994.

Válogatott bibliográfia Somos Lajos munkáiból:

- A nyelvi magyarázatok és a gyakorlati életre nevelés az elemi iskolában. Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet Értesítője az 1931-32. tanévről, Eger, 1932. 3-11. .p.
- Vizsgálatok a helyesírás és az írászavarok köréből. Bölcsészdoktori értekezés, Eger, 1933.
- Nyelvhelyesség és iskola. Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet Értesítője az 1933-34. tanévről, Eger, 1934. 5-19. .p.
- Gárdonyi Géza egri öröksége. Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet Értesítője az 1935-36. tanévről, Eger, 1936. 3-11. .p.
- Németh Sándor – Somos Lajos: Magyar olvasókönyv és stilisztika a tanítóképző és tanítónőképző intézetek I. osztálya számára. Budapest, 1936.
- Gyerekszemek tükrében. Magyar kultúra, 1938. 12. sz. 369-371. .p.[**]
- Kelemen József – Németh Sándor - Somos Lajos: Magyar irodalmi olvasókönyv a líceum és leánylíceum I. osztálya számára. Budapest, 1939.
- Kelemen József – Németh Sándor - Somos Lajos: Magyar nyelvkönyv a líceum és leánylíceum I-II. osztálya számára. Budapest, 1939.
- Németh Sándor – Somos Lajos: Magyar irodalmi olvasókönyv a líceumok és leánylíceumok 3. osztálya számára. Budapest, 1940.

[*] Dr. Nagy Andor: Dr. Somos Lajos idén lenne 100 éves. Heves Megyei Hírlap, 15. évfolyam 139. sz. 11. .p.

[**] Szecskó Károly: Somos Lajos. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1994. 79-82 .p.

- Népiskolai nevelés. Nemzetnevelők könyvtára V. A népiskola könyvei 1., Budapest, 1943.
- Somos Lajos – Zentai Károly: Az ember lelki világa a líceum és leánylíceum III. osztálya számára. Budapest, 1940.
- Somos Lajos – Zentai Károly: A nevelés alapelvei a líceumok és leánylíceumok IV. osztálya számára. Budapest, 1940.*
- Eszmények, példaképek. Serdülőkorúak erkölcsi-politikai nevelése. Köznevelés, 1960. 9. szám 261-263. .p.
- Koedukált osztályok szervezésének és vezetésének problémái. Köznevelés, 1961. 14-15. szám 445-447. .p.
- Az új rendszerű ellenőrzés és osztályzás. Köznevelés, 1962. 11. szám 340-342. .p.
- Gárdonyi és a népművelés. Emlékkönyv Gárdonyi Géza születésének 100. évfordulójára. 1963-1963. Eger, 1963.
- A gyakorlatok és a szemináriumok helye, szerepe, jelentősége a főiskolai tanárképzésben. Az Egri Tanárképző Főiskola Tud. Közl., 1964. 9-15. .p.
- A főiskolai hallgató felkészítése a korszerű személyiségrajzok készítésére. A tanárképzés pedagógiai kérdései. Szeged, 1965. 246-251. .p.
- A tanszékek nevelőmunkája, különös tekintettel az eszmei-politikai nevelésre. Az Egri Tanárképző Főiskola Tud. Közl. IV. Eger, 1966. 77-93.
- Ha csak a szívünkre hallgatunk. Népújság, 1967. október 22. 6. .p.**
- A közösség személyiségformáló hatása a nevelésben. Tudósító, 1968. 1. szám 23-36. .p.
- Egyenlő eséllyel. Hogyan segítik heves megyében a fizikai dolgozók tehetséges gyermekeit? Pedagógusok Lapja 1969. 14-15. szám 7. .p.
- Az oktatófilm felhasználásának néhány konzekvenciája. A televízió és a film felhasználásának módszertani kérdései. Budapest, 1970.
- A fizikai dolgozók tehetséges gyermekei segítségének elhanyagolt lehetőségei. Hevesi Művelődés, 1971. 2-3. szám 26-29. .p.
- A magas óraszámok néhány pedagógiai-pszichológiai problémája. Hevesi Művelődés, 1973. 1. szám 22-29. .p.
- Tehetség, tehetségvédelem, tehetséggondozás. Hevesi Művelődés, 1974. 2. szám 40-46. .p.
- Cigánytanulók iskolai nevelése. Pedagógiai Szemle, 1976. 8. szám 762-764. .p.
- Miben egyenrangúak a cigánygyerekek? Köznevelés, 1977. 10. szám 9. .p.
- Élethivatásra nevelés a családban. Gyermekünk életútja. A Heves megyei Pályaval. Tan. Int. és a Hazafias Népfront H. megy. Biz. Kiadványa, Eger, 1982.
- Nők a pedagóguspályán. Hevesi Szemle, 1983. 1. szám 29-30. .p.
- Új utakon a tanítóképzés. Emlékezés a kezdetekre. Köznevelés, 1985. 5. szám 46-48. .p.*** *Herperger Anita, Nagy Mária*

Soós Miklós (Zsibó, [Erdély, Szilágy megye] 1898. július 9 – Debrecen, 1970. április 28.): állami elemi iskolai tanító.

Soós Miklós állami néptanító, egyike a nemzet napszámosainak. Ő és kortársai a megcsonkított magyar haza aprófalvaiban, a legnehezebb időben nemzetmentő népnevelő munkájukkal felbecsülhetetlen jelentőségű, hatalmas munkát végeztek a magyarság és tenyérnyi kis hazája megmaradása érdekében.

Azoknak a magyar tanítóknak a sorába tartozott, „akiket - Gárdonyi Géza szavaival élve - eső vert, vihar tépett, de ő a magyar tanító, csak állt és fáklyaként mutatta az utat”.

Tízgyermekes szegény paraszti család gyermeke volt (melyből 3 felnőtt gyermek maradt életben). Édesapja báró Wesselényi birtokán szorgoskodott, hol részaratóként, hol belső munkásként. Wesselényi bárónak kedvelt bizalmas em-

* Szecskó Károly: Somos Lajos. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1994. 82-85 .p.

** Szecskó Károly: Somos Lajos. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1994. 88-93 .p.

*** Szecskó Károly: Somos Lajos. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1994. 94-103. .p.

bere volt. Ez a szellemiekben gazdag környezet nagy hatással volt édesapánkra is egész életében.

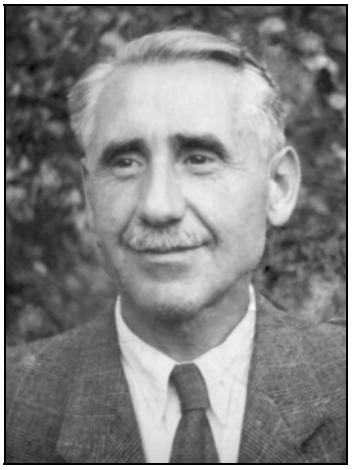

Tanulmányait szülőföldjén, Zsibón kezdte az állami elemi népiskolában, majd a szilágycsehi állami polgári iskolában folytatta. Szülei 1914-ben az újonnan megnyílt zilahi állami tanítóképzőbe íratták be. Ady Endre városa volt Zilah. Ő is itt tanult. Zilah atmoszférája, kiváló tanárai az intézetben, a konviktusban mind-mind formálták zsenge ifjúságát és vezették abba az irányba, amely egész életét meghatározta. Hűség a szülőkhöz, hazához, munkaszeretet, kitartás, becsület, hűségesen végzett munka, melyet a precizitás jellemzett. Hogy milyen kiváló nevelői voltak, arra bizonyítékok életének a következőkben felvázolt mozzanatai. Két évet rendes internátusi közösségben végezett nyilvánosan. Ez alatt a rövid két év alatt a nevelők univerzális tudás birtokába juttatták őt és az egész iskolai osztályközösséget.

Megtanult hegedülni, harmóniumon játszani, zongorázni, orgonálni. Tanárai nemcsak zeneoktatásra, de a kántorizálásra is felkészítették. Hogy miért emelem ki tanárai nagyságát: ilyen rövid idő alatt olyan tudás birtokába juttatták, amely alapjául szolgált egész élete munkásságának.

Ekkor következett be élete nagy sorsfordulója. 1916-ban az iskola padjaiból besorozták katonának, s május 29-én bevonultatták. Tanulmányait katona-magántanulóként folytatta. A III. és IV. évet előkészítő tanfolyamon végezte, és képesítő után a zilahi állami tanítóképzőben elemi iskolai tanítói oklevelet kapott 1918. április 26-án.

Tényleges katonai szolgálatra a dési m. kir. 32. honvéd gyalogezredhez vonult be. Újonckiképzése után tartalékos tiszti iskolát végzett. 19l6-ban, a besorozás évében: ősszel az orosz harctéren a bukovinai kirlibabai, majd a dornavatrai frontszakaszra került. Itt hadapródi kiképzés után II. osztályú ezüstérem kitüntetést kapott. 1918-ban tavasszal az olasz frontra került. Svájc határszélén alpini kiképzésben részesült. Innen az assiagoi frontszakaszra irányították, ahol spanyolnáthába esett, vese- és mellhártyagyulladás szövődménnyel. Egy tiroli kórházban ápolták, majd nyolcheti üdülési szabadságot kapott, s hazatérhetett zsibói otthonába. A dési csapatnál leszerelésre jelentkezett, ami - zászlósi kinevezéssel - meg is történt.

1919. január 27-én kinevezték tanítónak Szabolcs megye területére. A Zsibó és Nyíregyháza közti román frontszakasz miatt csak szeptemberben kaphatta meg a nyíregyházi tanfelügyelőségtől Tiszaeszlárra szóló református tanítói kinevezését. Tiszalökön ismerkedett meg drága feleségével, aki 1904. augusztus 12-én született, és l924 november l6-án kötöttek házasságot. A trianoni békediktátum megfosztotta drága szüleitől és hőn szeretett szülőföldjétől, amely mélységes sebet ütött lelkén, de az egész hazájához hű magyarságén is. Szülő és haza nélkül maradva, mély szomorúságában drága feleségével, aki anyátlan árva volt és így támasz nélkül maradt, kéz a kézben járták egymást erősítve az élet göröngyös útjait. Eszlárról áthelyezték Vértesdobozra, egy Fejér megyei kis faluba, itt kezdték a családi életet. A haza megcsonkítása után szülőföldje, Erdély elveszett, román terület lett. A tenyérnyi kis anyaország lett újabb otthona, ahol 1926. október 19-én megkapta a magyar állampolgárságot. E kis falu: Vértesdoboz a jelenkori térképen Alcsútdoboz néven szerepel. 100 lakóházzal, 500 lakossal rendelkezett. Gróf Klebesberg Kuno oktatási miniszter nagyszerű munkája után ez a kis falu is gyönyörű új iskolát kapott teljes felszereléssel, tanítói lakással. Ez egy kis oktatási komplexum volt. Egytantermes osztatlan iskolában apám 36 gyermeket oktatott alapos felkészüléssel, mélységes odaadással és atyai szeretettel. Kiváló tanítványait a pápai református kollégiumba irányította, és sorsukat intézte. Kiváló tanerő volt. Ezt onnan is tudom,

hogy keze alatt végeztem a négy elemi iskolai osztályt. Olyan tudás birtokába juttatta tanítványait - köztük engem is -, hogy a gimnázium első éveiben az ő általa nyújtott ismeretek képezték az alaptudást, amire építkeztem.
Szellemi atyja volt a falunak, nemcsak a gyerekeknek. A község társadalmi és szellemi életét is felvirágoztatta. Népművelői előadásokat tartott, alapos felkészüléssel, egészségügyi, mezőgazdasági, állattenyésztési tárgykörben. Történelmi ismeretterjesztő előadásai is voltak. Az iskola tanterme esténként a falu felnőtt lakóival népesedett be. Dalárdát, színjátszó csoportot vezetett, színi előadásokat rendezett.
Az állattenyésztés érdekében köztársulásokat szerevezett: legeltetési társulatot és az értékesítés érdekében tejszövetkezetet alapított, amelylyel a lakosság életszínvonalát igyekezett növelni. Polihisztor volt. A faluban nem volt villany, ennek ellenére vetíteni akart. Ezért cinlemezből henger alakú kis vetítőgépet szerkesztett, szerelt össze. A fényforrást petróleumlámpa fénye adta, és így le tudta vetíteni a „Petőfi, az üstökös" című oktatófilmet. Kis képeket, rajzokat nagyított fel saját maga készítette pantográffal.
Kántorizált is. A református lelkésszel közösen dolgoztak együtt a falu nevelése érdekében. Több járási és megyei elismerésben részesült. Öt gyermeke született ezen a csodálatos helyen.
Emlékezetes esemény volt, hogy Mária hercegnő halálakor az ő dobozi dalárdája adta a kísérő zenét. Másfél évtizeden át tartott ez a csodálatos aranykor, amely számunkra és a falu számára is egy nagy családi közösség boldogságát jelentette.
Édesapánk gyermekei neveltetése érdekében kénytelen volt olyan városba kérni áthelyezését (a falu nagy szomorúságára), ahol kis fizetésből is könnyen tudta biztosítani a továbbtanulást. Így, miután nem volt másutt hely, Békéscsabára kapott áthelyezést 1936. augusztus 8.-i keltezéssel. Örömet jelentett neki már a szülőföldje közelsége is. Itt hasonló komolysággal végezte oktató-nevelő munkáját. Saját kezűleg diavetítőgépeket készített iskolák megrendelésére. Népművelő előadásokat itt is tartott és iskolai gyermek színi előadásokat is szervezett. A csodálatos vértesdobozi nagy családi élet azonban már nem térhetett vissza többé. A felejthetetlen, boldog tizenöt év örökre bevésődött szívünkbe. Két zavartalan csabai év után a levegőben már háborús szelek fuvallata érződött.
1938-ban tartalékos katonai szolgálatra rendelték be Komáromba, ahonnan hadnagyi ranggal tartósan szabadságolták. Erre az időszakra esett a Felvidék magyarlakta területeinek visszacsatolása. Több szakaszban is teljesített katonai szolgálatot. 1940-ben a Felvidék után következett Észak-Erdély visszacsatolása. Édesapánk boldogsága határtalan volt, a szülőföldjétől elválasztó határok leomlottak. Szülőföldje visszakerült az anyaországhoz. Ötévi csabai működése után áthelyezést nyert Kolozsvárra. Boldog volt, mert úgy vélte, hogy Csabán hétre növekedett gyermekhadát (kiket Isten jó ésszel és szorgalommal áldott meg) egyetemi szinten szerény fizetésből is tudja taníttatni, lévén Kolozsvár egyetemi város. Ez szülői terhüket könnyebben elviselhetővé tette.
A háború szele most már erősen megérintette hazánkat is. Ennek következtében 1942-től 1944-ig ismét katonai szolgálatot teljesített. 1944 őszén, amikor országunkat elérte a háború és összeomlott minden, ő valahol a Kárpátokban volt csapatával. Családja már három hónapja nem tudott róla semmit. Drága felesége összeszedte hét gyermekét (a bérelt családi otthont, a teljes saját felszerelésünkkel hátrahagyva), a legszükségesebb kis holmikat összeszedve, menekülésre határozta el magát. Az utolsó vonattal, ami Kolozsvárról indult, elmenekült, hazatért Tiszalökre, szülőfalujába. Az állam és a vállalatok háromhavi illetményt fizettek ki minden dolgozónak, illetve családfőnek, akkor is, ha a férj katonai szolgálatot teljesített. Minden összeomlott, de a menekülésben három hónapra még biztosított volt az élet lehetősége.
Miután édesanyánkkal elmenekültünk Tiszalökre, örültünk, hogy itthon vagyunk, de bánatosak voltunk. Apa nélkül? És hogyan tovább?. Édesapánk csapata valahol a Kárpátokban szétoszlott, ő váratlanul megérkezett Tiszalökre, értünk jött. Tovább menekült a család. A háború és a menekülés után sikerült Debrecenben elhelyezkednie. Szolgálatának ez volt az utolsó állomáshelye. Családjának a menekülést követően Debrecenben a nincstelenség sorából újra kellett kezdeni az otthonteremtést, az újraalapítást.
1945. szeptember l5-én ideiglenes beosztást nyert református iskolához. 1946 decemberében a debreceni tankerületi törzskönyvi hivatalhoz osztották be, tekintettel 9 tagú családjára. A

Pedagógus Szakszervezet megalakulása után a közösség székháza gondnokává megválasztva beszerző csoport vezetésével bízták meg. A háborús pusztítások után – köztudott – a haza, az ország siralmas, lepusztult állapotba került, a lakosság a nincstelenség szintjére esett vissza. A városi lakosság helyzete különösen siralmas volt. A pénz teljes elértéktelenedése igen küzdelmes viszonyokat teremtett.

Ő mint közösségi ember, aki nemcsak tanított, hanem mindig a közjóért dolgozott, felismerte, hogy a pedagógusokért, családjaik fennmaradásáért tenni kell. A közellátási hivataltól lisztet, cukrot, sót, olajat, rizst szerzett be. Terepjáróval járta a falvakat élelmiszer beszerzése céljából: burgonyát, babot, kölest, hasított sertést és zsírt szerzett be, és a székházban a szakszervezeti tagok segítségével élelmiszert osztott ki a rászorulók szükségletei szerint. Szénbányákkal teremtett kapcsolatot – az akkori lehetőségeknek megfelelően -, lignitet rendelt vagonszámra, hogy a nevelőknek is legyen meleg szobájuk. Hűséggel, becsülettel látta el ezt a feladatot is. A szakszervezet átszervezéséig végezte ezt a munkát.

1947. április 28-án a MÁV Műhelytelepi Általános Iskolába helyezték át. Az ő megszokott precizitásával végezte itt is oktató-nevelő munkáját. Saját maga írt gyermekszíndarabokat, és azokat adták elő iskolai rendezvényeken. 1948 és1961 között a Szabadság telepi Általános Iskolánál teljesített szolgálatot, majd nyugdíjazása előtt a Lilla téri Áll. Általános Iskolánál fejezte be tanítói működését. Ez idő alatt kétszer rendkívüli előléptetésben, többször pénzjutalomban részesült. Aranydiplomáját 1968-ban, szeptember 18-án hivatása teljes méltó elismeréséül a debreceni Tanítóképző Intézetben vette át.

A nép gyermeke volt. Az ő szavait idézve: „Származásom predesztinált arra, hogy az egyszerű népért, ahonnan származtam, dolgozzam, velük érezzek. Egész életemben értük dolgoztam. E munkám nem maradt eredménytelen.

Hét gyermekem felnevelése, önállóvá válása a mai szinten, a néppel végzett közös munka eredménye. Jó magot vetettem jó földbe. Mind a hét gyermekem kiváló diplomát szerzett (két lányom közül a nagyobbik tanítónő, a kisebbik tanárnő, három fiam szintén tanár, ők is a pedagógiai hivatást választották, két fiam pedig gyakorlati pályára lépett: a nagyobbik, egyben a legidősebb: jogász, a másik, egyben a legfiatalabb: kutató vegyész. Valamennyien kiválóan végzik munkájukat. Életrajzom adatai közé büszke örömmel sorolom fel ezeket a tényeket, hogy nyugdíjas koromban is kísérje a megelégedés, boldogság munkám ilyen eredményét”.

Boldog ember volt. Kiváló nemzetnevelő néptanító nemzedékének utolsó mohikánjai közül volt egy. Viharos megpróbáltatásokon ment keresztül egész életében, de minden próbát kiállt, mert nagy feladatra elhívott, példamutató, nemzetmentő magyar tanító lehetett. E sokat próbált néptanítói nemzedék emlékezete ma is fáklyaként világít. Példát adhatnak a XXI. század pedagógus gárdájának.

Márton Lászlóné dr. Soós Klára

Sütő Dezsőné Ambrus Mária (Hódmezővásárhely, 1934. december 28. – Debrecen, 2004. szeptember 22.): tanító.

A 7 gyermekes család legkisebb gyermeke Hódmezővásárhelyen született. Az elemi iskola elvégzése után itt járt gimnáziumba. 1955-ben szerezte tanítói diplomáját.

Pedagógiai tevékenységét tanítójelöltként 1954-ben Vésztőn kezdte. Képesítő vizsgája után 1955-ben Körösújfaluba helyezték. 1958 és 1961 között Orosházán volt igazgató-tanító, majd a 4. sz. kísérleti Általános Iskolához ke-

rült. Itt az OPI irányítása alatt zajló kísérleti jellegű munkába mint az alsó tagozat munkaközösség-vezetője kapcsolódott be.
A tartalmas pedagógusmúlttal rendelkező gyakorló nevelő 1965-ben költözött a Hajdú-Bihar megyei Tiszagyulaházára, majd 1967-től 23 éven át Polgáron tanított nyugdíjba vonulásáig.
A polgári Általános Iskola vezetése és a szakfelügyelet hamar felfigyelt a fiatal, energikus, értékes elméleti felkészültséggel és gazdag pedagógiai tapasztalattal rendelkező nevelőre. Két éven belül munkaközösség-vezetői megbízást kapott.
Mind pedagógusi, mind munkaközösség-vezetői munkájára a hallatlan tenniakarás, a pontosság, a lelkiismeretesség és nyitottság volt a jellemző, aki igényelte a becsületes, egyenes vitát. Szakmai ismereteit, módszereit, tapasztalatait szívesen osztotta meg másokkal. Fiatal pedagógus kollégái - e sorok írója is - bizalommal fordultak hozzá szakmai segítségért, nemcsak mindennapi munkavégzésükhöz, hanem főiskolai tanulmányaik segítése érdekében is.
Az iskola alsó tagozatának továbbképzései elképzelhetetlenek voltak Marika szervező munkája, bemutató foglalkozásai nélkül.
1976-tól ő irányította a területi munka-közösséget, neve így összeforrt a kistérség alsó tagozatos közösségeivel is. A települések (Görbeháza, Tiszacsege, Tiszagyulaháza, Újszent-margita, Újtikos) nevelői a mai napig nagy tisztelettel emlékeznek rá.
Neve hallatán felidéződnek a városi ünnepek, rendezvények; az iskolanévadó Vásárhelyi Napok, társadalmi és iskolai ünnepek, vetélkedők, gálák.
Pedagógus pályafutásának közel 4 évtizede mégsem ezekkel a szakmai sikerekkel, hanem a legnehezebb feladatmegoldással, a kisiskolások nevelésével jellemezhető leginkább. Jól ismerte a nevelés rejtelmeit, hogyan kell a tanulást a személyiségfejlesztés szolgálatába állítani.
Számára a 6-10 éves kisdiákok tanítása jelentette az igazi élményt.
Ehhez a gyönyörű, felejthetetlen munkához temperamentum és tehetség kellett.
Ő ismerte a dolgok belső rendjét: kisdiákjait egyéni készültségükhöz mért pedagógiai lépésekkel vezette az ismeretszerzés és az igazságkeresés útjain.
Az alapismeretek elsajátítása mellett szép beszédet, jó modort, személyes és környezeti igényességet, játszani és barátkozni tudást tanulhattak a tanítványok.
Óráin mindig, mindenkinek volt lehetősége próbára tenni magát a tanulás ismeretlen útjain. Művészien tudta megkínálni a kicsiket a kultúra és a tudományok kincseivel – óriási volt a motiváló képessége.
Minden gyermekben a képességei legjavát felmutató jövendő embert látta: barátian fogva meg a féktelen gyermek kezét, támogatva a gyengét, a segítségre szorulót, bátorítva a tehetséget.
„A teljes értékű tapasztalatszerzéshez nem csak sikerekre van szükség, hanem a kudarc okozta megrendülésre is" – vallotta Raffai Sarolta gondolatait.
Ebben a tudatban indította el tanítványait járási, megyei versenyeken, vetélkedőkön, és ért el velük kimagasló eredményeket. Ezért aztán a tanulók mögött ott sugárzott a büszke szülők szeretete, tisztelete is.
Ebben állt pedagógus hitvallásának nagy titka, melyet többször és több szinten ismertek el magas kitüntetésekkel is:
1973 – Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1978 – Kiváló Pedagógus
1985 – Vezető pedagógus
1989 – A Vásárhelyi Pál Általános Iskola Kiváló Dolgozója
1990 – Szolgálati Emlékérem
Büszke volt arra, hogy a kiváló alapokkal indult tanítványaiból tisztességes, tehetséges felnőttek lettek, köztük több pedagógus, jogász, orvos, közgazdász lett.
Legbüszkébb természetesen - mint pedagógus anya - arra volt, hogy egyetlen gyermeke, Ildikó is ezt a hivatást választotta. Hitte, hogy példája erőt ad az életmű folytatásához. Unokái, Johanna és Réka nagy örömet jelentettek számára; okos nagymamaként gondozta, szerette őket.
Nyugdíjas éveinek nagy részét gyermeke közelében, Debrecenben élte, de minden jeles rendezvényen, ünnepen meglátogatta Polgár városát és volt munkahelyét.
2004 szeptemberében terjedt a hír, hogy Marika nagyon beteg, hogy az elmúlás közel.

Volt iskolaigazgatója, anyai jóbarátja, Kovács Istvánné *Istók deák emlékei*ből vett idézettel búcsúzott Tőle:
„S mikor azt hittem, tudok már sokat, tanítani kezdtem én is másokat, mert nem vész el soha az, amit az ember másokkal is megtanít.
Sokasodom ezen a földtekén, mert amit adtam, abban élek én.
Aki tanít, az nem hal meg soha, hiszen az élet – az is iskola."
Emlékét sok-sok tanítványa és a tőle sokat tanuló kollégák őrzik.
Forrás:
Iskolai dokumentumok, visszaemlékezések

Sándor Antalné

Szabó István (Békés-Kamutkert, 1913. ápr. 28. – Debrecen, 1993. nov. 29.): református gimnáziumi tanár, igazgatóhelyettes.

Szülei szegény sorsú, tanyai emberek voltak. A tőlük viszonylag távol levő tanyai iskolában csak nyolcéves korában kezdhette meg a tanulást. Az l-6. osztályos osztatlan iskola egyetlen termében néha 80-100 gyermek is tanult. A szorgalmas kisdiák az ötödik osztály elvégzése után beiratkozott a Békési Református Gimnáziumba. A tanyájuk és az iskola közt levő tizenkét kilométeres távolságot aligha tudta volna naponta megtenni. Ezért, meg a család szűkös anyagi körülményei miatt is, édesanyja segítséget kért és kapott a helybeli református lelkipásztortól. Tanulmányi eredménye miatt végig tandíjmentességet, az iskola segélykönyvtárából tankönyveket kapott. Szállást és étkezést a lelkipásztor közbenjárására a gyülekezet egyik tagja biztosított számára szeretetből, térítésmentesen.
Negyedikes gimnazista volt, mikor megözvegyült édesanyja beköltözött Békésre. A kisdiáknak ekkor már több magántanítványa is volt, az összegyűjtött pénzből tudott ruházkodni. A gimnáziumban rendkívüli tárgyként gyorsírást tanult. Ennek a tudásának önképzőköri elnökként és később az egyetemen is jó hasznát látta.
Érettségi után, 1934 őszén Debrecenben az egyetem magyar-latin szakára iratkozott be. Jeles érettségi bizonyítványával felvételt nyert a Debreceni Kollégium Református Tanárképző Intézetébe. Az Intézetben öt éven át kapott térítésmentesen szállást, étkezést, és egy olyan egyházi, nemzeti, társadalmi kérdések iránt érdeklődő társasági légkörbe került, ahol mindenki indíttatva érezte magát képességei kifejtésére. Pedig az Intézetben maradás feltételei szigorúak voltak. A felvétel mindig csak egy fél évre szólt, a lezárt indexszel és megfelelő tanulmányi eredménnyel lehetett kérni a hosszabbítást.
Egyetemi éveire kéziratos önéletrajzában úgy emlékezik vissza, hogy érdeklődését leginkább Csűry Bálint magyar nyelvészeti órái keltették fel. Harmadéves korában már a magyar nyelvészeti szeminárium gyakornoka lett. Kutatási témául szülővárosa nyelvjárásának vizsgálatát választotta. Az intézeti évkönyvben több dolgozata megjelent (*Népnyelvi szövegek Békésről. Ikerítődés a békési népnyelvben*. Debreceni Tisza István Tudományegyetem Magyar Népnyelvkutató Intézetének I. Évkönyve Debrecen, l939.). Egyetemi szakdolgozatának címe: *Békés helynevei nyelvtörténeti és településtörténeti szempontból*.
Egyetemi tanulmányainak utolsó félévében óraadói állást kap Debrecenben, a Református Kollégium Gimnáziumában. Heti néhány órában latin nyelvet kellett tanítania, közben pedig megismerte az iskola tantestületét, szellemét. Az egyetem elvégzése után, 1939 őszén, három hónapos tényleges katonai szolgálatot teljesít. Ezt követően „próbaszolgálatos segélydíjas" tanárként másfél évet tanít Miskolcon, a Lévay József Református Gimnáziumban. Lakást és étkezést felügyelő tanársága után kap az internátusban. Az iskolai százhúsz pengős fizetéséből rendszeresen tud haza küldeni édesanyjának.

1940 nyarán újra katonai behívót kap. Részt vesz Kolozsváron az erdélyi bevonulásban. Mivel a miskolci állása ideiglenes volt, megpályázta a Debrecenben meghirdetett magyar-latin szakos állást. 1941 szeptemberében kezdi meg a tanítást a Református Kollégium Gimnáziumában, és csak nyugdíjas korában válik meg szeretett iskolájától.

Fiatal tanárként belépett a Magyar Nyelvtudományi Társaságba, és folytatta egyetemi hallgatóként megkezdett nyelvészeti munkát. Rövid idő alatt két dolgozata is megjelenik. Mindkét munka Arany Jánosnak "„Az é-t í-re váltó tájszólásról" című írását veszi alapul és azt a békési beszédre alkalmazza (*Az í-zés esetei a békési nép nyelvében*. Magyar Népnyelv III. kötet. Debrecen, 1941. *Két í-ző békési helynév*. Magyar Népnyelv IV. kötet. Debrecen, 1942.)

A magyar nyelvjáráskutatás professzora körül az 1930-as években szerveződő „Csűry-iskola" szép reményekre jogosító tagjának tervei közt szerepelt, hogy szülővárosa, Békés helyneveiről írt szakdolgozatát doktori disszertációvá bővíti. Egy vele egy helyről származó tanár kollegájával békési nyelvjárási szótárat szerettek volna összeállítani. Ezen tervek megvalósulását a háború megakadályozta.

Debrecenben az iskola Péterfia utcai épületét az 1942/43-as tanévben a katonaság hadikórháznak foglalta le. A gimnázium visszakényszerült a Kollégium ó-épületébe, ezért a tanítóképző termeiben délelőtt-délután váltott tanítás folyt. 1944-ben a tanári karból nyolcan teljesítettek katonai szolgálatot. Szabó István januárban kapta meg a behívó parancsot. Először Galíciában teljesített frontszolgálatot, majd később a főváros felé tartó szovjet csapatok ellen kellett harcolnia. Novemberben a Csepel-szigetnél súlyos sebesüléssel, haslövéssel került hadifogságba. Három hónapos kórházi kezelés után több átmeneti tábor, majd Taganrogban majdnem négy éves hadifogság következett. Jó nyelvérzékét és élni akarását tanúsítja, hogy már a kórházban megismerkedik a cirill betűkkel, a fogság évei alatt pedig megtanulja a beszélt nyelv gyakran használt kifejezéseit.

Bonyolult igazolási eljárás után, 1948 őszén folytathatta a tanítást. Több mint húsz évig internátusi felügyelő-tanári feladatokat is ellát, közben bent lakik a Kollégiumban. Lassanként pótolja a háborúban megsemmisült ruhatárát és könyvtárát. 1950-ben köt házasságot Szakács Jolánnal. Egy gyermekük születik.

A diákok számára kötelezővé vált orosz nyelv tanulása miatt hirtelen nagy hiány keletkezett nyelvtanárokból. Szabó Istvánt is felkéri az igazgatóság az orosz nyelv tanítására. A tanítás mellett, meglevő tudását kiegészítve 1952-ben megszerzi orosz nyelvből az általános iskolai tanári képesítést. Önéletrajzában azt írja, hogy ettől kezdve nagyobb biztonsággal tanította az orosz nyelvet, érettségiztetett is többször belőle. Természetesen a magyart és a latint is tanította.

A fogság után szeretett volna újra bekapcsolódni az értékmentő népnyelvi gyűjtőmunkába. Ezt a „narodnyikizmusnak" minősített tevékenységet azonban az új hatalom nem nézte jó szemmel. 1949-ben a Magyar Népnyelvkutató Intézet működését is megszüntették.

Tantestületi megbízatásai közt meg kell említeni, hogy néhány évi megszakítással, több mint harminc évig példásan látta el a tantestületi jegyzői feladatokat. Ebben a tevékenységben is jó hasznát vette gyorsírás tudásának. Az Igazgatótanács megbízásából 1965-től három cikluson át, 1974-ig látta el az igazgatóhelyettesi feladatokat. 1979-től tíz évig tanított latin nyelvet a Kollégium másik tagozatán, a teológián. Emlékezetesek a Gimnázium ünnepélyein tartott előadásai pl. Móricz Zsigmondról, Ady istenes verseiről, vagy Szabó Lőrinc költészetéről.

Élete egyik legszebb feladatának tartotta, hogy részt vehetett az 1975-ben elkészült új fordítású Biblia újszövetségi nyelvi revíziójának munkájában, valamint néhány ószövetségi könyv nyelvhelyességi ellenőrzésében. A számára oly kedves és fontos témáról többször tartott előadást lelkésztovábbképzéseken és gyülekezetekben is.

Kapcsolata nem szakadt meg a magyar nyelvészettel sem. Egyik leghűségesebb tagja volt a Magyar Nyelvtudományi Társaság debreceni Csoportjának. Ha tehette, részt vett az előadói üléseken. A Nyelvészeti Napokon 1981-ben tartott előadásában: *Csűry Bálint a katedrán,* megidézte szeretve tisztelt nyelvész professzorának az emlékét, nyelvjárás-kutatási elveit. A „Békés város néprajza" gyűjteményes kötetben

olvasható a *Békés földrajzi nevei* című tanulmánya. 1982-ben ment nyugdíjba, de néhány órában még hat évig tanított.
Nem hagyhatom említés nélkül a személyes kapcsolatokat sem. Szabó István tanár úr 1951-55 között a gimnáziumban osztályfőnököm, magyar nyelv és irodalomból valamint orosz nyelvből pedig tanárom volt. A magyar költészetnek azok az örök értékű remekei, melyeket diákként az ő válogatásában kellett megtanulnunk, máig kísérnek. Hasonló nyomot hagyott bennem a lendület, amellyel az 1950-es évek első felében a reformáció irodalmáról tanított, kibővítve az akkor használatos tankönyvet. Fáradhatatlan volt a dolgozatok helyesírási hibái mellett a betűformák javításában is. Elfogadtuk tőle, mert saját kézírásával mutatta a példát. Csínosan formált betűkkel írt, esztétikusan elrendezett táblavázlatait magam is próbáltam megvalósítani. Emlékezetünk őrzi azt is, hogy mindig frissen vasalt nadrágban és tükörfényesre tisztított cipőben lépett be az osztályba. 1959-től majd három évtizeden át egy tantestületben tanítottam vele. Két nagyobb gyermekünknek ugyancsak ő volt az irodalomtanára.
Mindkét világháború beleszólt az életébe. A második világháborúban kapott sebesülésbe kis híján belehalt, szépen indult tudományos karrierjét pedig derékba törte. Személyes tapasztalatom szerint mégsem volt megkeseredett ember. Áradt belőle az erkölcsi tisztaság és a pedagógiai optimizmus. Keresztyén emberként felelősséggel végezte azt, amit lehetett, és nem keserget azon – legalábbis én nem tudok róla – amitől a zaklatott XX. század megfosztotta.
Források: tantestületi jegyzőkönyvek, kéziratos önéletrajza, személyes emlékeim.

Nagy Mihály

Szalay György (Szabolcsbáka, 1931. március 26. - Debrecen, 2004. július 7.): általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes.
Kétgyermekes parasztcsaládból származott, öt elemi iskoláját szülőfalujában végezte. Ezt követően került tanítója javaslatára a közeli városban, Kisvárdán működő Bessenyei György Gimnáziumba. A szülők egyetértettek a nevelői javaslattal, hiszen ők is jobb sorsot szántak gyermeküknek. A mostoha utazási körülmények nehezítették a bejárást, több kilométert kellett gyalogolnia. Majd később kollégiumba került, ahonnan hazautazásra mind ritkábban került sor, akkor is gyalogosan vagy szekéren.

A szülőktől kapott tehetséggel és szorgalommal kezdett a tanulásba. Édesapja mintaszerűen gazdálkodott kis birtokán, ezért megkülönböztetett figyelem és elismerés kísérte munkáját a faluban. A vakációkban ő is részt vett a gazdaság munkájában. Tehetsége és kitartó munkája eredményeként 1950-ben kitűnően érettségizett. Ezt követően került 1950 szeptemberében az egri Pedagógiai Főiskola matematika-fizika szakára. Tanárai itt is felfigyeltek eredményes munkájára, és többletfeladatokkal bízták meg.
Munkája során sokat emlegette szülőfaluja tanítóját, középiskolai tanárait, de a főiskolán tanító professzorokat is. Ezek között szerepelt dr. Némedi Lajos igazgató, dr. Rapcsák András, Darvas Andor, Somos János professzorok és tanárok.
A kollégiumban és az ifjúsági szervezetben különböző feladatokat vállalt. Majd 1952. augusztus 1-én, a másodév elvégzése után, az államvizsga előtt gyakorló évre kikerült a nagylétai általános iskolába. Vele egyidőben helyezték ide évfolyamtársát, Papp Erzsébet biológia-testnevelés szakos tanárjelöltet is. Lényegében itt is merkedtek össze és később házasságot kötöttek.

Az iskolához kerülve szaktárgyait tanította és osztályfőnöki beosztást is kapott. Különleges nevelői egyéniség volt. Kapcsolatteremtésben visszafogott, zárkózott természetű, követelményeiben következetes, szigorúan kitartó.
Rövid időn belül oldódott zárkózottsága és jó kapcsolatba került kollégáival és tanítványaival. Az iskolavezetés és felügyelet hamar felfigyelt tudatos, lelkiismeretes, hozzáértő munkájára. A gyakorló évet követően kitűnően államvizsgázott 1953 júliusában. Az oklevél megszerzése után iskolánknál vállalta a további oktató-nevelő munkát. Tartalmi munkája tovább gazdagodott, és egyre jobb lett kapcsolata. A tanulókkal sokat foglalkozott tanórán kívül is. Szívesen kapcsolódott be játékaikba, sporttevékenységükbe.
Sikeres munkája alapján 1960-ban az iskolavezetés a községi és járási vezetés egyetértésével igazgatóhelyettesi teendőkkel bízta meg. Az igazgatóhelyettesi munka mellett bekapcsolódott a községfejlesztő és -szépítő munkába. A megyeszerte, de országosan is ismert Dr. Seres Géza főorvos - aki akkoriban körzeti orvosként községünkben dolgozott - szervezte a „Tiszta udvar, rendes ház" országos hírűvé vált mozgalmat. Szalay György segítségére sietett ebben a munkában és aktivistaként segítette a mozgalom célkitűzésének helyi megvalósítását. A nagyrabecsült orvos lehetséges eszközeivel segített iskolánknak a beiskolázásban, a rendszeres iskolába járásban, a hátrányos helyzetű cigány tanulók felzárkóztatásában. A túlkoros tanulókat felnőttoktatási alapismereti tanfolyamokra szervezte.
A mozgalomban való együttműködés során tovább szélesedtek kapcsolatai és beválasztották a járási tanácsba tanácstagnak. Ugyancsak megválasztották a Hazafias Népfront községi titkárának. Ezek a funkciók nem voltak formálisak, nagy gondot fordított arra, hogy tartalommal telítődjön ilyen irányú tevékenysége.
A szülőföld „visszaköszön" emberi karakterében. Ennek a tájnak embereire jellemző az erős akaraterő, hiszen sokszor kerültek olyan helyzetbe a történelem során, hogy akaratot erősítő hatásokkal kellett megbirkózniuk.
Nevelői munkájában nagy gondot fordított az értelmi erők fejlesztésére. Tanulóit mindig az ész, a logika ítélőszéke elé állította. Mindig csak a legszükségesebb nevelői támogatást nyújtotta a következtetések levonásához. Ez a törekvése jól összeforrt a tanulói önállósággal és a nevelői ráhatással. Végső soron megtanította gondolkodni tanítványait.
A tanóra mozzanatait úgy építette fel, hogy azok ezt a célt szolgálják. Fontos szerepet szánt a fejszámolásra, a szemléletesség elvének érvényesítésére, amelyen keresztül eljuttatta tanítványait az elvont gondolkodásig és a gyakorlatig.
Büszke volt tanítványai tanulmányi sikereire, a szaktárgyi versenyeken, a pályaválasztásban és az életben elért teljesítményükre, emberi tartásukra. Nem véletlen, hogy tanítványai közül többen választottak olyan pályát, ahol jól érvényesült a matematika nevelő hatása. Közülük többen iskolánk matematika-tanárai vagy más általános iskolák, középiskolák, felsőfokú intézmények matematika-tanárai lettek. A debreceni és más felsőfokú intézményekben is többen tanítanak tanítványai közül. Olyan tanítványa is van, aki a nem régen megrendezett 40 éves találkozóra a kenyai Nairobiból jött haza, ahol az ottani egyetemen tanít. Figyelmet fordított az emocionális erők fejlesztésére is. Tanóráin, szakköri foglalkozásokon, tanulmányi kirándulásokon igyekezett közel férkőzni a tanulók érzelmi világához. Szívesen vállalta a kirándulások, országjárások szervezését és lebonyolítását.
Igazgatóhelyettesi tevékenysége nem merült ki az adminisztratív munkákban, hanem rendszeresen részt vállalt az iskolai élet tartalmi tevékenységében is.
Munkájának minősítése alkalmával többször előforduló megállapítás volt, hogy a vezetés elméletében olyan ismeretekre tett szert és olyan gyakorlatra, amely alkalmassá tette volna önálló iskolavezetésre is.
A felsőbb szervek részéről többször kapott ajánlatot, ha a környező településeken igazgatóváltásra került sor. Ezt nem vállalta, ragaszkodott a településhez és az iskolához.
Hosszú éveken át vezette az iskolai matematika munkaközösséget, és kezdeményezésükre szervezte meg az iskolavezetés a matematika tagozatos oktatást. A munkaközösség tagjaival együtt korszerű, kabinetrendszerű oktatási formában is figyelemreméltó eredményeket értek el.
Kiváló eredménnyel vezette a térség igazgatóhelyettesi munkaközösségének munkáját. Azon fáradozott, hogy az iskolák közötti színvonalbe-

li különbségek megszűnjenek, illetve mérséklődjenek.
Felbecsülhetetlen érdemei voltak abban, hogy iskolánk Hajdú-Bihar megye bázisintézményévé vált.
Érdemei kiterjedtek:
- két tanyai iskolánk (Cserekert és Liget) tartalmi munkájának irányítására és ellenőrzésére,
- a felnőttoktatás formáinak szervezésére (alapismereti tanfolyamok, dolgozók iskolája 5-8. osztályos tanfolyamok, gimnáziumi és mezőgazdasági technikum levelező tagozat szervezése és segítése).

Igazgatóhelyettesként közreműködött a nagylétai Általános iskola és Gimnázium beindításában, működtetésében. Nem rajtunk és rajta múlt, hogy a felsőbb szervek szűklátókörűség miatt a gimnáziumot 5 évi kiváló működés után áttelepítették a derecskei hasonló szervezésű intézményhez.
Kemény munkával közreműködött a két tanyai iskola anyaiskolához való körzetesítéséhez, illetve a vértesi tanyai kollégiumba történő elhelyezéséhez.
Permanens önképzése mellett részt vett a szervezett továbbképzésben is. A járási szakmai konzultációkon aktívan kapcsolódott be a vitákba, és hozzáértő véleményét rendszeresen hangoztatta. Továbbképzési napokon tapasztalatai átadása céljából bemutató órákat, kiselőadásokat tartott.
Felismerve jó felkészültségét, megbízták a járási matematika tantárgy munkaközösségének irányításával. Szakmai önképzése mellett szívesen olvasott szépirodalmat is. Érdeklődést mutatott a kortárs írók művei iránt.
Sokoldalúan támogatta Tokaji Gyula *Nagyléta földje és népe* című művének megjelentetését. Azok közé tartozott, akik még őriznek valamit „a hűség, az érték, szeretet törvényéből" és képesek azt szembeállítani a divatok, a kísértések, a múló jelenségek világával. Lényegében segítette a helyi kultúra megőrzését.
A Hazafias Népfront titkáraként két alkalommal járt a határainkon túl élő magyarok körében (Szlovákiában és Romániában). Beszámolt az ott élő magyarok életéről, küzdelmeiről.
Rendszeres kapcsolatot tartott az iskola fenntartóival, a tanáccsal és a Gamesszel. Törődése által egyre javult iskolánk eszközellátottsága, szakmai felszereltsége, az oktatás zavartalan működése.
Társadalmi tevékenysége a már említetteken kívül kiterjedt a pártszervezet, szakszervezet, úttörő csapatvezetőség, tanulmányi vesenyek, sporttevékenység és kulturális tevékenység segítésére és támogatására is.
Az iskolai adminisztrációt példásan tartotta rendben, törekedett a pontosságra, a biztonságos megőrzésre és szükség szerinti felhasználásra.
Kiemelésre méltó publikációs tevékenysége is, hiszen az általa készített két szakdolgozat a járás területén, a megye más területein is jól hasznosultak, módszertani levélként alkalmazták.
Szakdolgozatai:
1. A függvényszerű gondolkodásmód kialakítása az általános iskola 5.-6.-7.-8. osztályaiban, elemi függvény-transzformációk
2. A valószínűség fogalmának kialakítása az általános iskolában

Óralátogatásai alkalmával szerzett tapasztalatait körültekintően, tárgyilagosan ismertette az érdekelt nevelőkkel, mindannyiszor konkrét feladat megjelölésével.
A sokirányú tartalmi és társadalmi tevékenysége nem szűkölködött az elismerésben, ezért az alábbi kitüntetéseket kapta:
Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1958; Magyar Békemozgalom aranyérme,1965; Művelődésügyi miniszteri dicséret, 1966; KISZ Központi Bizottság dicsérő oklevél, 1975; Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1979; Kiváló munkáért miniszteri dicséret, 1987; Kiváló úttörővezetői oklevél, 1979; Közbiztonságért érdemérem aranyfokozat, 1981; BM Kiváló társadalmi munkáért oklevél, 1983; Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1991; Létavértes városért díj, 1996; Egri Tanárképző Főiskola aranydiploma, 2002.
1991 decemberében vonult nyugdíjba. A sokirányú pedagógiai munkától és közéleti tevékenységtől nem volt könnyű elszakadni. A családi ház körüli kerti munkák feledtették a hiányérzetet. A község zártketjében nagy gonddal telepített gyümölcsösében, szőlőjében sok örömöt lelt, alapos kertészeti ismereteit hasznosította az utcájában lakó volt tanítványai körében is.
Szívesen évődött, barátkozott az utcájában élő gyermekekkel. A korrepetáló segítségtől a pályaválasztási szaktanácsig mindig rendelkezésre állt.

Családja, felesége, gyermekei, unokái és testvére, aki szintén pedagógus volt, nagy szeretettel vették körül, különösen betegsége idején.
A pedagóguspályán lánya követte, aki a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán tanít. Fia gépészmérnökként dolgozik.
Halálával nagy veszteség érte a családot, hozzátartozókat és barátokat. A temetésen sok szülő, de még több volt tanítvány kísérte utolsó útjára. A város lakói tisztelettel emlékeznek a nagyszerű pedagógusra, a település fejlesztéséért sokat fáradozó társadalmi vezetőre.
Az anyag összeállításában segítségemre volt:
a család, az iskola jelenlegi vezetése és a városi önkormányzat.

Kerek Lajos

Szanyi Gyula dr. (Debrecen, 1926. aug. 17. - Debrecen, 2005. febr. 1.): gimnáziumi vezetőtanár

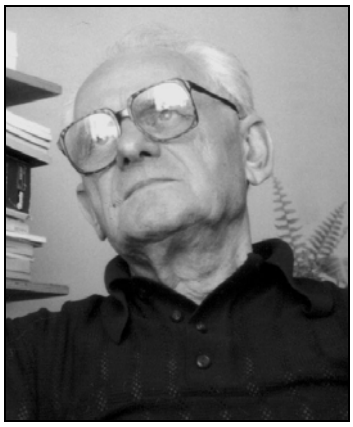

Pedagóguscsaládból származott, édesapja és öccse is tanár volt. Szanyi Gyula mindössze 11 éves volt, amikor édesanyja tüdőgyulladásban meghalt. Az egyetemet Debrecenben végezte, 1949-ben szerzett francia-német szakos tanári diplomát Hankiss János és Pukánszky Béla professzorok tanítványaként.
1955-ben megnősült, Lukács Ilona kémia-fizika szakos tanárnőt vette el. Két gyereke, majd öt unokája született.
Eleinte általános iskolákban tanított: Püspökladányban, Halápon, Debrecenben a Kossuthban, majd 2 évig a Tóth Árpád Gimnáziumban. Közben Egerben elvégezte a fizika szakot. 1966-ban német nyelv- és irodalomból doktorátust szerzett. Később filozófia szakosítót is végzett, jeles eredménnyel. Sokoldalúságát az is jelzi, hogy 2003-ban (tehát idős korban) számítástechnikai alaptanfolyamra járt, melyről oklevelet kapott. Erre különösen büszke volt.
1960-tól nyugdíjazásáig a Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Gimnáziumában tanított, ahol német nyelvből vezetőtanár volt. Ugyanakkor a KLTE-n módszertani előadásokat tartott az V. éves hallgatók számára.
Folyamatosan képezte magát német nyelvterületen is. A nyelvtanítás problémáit és a hozzá kapcsolódó hazai és külföldi szakirodalmat jól ismerte. Ő maga is gyakran publikált különböző szakmai folyóiratokban. Szaktudása és általános műveltsége kiemelkedő volt.
Mindig nyugodtan és kiegyensúlyozottan tanított. E sorok íróját 1963-tól 1967-ig tanította német nyelvre. Elmondható, hogy osztályunk tanulóinak többsége jól megtanult németül, vagy legalábbis az alapokat kellően elsajátította. Pedig akkor még nem volt csoportbontás. Szanyi tanár úr megtalálta a módszert, hogy a tanulók bizonyos fokon alkalmazni tudják a nyelvet. Sok jó ötlete volt arra, hogy érdekesebb, hasznosabb, eredményesebb legyen a német nyelv oktatása. Igen népszerű volt pl. a tagozatok indítása, így többen voltak hajlandóak tanulni ezt a nyelvet. (Hiszen a kötelező orosz mellett - már akkor is - az angol volt a favorit.) Diákjait igyekezett azáltal is motiválni, hogy német levelezőtársakat szerzett, és igen sok gyümölcsöző cserekapcsolat jött létre. (Már akkor, a 60-as években is.)
Osztályozása reális és igazságos volt. Német nyelvi szakkört és rendkívüli társalgást is sikerrel vezetett.
Munkáját a fegyelmezettség és a precizitás jellemezte. A tantestületi gyűléseken hozzászólt, gondolatait összeszedve, rendezve, a lényeget kiemelve gyakran előre leírta. A tantestületnek köztiszteletben álló tagja volt. Igazgatóhelyettesként is dolgozott.
A diákéletbe - tanárként is - bekapcsolódott. Két évig volt KISZ patronáló tanár.
Vezetőtanárként is példamutatóan dolgozott. Sok segítséget adott a tanárjelölteknek az órákra való felkészülésben. Ha kellett, jószándékúan bírált, az órák elemzése mindig korrekt volt.

Tanártársaival is kiegyensúlyozott kapcsolata volt. Egyik német szakos kolleganője, akivel több, mint két évtizedig tanított együtt, így ír róla:

"Bár nem kitárulkozó személyiség, emberi értékei sem maradtak rejtve. A magánéletéről nem sokat beszélt, de ha a gyerekeiről és főleg az unokáiról szólt, átmelegedett a hangja.

Könnyű volt vele dolgozni, nem volt áskálódó ember. Korrekt kollegális kapcsolatokra törekedett."

Pályájának csúcspontja a német tankönyvcsalád megírása volt, melynek első kötete 1979-ben jelent meg a gimnáziumok első osztálya számára. Majd felmenő rendszerrel a 2., 3., 4., osztályok számára is megírta a tankönyveket. Ezt követte (társszerzővel) az V. kötet a tagozatok számára, valamint országismereti tankönyv és irodalmi olvasókönyv is.

Generációk tanultak egész Magyarországon az ő tankönyveiből. Mivel akkor még nem volt szabad tankönyvválasztás, a Szanyi-könyv volt a központi és egyedüli német nyelvkönyv a gimnáziumok számára. 15-20 évig tanítottak a német szakos tanárok az ő könyveiből.

Akkor, a 70-es évek végén és a 80-as évek elején igazán újszerűnek számítottak a könyvei. Sok tekintetben kommunikatívak voltak, hiszen a korábbi monológikus olvasmányok helyett igen sok párbeszédes rész található már az első kötetben, nem nélkülözve a hétköznapi beszéd fordulatait sem. Ugyanakkor van egy jól felépített nyelvtani rendszere, változatos nyelvi gyakorlatokkal. Különösen ez utóbbiakat mai napig sokan szívesen használják a modern nyelvkönyvek kiegészítéseként. A leckéket helyenként kisebb, érdekes történetek színesítik. A tankönyvhöz dia-sorozat és hanganyag készült, mely jól segítette az audiovizuális oktatást.

Nyugdíjazása után még sok évig nem szakadt el a szakmai munkától. Továbbra is publikált, OKTV - dolgozatokat javított, szóbeli versenybizottság tagja volt, nyelvvizsgáztatott. Tagja volt országos szakmai szervezeteknek, pl. a Magyarországi Német Nyelvtanárok Egyesületének. A TIT Országos Idegennyelvi Választmányában, a debreceni és a szolnoki nyelviskolákban is tevékenyen részt vett.

Kiemelkedő szakmai, tanári munkáját, tankönyvírói tevékenységét számos magasrangú kitüntetés fémjelzi:

1968. Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1975. Munka Érdemrend bronz fokozata
1987. Apáczai Csere János díj
1999. Aranyoklevél az 50 éves szakmai tevékenységéért
2000. Emlékplakett a DE Kossuth Gyakorló Gimnáziumától

A fentieken kívül többször kapott törzsgárdajelvényt a Kossuth Lajos Tudományegyetemtől és a Debrecen Városi Oktatási törzsgárdatagságot is elnyerte.

Befejezésül álljon itt dr. Lieli Pálné (DE, Német Tanszék) megemlékező írása:

„Dr. Szanyi Gyula, az egyetem Kossuth Gyakorló Gimnáziumának tanára ahhoz a legendás vezetőtanár - nemzedékhez tartozott, amelynek tagjai (pl. Nagy János, Silye Mihály, Kiss Tamás és mások) az igazi "tudós tanár" típusát testesítették meg. Mint ahogy a többiek, ő sem érte be azzal, és nem hagyta, hogy a tanítás mindennapos taposómalma elfásítsa, mindig többre, újra törekedett, az új módszerek kutatásában, azok elméleti megfogalmazásában és gyakorlati alkalmazásában egyaránt. Szanyi tanár úr óráit látogatva a tanárjelöltek érzékelhették azt a szelíd derűvel ötvözött végtelen következetességet és igényességet, ami az igazán nagy tanáregyéniségek sajátja. Nem véletlen, hogy az egyetemen is évtizedeken keresztül ő volt az, aki a német szakmódszertant egyedül tudta kompetensen tanítani. Módszertani óráin a tanárjelölt hallgatókat nemcsak egy jó nyelvóra megtartásának ezernyi apró fogásaival ismertette meg, hanem sokat beszélt nekik a tankönyvírás rejtelmeiről is. Az ő középiskolai tankönyvsorozata még most is kitűnik a soksok csillogó-villogó tankönyv vásári forgatagában az anyag felépítésének, az olvasmányokhoz csatolt gyakorlatoknak kérlelhetetlen logikájával, és mind a mai napig haszonnal forgatható. Az egyetemen a hallgatók felkészítésének egyéb formáiból is kivette részét. Különösen szükség volt a segítségére, amíg folyt a háromféves tanárképzési program és az orosz szakos tanárok átképzése: ezeknek a hallgatóknak módszertant és fordítást tanított, és rá jellemző módon az itt szerzett gyakorlati tapasztalatait is rögtön elméleti szintre emelte, és összegzéseit legtöbbször a *DufU* hasábjain publikálta.

(*Deutschunterricht für Ungarn* = Némettanítás magyarok számára)

Szanyi tanár úr soha nem tartozott a törtető karrieristák közé. Kiegyensúlyozottan, csendes humorral, magától értetődően a legmagasabb felkészültséggel tette a dolgát: tanított évtizedeken keresztül és hagyta rajta az egymást követő generációkon egyéniségének lenyomatát. Végtelenül megnyugtató volt az ő hatalmas tapasztalatára támaszkodva előkészíteni az egyetemi német írásbeli felvételi anyagát. Életének megható és hozzá méltó gesztusa volt, hogy a Germanisztikai Intézetnek adományozta szakmódszertani könyvtárát."

Források: iskolai és családi dokumentumok.

Kunné Fehérvári Flóra

Szathmári Antal (Hajdúszoboszló, 1919. május 23.- Debrecen, 2004. március 13.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Régi szoboszlói földműves család ötödik gyermeke.

Elemi és polgári iskoláit Hajdúszoboszlón végezte. A jó tanuló, de szegénysorsú gyermek továbbtanulását a református egyház és a Nagy Sándor alapítvány segítette. Így iratkozott be a Debreceni Református Kollégium Tanítóképzőjébe, ahol 1938-ban kántor-tanítói oklevelet szerzett.

1948-ban szaktanítói, majd 1952-ben általános iskolai tanári oklevelet szerzett magyar-történelem szakon.

Tanítói képesítésének megszerzése után 1938. november 2-án mint ideiglenes helyettesítő tanító kezdte meg pedagógiai munkáját a hajdúszoboszlói Református Elemi Népiskolában, a IV. fiúosztályban 86 tanulóval.

Az 1939-40-es tanévben a fenti iskolához tartozó Vajdazug tanyai iskolában dolgozott, de helyettesített a Köteles tanyai iskolában is. 1940-ben katonai szolgálatra hívták be. Megjárta a frontot, kétszer megsebesült, majd kórházvonattal Németországba vitték, ahol amerikai fogságba került.

Hazatérte után 1945 novemberében leigazolták. Ettől az évtől ismét Hajdúszoboszlón, a Református Fiúiskolában helyettesítő nevelő.

1947 augusztusában pályázatát elfogadva választják meg és nevezik ki. 1953-ig dolgozott a Fiúiskolában

1953-55-ig a helyi gimnáziumban tanított magyar nyelvet.

1955-től az újonnan alakult 3. sz. Általános Iskola tanára, majd 1957-től igazgatóhelyettese.

1955-től áthelyezték a helyi 2. sz. Általános Iskolához, s kinevezték az intézmény igazgatójának. Ebben az iskolában teljesedett ki és érett be pedagógusi munkássága.

Igazgatása alatt az iskolában működött a dolgozók iskolája néven ismert felnőttoktatás. Az esti órákban több tanulócsoportban folyt a felnőttek oktatása, melynek nemcsak a szervezésében vállalt szerepet, de gyakran a tanításukba is bekapcsolódott.

A vezetése alatt álló iskolában jött létre a város első nyelvi tagozatos osztálya, melynek tanulói a későbbiek során igen szép eredményekkel öregbítették az iskola hírnevét.

Tanulmányi és sportversenyeken elért kiváló eredmények, kirándulások, vándortáborozások növelték az intézmény elismertségét, segítették a nevelői és gyermek közösségek összekovácsolódását.

Az iskola, a tanulók mindennapi életének jelentősebb eseményeiről, elért eredményeiről az általa is támogatott „Csapatfórum" iskolai újságban számoltak be az irodalom szakkör kis szerkesztői éveken át.

Az 1960-as években megyei felkérésre bekapcsolódott iskolájával a megye által szervezett igazgatói tanfolyamokhoz bemutató tanítások szervezésével. Ennek eredményességét bizonyítja a Megyei Művelődési Osztály 1968. július 6-án kelt levele. „Az elmúlt tanévben hatékony támogatást nyújtott a pedagógiai vezetés

színvonalának emeléséhez azzal, hogy a vezetői tanfolyam működését a bemutató tanítások útján támogatta. Amikor az iskolájában tapasztalt színvonalas oktató-nevelő munkáért elismerésemet fejezem ki, egyben őszintén köszönöm azt az erőfeszítést, amit a vezetőképzés sikere érdekében kifejtett".

Az iskola oktató-nevelő munkájának színvonalát mutatta az is, hogy a Debreceni Tanítóképző Intézet és a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola végzős hallgatói közül jó néhányan éveken át itt töltötték egyhónapos szakmai gyakorlatukat az intézmény tanítóinak és tanárainak irányítása mellett.

Igazgatása alatt az iskola felvette Thököly Imre nevét. A névfelvétel az 1680-as Thökölyfelkelés kezdetének 300-adik évfordulójával kapcsolatosan történt. Munkatársai színvonalas kiállítást készítettek a kuruc korról, az iskola névadójának életéről, emlékeiből az ő segítségével. Pályázatokkal, vetélkedőkkel, majd évenkénti méltó ünneplésekkel széles körben ismertté tették a tanulóifjúság, a szülők körében az iskola névadójának életét, a magyar szabadságharcban betöltött szerepét.

Soha nem hatalmi szóval érte el eredményeit, hanem biztató segítőkészségével, optimizmusával. Az iskolát érintő nagyobb események előtt soha nem mulasztotta el, hogy beszéljen kollégáival, kérje véleményüket, munkájukat. Igyekezett közvetlenül is ráhangolni a tanulóifjúságot is a feladatokra, de szót értett a szülőkkel is. Így tudta kialakítani azt a rendkívül jó nevelői, tanulói és szülői közösséget, amit mindig maga mögött tudhatott.

Nevelők, gyerekek nagyon szerették az általa vezetett iskolát. Ismeretlen volt a nevelők elvándorlása. A régi tanítványoktól ma is többször elhangzik: „Jó volt abba az iskolába járni, mert ott szerettek bennünket és törődtek velünk". Ebben a kollégák munkáján túl az ő közösségformáló tevékenységének is jelentős része volt.

Halála után a helyi lapban megjelent emlékezésben ez volt olvasható: „Személyisége egy, csak erre az iskolára jellemző szellemiséget alakított ki. Határozott, rendszerető egyéniség volt, akit embersége, segítőkészsége miatt szerettek és tiszteltek munkatársai, a tanulóifjúság és a gyerekek szülei."

Sokoldalú személyiség volt. Igazi lokálpatrióta. Büszke volt őseire, szülővárosára, magyarságára.

Iskolai elfoglaltsága mellett jutott ideje, hogy bekapcsolódjon a város közművelődésébe, társadalmi életébe.

Néhány éven keresztül tagja volt a városi Pedagógus Énekkarnak. Fiatalon bekapcsolódott az ifjúsági szervezet munkájába, volt úttörő csapatvezető is. Mindig szeme előtt tartotta az emberek, a közösség érdekeit, azokért sokszor síkra is szállt. Aktívan részt vállalt a Pedagógus Szakszervezet munkájában. Éveken át a Szakszervezet Városi Bizottságának elnöke volt. Részt vett a TIT munkájában is.

Vérében hordozta őseitől örökölt, föld iránti szeretetét. Szabadidejében kertészkedett, méhészkedett .

Mindenben segítő társa volt szintén pedagógus felesége, Magyari Mária, akivel 55 évig tartó boldog házasságban 3 gyermeket neveltek szeretetben és harmóniában. Mindhárom gyermeke egyetemet végzett. Több mint 42 évi szolgálat után 1980 végén, gazdag szellemi örökséget hátrahagyva vonult nyugdíjba. Én - aki 17 éven át közvetlen munkatársa lehettem - és valamennyi munkatársa mély tisztelettel és szeretettel őrizzük emlékét, de őrzik tanítványainak százai is.

Munkáját s ennek eredményességét többször ismerték el jutalmakkal, kitüntetésekkel.

Közülük a legjelentősebbek:

Kiváló Munkáért; Kiváló Úttörővezető; Thököly Emlékplakett; Pedagógus Szolgálati Emlékérem; SZOT oklevelek, emléklapok.

Forrásanyagok:

400 év Hajdúszoboszló neveléstörténetéből, sskolai dokumentumok, a család által őrzött okiratok, visszaemlékezések, pályatársak emlékezései, Emlékezés Szathmári Antalra (Hajdúszoboszló c. lap 2004. március 28.).

Márton Józsefné

Szatmári Sándorné Szele Irén (Balmazújváros, 1940.márc. l7. - Balmazújváros, 2003. augusztus 11.): tanító.

Szele József asztalos és Tóth Irén elsőszülött leányának gyermekkora nem volt felhőtlen. Két

és fél éves volt, amikor apja elhagyta a családot. Anyja és az özvegy Tóth nagymama nevelte őt és a húgát.

Általános iskolába Balmazújvároson járt. 1954-ben a debreceni Lorántffy Zsuzsánna Tanítóképző diákja lett. 1958-ban tanítóképzői érettségi vizsgát tett. Munkaviszonya 1958. augusztus 1-jén kezdődött a balmazújvárosi bánlaki általános iskolában. Kalmár Zoltán igazgató és Zágonyi Lászlóné, akkori járási szakfelügyelő is dicsérte a tanítójelöltet sok igyekezettel, lelkesedéssel végzett munkájáért.

A gyakorlóév befejezése után, 1959. július 3-án tett tanítói képesítővizsgát. Oklevelének megszerzése után véglegesen a bánlaki iskola nevelője lett. Pályáján nagybátyját, Tóth Lászlót, a Hajdú-Bihar megyei Tanács V.B. Művelődésügyi Osztályának felügyelőjét, a Hajdú-Bihar Megyei Gyermek-és Ifjúságvédő Intézet igazgatóját tekintette példaképének.

Pedagógiailag jól képzett nevelő volt. Elfogadta az oktatás-nevelés fejlődését meghatározó elveket. Munkáját a példamutató pontosság, a tanítási óráira való lelkiismeretes készülés, a segítőkészség, az új iránti fogékonyság jellemezte. A tanítványaival való szeretetteljes viszonya, osztályának rendje, tisztasága, a tanulók teljesítménye, példás magatartása tükrözte tudatos nevelői tevékenységét. Volt tanítványai sorsát figyelemmel kísérte.

A korszerű módszereket szívesen alkalmazta. A továbbképzések aktív résztvevője volt. Az iskola állományába tartozó Lakos Lászlóné megyei vezető szakfelügyelő kérésére vállalta az új matematika tanterv szerinti kísérleti tanítást, az új matematikai alapok lerakását az 1. osztályban. A tantárgy bonyolultabb feladatrendszerének a megismertetésére Lakos Lászlónéval közösen bemutató órákat tartott.

A korszerű matematikai műveltség alapozását sikerrel végezte. A matematika tanításához sok segédeszköz, szemléltető anyag állt a rendelkezésére. Maximálisan kihasználta a lehetőségeket. Véleménye szerint eszközszegényen nem lehet a matematikaórán geometriát, kombinatorikát stb. tanítani.

Tapasztalatairól számos előadást tartott a továbbképzéseken. A megyei művelődésügyi osztály 1980-ban az új dokumentumokban foglalt követelmények eredményes megvalósításáért jutalomban részesítette.

Dr. Diczházy Gyuláné, a bánlaki iskola tanítónője, alsó tagozatos szakfelügyelő kezdeményezésére 1986 tavaszán az iskola tanítónői a hortobágyi iskolában részt vettek Dorcsák Mária tanítónőnek a Zsolnai József nyelvi, irodalmi, kommunikációs programja szerint tartott óráján. Szatmári Sándornéra nagy hatással volt ez a módszer. Az újvárosi nevelők közül elsőként vállalta a NYIK program szerinti tanítást az 1. osztályban. Erején felül dolgozott. Hatékony, a tanulók tevékenységére alapozott munkáltató módszerrel minden gyermeket bekapcsolt az oktatás folyamatába. Tanítványai élvezettel vettek részt a feladatok megoldásában, az önálló és a közös munkában egyaránt. Az óráját meglátogató felügyelők dicsérték a tanulók kifejező, kapcsolatteremtő és szövegalkotó készségét, választékos véleményadásukat, kérdéseiket, metakommunikációs képességeiket, alakuló önművelési és viselkedési szokásaikat.

Önként vállalta az óvodába fel nem vett gyerekek iskolára előkészítő foglalkozásának vezetését. Segítette az iskolában gyakorló tanítójelöltek felkészítését. Bábjátszó szakkört vezetett. Példaértékű volt a szülőkkel való kapcsolata. A szellemi tevékenység iránti igényük felkeltését fontos feladatnak tartotta.

Tapasztalta, hogy a családok nem voltak eléggé igényesek, az előrehaladás lassú volt. Az iskola Arany János utcai épületében szabás-varrás tanfolyamot szervezett a szülők részére. Ezeket a foglalkozásokat felhasználta pedagógiai műveltségük gyarapítására.

Mindezt társadalmi munkában végezte. Meggyőzően tudott hatni rájuk.

Az iskolának a nevelésben ezáltal megfelelő partnereivé váltak, a pedagógiai feladatok megoldásában közös nevezőre jutottak.
Az 1970-es években megválasztották az iskolai Munkaügyi Döntőbizottság elnökének, később a községivé szervezett döntőbizottság elnöki tisztét is ő töltötte be. A munkaügyi viták eldöntéséhez megfelelő jogi ismeretekkel rendelkezett. A ritkán adódó ügyeket rendkívüli körültekintéssel látta el.
Elismerésre méltó volt a gyermekvédelmi tevékenysége. Felderítette a hátrányos és a veszélyeztetett körülmények között élő alsó tagozatos gyerekeket. Rendszeresen tájékozódott helyzetükről, a tanács gyámügyi előadóját tájékoztatta problémáikról.
Szatmári Sándorné a ma már Kalmár Zoltán nevét viselő bánlaki iskola olyan törzstagja volt, akinek a munkája mindig pozitív hatással volt a fiatalabb nevelőkre. Aprólékos, gondos felkészülése változatlan volt az évek során. Amilyen példamutató volt az óravezetése, olyan volt a tanórán kívüli munkát segítő tevékenysége is.
Súlyosbodó betegsége miatt a nyugdíjba vonulása előtti egy-két évben kevesebb feladatot vállalt. Közszolgálati jogviszonya 1995. május 17-én szűnt meg. Attól kezdve nyugdíjas éveit töltötte.
Kitüntetései:
Miniszteri Dicséret (1982)
Pedagógus Szolgálati Érdemérem (1995)

Forrás:
Családi és iskolai dokumentumok.

Király István

Szécsy György Károly (Mikepércs 1897. február 6. – Debrecen 1959. július 13.): ref. kántortanító, igazgató-tanító,állami tanító.
Apja Szécsy István ref. lelkész, iskolaszéki elnök. Anyja Ötvös Rózsa. A szülők kilenc gyermeke közül ő a nyolcadik. Testvérei közül hárman egészen fiatalon meghaltak. Két fiútestvére, István és László, jogi végzettséget szerzett. István királyi főügyész lett, László ügyvédi pályát választott. Lánytestvérei közül Rózsa postai dolgozó volt, Borbála és Klára ügyvéd, illetve lelkész felesége lett.

Elemi iskolába Mikepércsen járt, a középiskolát Debrecenben kezdte el és Máramaroson fejezte be. A református kántortanítói oklevelet a Debreceni Református Tanítóképző Intézetben kapta meg 1917-ben.
Első munkahelye Szerepen volt, 1926-ban Mikepércsre került, majd 1927-től a Debreceni Nyilastelepi Református Elemi Iskolában tanított. 1942-től 1948-ig a Debreceni Pacsirta Utcai Elemi Iskola igazgató-tanítója volt. Innen az Ady Állami Elemi Iskolába került, majd 1954-től nyugdíjazásáig, 1957-ig a Debreceni Petőfi Általános Iskolában tanított.
Az első világháborúban katonai szolgálatot teljesített, arcvonalban volt 1917 májusától 1918 októberéig. Ekkor olasz, francia, majd angol hadifogságban szenvedett.
Fontosnak tartotta szakmai továbbképzését, ezért több alkalommal továbbképző tanfolyamon és szabadegyetemen vett részt.
Tanítói munkáját Bendák Gyula királyi tanfelügyelő 1937-ben a következőképpen értékelte: „A tanítási munkája jeles: a.) Tárgyi tudása: félszakképzett; b.) Tanítási tervszerűsége: helyes; c.) Tanítási módszere: közös munkát végez; d.) Tanításának eredménye: kiváló; e.) Helyesen ítéli meg az eredményt?: Igen. A tanító-nevelői tevékenysége: jó. a.) Tanítási óráin: személyi hatásával fegyelmez és nevel. Hivatali buzgalma: lelkiismeretes. Egyéni és társadalmi magatartása: kitűnő, kifogástalan, megnyerő modorú.”

Hasonlóan kiválóra minősítette tanítói tevékenységét a Debreceni Református Tantestület 1942-ben.
Nyugdíjazásakor a Petőfi Általános Iskola igazgatója a következő véleményt fogalmazta meg: „A pedagógus pályán végzett hosszú és eredményes működéséért ezúton fejezem ki elismerésemet és köszönetemet."
Volt kollégái igen kedvezően nyilatkoztak róla, köztiszteletben álló, rendkívül intelligens, jó modorú és megjelenésű kollegának tartották. Igen nagy önfegyelemmel rendelkezett. Kollégái, tanítványai, valamint azok szülei szerették és tisztelték. Bekapcsolódott a társadalmi munkába is, volt ifjúsági könyvtárnok, egyházrészi tanácsnok, választmányi tagja a református olvasókörnek, valamint a Maróti Bajtársi Egyesület dominiusa. Belépett a pedagógus szakszervezetbe is, ahol Eötvös-alapi tag lett.
Lelkiismeretes és eredményes munkájáért több esetben kapott elismerő oklevelet, különösen a fiatalok testi neveléséért.
1926-ban Kassán házasságot kötött Keller Gizella tanítónővel. Két lányuk született, mindketten általános iskolai tanárok lettek.
A második világháború megbontotta harmonikus családi életét. Tartalékos főhadnagyként teljesített katonai szolgálatot. A háborúban állami kölcsönből épült házukat lebombázták, de az adósságot vissza kellett fizetni. Feleségétől 1948-ban elvált. A következő évben házasságot kötött Kállay Emíliával, aki orosz szakos tanárként a debreceni Kossuth utcai általános iskolában tanított. Nem volt szerencsés a második házassága sem, felesége 1959-ben tragikusan hunyt el.
Rövidre szabott nyugdíjas éveiben nagyon tudott örülni az 1954-ben született Kati unokájának. Unokája iránti szeretet is motiválta, hogy a Köznevelés hetilapba több cikket is írt.
Felesége halála idegrendszerét rendkívül megviselte. Ezt a fájdalmas eseményt nem volt képes feldolgozni. Naplójában ezt írta: „Félek a nyugdíjas szegénységtől, a betegségtől. Félek a költözéstől. Nincs kedvem élni tovább! Kislányom, bocsáss meg nekem! Szerető szívvel búcsúzom."
Nem törekedett rangra, pozícióra, kitüntetésekre, „csak" szerette a gyerekeket, a tanítványait. Meg akarta tanítani nekik mindazt, amire az életben szükségük lehetett. Többek között önfegyelemre, a tudás és a tanulás szeretetére. E mellett csak arra vágyott, hogy jó családi összhangban biztos megélhetést adó anyagi javadalmazása legyen. Egyik sem adatott meg neki.
Ebben az arcképvázlatban nem Szécsy György személye a leglényegesebb. A legfontosabb, a néptanítók, az egyházi, majd állami tanítók többezres közössége. Ezért kell emlékeznünk a nehéz, embert próbáló eredményes munkájukra tisztelettel és megbecsüléssel. Példájuk, helytállásuk kortörténeti szempontból is tanulságos. Ezért megörökítést érdemel. Elismeréssel és kegyelettel adózunk emléküknek.
Források:
A Debreceni Református Kollégium Levéltára és Könyvtára, a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, a megyei könyvtár. Családi dokumentumok, és volt munkatársak, tanítványok emlékezései.

Harangi Jánosné

Szegedi Sándor dr. (Debrecen, 1940. febr. 6. – Debrecen, 2004. okt. 4.) egyetemi adjunktus, matematika-fizika szakos középiskolai tanár.

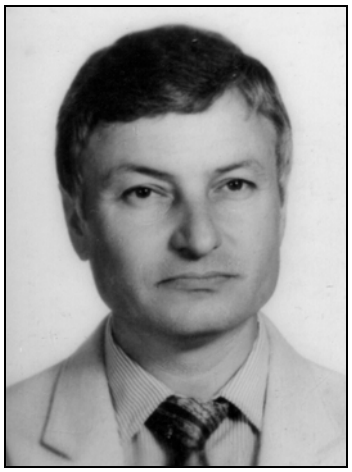

Egy kétgyermekes munkáscsalád idősebbik gyermekeként látta meg a napvilágot. A szülői házban munkát, helytállást, becsületet, rendszeretetet tanult, mely tényezők elkísérték élete folyamán, s meghatározták tetteit és cselekedeteit. Mind általános, mind középiskolai tanulmányait Debrecenben végezte. Ez utóbbit a Gépipari Technikumban, ahol 1958-ban tett érettségi vizsgát. Még ebben az évben nyert

felvételt a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre, ahol 1963-ban matematika-fizika szakon középiskolai tanári diplomát szerzett. Tanulmányai során – az általános iskolától az egyetemig – mindvégig szorgalmas, kitartó, eredményes munkavégzés jellemezte. Az egyetem befejezése előtti évben kötött házasságot, amelyből egy gyermek /Sándor/ született. Felesége, Mán Magdolna nyugdíjaztatásáig általános iskolai matematika-fizika szakos tanárként dolgozott.

A diploma megszerzése után a Kossuth Lajos Tudományegyetem Kísérleti Fizikai Tanszékén kapott állást, s ez a tanszék maradt élete egyetlen munkahelye. Pályája elején az oktatási feladata a Kísérleti Fizika c. alapkollégiumhoz kapcsolódott: előkészített az előadásokhoz, számolási és demonstrációs gyakorlatot tartott, jegyzeteket írt. Később feladatai bővültek: előadásokat tartott a Vákuumfizika és a Technikai fizika *c.* tárgyakból, laboratóriumi gyakorlatokat fejlesztett és tartott a magfizikai laborban, speciális laborgyakorlatokat fejlesztett ki. Közel 35 diplomamunkás és szakdolgozatos hallgatót segített a kísérleti munkában és a dolgozatok megírásában. Kutatói tevékenységének kezdetei a Van de Graaff-gyorsítós csoportban a magfizikai kutatásokhoz vezethetők vissza. Egyetemi doktori dolgozatát is e témakörből választotta. A „Deuteronnal és protonnal Be targeten létrehozott magreakciók vizsgálata”c. dolgozatát 1970-ben készítette el. 1971-ben avatták doktorrá, s nem sokkal ezután léptették elő egyetemi adjunktussá.

Élete folyamán, többek között, a magfizikához is hű maradt. Neves folyóiratokban mintegy 40 publikációja jelent meg, többségében a nukleáris analitika területéről. Több évtizeden keresztül a tanszéki gyorsítók felelőse, s egyben nélkülözhetetlen szakértője is volt. Nevéhez fűződik több fejlesztés is. Tevékenyen vett részt az IAEA /Nemzetközi Atomenergiai Ügynökség/ és a KFT gondozásában, a fejlődő országok kutatóinak szánt, több hetes gyakorló kurzusainak szervezésében, nem egyszer új gyakorlatok beállításával. Több alkalommal volt a fejlődő országokból, az IAEA ösztöndíjával a tanszékre érkezett kutatók felügyelője /supervisor/, akik közül többen az ő hathatós segítségével szereztek tudományos fokozatot. Egy alkalommal az IAEA szakértőjeként 4 hetet töltött Kubában. Társszerzője a „Manual for troubleshooting and upgrading of neutron generators” c., az IAEA kiadásában, 1996-ban megjelent műnek. Több évtizeden át tevékeny résztvevője volt a tanszék által a külső cégek megrendelésére készített, többnyire a magfizikára alapozott eszközök tervezésének, kivitelezésének. Társtulajdonosa volt azon szabadalomnak, melynek révén minták klórtartalmát lehet meghatározni neutronfizikai módszerrel.

Ugyancsak több évtizeden át tagja volt annak a tanszéki csapatnak, melynek tagjai a paksi atomerőműben rendszeresen végeztek biztonságnövelő méréseket. Egyéb tanszéki megbízatásai közül említésre méltó, hogy hosszú éveken át látta el a sugárvédelmi ügyek intézését, magára vállalta a műhelyek fizikusi felügyeletét és egyben tanácsadói szerepkörét.

Ami a munkahelyen kívüli életét jelentette, számos jel mutatta, mi minden érdekli. Hosszú éveken át tájfutóként sportolt, később lovagolt. Tagja volt a KLTE énekkarának. A közélet iránti érdeklődését mutatja, hogy több cikluson át a bíróságokon népi ülnökként működött közre. A természet iránti szeretetét jelzi, hogy több évtizeden át milyen nagy lelkesedéssel, mi több, hozzáértéssel teremtett kényelmes, lakható házzal felszerelt hétvégi telket gyümölcsfákkal, parkkal, virágokkal. Nem feledjük, milyen büszkeséggel kínált meg bennünket saját készítésű borával.

Élete utolsó éveiben ismét elővette mandolinját és a barátaival együtt – az általuk alakított együttesben - sok helyen léptek fel, elsősorban nyugdíjasoknak szerezve kellemes órákat. Szókimondó stílusával, mindenkor segítőkész magatartásával sok barátot szerzett. Szerettük fanyar humorát, szívesen hallgattuk névnapokon előadott érdekes történeteit. S mindig meggyőződhettünk arról, hogy milyen fontos volt számára a család. Egyszóval számunkra, akik több évtizede ismertük őt, meggyőződhettünk arról, hogy teljes, boldog életet élt. Emlékét megőrizzük.

Szabó József

Szelényi Ödön (Késmárk, 1877. július 12. – Budapest, 1931. szeptember 18): egyetemi magántanár* történész.

Szelényi Ödönre, a XX. század első évtizedeinek ismert evangélikus nevelésére többnyire úgy emlékeznek, mint a pozsonyi teológiai akadémia tanárára vagy az Országos Ág. Hitv. Evangélikus Tanáregyesület titkárára, Debrecenhez, az itteni egyetem pedagógia tanszékéhez fűződő kapcsolatait csak szűkszavúan említik méltatói. Pedig a debreceni egyetem bölcsészettudományi kara fontos szerepet játszott Szelényi életében, tudományos pályájának alakulásában. Nemcsak az utolsó mentőkötél volt számára ez az intézmény, amelybe kapaszkodva a mellőzött pedagógus visszatérhetett – ha pusztán „vendégszereplőként" is – a felsőoktatásba, hanem a megmérettetésre, a szakirodalmi munkásság elismerésére alkalmat biztosító tudományos műhely is.

Szelényi cipszer kereskedőcsaládban született Késmárkon, 1877-ben. Bátyjához, Károlyhoz hasonlóan ő is a tanári pálya iránt érzett indíttatást, ezért a késmárki líceumban töltött középiskolai évek után a pesti egyetem bölcsészkarán tanult, magyar-német szakon. 1899-től rövid ideig Mezőtúron, 1901-től pedig Lőcsén tanított, 1903-ban azonban visszacsalta az alma mater, így hat éven keresztül szülővárosa líceumának tanáraként tevékenykedett. Közben már 1901-ben letette a doktori szigorlatot német nyelvészetből, s pályája kezdetén bekapcsolódott az Országos Középiskolai Tanáregyesület szepesi körének a munkájába, emellett alapító tagként jelen volt az evangélikus tanáregyesület létrehozásakor is. A késmárki tanári évek alatt – bár német irodalmi segédkönyvet írt és szaktárgyaiban mindvégig széles körű tájékozottság jellemezte – figyelme egyre inkább a vallástanítás, a filozófia és a neveléstudomány felé fordult. Új érdeklődési területeire vonatkozó korai tanulmányai megnyerték egyháza neves tudósainak tetszését: 1909-ben addigi irodalmi munkássága elismerésül kinevezték a pozsonyi teológiai akadémiára a bölcselet és a neveléstudomány tanárának. Pozsonyban vált Szelényi Ödön igazán neveléstörténésszé: a teológiai tanárkodás mellett sűrűn publikált, rátalált a pedagógiatörténet addig keveset kutatott fejezeteire: bemutatta híres szepesi pedagógusok működését, a magyar nőnevelés intézményes formájának kezdeteit, ismertette az evangélikus tanárképzés történetét. Kutatta Schleiermacher pedagógiáját, népszerűsítő munkát írt Tessedik Sámuelről, foglalkoztatta a misztika problémaköre. Pozsonyban írta meg máig megkerülhetetlen és a neveléstudósok által is legfőbb művének tartott könyvét: A magyar ev. iskolák története a reformációtól napjainkig c. munkáját. Ez az alapos irodalom-feltárásra épülő és számos kevéssé ismert forrást felhasználó könyv gondos összefoglalása lett az evangélikus egyház hazai tanügyi törekvéseinek, a szerző valódi történészvénával követte nyomon a magyarországi lutheránus iskolahálózat kiépülését, fejlődését. A nevezetes neveléstörténeti alapmű 1917-ben jelent meg, jól illeszkedve a reformáció 400 éves jubileumát köszöntő könyvek sorába. Közben számára az új egyetemek alapításával lehetőség nyílt volna arra, hogy felhalmozott tudását immár egyetemi katedráról adja tovább. Szelényi megpályázta a pozsonyi bölcsészkaron meghirdetett pedagógiaprofesszori állást, de nem nyerte el, mivel ezzel a katedrával a már régóta egyetemi tanári kinevezésre váró Weszely Ödön tanügyi szolgálatait kívánták honorálni. Nagyobb eséllyel adta be folyamodványát a debreceni bölcsészkaron meghirdetett egyetemi tanári állásra. A debreceni egyetem ugyanis csak 1918-ban jutott el odáig, hogy lehetővé vált önálló pedagógia tanszék létesítése, addig a filozófia professzora tartotta a neveléstudomá-

* A Szelényi-arcképvázlat 'A Debreceni Iskola című T43015 számú OTKA kutatás eredménye

nyi tárgyú előadásokat. Az önálló tanszék megteremtésének egyik fontos lépcsője volt a betöltésére alkalmas személy kijelölése. A pályázatot már 1917-ben kiírták és a beérkezett anyagokat még abban az évben el is bírálták. Tankó Bélát bízták meg a benyújtott pályázatok véleményezésével, a filozófia professzora pedig lelkiismeretes alapossággal készítette el értékelését. Három pályázót kellett rangsorolnia: Szelényi mellett ugyanis Mitrovics Gyula és Péter János is bejelentették igényüket a kiírt katedrára. Tankó – érthető elfogultsággal – azonos teljesítményként mutatta be Mitrovics és Szelényi addigi tudományos munkáját, holott Szelényi szakírói szorgalma jóval nagyobb volt. Így Tankó mint a pályázatok elbírálására alakult bizottság elnöke egyenlő helyen ajánlotta Mitrovicsot és Szelényit a karnak a tanszékre való jelölésre. A kar azonban – tekintetbe véve Mitrovics korábbi kollégiumi tevékenységét és frissen megszerzett magántanári képesítését – a református pályázót támogatta az első helyen. A professzori állás-hely sorsa ezzel eldőlt: Mitrovics Gyula lett az egyetem első nyilvános rendes pedagógiatanára. Ez a próbálkozás sikertelennek bizonyult, ám Szelényi életében mégis szerepe lett később a kálvinista Rómának. 1925-ben ugyanis magántanári habilitációra jelentkezett egykori riválisánál, Mitrovics professzornál. (Előtte, 1923-ban egy súlyos sérelem érte saját egyháza részéről: kihagyták ugyanis a pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni teológiai karának megalakulásakor a professzori karból, s egykori tanszékét öt évig be sem töltötték.) A volt vetélytárs készségesen segítette Szelényi debreceni terveinek megvalósulását: röpke három hónap alatt sikerült lefolytatni az eljárást, s így Szelényi Ödön venia legendit szerzett a debreceni bölcsészkaron az „Újabbkori magyar nevelés története” tárgykörben. Habilitációs kérelmének véleményezésekor Mitrovics részletesen kitért a hazai evangélikus nevelés történetének már említett összefoglalására és megállapította, hogy Szelényi ebben a munkájában a lehető legjobb anyagfelosztási elvet követte. Külön értékelte az opponens a szerző törekvései közül azt, hogy - bár saját egyháza kulturális és erkölcsi erőit nagyra becsüli - rá mert mutatni az evangélikus iskolaügy egyoldalúságaira is. A debreceni professzor terjedelmes bírálatában megemlítette Szelényi 1922-es neveléstanát is, pedig ez a mű nem tartozott a kért habilitáció körébe. Mitrovics opponensi véleménye szerint mégis megnyugtató ez a munka is a habilitáció szempontjából, „azért, mert igazolja, hogy [Szelényi] történeti vizsgálódásai egységes pedagógiai elvek hátteréből érvényesülnek.” Tankó Béla, a másik felkért opponens szintén elismerő szavakkal nyilatkozott Szelényi neveléstudományi munkásságáról a Mitrovicsénál jóval rövidebb és vázlatosabb bírálatában. A folyamodvány kedvező elbírálását a magántanári kollokvium és a próbaelőadás követte. Az eljárás gyorsaságát igazolja az is, hogy a kari tanács 1925. március 31-i ülésén referált Mitrovics professzor Dr. Szelényi Ödönnek a magántanári képesítés megszerzésére vonatkozó kérelméről, a tanács június 3-i ülésén pedig már az értékelésekre hivatkozva javasolta a folyamodó magántanári cselekményre bocsátását. A dékán ebben a kérdésben titkos szavazást rendelt el, melynek eredményeképpen 6 igen és 1 nem szavazat született. Ennek értelmében a kar a kollokviumot június 5-re tűzte ki. A magántanári kollokviumon Szabó Dezső dékán elnöklete alatt jelen voltak a kar professzorai: Láng Nándor, Pápay József, Darkó Jenő, Tankó Béla, Huss Richárd és Mitrovics Gyula. Szelényinek két tárgyban kellett számot adnia tudásáról. Mitrovics a következő tételt adta fel: Külföldi tudósok szereplése hazai protestáns főiskolákon. Tankó Béla pedig „Az értékelméleti elvek alkalmazása a pedagógiában” címmel fogalmazta meg a kifejtésre váró tételt. Miután a kar egyhangúlag elfogadta a jelölt feleleteit, megkezdődött a próbaelőadás, amelyen a fentebb felsorolt professzorok vettek részt. Szelényi érdekes témát választott próbaelőadása tárgyául: „A magyar nőnevelés elmélete Bessenyeitől Molnár Aladárig” cím alatt foglalta össze a nőnevelés hazai történetének legizgalmasabb száz évét. A kar határozata alapján a megtartott előadás után Szelényi Ödön a debreceni egyetem bölcsészkarának magántanára lett. Szelényi az 1925/26. tanév II. félévében hirdetett Debrecenben először magántanári kollégiumot, „Magyar pedagógiai mozgalmak a XVIII. századtól kezdve” címmel. Ezt követően – az 1926/27-es tanévet kivéve – 1931-ben bekövetkezett haláláig minden tanévben tartott egy neveléstörténeti előadássorozatot az első vagy a második szemeszterben. Utolsó kollégiumát az 1930/31-es tanév első felében

vehették fel az érdeklődő hallgatók „Magyar neveléstörténet a XVII. századtól kezdve, folytonos tekintettel a külföldre” címmel. Szelényi és Mitrovics rövid együttműködésük alatt végig jó kapcsolatban maradtak, erre utal az is, hogy a Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának 1929. március 14-i felolvasóülésén Mitrovics professzor mutatta be Szelényi Ödön „Schnepfenthal és Magyarország” c. tanulmányát. Egyébként Szelényi már korábban is figyelemmel kísérte a Tisza István Tudományos Társaság tevékenységét, elismerő recenziót írt például a társaság egyik kiadványáról (S. Szabó József: Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában c. munkájáról) a Magyar Paedagogia 1926-os évfolyamának utolsó számába. Szelényi utolsó betegségét is, amelyből már nem tudott felépülni, egy debreceni leutazása alkalmával történt megfázása okozta 1930/31 hideg telén, amikor hallgatói kollokváltatása miatt vonatozott a Hajdúság fővárosába. Az evangélikus egyház kiváló neveléstudósa, a debreceni egyetem magántanára 1931. szeptember 18-án hunyt el Budapesten, egy gazdag, de korántsem befejezett életművet hagyva hátra. Mitrovics így emlékezett a nála habilitált neveléstörténészre az Országos Ág. Hitv. Evangélikus Tanáregyesület Szelényi emlékének szentelt ülésén: „Az élet harcát is válogatott eszközökkel és erős önkritikával küzdötte meg, mígnem földi pályáján el nem jutott az utolsó állomásra. Ennek kapujáról sokak szeme elé Dante vigasztalan igéje foszforeszkál: Lasciate ogni speranca! Szelényit az örök reménytelenség helyett a megnyugvás, béke és elismerés örök mosolya várta. Karunk szerencsésnek érzi magát, hogy ebből már életében is alkalma volt neki valamit előlegeznie.”

Források:

Ugrai János-Vincze Tamás: Szelényi Ödön. OPKM, Budapest, 2005 (Tudós tanárok – tanár tudósok sorozat)

Vincze Tamás: Mitrovics Gyula „műhelye” a debreceni egyetemen. In: Brezsnyánszky-Fenyő (szerk.): A debreceni iskola, Debrecen, 2004, 90-103.

A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara Dékáni Hivatalában őrzött jegyzőkönyvek

Vincze Tamás

Szentjóby Szabó Kálmán (Ottomány, Bihar megye 1860. - Debrecen, 1950.): ref. kántortanító, praeoraus, központi igazgató, művészeti osztályvezető, Ref. Népiskolás Tanügyi Szakszervezet elnöke (1919.) körzeti iskola-felügyelő.

A XIX.-XX. sz.-i ref. tanítósors hites példáját ismerhetjük meg Szentjóby Szabó Kálmán életútjából, pedagógiájából, írásaiból, közéleti szerepléseiből. Családjában a példás nagylelkűség szokás volt, ő is adakozó volt a kevésből is, jó ügyekre. A lévita (praeoraus)–tanító, lelkész elődökkel együtt a nép szolgálói voltak a ref. gyülekezetekben, iskolákban, társadalmi életben. Nővére, Szentjóby Szabó Ilona Vilma a merenyei (Somogy m.) Újvárosi (Darob) István lévita kántortanító felesége.

Tanulmányait a Debreceni Ref. Kollégiumban végezte, mint felmenői (Szentjóby Szabó Benjámin Lovasberény, 1827.- Szentjóby Szabó Benjámin Tabajd 1767. stb.). A kántor-tanítói oklevelet 1881-ben, 21 évesen szerezte meg. Felesége, Tolnay Ilona ref. papleány, férje osztályaiban éneket és kézimunkát tanított, s 9 gyermeknek adott életet. Négy gyermekük kis korban elhunyt. Élve maradt 5 gyermekük közül a reményteljes, tehetséges ifjak, Elemér hivatásos főhadnagy és Andor végzős kadét az I. világháborúban hősi halált haltak. Emléküket a debreceni Honvédtemető díszsírhelyén álló két márvány obeliszk őrzi. Lenke lányuk ref. tanítónő korai halálával Bujdosó Lenkét és Évát hagyta hátra árván. Szentjóby Szabó Kálmán Feleségem c. versében szeretettel emlékezik elhunyt, finomlelkű feleségéről, ki szívében holtig siratta mind a hét elhunyt tehetséges gyermekét. Szentjóby lírai dalait az újságok

rendszeresen közölték. Későn született fiuk nevelését nyugdíjas tanítóként, részben özvegyülten, egyedül fejezte be.
Tibor fia a nyilastelepi (1945-től Szabadságtelep) ref. elemi kántor-tanítója, matematika tanára. Neje, Vincze Etelka özvegyen 3 fiúgyermeküket nevelte fel, Tibort, Lászlót és Attilát.
Zoltán fia monori ref. lelkész, nejével, Vincze Magdolnával Zoltán, Andor és Gábor fiaikat nevelték.
A két késői fiú apjuk 44 éves szolgálata utáni nyugdíjazásakor 15 éves és 9 éves volt!
A sokoldalúan művelt, szókimondó, találékony, munkabíró, istenfélő, egyenes gerincű, közjóért munkálkodó apa sok szabadelőadást tartott a tanításon kívül, mint igazi népnevelő. Tanulmányok, cikkek jelentek meg tollából pedagógiáról, magyarságról, gazdálkodásról, iparosodásról stb. A kisnyugdíjas tanító nagy akaraterővel kitaníttatta fiait! A rábízottakra – család, nemzet, tanítvány – mindig nagy gondja volt. Tevékeny élete felelősségtudatról beszél még 26 évig tartó nyugdíjas éveiben is. Szókimondása, jó ügy melletti kiállása a nehéz időkben is ismert volt, melyről Baltazár Dezső ref. püspök így nyilatkozott: „Kálmán bátyámmal szívesen fogok kezet, mert mindig megmondta az igazságot, ha a nyaka tört is bele." (i.m.: Az én Golgotám c. műve Szentjóbynak).
Pályáját Belényesen kezdte 1881. IX. 16-án, a mindig kifogástalan megjelenésű, elegáns, tiszteletet parancsoló tanító. Belényes (Bihar megye) környékén is szolgált, pl. a kopár nagybucsai tanteremben önként tartott istentiszteletet. Húsvétkor a szomszéd tanyák cselédsége is odaözönlött, s a szabad ég alatt, a szószékké avatott közös, cselédségi sütőkemencére állva prédikált Szentjóby.
Garamvezekényen új orgonát szerzett a ref. templomnak. Belényesben a tönkrement orgonát Szentjóby felújította az általa rendezett ünnepélyek jövedelméből.
„A XIX. sz. utolsó negyedében sorsom a legveszélyesebb nemzetiségi tűzfészekbe, Belényesbe sodort, (1888.). Itt az oláh tanárok a magyar iskolákban vakondok munkát végeztek szent hazánk ellen…" (i.m.) – írta Szentjóby. A megmaradás elvét vallva együtt küzdött a katolikus és református ipartestületi tagokkal Szentjóby mint ipartestületi jegyző (1886-1895.), a betegsegélyző pénztárosa, ipariskolai rajztanító (maga is festett), református orgonista kántor-tanító. Magyar 48-as és Habsburg-ellenes volt, de a beteg református pap kérésére elvállalta a koronázás 25. évfordulójára az ipartestület által rendezett fáklyás felvonuláskor a piactéri szónoklatot.
A magyarok ünnepségét a román tanárkolléga diákjainak füttykoncerte zavarta meg. Mindennapos konfliktusok sora követte ezt. Szentjóby Belényesről gyalog Gesztre megy a református Tisza Kálmánhoz, ki fogadta, s református esperesével egybehangzóan tanácsolta: „barátom, pályázzon máshoz."
Belényes ragaszkodott tanítójához! A helyi aljárásbíró „a magyar 48-as Dr. Márk Ferenchez, Márk Endre őméltóságához és Dicsőffy Józsefhez intézett ajánló levele után, 1895 szeptembertől Debrecenben kapott állást."(i.m.) Egyhangúan választották meg, 1895. szeptember 1-től ideiglenes tanítóként helyettesít a 158-as sorszám alatti tanítótársasági tag. Ekkor Debrecenben 163 ref. tanító tanít. 1896-ban a Teleki úti ref. iskola II. osztályát tanítja, majd Kiss Áron ref. püspök Szentjóbyt Tassi Miklós betegsége miatt az iskolaszéki elnök iskolájába rendelte tanítani. Ekkor 14 éves szolgálati idővel rendelkezett, nős, 35 éves, okleveles ideiglenes tanító volt Szentjóby.
Gróf Dégenfeld József főispán, a ref. egyházkerület főgondnoka és Kiss Áron ref. püspök a Ref. Iskolaszék és Városi Tanács rendes tanítóvá nevezte ki visszamenőleg 1896. IX. 1-től Szentjóbyt, s nov. 22-től engedélyezte a 2. osztályos új, csapókerti Ref. Elemi Iskola megnyitását, hol az egyik osztály tanítója Szentjóby volt, míg a másik osztályt Veres Gyula pályakezdő tanította.
Az összevont osztályok létszáma 100-100 fő volt. A kántori szolgálatokat és vasárnapi istentiszteleteket Szentjóby tartotta meg, az udvaron is álltak. Tehát első iskolaalapító, orgonista, levita tanítója a Csapókertnek.
„A külsőségi, népies iskolámban sok elhanyagolt gyerek volt. A fül,-nyak,- lábmosást elvégezte a takarítónő, de a (tetű) vadászástól undorodott."(i.m.)
Az új iskola csupasz, felszereletlen volt, pénz sem volt szemléltetőkre. Szentjóby a debreceni hírlapírókkal „egy húron pendült", folyton cikkezett, s barátai segítségével Szentjóby felszerelte az iskolát. Így emlékszik: „A virágos

Szatyi, a mindig gyűrött Sípos Béla, a kedves Király Péter, a párbajhős Gallovics, a héraszemű Ady, … leadták cikkeiket…. Nyilvános kérést intéztem a lapokban a nagyközönséghez, bárminemű felesleges vagy megunt tárgyuknak tanítás céljára, szemléltető eszközül hozzámjuttatására. Vidékről csőstül jöttek a csomagok, köztük hegymászóbot, patkó, egy csomag értékes ásvány stb" (i.m.).

Szentjóby gyermeklélektani naplót vezetett tanítványairól 1881-1924-ig (44 év) 1-1 szóval jellemezve a tanuló legfőbb tulajdonságát, s így végigkísérte a tanulók testi-lelki-szellemi fejlődését.

A Csapókertben a tanítás lelkesen folyik, az egyházi iskolalátogató bizottság nyilvános szóbeli ellenőrzései, vizsgái kiváló eredményt mutattak, így Szentjóby kiváló minősítésű volt mindegyik évben.

Közügyekkel is foglalkozott: a közös sütőkemence építését sürgette. 1899-ben gyarapodott a lakosok és gyerekek száma a Csapókertben, így Szőllősi Gábor és társa, a helyi lakosok még 2 tanterem felépítését kérték, azzal a kikötéssel, hogy „a gyak. terem a szokottnál nagyobb legyen, a vasárnapi istentiszteletek tartására elegendő befogadó képességű." A kérés 1916-ban teljesült 2 tanítói lakással bővítve. Szentjóby az istentiszteleteken kívül vallásos estéket, művelődési, földművelési előadássorozatokat tartott, vagy szervezett 1896-tól. A felolvasó és szavaló estek rendszeresek voltak. Meghívott előadója volt többször Oláh Gábor koszorús költő is, ki a Csap utcai otthonától 4+4 km-t gyalogolt a homokbuckákon át az iskoláig, mert Szentjóby meghívta, s a nép várta és örült az igényes írói előadásoknak, iskolai énekkari bemutatóknak.

A városi tanítói állás üresedésekor Szentjóbyt kérésére megválasztották a „Hatvan külvárosi" fiúiskolába, Szentjóby családjával a mai Leány u-i tanítói lakást foglalhatta el 1899. szeptemberben, majd a mai Kossuth u-i (Bányai J. helyén álló) iskola tanítója lett.

Az ipariskolában is tanít folyamatosan, s különböző tárgyú szabadelőadásokat tart. Megismerve a „vasminiszter" Baross Gábor művét, az 1884. XVII. törvénycikkét, mely az ipartestületeket páratlan jogokkal ruházza fel, - ő az ipartestületek megszervezéséért cikkezik, s harcol.

Jótékonykodása, adakozása ismert volt (pl. a csapókerti ref. templom telkére). Nagycsaládos létére három ref. főiskolának adakozott, a Szeretet Szövetségnek alapítványt tett, a Kálvin-házra erején felül adakozott stb.

Az 1919-es Tanácsköztársaság, azaz a Kommün idején Debrecenben is felborult a rend. Szentjóby elhatárolta magát a köpönyegforgatóktól, „szabadkőműves vakolók"-tól, „kik vakondok munkájukkal ásták hazánk sírját, s később egy-egy korifeus szárnyai alá bújva kezdték az ugorkafára mászást" (i.m.), „erős körmök lefelé és felfelé gyenge gerinc volt a fegyverük." (i.m.)

Simon Károly országos elnök és Dobó Sándor az iskolák államosítása ügyében kérték fel szónoklatra Szentjóbyt mint körzeti iskola-felügyelőt, mire így szólt Szentjóby: „inkább eszünk egy fokkal barnább kenyeret, de ne adjuk át iskoláinkat, egyházunk veteményeskertjét az államnak…" (i.m.) A felkérők közölték, hogy nem sejtették, hogy ez a felfogása, különben nem szerepeltették volna. Szocialista pedagógus szakszervezetet is létrehoztak, elnökévé Szentjóbyt akarták megtenni. Szentjóby vezetésével saját Református Népiskolai Tanügyi Szakszervezetet szerveztek, melynek elnökévé az egy testülethez tartozó 168 ref. néptanító Szentjóbyt választja meg! Nem akarta elvállalni, de Baltazár püspök biztatta: „Nincs most törvény, csak vezesd a testületet!" (i.m.)

„Nem volt az elemi ref. iskolai tanítók közt egyetlen egy istentagadó kommunista szerződés" – állapítja meg Szentjóby tanító úr. Szentjóbyért módosítják az egyházi hatóság szervezeti szabályzatát. Ormos Lajos kijelentette, „ha elnöküket bármi támadás érné, tudni fogják kötelességüket"! - A „Néptanítók Lapjában Zigány szerkesztő úr istentagadó cikksorozatot írt… Kiosztották a tanítóknak Marx, Bábel munkáit azzal, ha nem vizsgázunk sikeresen, mehetünk a Hortobágyra legelni." (i.m.) Szentjóby áttanulmányozta, s téves filozófiájukra keresztény kritikát írt.

A Kommün Tanügyi Népbiztosa behívatta Szentjóbyt, ki a debreceni Szovjettanács vallástanítást tiltó rendelkezésére kijelentette: „nem leszünk istentagadók", s erről újságcikkben nyugtatta meg a szülőket is. A Tanügyi Népbiztossal első nap összeütközött.

A tanítók egyhangúlag központi igazgatóvá, művészeti osztályvezetővé választották Szentjóbyt. Csűrös tanügyi tanácsos CBp körlevelet küldött körözésre a Központi Igazgatósághoz: „Be a Vöröshadseregbe!" Szentjóby népbolondítónak tartotta a levelet, nem körözte, senki nem lépett be, csak Csűrös. „Sokan behódoltak gyáván a proletárdiktatúrának" állapítja meg Szentjóby - „Tankó prof. bátor ellenzéki beszédét elfojtotta a Népbiztos. Dr. Vásáry István keményen szembeszállt a népbiztossal." (i.m.) Több bátor, gerinces emberről nem hallott Szentjóby, ki sok borsot tört a népbiztos orra alá. Az 1919-es proletárdiktatúra bosszút állt, de az utolsó napokban megszöktek, s a Tanügyi Népbiztos 11 évet kapott. „Jöttek az oláhok, engem is letartóztattak, Baltazár püspök szabadított ki." (i. m.)

A széles látókörű, művelt, egyenes, magabiztos, népéért, tanítványaiért, kollégákért, hitéért bátran kiálló Szentjóbyt ismerhettük meg 78 évesen írt „Az én Golgothám" c. (Db., 1938) egyházi tanügytörténeti és kortörténeti adatokat tartalmazó, helyenként humoros stílusú munkájából, melyet Dr. Kiss Ferenc prof. elismerően méltatott a „kor református apostolainak vezéré"-nek nevezve a szerzőt.

1913-ban „Ébredj Magyar! Harc az egyke ellen". c. tanulmányához Baltazár prof., református püspök írt előszót. Dr. Szenthi Tamás budapesti kórházi főorvos elismerő bírálatot írt Szentjóby Szabó Kálmán munkájáról.

25 éves nyugdíjas korszaka az elszegényedett tengődés ideje volt, magasröptű szellemiséggel. Orando et laborando! Így élt Szentjóby Szabó Kálmán református orgonista-kántor-tanító úr, őr volt a vártán!

Felhasznált irodalom:

1./ Dr. Nagy Mihályné: Őrök a vártán (Db. 2000./218.o.)
2./ Családi levéltár
3./ TREL anyagából, TREK (Népiskolai Tanügyi Bizottság jegyzőkönyvei)
4./ H-B.m. L. (VI-VIII.)
5./ Debrecen – napilap
6./ Szentjóby Szabó Kálmán: Az én Golgothám (Db. 1938. Visszaemlékezések)

Nagy Mihályné Nyáry Erika

Szikszainé Vágó Irén (1945.december 14, - Hajdúszoboszló, 1992. december 16.): magyar-történelem szakos tanár.

Három gyerekes értelmiségi család második gyermekeként született. Édesapja: Vágó Jenő a Városi Tanácsnál dolgozott osztályvezetőként, édesanyja, Füzy Irén tanítónő volt. Általános iskolai tanulmányait Hajdúszoboszlón a Lányiskolában kezdte, majd a Hőgyes Endre Gimnáziumban folytatta. Itt érettségizett 1964-ben. Tanár szeretett volna lenni, így a Tanárképző Főiskolára jelentkezett Nyíregyházára. A diploma megszerzése után először Biharnagybajomba került tanítani. Egy évig dolgozott itt, majd Bárándon tanított. 1967-ben került a hajdúszoboszlói 1. sz. Általános Iskolába.

1970-ben kötött házasságot Szikszai Miklóssal. Házasságukból két gyermek született: Attila és Csaba. Attila tanári diplomát szerzett, Csaba pedig a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolán végzett.

1972-ben került az 5. sz. Általános Iskolába. Az iskola alapító tagja volt. „Iri néni", ahogy a tanulói hívták, magyart és történelmet tanított. Tanítványaival megszerettette a magyar nyelvet. Órái színesek, érzelmekben gazdagok voltak. Szakmailag jól képzett, módszereiben korszerűségre törekvő volt, ami tanítványainak tudásán meg is látszott. Sokat fáradozott a tanulók alapkészségeinek fejlesztéséért, a hátrányos helyzetű, a lemaradó tanulók felzárkóztatásáért. Fel-

adatának tekintette a szép magyar beszéd ápolását. A Kazinczy-versenyeken tanulói mindig szép eredményeket értek el.

Osztályfőnöki minőségében igen jó kapcsolatot alakított ki osztálya tanulóival, akik nagyon ragaszkodtak hozzá. Így emlékezett rá egy volt tanítványa: „Osztályfőnökömre, néhai Szikszainé Vágó Irénre szeretettel és tisztelettel gondolok. Az ő irányítása alatt valamennyi kulturális versenyt, vetélkedőt megnyert az osztályunk. Megszerettette velünk az olvasást, a verseket, az izgalmas történeteket. Emlékszem a seregszemlékre, a városi döntőkre és az irodalmi bemutató órákra." (5. sz. Általános Iskola Évkönyve - Kabayné Vass Edit)

Ízig-vérig pedagógus volt, aki mindig arra törekedett, hogy minél többet tudjon adni önmagából a gyerekeknek. Hétvégenként „névadó" ünnepségekre kísérte diákjait, akik gyönyörű verseket szavaltak.

A munkaközösségek megalakulása óta az „A" szakos munkaközösség vezetője volt iskolánkban haláláig. Lelkesen szervezte a bemutató órákat, sőt maga is tartotta azokat. Nagy élmény volt számunkra bemutató óráin részt venni. Később a városi „A" szakos munkaközösség vezetője volt. Megszervezte a Hőgyes Endre Gimnázium I. osztályában és az általános iskola 8. osztályában tanító nevelők találkozását. Bemutató órákat szervezett az említett osztályokban. Nagyszerű lehetőség nyílt az ezekben az osztályokban tanítók tapasztalatcseréjére. A gyerekek iránti szeretete és tisztelete, a magyar nyelv és irodalom megszerettetése vezetett többek között oda, hogy tanítványai közül többen pedagógusok lettek.

1992. december 16. Becsengettek. Mindenki órára indult, de ő már nem jutott el oda. Neki már utolsót csengettek. Naplóval a kezében érte a kegyetlen halál élete teljében, 47 évesen. Nagy érték veszett el távozásával.

„Álmodd a sírban az életet tovább! Álmodat őrzi szeretett iskolád!"

Kitüntetései: Miniszteri Dicséret; Oktatásügy Kiváló Dolgozója.

Császi Csabáné

T

Tankó Béla (Borberek, 1876 - Debrecen, 1946)* : egyetemi professzor.

Egyetemi évkönyveink szűkszavúan fogalmaznak:
„Illyefalvi Tankó Béla, bölcsészdoktor, a bölcsészet nyilvános tanára. Nyilvános rendkívüli tanárrá kineveztetett 1914. augusztus 26-tól, nyilvános rendes tanár 1916. november 28-tól. Rector: 1936-37, prorector: 1937-38, dékán: 1920-21 és 1940-41, prodékán: 1921-22 és 1941-42."
Dr. Tankó Béla, a Debreceni Egyetem megalapításakor kinevezett első filozófia-pedagógia professzora, 1876. október elsején született Borbereken. Édesapja református lelkész, édesanyja Verkóczky Karolina. Szüleit korán elveszíti, neki kell gondoskodnia családjáról, két lány, és egy fiútestvéréről. Gimnáziumi tanulmányait Szászváron teljesíti 1886-1894 között, jeles eredménnyel érettségizik.
1894-től teológushallgató Nagyenyeden, majd amikor megalakul a teológiai fakultás Kolozsvárott (1895), teológus, majd bölcsészhallgató lesz. Böhm Károly és Schneller István van rá nagy hatással.
1897-ben különdíjat nyer Kant előtti és utáni pszichológiát tárgyaló tanulmányával.
1898-ban egy évet ösztöndíjasként az edinburghi egyetemen tölt, 1899-ben kapja meg diplomáját Kolozsvárott. A diploma megszerzése után helyettes tanárként helyezkedik el a szászvári gimnáziumban (1900). A harmadik osztály osztályfőnöke, vallás-, latin-, magyar- és mennyiségtantanár, zenekari tag. 1901-ben kinevezik a gimnázium rendes tanárává és az iskola lelkészévé.
1902-ben megnősül, felesége, Nagy Ida óvónő. Két gyerekük születik (1903, 1905). Elsőszülöttjüket elveszítik (1909), fiuk, Tankó Béla elismert kémikus lett, maga is professzor a Debreceni Egyetemen.
Már gimnáziumi tanárként is magas fokon foglalkozik a tudománnyal, és a tudományos közéletnek is aktív tagja. 1905-ben egyháztörténeti tankönyvet ad ki, 1906-tól tagja a Filozófiai Társaságnak, választmányi tagja a Református Tanáregyesületnek. 1912-ben elnyeri az MTA Gorove-díját.

* A Tankó Béla arcképvázlat 'A Debreceni Iskola' című T43015 számú OTKA kutatás eredménye

1909-ben szerez bölcsészdoktorátust Kolozsvárott. 1914-ben a kolozsvári egyetemen magántanárrá képesítik. Ugyanebben az évben Böhm Károly javaslatára a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Tanszékére kerül. Filozófiai, pedagógiai előadásokat tart, de helyettesít az irodalom tanszéken is. Előbb rendkívüli tanárrá nevezik ki, majd 1916-tól nyilvános rendes tanár.

1920-21 között a Tisza István Tudományegyetem dékánja, 1921-22 között prodékán, az Egyetemi kör felügyelő tanára. 1936-37 között az egyetem rektora. Rektorátusa alatt az Egyetemi Könyvtár 61 000 kötettel gyarapszik, meghaladva a 200 000 kötetes állományt.

1927-ben a Debreceni Egyetem professzoraként Hankiss Jánossal és Milleker Dezsővel részt vesz annak a szünidei tanfolyamnak a kezdeményezésében, mely néhány éven belül külföldieket is vonzó kulturális intézménnyé fejlődött. A Nyári Egyetem célja az általános műveltséget nyújtó korszerű ismeretek népszerűsítése mellett a magyarság kultúrájának szélesebb körben való ismertetése, terjesztése.

1940-41 között másodszor tölti be a dékáni tisztséget. A háború idején, 1944-45-ben családja Budapestre menekül. Házuk felső emeletét németek, majd oroszok foglalják el.

1946. január 26-án favágás közben, szívrohamban hal meg. A város saját halottjának tekinti, a debreceni temető egyik díszsírhelyén nyugszik.

Vitatott kérdés, létezik-e magyar filozófia. Sokak által vallott álláspont, hogy „magyar filozófia" mint olyan nem létezik. Ennek a „nemlétező" magyar filozófiának egyik legnagyobb teljesítménye a Böhm Károly személye körül, szűkebb tanítványi köréből létrejött *Erdélyi Iskola.*

A badeni neokantiánusok törekvéseivel párhuzamos értékfilozófiai programot követő csoportosulás, melynek tagjai közé sorolhatjuk Bartók Györgyöt (akit elsősorban kétkötetes filozófiatörténetéről ismerünk, holott eredeti, antropológiailag alapozott szellemfilozófiai etikai eredményei legalább ennyire jelentősek), Tavaszy Sándort (aki az egzisztenciális analitikáig eljutó létfilozófussá válik), Ravasz László püspököt (aki az egzisztenciális teológiához érkezik el a kanti tanoktól), Makkai Sándor püspököt, Varga Bélát, és Tankó Bélát, akinek munkásságában az értékelméleti irányvonal mindvégig meghatározó maradt.

Tankó Bélának mind filozófiájára, mind pedagógiai gondolataira alapvető hatást gyakorolt az Erdélyi Iskola eszmerendszere. A hangsúly jelen esetben a *rendszer*-en van: ahogy Hegel mondja, *az igaz az egész.* Tankó gondolkodását áthatja a rendszerre törekvés, pedagógiai gondolatait is a rendszer részeként fejti ki, nincs külön pedagógiája, a kifejezést is ritkán használja. Pedagógiai gondolatait leginkább egyetemi beszédeiből, illetve *„Böhm filozófiájának pedagógiai jelentősége - Adalék a neveléstudomány értékelméleti alapozásához"* című 1913-ban Besztercebányán kiadott munkájából ismerhetjük meg.

Tankó szerint a nevelés egész munkája az értékelés önkéntelen és elkerülhetetlen irányítása alatt áll. A lélektan segédeszköz, de semmi több. Feladata, hogy az egyes növendékekben segítse megvalósulni az egyetemes törvényszerűségeket. Szerinte a nevelők Platóntól Kanton át Herbartig tartó sorának példája azt mutatja, hogy a nevelő szükségszerűen eljut az egyetemes értékelmélethez, ezzel pedig az etikához. Mint mondja, külön pedagógiai értéktanról beszélni nem lehet, nincsenek külön pedagógiai értékek. A neveléstan, ha az értékek megvalósításának elmélete akar lenni, akkor nem tehet mást, mint felismeri az egyetemes emberi értékek törvényszerűségeit, hogy azt tervszerűen adhassa át a növendékeknek.

Az 1920-21-es tanévet megnyitó *Tanévnyitó beszéd*-ben Tankó a tanulókról mint a szabadság hőseiről beszél. A szabadság hősei a tanulók, mert az igazságot keresik, az egyetlen felszabadító hatalmat. Szabaddá pedig nem az ismeretek tömege tesz, hanem a végiggondolás, a végignyomozás, a kutatás bátorsága. A szaktudományban való elmélyedés is a nagy Egész boldogítóan izgalmas szövedékének fenséges távlataiba vezet – mondja.

Ezzel az izgalmas lehetőséggel, ezzel az előjoggal élni kötelessége a tanulóknak. Az igazság keresésének odaszentelve életét, személyesen elkötelezett módon a tanuló a tekintélyek súlyától is szabaddá válik. A szabad kutató nem a tekintély miatt fogad el valamit igaznak, hanem *„az élő összefüggések értelemadó megtapasztalásából fakadóan".* Ezért a tanulók „legkisebbike" sem elégedhet meg kevesebbel, nem tűzheti

ki célját alacsonyabban annál az egyetemi ideálnál, mely az igazság őszinte, hátsó gondolat nélküli, önfeledt és rajongó keresése.

Az egyetemi élet sikertelenségének ugyanis Tankó Fichtét idézve csak egyetlen okát látja, mégpedig azt, ha puszta kenyéradó, oklevélgyártó műhelynek nézné az ifjúság az egyetemet, divatnak, szórakozó helynek, egy eshetőségnek sok más között, nem pedig személyes szívbéli ügynek.

Az egyetem lényegét veszíti el ebben az esetben. Ideális jelentése, mivolta sérül meg – mondja *Rektori beszéd*-ében 1936-ban.

Mi az egyetem lényege? Két alapelv: az univerzalitás és a szabadság. Az univerzalitás elve szerint „az értelem kutató munkája elől semmit nem szabad elzárni. A tudomány fényszórójától nem kell félni" - mondja. A tudományos igazság nem valami elvont élettelen alakzat, hanem az emberileg elérhető legtömörebb összefoglalása annak az eleven életnek, melynek törvényeit kifejti.

A szabadság elve először is jelenti az egyetem önkormányzati jogát a tudomány kérdéseiben, másodszor a kutatás szabadságát, harmadszor a tanulók szabadságát, hogy megválaszthassák a kutatni kívánt területet. „A kutatást kizárólag a szabadság légkörében és szellemében lehet végezni – mondja Tankó –, mert ez a szabadság az értelemnek s így a tudásnak magamagát szervező belső elve és törvénye".

Az állam hajlamos az egyetemben nem az univerzalitás és szabadság intézményét látni, hanem hivatalnokképző intézetnek tekinteni. A közösség és az egész kultúra érdekében nélkülözhetetlen és tiszteletreméltó célok szorítják háttérbe az egyetem fő és igazából egyetlen célját. Ha az egyetem engedményeket tesz ezen a téren, nem tartja meg, amit hallgatóinak ígért. Bár az ifjúság egy jelentős része már nem is a tudomány szeretetéből, hanem egyszerűen a diplomáért jön az egyetemre – ismeri be Tankó. Nem kell hát csodálkozni, ha a tudományos kutatás elmélyedő éthosza helyébe a vizsgákon megfelelés rutinja lép.

Mi az egyetem teendője? Az autonóm tudomány művelése és a gyakorlati célú intézmények (tanár, lelkész, jogászképző intézet) feladatainak pontos meghatározása. A gyakorlati intézetek követelményeit pontosan és komolyan meg kell állapítani, színvonalas tankönyvekkel, komoly feldolgozással és számonkéréssel nem időt és energiát pazarló módon dolgozva megvalósítani.

A tudományos kutatásnak pedig rendszeres munkává kell válnia, ahol semmi sem tekinthető kész, dogmatikusan elfogadandó tanításnak, hanem minden megismerni való feladat, *„ahol tanár és tanítvány ugyanazon egy tekintély: az igazság keresése elvének uralma alatt éli át ugyanazt az egy magatartást, az önzetlen, szeretettől teljes elmélyedést a megérteni kívánt tárgyba."*

Tankó az egyetem reformjáról szóló 1941-es értekezésében ismét az egyetem ideájához való visszatérést javasolja. A tudás gyakorlati értékesítése, a hasznossági szempont figyelembe vétele ugyanis szakadást hozott létre az egyetem ideálja és valóságos alakzatai között.

Amikor az állam hivatalnokképzővé teszi az egyetemet, amikor a minőség arisztokratikus igénynek minősíttetik, akkor az elmélyedés káros, és a vizsgákon bemutatható tanultság lesz a követendő.

A feladat Tankó szerint visszaállítani az eredeti formát, ahol a szabad, tisztán tudományos munka az egyetlen cél és létmód az egyetemi közösség minden tagja számára. Bármilyen furcsa, ez az elv garantálja a gyakorlat számára is az alkalmas munkaerők kiválogatását és képzését.

A gyakorlat számára, az élet szolgálatára ugyanis éppen nem elég mások eredményeinek teljes átvétele – mondja Tankó. Az egyetemi munka nem a kész ismeretek átvételében áll, hanem az ismerethez jutás törvényszerűségeinek átélésében, az önállóan végzett módszeres kutatómunkában. Aki ezt a tudományos munkát nem bírja, nem való az egyetemre, s magától kirostálódik: *„A gyakorlati élet meg van kímélve az oda nem tartozó elemektől."*

Természetesen a tudományos munka súlyos és magasrendű kötelességét nem lehet minden elmétől elvárni – látja be Tankó. Képtelen erre az, akinek elméjét a természet nem formálta erre a feladatra. De meg kell tanulniuk átélni az elmélet magasrendűségét, és tisztelniük kell azok művét, akik annak élnek.

Edmund Husserl, a kortárs filozófus írja: filozofálásunkban mindenkor az emberiség funkcionáriusai vagyunk. Amikor végiggondoljuk azt, amit a többiek nem tudnak, nem akarnak vagy nem mernek végiggondolni, közös emberi fel-

adatunkat végezzük el. Tankó Béla olyan fiatal tudósnemzedék kinevelésének szentelte tevékenységét, akiket valóban az emberiség funkcionáriusainak szánt, és akik tevékenységétől sokat várt közös életük minőségére nézve

Fenyő Imre

Tóth Béla (Cigánd, 1908. június 15 – Budapest, 1996. augusztus 19): középiskolai tanár, művelődéstörténész.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei, Tisza-parti falucskában csak életet kapott szüleitől, de felnevelő falujának a Tisza túloldalán meghúzódó Dombrádot tekintette. Édesapja, Tóth József molnár, édesanyja Molnár Borbála volt, aki három gyermekük felnevelésének szentelte életét. Nehezen elképzelhető szegénységben éltek, hiszen a molnárokat gyakori vándoréletre késztette a mesterségük: ha elfogyott az őrölni való „élet" a garatból, tovább álltak családostól. Dombrád azonban állandó kikötőhely maradt. Ebből a Kisvárdától 14 km-re eső faluból járt be elemi iskolái elvégzése után nap mint nap a Kisvárdai Gimnáziumba, ahol 1928-ban kitűnő eredménnyel fejezte be tanulmányait. Felvételt nyert a debreceni Tisza István Tudományegyetem magyar-latin szakára. Egyetemi évei alatt a Református Kollégium - kiváló eredményeinek elismeréseként - ingyenes elhelyezést és étkezést biztosított számára, az egyetem pedig ösztöndíjban részesítette. Tanulmányai közben csaknem egy évet töltött Angliában, ugyancsak ösztöndíjjal, hogy nyelvismeretét tökéletesítse. Az angol nyelv mellett németül is kitűnően beszélt. Az egyetem befejezése (1934) és a doktori vizsga letétele után sokáig állás nélkül volt, majd a karcagi gimnáziumba került óraadó tanárnak. 1936-ban lett a Református Gimnázium tanára, de közben órákat adott a Női Felső Kereskedelmi Iskolában is. Itt ismerte meg későbbi feleségét, Kubanek Ilonát, akit 1940-ben vett feleségül. Három gyermekük született: Béla, Árpád és Ilona.

Életének meghatározó élményét jelentette, amikor Erdély visszatérte után a székelyudvarhelyi Kollégium tanára lett. A tanítás mellett színdarabokat mutattak be tanártársaival, cikkeket írt a helyi lapokba, kirándulásokat szervezett tanítványainak, önképzőkört vezetett. Az itt eltöltött 4 év olyan sűrű és intenzív időszak volt az életében, hogy az 1960-as évektől még az 1980-as években is csaknem minden alkalommal visszajárt volt kedves tanítványai érettségi találkozóira. Életre szóló barátságokat is kötött ebben a székely városban.

1944 őszén az egész, akkorra már három gyermekkel gyarapodott családot hazazsuppolták a román hatóságok, abban a ruhában, amiben voltak. Bútoraik csak évek múlva kerültek vissza Debrecenbe. A Református Gimnázium visszavette tanárai sorába, és ettől kezdve 1971-ig nyugdíjba vonulásáig, megszakítás nélkül itt tanított. Hogy a család fenntartásáról gondoskodni tudjon, a tanítás mellett megragadott minden lehetőséget, hogy egyéb keresethez is jusson. Szerencsére a Kollégium megint segített: lakást adott a fiatal tanárnak, rövid ideig ellátta a kollégiumi Nagykönyvtár felügyeletét is, és arra is jutott ideje, hogy O. Nagy Gábor tanár társával – a későbbi jeles nyelvésszel közösen – igényes irodalmi tankönyveket írjon. 1948-ban pedig megválasztották a gimnázium igazgatójának, amely állásról azonban, az egyre erősödő politikai nyomás és az egyházi iskola elveivel össze nem egyeztethető törekvések miatt néhány év múlva lemondott. Arra is kényszeríttették-késztették (?), hogy gyorstalpaló tanfolyamon orosz nyelvet tanuljon, mert a gimnáziumban orosz nyelv-tanár nem volt. Igazgatói munkája alatt kezdte el Lucretius: De rerum natura c. természettudományos munkájának a fordítását. Nem minden napi epizódként említjük meg, hogy az akkortájt induló békeköl-

csönjegyzést repülőgépekről ledobott röpcédulákon is népszerűsítették. Gyermekeinek volt a feladata, hogy a Gimnázium hatalmas udvarára ezrével hulló papírokat összeszedjék, és ennek a tiszta hátoldalára írta a fordítás kéziratát.

Az 1950-es évek elején kis házat épített a Sestakertben, hatalmas kert közepén, és ez az otthon és kert nyújtott a család számára valamivel kiegyensúlyozottabb megélhetést a korábbi évek gyötrelmes időszakánál 1969-ig, amikor a bérház építési hullám elérte Debrecennek ezt a részét is, és a Laktanya utcába költöztek.

Minden nap készült az óráira, rengeteget olvasott a legfrissebb irodalmi alkotásokból is, hogy napra kész legyen a felkészültsége. Nemegyszer késő estig javította diákjai dolgozatait, és még gyermekei tanulmányaira is folyamatosan felügyelt. Diákjai komolyan tartottak irodalom-, nyelvtan-, és latin óráitól, mert mindent át akart plántálni beléjük és semmit sem akart szolgai módon visszahallani: az egyéniségükön átszűrt, átélt, megélt, feldolgozott ismeretekre volt kíváncsi. Ahogy egyik tanítványa írta visszaemlékezésében: „Azt igyekezett tanítványaival megértetni, hogy a valóság tantárgyakra szakítása csak szerencsétlen beidegződése az oktatási rendszereknek, és a valóságot egységes egészként kell szemlélni. Ahhoz, hogy a világban eligazodjunk, meg kell alkotnunk a magunk, saját testre szabott életelvét." Elveiből nem engedett egy jottányit sem, szerteágazó, sokszínű tudását mindenkibe szerette volna átplántálni. Tanítványai mindezek ellenére, még ötven év múlva is mint olyan emberről beszéltek róla, akitől a legtöbbet: az irodalom és művészetek szeretetét, a klasszikus kultúrák megismerése révén pedig valóban életszemléletet, magatartás-mintát kaptak. Minden karácsonykor, új évkor Béla nap tájékán boldogan újságolta, hogy hány száz üdvözlő lapot kapott volt tanítványaitól.

A tanári pálya életútjának csak egy része volt. Már középiskolás korában elkezdett irogatni, pályamunkákat készíteni, majd mire befejezte az egyetemet, kisebb-nagyobb írások után Petőfi mellett, Ady Endre lett a minden számára; és Ady elvezette – logikus lépésként – a kortárs zsenik megismeréséhez: Móricz Zsigmond, Tamási Áron, Illyés Gyula, Szerb Antal, Németh László, Szabó Lőrinc, Cs. Szabó László, Makkai Sándor, Wass Albert jelentették számára nemcsak minden napi olvasmányait, hanem az alapos készülődést is a tanári pályára. Debrecenben tagja lett az Ady Társaságnak, sőt rövid ideig tisztséget is vállalt e szervezetben, és a már említetteken kívül szoros kapcsolatba került a népi írókkal, a Debrecenben élő Juhász Gézával, Gulyás Pállal, akikhez igen szoros baráti szálak fűzték. Az erdélyi évek után visszatérve Debrecenbe, csaknem ugyanott folytatta, ahol 1940-ben abbahagyta. Azért csaknem, mert ekkor elsősorban a pedagógia felé fordult. Ma már feltételezhetően azért hagyott fel egy időre a tanulmányok, de főleg az irodalmi recenzensek írásával, hogy ne kelljen olyanok munkáiról is írnia dicsérően, akik csak perc emberkék, a rendszer hű katonái voltak. Ekkor jelentek meg a már említett tankönyvei, ekkor a Lucretius fordítás. 1953 után fordult ismét az irodalom felé: de még mindig óvatosan: Fielding, Móricz, Tóth Árpád lett írásainak tárgya. És 1958 után ismét egyre másra jelentek meg írásai a legkülönbözőbb irodalmi folyóiratokban. A Mikszáth utcai ház elkészülte után pedig alig volt hét, hogy irodalmi találkozónak, beszélgetésnek, jóízű szalonnasütéseknek ne adott volna helyt a ház és a kert. Csak néhány név, akik megfordultak ebben a sestakerti irodalmi azilumban: Veres Péter, Szabó Pál, Németh László, a debreceniek közül Juhász Géza, Bán Imre, Julow Viktor, Szabó Magda, Kiss Tamás és Tóth Endre. Ekkor lépett be az életébe egy új érdeklődési kör is: a kortárs képzőművészet minél szélesebb körű megismerése és megismertetése. Kritikák, kiállítási megnyitók százai és komoly művészbarátságok (pl. Menyhárt József, Félegyházi László, Gy. Szabó Béla kolozsvári fametszővel) bizonyítják ezt.

A harmadik alkotói korszakot a nyugdíjba vonulás jelentette. Ekkor ugyan még kiadta, mintegy tanítási tevékenysége összefoglalásául az Olvasóvánevelés a középiskolában c. írását (1969), de ereje teljében lévén, életét két dolognak szentelte, szinte napirendi pontossággal: a 17. sz.-i művelődés feltárásának és a hazai felvilágosodás korának, ezen belül is a debreceni 18. sz.-i művelődéstörténet, oktatás- és iskolatörténet megismerésének, majd tanulmányokban, könyvekben történő megírásának. Nem állunk messze a valóságtól, ha azt mondjuk, hogy ezekkel a rendkívül alapos kutatómunkával készült írásokkal, tanulmányokkal és önálló mo-

nográfiákkal érte el munkásságának csúcspontját. A másik lényeges dolog számára a szellem karbantartása mellett a testi erő fenntartása volt. Délelőtt a levéltár, könyvtár kutatótermeit, délután a Debrecen-Pac kertségében lévő kis kertet látogatta, este pedig írt, és írt és írt. Ezen belül is a számára legkedvesebb debreceni elődök: Maróthi György, Hatvani István, Weszprémi István életét kutatta és írta meg. A sors szerencsére hosszú életet biztosított számára és 80 éves koráig minden nap betartotta ezt a számára fontos napirendet.

Debrecen város elismerte tevékenységét: Csokonai-díjat, Művészeti-díjat kapott és 1995-ben díszpolgárává választotta. Szabó Magda író így köszöntötte 70 éves korában Tóth Bélát: „'Be boldog, aki fába olt kislegény korába!'– Nagy fába oltottál, kis Tóth, szent fába, úgy hívják, magyar kultúra, úgy hívják, magyar szellemi múlt. Sokáig élj, megérdemelted!"

A törést alkotói pályáján először felesége (1989), majd leánya, Ilona korai halála (1990) jelentette. Ettől az időtől kezdve már csak az olvasásba menekült és néha-néha egy-egy magántanítvány „okításába". Fiai családjai viselték gondját, és testileg legyengülve, de szelleme teljes frissességében érte a halál 1996-ban.

Legfontosabb munkái:

Gyöngyösi István költészete (Debrecen, 1936); Ady-tanulmányok (Debrecen, 1938?); Magyar irodalmi olvasókönyvek (1947 és 1948); Lucretius Carus, Titus: A természetről (fordítás, Debrecen, 1957); Olvasóvá nevelés a középiskolában (Bp. 1969, II. kiadás: 1970); A debreceni rézmetsző diákok (Bp. 1976); Maróthi György (1715–1744) (Bp. 1978); Ady és Debrecen 1896–1899 (Debrecen, 1979);Weszprémi István munkái (1723–1799) (Bp. 1979); Julow Viktorral közös munkája: A debreceni felvilágosodás – Debrecen története 1693–1849. (Debrecen, 1981); Budai Parmenius István (?–1583) művei és életrajza (Bp. 1983); Első pedagógiai írónk: Szegedi Kis István. (Szentendre, 1986); A Kollégium története a XVIII. században = A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának évkönyve az 1986/1987–1987/1988. iskolai évről (Debrecen, 1988); Maróthi György – monográfia (Debrecen, 1994).

Irodalom: Bakó Endre: „Rengeteg tervem van". Látogatóban a 70 éves Tóth Bélánál. (H-B. Napló, 1978. nov. 2.); Bitskey István: Tóth Béla köszöntése (Alföld, 1988. 11. sz.); Egy nagy tanár semmivel sem kisebb, mint egy nagy költő. – Kányádi Sándor iskoláiról. (Köznevelés, 1988. szept.); Filep Tibor: Tóth Béla dolgozószobájában (H.-B. Napló, 1987. szept. 23.); Szabó Magda: „Be boldog, aki fába olt …" Tóth Béla köszöntése (Kortárs, 1979. 3. sz.).

Tóth Béla

Tóth István (Balmazújváros, 1932. okt. 20. – Balmazújváros, 2002. március 26.): középiskolai tanár.

Tóth József és Szabó Erzsébet balmazújvárosi szegényparaszt szülők négy gyermeket neveltek fel. A két idősebb fiú, József és István kitűnő tanulók voltak az elemi iskolában, de a család szűkös anyagi helyzete miatt nem tanulhattak tovább. 1945-ben a földreform során újgazdák lettek. A fölserdült fiúk segítettek a szülőknek a földet művelni, a munka után pedig mentek a Nemzeti Parasztpárt ifjúsági szervezetébe, a Népi Ifjúsági Szövetség Petőfi körébe, művelődni, szórakozni. A Petőfi Körben Harangi Péter, Kalmár Zoltán, Karádi János, K. Nagy József fiatal tanítók a parasztfiataloknak előadásokat tartottak; általuk emberségre felkészült, művelt, szabadlelkű ifjúság nevelődött. Tóth István és testvére vágyat érzett a tanulásra. Mindketten szakérettségis tanfolyamra jelentkeztek. József a szakérettségi vizsgája után az Egri Tanárképző Főiskolán tanult, és általános iskolai tanári diplomát szerzett. Közel tíz évig tanított Balmazújvároson, majd családjával

Egerbe költözött, és a patinás városban folytatta oktató-nevelő munkáját.
Tóth István Kecskeméten végezte el a szakérettségis tanfolyamot. Kitűnő eredménnyel vizsgázott 1952. augusztus 5-én. A vizsgabizottság a tudományegyetem bölcsészettudományi karának orosz tanári szakon való felvételre jogosultnak nyilvánította. A Kossuth Lajos Tudományegyetem orosz szakos hallgatója lett. 1956. július 13-án államvizsgázott. (Oklevelének száma: 1610/1955-56.) Az orosz szakos középiskolai tanár 1956-ban Balmazújvároson a Darutelepi Általános Iskolában kezdte a tanári pályáját. 1964-ben a balmazújvárosi gimnázium alapításakor Kalmár Zoltán igazgató kezdeményezte a középfokú intézménybe történő áthelyezését. A megyei művelődésügyi osztály kinevezte Tóth Istvánt a gimnáziumba. Ő és Balogh Erzsébet, valamint Bányai István, Ferenczi János, Koós Lajos voltak a kis gimnázium alapító tanárai. A három első osztállyal induló gimnázium tanulóinak az orosz nyelvet és az egyik osztályban a magyar nyelv és irodalom tantárgyat Tóth István tanította. Az 1964/65-ös iskolai évben esti tagozatot is létesítettek. A felnőttek magyartanára Tóth István lett. Tanácsadó tanára volt a gimnázium KISZ szervezetének. A művelődési ház vezetőjével együttműködve ifjúsági klubot hozott létre. Gondot fordított a diákok szabad idejének tartalmas kitöltésére. Évekig vezetett részükre fotós szakkört. Jelentős érdemei voltak abban, hogy az első Országos Diákparlament elnökének a balmazújvárosi gimnázium eminens tanulóját, Pozsonyi Ildikót választották és a Sárospataki Diáknapok diáktanácsának tagjai között újvárosi gimnazisták is voltak, akik irányították az országos szintű rendezvényt. Oktató-nevelő munkáját lelkiismeretesen, pontosan végezte. A szakfelügyelők a tanítási óráiról dicsérő szavakkal szóltak. A megyei művelődésügyi osztály pozitívan méltatta, hogy a gimnázium sokat tett Balmazújvároson a pedagógus hiány megszüntetésére. Ebben jelentős szerepe volt Tóth Istvánnak, hiszen a város mindegyik általános iskolájában a rendszerváltásig az orosz nyelvet szinte valamennyien az ő volt tanítványai tanították. Ő biztatta őket a főiskolán vagy az egyetemen az idegen nyelv tanulásának vállalására. Tanítványai szerették, tisztelték. Egymás közt „Pityor tanár úr”-nak nevezték. Ám részükről nem rosszalló ítélet, nevetségessé tevő kifejezés volt ez, hanem a rokonszenves ember iránt érzett kedvességet, szeretetet, ragaszkodást jelentette.
Tanítványai ma is elismeréssel beszélnek róla. Borzáné Szarvas Ibolya a Kalmár Zoltán Általános Iskola tanára mondta: általános iskolás korában határozta el, hogy tanár lesz és a magyar irodalmat és az orosz nyelvet fogja tanítani. A gimnáziumi évek alatt Tóth István tanár úr hatására ez megerősödött benne. Soha nem érezte tehernek az orosz nyelv tanulását, egyre inkább örömet jelentett számára. A tanár úrnak köszönhette ezt. „Olyan alapos volt a tudásom, hogy nehézségek nélkül vettem a főiskolán az akadályokat. Tanár úr a maga nyugodt, csendes módján észrevétlenül megtanított mindent, amire szükségem volt. Meggyőződéssel mondta nekem, hogy nyugodtan jelentkezhetek egyetemre is. Főiskolára jelentkeztem, azt sikeresen elvégeztem és ezt nagy mértékben Tóth tanár úrnak, „Pityor bácsinak” köszönhetem.” – mondta a hálás tanítvány.
Csehné Fodor Erzsébet, a Kalmár Zoltán Általános Iskola igazgatója az újvárosi gimnázium esti tagozatának volt tanulója. Osztályuknak a magyar nyelv és irodalmat Tóth István tanította. Seneca gondolatával kezdi az emlékezést: „Végtelen gyorsan száguld az idő: akkor tűnik ez fel leginkább, ha a múltra tekintünk.” Majd így folytatta: „Bennem milliónyi emlékkép villan fel a tanár úrral kapcsolatban: beszélgetés Veres Péterről; közös színházlátogatás Debrecenben; a záróvizsgák izgalmai; a tanár úr segítő szándéka, odaadása, szakértelme, fanyar humora máig bennem él. A tudását úgy tudta átadni hallgatóinak, hogy személyiségével, önzetlenségével, érdekes humorával formálta a mi jellemünket, értelmünket. Irodalmi művek szeretetével és megszerettetésével, elemzésével, emberi tartásával hozzájárult, hogy érdeklődésem a pedagógus pályára vigyen és tanító lehessek.”
Mihalik Istvánné is a Kalmár Zoltán Általános Iskola tanára. Elmondta, hogy orosz nyelvből erős alapokkal érkezett a gimnáziumba, melyet Tóth István jó pedagógiai érzékkel továbbfejlesztett. Külön feladatokkal, feladatlapokkal is ellátta, többet foglalkozott vele, hogy tudása elég legyen a főiskolai felvételire. „A néha morgós tanár úr könnyen föloldódott a diákok között. Szívesen beszélt, tréfálkozott velünk.

Neheztelt a mulasztásunk miatt, de mi tudtuk, hogy szíve mélyén nem tud ránk haragudni. Most is hallom felszabadult, kissé döcögős nevetését, vagy éppen biztató szavait a felvételim előtt. – Ne legyen már ilyen kishitű! Fel a fejjel, hinni kell, sikerülni fog! Leszünk mi még kollégák! – mondta, és igaza volt.
Tóth István példás családi életet élt. Felesége volt képesítés nélküli óvónő, majd az óvodában élelmezésvezető. Leányuk ruhatervező üzemmérnöki és tanári képesítést szerzett. Fiuk gépészmérnök. 1993. december 31-én ment nyugdíjba.
Kitüntetései: Kiváló Munkáért (1981. Minisztertanács)
Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1992.)

Király István

Tóth Kálmán dr. (Billéd, 1906. szept. 22 - Debrecen, 1997. máj. l0.): ref. lelkész, tanár.

Édesapja, Dr. Tóth Kálmán járásbíró, édesanyja Olasz Margit. A mélyen vallásos és hazafias szellemű családban négy gyermek nevelkedett. A szülői házban gyakori téma volt a magyarság története, apai nagyapja Jókai Mór iskolatársa volt, a szabadságharcban Petőfi ezredtársa. 1908-ban a család a Temesvár melletti Billédről Karcagra költözött. Tóth Kálmán itt kezdte tanulmányait; az alsó osztályokat a helyi zsidó iskolában, illetve a református elemiben végezte, majd a Karcagi Nagykun Református Gimnázium diákja lett. Gimnáziumi évei alatt alakult ki szerteágazó érdeklődése, amely az idegen nyelvektől a matematikáig, fizikáig, szinte minden tantárgyra kiterjedt. Zenei adottságai a gimnázium énekkarában kezdtek bontakozni, utóbb a kollégiumi Kántusban teljesedtek ki.
Pályaválasztásában hitbéli meggyőződése vezette, a hittudományban kereste a választ az emberi lét legfontosabb kérdéseire. Felsőfokú tanulmányait 1924 őszén kezdte a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Teológiai Karán, amely az ősi Kollégium falai között működött. A hittudományi stúdiumok magas szinten ötvöződtek filozófiai, történeti, művelődéstörténeti ismeretekkel, valamint az antik és modern nyelvek elsajátításával. Teológus koráról szólva mindig hálával és tisztelettel emlékezett tanáraira: Csikesz Sándorra, Varga Zsigmondra, Mitrovics Gyulára, Erdős Károlyra. Professzorai javaslatára hosszabb időt töltött a bécsi Collegium Hungaricumban, ahol alkalma volt német nyelvtudása tökéletesítésére. A kiváló tanulmányi eredményeket felmutató teológus 1928-tól három éven át a hallei egyetemen folytatta tanulmányait, ahol elsősorban újtestamentumi kérdésekkel foglalkozott és megismerkedett a nyugati protestáns egyházak szociális tevékenységével. Hazatérve előbb Nagyrábén (nagyapja egykori szolgálati helyén), majd Karcagon lett segédlelkész. S miután Sárospatakon vallástanári képesítést szerzett, 1933-ban megválasztották a Nagykun Ref. Gimnázium vallástanárává. Tanári munkája mellett hivatásbeli meggyőződéssel vállalta az ifjúsággal való törődést minden területen. Ő lett a KIE helyi vezetője, a Soli Deo Gloria mozgalom szervezője és a cserkészcsapat parancsnoka. Iskolán kívüli tevékenységével is az egészséges testi, lelki, szellemi nevelés, a tehetséggondozás és a szeretetszolgálat ügyét szolgálta. Egykori tanítványai, cserkészei évtizedek multán sem felejtették életre szóló tanítását, példáját. Nyugdíjazásakor tanár kollégája, Dr. Szabó László emlékezett meg arról, hogy milyen lelkesedéssel vettek részt a karcagi diákok tanáruk vezetésével a berekfürdői új templom építésében, a mátraházi diáküdülő létrehozásában, az árvaházi gyermekek megsegítésében. Horváth Gyula, az ismert színművész többször tett említést a régi karcagi cserkészek táborozásainak hangulatáról, a sátorverés, ebédfőzés, tábortűz mellett elhangzó szavalatok, népdal éneklés közösségteremtő erejéről. Felidézte a fiatal Tóth Kálmán cserkész parancsnok alak-

ját, aki szeretettel, a gyakorlati tennivalókban való példás hozzáértésével és szellemi kincseinek bőkezű osztogatásával tette felejthetetlenné ezeket az alkalmakat.

Vallástanári munkáját tökéletes szakmai felkészültséggel látta e1, irányította a Gimnázium egyházi életét, tanított filozófiát, gyorsírást honvédelmi ismereteket. Tevékeny részese volt iskolája és a város közéletének, mint ünnepi alkalmak szónoka, társadalmi szervezetek, egyesületek tisztségviselője.

1937-ben családot alapított, felesége, Kádár Erzsébet a nagykanizsai ref. lelkész leánya. Házasságukból négy leány született: Györgyike, Etelka, Ildikó és Emőke, akik a gondos családi nevelésnek köszönhetően valamennyien egyetemet végeztek.

Tóth Kálmán sokirányú tevékenysége és családja eltartásának fokozódó gondjai mellett is folytatta azt az elmélyült szakmai, tudományos munkát, amelynek eredményeként 1944-ben „A vallástanítás, mint igehirdetés" című értekezésével teológiai doktori címet szerzett. Nem volt híján az irodalmi érzéknek sem, erről tanúskodik a II. világháború után írt „Advent, 1945" című megrendítő verse.

1947. szeptemberétől a Debreceni Ref. Tanítóképző intézet neveléstani tanszéke hívta meg a vallás, pedagógia és pszichológia tárgyak oktatására. Új beosztásához a szegedi egyetemen 1948-ban szerezte meg a szakképesítést. Ő volt a Tanítóképző utolsó végzős évfolyamának osztályfőnöke, ballagásuk alkalmával tartott búcsúbeszédében a fiatal tanítók sorsa, az iskola és a nemzet jövőjét illető aggodalmainak is hangot adott. Aggodalma nem volt alaptalan, 1951-ben megszüntették a református tanítóképzést. Tóth Kálmán az 1951/52-es tanévben a Dóczy Leánygimnáziumban kapott alkalmazást, 1952-ben a Ref. Kollégium Gimnáziumába került azzal a feltétellel, ha elvállalja az orosz nyelv tanítását. „A gimnáziumnak orosz nyelvtanárokra volt szüksége, hozzáláttam tehát az orosz nyelv tanulásához és kemény munkával, (…) 1957-ben az ELTE-n megkaptam orosz diplomámat. A tanulást azonban folytattam tovább és 1961-ben megszereztem az angol nyelvtanári diplomát is" nyilatkozta 90. születésnapján.

Közel két évtizeden át ő volt az iskola vallástanára, tanított oroszt, angolt, de ha szükség volt rá németet, földrajzot, egyházi éneket is. A nyelvtanításban szakított a hagyományos szisztémákkal, saját módszereit, amelyek beváltak oktató munkájában, igyekezett megismertetni szakmai fórumokon kollégáival. Nyelvtanítási módszertani, tanulmányaival több alkalommal nyert pályadíjat. Tanári munkájával elért eredményeiről így nyilatkozott: „sikerült óráimat hangulatossá, derűssé, játékossá és mégis komollyá tenni, (...) ha szidtam is, azt mindig igyekeztem jóra vagy dicséretre fordítani." Diákjai szerették, tisztelték, kollégái nagyra becsülték a törékeny alkatú, imponáló tudású, jó humorú kiegyensúlyozott egyéniségű tanárt, aki önmagáról, munkásságáról mindig szerényen szólt: „Van egy-két tanulmányom valláspedagógiából" írta, más alkalommal csak annyit mondott: írtam tankönyvet, vezettem nyelvtanfolyamokat, - s nem sorolta önálló köteteit, folyóiratokban megje1ent írásait, kéziratban lévő tanulmányait, verseit, meséit. Kérésére az egyházi hatóságok lelkészi oklevelét mindvégig hatályban tartották, gyakran vállalt lelkészi szolgálatot. Munkássága elmeréseként 1996-ban a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjét kapta.

Dolgos életet élt, de nem volt a munka rabja, jókedvvel dolgozott, s jutott ideje a kikapcsolódásra is. Csak az aktív pihenést ismerte: sokat olvasott, szeretett sakkozni. Sok-sok hazai és külföldi turista utat tett családtagjaival, kollégáival és szenvedélyesen fotózott. Büszke volt a család balatoni nyaralójára, amelynek kertjét feleségével együtt telepítették be fákkal, virágokkal, s a kis hajlék is az ő keze munkájával épült.

1971-ben ment nyugdíjba, nyugdíjas éveit is a tevékeny életvitel jellemezte. Több időt tölthetett unokákkal bővülő családjával, szívesen járt egykori diákjai által rendezett találkozókra, régi karcagi iskolájába is. Nem hagyott fel a szellemi munkával, pedagógiatörténeti dolgozatot írt, iskolatörténettel foglalkozott. Még életében legendás tanárrá vált, aki a régi tudós tanárok példáját képviselte korunkban. Életéről, munkásságáról a Református Gimnázium diákja 1996-ban díjnyertes iskolatörténeti dolgozatot írt. (Győri Márta pályamunkáját a Reformátusok Lapja Tóth Kálmán 91 éves korában bekövetkezett halála után közölte.)

Temetésén régi hagyományt követve halotti búcsúztatóját így kezdte egykori csapatának

öreg cserkésze: „Cserkészparancs, 176-os Nagykun Karcagi Cserkészcsapat. Szeretett parancsnokunk, hitünk oltalmazója, egyházunk lelkésze, diákoknak tanára, cserkészeinknek Gandhija, Dr. Tóth Kálmán úrnak gazdag életútjáról. Lelked ma is velünk van, sírodnál együtt vagyunk, kik éltedben szerettek és Reád emlékeznek, amíg csak élünk…"

Tóth Kálmán munkái:

Jézus nevelői személyisége. – Karcag, 1938.

A bibliai történetek tanítása. –Karcag, 1943.

A vallástanítás, mint igehirdetés. –Debrecen, 1944.

Református egyházunk élete. – Budapest, 1959.

A teljesen kezdő szintről induló angol nyelvtanfolyamok. –TIT kiadvány, 1982.

Források:

Tóth Kálmán családja által őrzött dokumentumok.

Győri Márta: Dr. Tóth Kálmán tanár úr munkássága. – Ref. Lapja, 1999.

Fekete Károly: Nemzedékek nevelője. Beszélgetés a 90 éves Tóth Kálmán tanár úrral. – Ref. Tiszántúl, 1996 december.

Rideg István: A Te nagy legendád még csak ezután kezdődik. Beszéd Tóth Kálmán temetésén. - Karcagi Hírmondó, 1997. május 30.

Korompai Gáborné

Török Tibor (Tiszaroff, 1896. szeptember 11. - 1972.): középiskolai tanár, intézetigazgató.

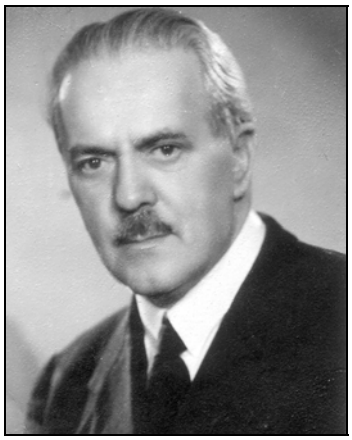

Édesapja, Török Imre református lelkész volt Tiszaroffon. Édesanyja Szathmári Ilona. Két lánytestvére volt: Ilona tanítónő lett és Dr. Jausz Béla vette feleségül, Katalin gyógyszerészi diplomát szerzett, és egy orvoshoz, Dr. Stein Györgyhöz ment feleségül.

A család előbb Kunhegyesre, majd Kisújszállásra került, ahol Török Imre esperesi tisztséget viselt.

Török Tibor 1914-ben érettségizett Kisújszálláson, utána felvették a budapesti Eötvös Kollégiumba.

1915 májusában besorozták a 29. honvéd Gyalogezredhez. 30 hónapig teljesített harctéri szolgálatot, s ezalatt sorozatos előléptetésekben és kitüntetésekben volt része (másodosztályú ezüst vitézségi érem, bronz vitézségi érem, Károly-csapatkereszt).

Hazatérése után folytatta tanulmányait. Tanári oklevelet szerzett magyar-német szakon.

1919-től egy-egy évet Mezőtúron, majd Kisújszálláson tanított. 1921 szeptemberében választották meg a debreceni Dóczi Leánygimnázium. tanárának.

Lelkiismeretesen, nagy hozzáértéssel, tanítványai szeretetétől kísérve végezte munkáját.

A tanári munka mellett a város művelődési és társadalmi életébe is bekapcsolódott. Különösen a cserkészet és az abban rejlő nagy nevelőérték ragadta meg figyelmét. 1922-ben a debreceni cserkészkerület főtitkárává, 1931-ben pedig ügyvezető elnökévé választották. Munkatársaival együtt országszerte megbecsülést szereztek az itt folyó nevelőmunkának. Külföldi és belföldi táborokat vezetett, részt vettek az angliai és a gödöllői jamboreen. Cserkészet terén végzett munkájáért a vallás- és közoktatásügyi miniszter elismerő oklevéllel tüntette ki, valamint a kormányzó által alapított érdemrendet is megkapta.

Tanári és cserkészi munkája mellett az önművelést is fontosnak tartotta. A család hagyományainak hatására 1923-ban beiratkozott a Tisza István Tudományegyetem hittudományi fakultására. Egy évet Bázelben végzett. l928-ban szentelték lelkésszé. Innentől kezdve vallást is tanított és rendszeresen vállalt lelkészi szolgálatot.

1937-ben a Tiszántúli Református Egyházkerület a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző intézetének igazgatójává választotta meg. Mielőtt tisztségét elfoglalta volna, bejárta az

ország tanítóképző intézeteit, és elsajátította a tanítóképzés elméleti és gyakorlati ismereteit.
A Dóczy Leánynevelő Intézet Leánygimnáziumának értesítője így búcsúzik tőle az 1937-38-as iskolai évben:
„Török Tibor 1921, szeptember 1. óta volt tagja tanári testületünknek. Ez idő alatt hivatását mindenkor lelkiismeretes buzgósággal és szép eredménnyel töltötte be. Szerette tanítványait és megbecsülte kartársait. De nemcsak szigorúan vett tanári kötelességét végezte örömmel, hanem szívesen vállalkozott olyan szolgálatra is, amelynek végzésére őt belső indítékok, hivatásszeretete késztették (...)
A Kol1égium tanítóképző intézete egyik legrégibb tanítóképző intézetünk, ezért abban a tényben, hogy (…) a mi sorainkból választotta meg igazgatóját, nemcsak igazgatóvá választott kartársunknak, hanem intézetünknek is megtisztelését látjuk.” (33.old.)
A igazgatói teendők között jutott arra is ideje, hogy 1941-ben feleségül vegye Rothschnek Johannát, aki korábban tanítványa volt a Dócziban, de a kapcsolatuk nem az iskolában kezdődött, hanem utána. 1942-ben született Zsuzsánna lányuk, 1945 elején Bálint fiuk.
Ezután a felfelé ívelő pálya megtört, a sikertörténet befejeződött. Megfosztották tanári katedrájától.1950 januárjától három évet börtönben töltött. A palástot is csak kisebb közösségek előtt vehette fel.
A meghurcoltatás a család életében, gyermekei tanulási lehetőségeiben is nagy hátrányt jelentett.
Feleségének 1960-ban bekövetkezett halála után egyre jobban elvesztette a talajt a lába alól, és hozzá méltatlan körülmények közt halt meg 1972-ben.
Élete, sorsa jellegzetesen 20. századi és jellegzetesen magyar. Sok-sok hasonlót tudunk bemutatni, elmondani mi, akik még tanúi voltunk ennek a kornak. De mi is egyre kevesebben vagyunk már, ezért gondoltam, hogyha nem is „ércnél maradandóbbat”, de egy emlékművet állítok édesapámnak, sokak „Tibor bácsijának”.

Török Zsuzsanna

Török Zoltán (Hajdúszoboszló, 1925. dec.26. - Hajdúszoboszló, 2005. márc. 14.): tanító, ének – zene szakos tanár, karnagy.

1925. december 26–án született Hajdúszoboszlón, ősi „bocskoros nemesi” családból. Szülei egyszerű emberek voltak. Apja cipész volt, majd a hajdúszoboszlói gyógyfürdőben munkásként dolgozott. Édesanyja, Illyés Mária háztartásbeliként gondoskodott a családról. Két gyermekük született: Zoltán és Ilona. Mindkettőből tanítót neveltek, mivel a rokonságban több kántortanító volt. Apja a városi iparos dalárda tagja volt, az egyik nagybátyja pedig a kecskeméti református templom kántora és híres férfikarának 40 évig karnagya.
Szülei beíratták a debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe, ahol Csenki Imrének, a későbbi Kossuth–díjas karnagynak tanítványa, kórusának tagja volt. Az ő biztatására foglalkozott intenzíven a zenével és az énekléssel, és választotta az énektanári, majd a karnagyi hivatást.
1945–ben tanítói, majd kántori oklevelet szerzett. A Debrecenhez közeli Elep nevű tanyán kezdett tanítani 1945–ben, majd Nagyhegyesen 1947-től. Így maga is megtapasztalta a magyar néptanító küzdelmes életét. A helyzete 1949-ben fordult jobbra, amikor Hajdúszoboszlóra helyezték. Itt először az 1. sz., majd a 2. sz. Általános Iskolában tanított. Hajdúszoboszlóra kerülésében szerepet játszott az iparos dalárda is, mely karnagyának választotta. 1954-ben

ének–zene szaktanári és karnagyi képesítést szerzett.
1954–ben házasságot kötött Oborzil Judit tanítónővel. 1955–ben született Judit lányuk, aki három unokával „ajándékozta" meg őket, akik bearanyozták életüket kedvességükkel, elevenségükkel. Az évek elteltével pedig a család szemefényei, a dédunokák szereztek nekik sok örömet.
A 4. sz. Általános Iskolában és a Hőgyes Endre Gimnáziumban is tanított, és a két iskola kórusát vezette kiváló eredménnyel. Az l956–ban általa alapított Városi és Pedagógus Énekkarral érte el a legnagyobb sikereket.
A kórus 1992–ben vette fel Bárdos Lajos nevét. Karnagyunk 43 évig vezette az énekkart, és az a mai napig jelentős szerepet tölt be a város kulturális életében. A vegyeskar fokozatosan megszerezte a különböző minősítéseket a Hangversenykórus fokozatig, amely az amatőr kórusok számára elérhető legmagasabb minősítés.
„Több évtized lelkiismeretes, szorgos munkája kellett ahhoz, hogy erre a csúcsra felérjenek" - írta rólunk 1990–ben Fasang Árpád, a Pedagóguskórusok Országos Társaságának elnöke.
Mindez azért valósult meg, mert Zoli az együttest nagy lelkesedéssel, szakmai igényességgel és következetességgel vezette. Sikereinek fő mozgatója a kitartása és erős akarata volt. Követte, amit kórusunk többször is énekelt Sugár Rezső Ébresztő c. művéből: „Mutasd meg, mit vihet ki erős szívláng alatt / Az elszántság hatalma és az érc akarat!" Ezzel nekünk is példát mutatott.
Az énekkarnak ugyanakkor szervezője, összetartója is lett. Különösen érvényes volt ez külföldi útjaink idején.
Széles körű ismeretsége, népszerűsége, jó összeköttetései révén külföldre vitte az énekkart már akkor is, amikor még nehezen adtak engedélyt egy kulturális csoportnak nyugati országokba utazásra. Alig győzném felsorolni, hogy Zoli jóvoltából hány hazai és külföldi kórussal van énekkarunknak testvérkapcsolata. Így öregbítette városunk hírnevét.
A kapcsolatokra és külföldi utakra csak néhány példát említek. A debreceni karnagyokkal, Kéry Mihállyal és feleségével, Mészáros Máriával kialakult baráti kapcsolat alapján lett testvérkórusunk a debreceni Maróthi György Pedagógus-kórus és a hajdúböszörményi Városi és Pedagógus Énekkar. Ilyen alapon utaztunk Budaörsre l995–ben Sapszon Ferencnek, a Magyar Rádió Énekkara Liszt–díjas karnagyának és a Pro Musica Kórusnak meghívására, közös hangversenyre. Így mentünk ki l981–ben az NSZK-ba az Altenmittlaui Kórus vendégeként, majd 1983 –ban a finnországi Valkeakoskiba, az ottani férfikórus invitálására. Természetesen a két kórust mi is vendégül láttuk 1999–ben az 50 éves karnagyi jubileumi ünnepségén. Egykori osztálytársa és barátja, a Hajdú – Bihar Megyei Zenei Egyesület elnöke, Szathmári Károly így méltatta Török Zoltán érdemeit : „Ő arany betűkkel írta be nevét a hajdúszoboszlói kórusok történetébe, a városi kórus pedig az országos kórusmozgalom történetébe." Ezek a szavak ma is érvényesek.
Karnagyi tevékenysége mellett nagy gondot fordított ének–zene tanári munkájára is. Az óráin a zeneszerzők remekműveinek meghallgatását tartotta a legfontosabbnak. Volt növendékei úgy emlékeznek vissza énekóráira, hogy azok érdekesek, hangulatosak, derűsek voltak. Így hozzájárult az ének és a zene megszerettetéséhez. Tanítványai közül többen léptek zenei pályára, és dolgoznak énekesként, zenepedagógusként, hangszeres muzsikusként. Egykori kartársai közül Szabó László úgy emlékszik rá, hogy az ő „markáns, sodró, szuggesztív egyénisége" diákjait is magával ragadta, és nem volt gondja fegyelmet tartani sem a tanítási óráin, sem az iskolai kórusok próbáin.
Sokoldalú munkásságának jelentős területe volt a szakszervezeti munkája. A Pedagógus Szakszervezet városi titkáraként több mint három évtizedig tevékenykedett felelősséggel, segíteni akarással. Legfontosabb céljának tekintette a szakmai érdekképviseletet, a dolgozók élet – és munkakörülményeinek javítását, a bérfejlesztést, az üdültetést, a szociális juttatásokat. A városi szakszervezeti bizottság tagja, Görög Mária írta róla: „Csupa szív ember, aki mindig mások gondját, baját vállalta magára, mindenkin segített."
Zoltán sikeres és boldog ember lett. Örült számos kitüntetésének, de legjobban a közönség tapsainak. Fontosabb kitüntetései: Miniszteri Dicséret, 1949 és 1975, Szocialista Kultúráért 1967 és 1975, Szakszervezeti Munkáért arany fokozata (SZOT) 1976, Munkaérdemrend arany fokozat 1981, a KÓTÁ- tól nívódíj 1984, Haj-

dúszoboszló Városért 1. fokozata, 1993. Sikereiben jelentős szerepet játszott a biztos családi háttér, ami feleségének, „Juditkának" köszönhető, aki egyik alapító tagja és 1999-ig lelkes résztvevője a kórus munkájának.

Nagy türelemmel ápolta súlyos betegségében. Az ő szeretete sem tudta azonban megmenteni a haláltól.

2005. márc. 14 –én hunyt el. Temetése a református egyház szertartása szerint történt, melyen sokan jelentek meg, és közreműködött az általa 43 évig vezetett Városi és Pedagógus Énekkar is. Holtteste a városi önkormányzat által adományozott díszsírhelyen nyugszik. Búcsúztatásakor többek között elhangzott a közismert Arany – idézet : „Nem hal meg az, ki milliókra költi/Dús élte kincsét, ámbár napja múl."

Felhasznált források:

A hajdúszoboszlói Bárdos Lajos Városi és Pedagógus Énekkar emlékkönyve, iskolai és családi dokumentumok, felesége, kartársai, tanítványai, kórustagjai visszaemlékezései, karnagyok nyilatkozatai.

Halász Ferenc

U

Ujvárosi Kálmán (Merenye, 1877 – Debrecen, 1956. július 7.): ref. kántor-tanító.

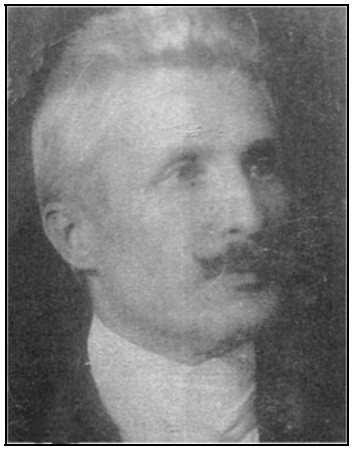

„Minden ország támasza és talpköve a tiszta erkölcs!"
(Berzsenyi Dániel)

Ujvárosi (Darab) István Merenye (Somogy m.) és még három falu ref. praeoransa lévita kántor–tanítója és Szentjóby Szabó Ilona Vilma legidősebb gyermeke Ujvárosi Kálmán. Húgai: Ilona, Gizella, Ida és Emília. Az 51 éves apa 1903 virágvasárnapján hunyt el hirtelen, tüdőgyulladásban. Több falu összevont osztálya (I-VI.-ig) tanult Merenyében, ahol a tanító úr felesége kézimunkát és éneket tanított. Az 5 gyermekes özvegynek a tanítói lakást el kellett hagynia, így Szigetvárra költözött lányaival. Fiuk kőszobrász és asztalos vizsgát tett kitűnő érettségije után.

A tehetséges Kálmánt apai nagybátyja segítette anyagilag (Szentjóby Szabó Kálmán), hogy a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében folytathassa tanulmányait, mint minden férfi előde.

Ujvárosi (Darab) Kálmán kiváló tanulmányi előmenetelű diák, harmadéves prepaként elfogadta Keresztúry Sándor őri (Szabolcs m.) ref. lelkész meghívását, s 1901-től Őr községben ref. kántor- tanító. Így dolgozva, tanulmányait folytatva, 3 havonta vizsgázva, gondoskodott magáról, majd később özvegy anyjáról, tanuló húgairól is. A képesítő vizsga évében negyedévi vizsgákon adott számot felkészültségéről a tanítóképző tanárai előtt Db.-ben, mely vizsgáknak Újvárosi Kálmán maradéktalanul eleget tett. Két évig teljesített helyettes tanítói szolgálatot Őrben közmegelégedésre. 1904. ápr. 25-27. napjain tanítóképesítő vizsgát tett jeles eredménnyel a Db.-i Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében.

1903-ban F. Varga Lajos, nagyrábéi ref. lelkész és az egyháztanács meghívására Újvárosi Kálmán elnyerte Nagyrábén az ideiglenes tanítói állást, Db.-i Ref. Koll. Tanítóképző Intézet ajánlására: „az igazgatóság melegen ajánlja a tanári kar nevében, mint aki tanulásban kitűnő, erkölcse jó, viselkedése konok, tartózkodó, megbízható." (489.1903.sz. értesítés)

A nagyrábéi egyháztanács hivatalos díjlevelet küld ki, kis kerti földhasználatot természetbeni járandósággal a IV. éves hallgatónak. Egy évig ideiglenes, majd rendes tanítóvá minősítették át Újvárosi Kálmánt.

Munkájáról az iskolaszéki elnök és az esperes hivatalos bizonyítványt állított ki. Az első félévi körlátogatási vizsgát méltatják a közel 100 fős II-IV. összevont leányosztályok szép eredményei. Az év végi vizsgáról és a tanító munkájáról ismét elismerően vélekedtek a felettesek:

„Újvárosi Kálmán úr az 1903/04-intézkedések iskolai év folyamán leányiskolánkban ideiglenesen alkalmaztatott (…) az iskolai évet bezáró közvizsgán meglepően szép eredményt mutatott föl II-IV. osztályos 99 tanítványával: magánélete is erkölcsileg feddhetetlen, alapos készültségű, kötelességét szívósan teljesítő, becsülést érdemlő férfiú". Nagyrábé, 1904. júl. 4-én T. Varga Lajos ref. lelkész, Dávidházy János esperes (Kaba).

A kiváló nőtlen, lányosztályban tanító tanítót megvéglegesíti a Bihar vármegyei Királyi Tanfelügyelői Hivatal és a ref. esperesi hivatal (Kaba) azzal az utasítással, hogy: „nősülni igyekezzék."

Az 1906/07-es tanév nyarán Újvárosi Kálmán feleségül veszi Bálint Julianna Irén makói postamesternőt. Bálint István csizmadia céhelnök és Igaz Julianna bábaasszony 13. gyermekét. Rábén a fiú osztályt Varga Károly tanító úr tanította. A két tanító és családja életre szóló barátságot kötöttek, melyet még a dédunokák is tartanak.

Az Újvárosi családot Isten fiú gyermekekkel áldotta meg Rábén. 1908-ban Sándor fiuk, 1912-ben Ernő fiuk született, aki 4 évesen diftériában halt meg. Sándor fiuk jogszigorló és teológus, mikor záró évfolyam-kirándulásukon hastífuszt kap az évfolyam, s ő is meghal, csak hárman élték túl a tífuszt. 1916-ban Blanka lányuk, 1918-ban Vilmos fiuk, 1922-ben Irénke született, ki 6 évesen difteritiszben hal meg. Az öt szeretett gyerekből két élő maradt. Vilmos ref. kántortanító, majd magyar-énektanár lett, s Kodály tette eredményei alapján szakfelügyelővé. A gondos apa németre, latinra, zongorára, hegedűre taníttatta gyermekeit.

A nagyrábéi tanító az elismert oktató-nevelő munkán kívül a falusi földműves-iskola, gazdaképző vezetője is volt, melyhez Karcagon végzett Magyar Királyi Földműves-iskolát 1906 nyarán. A falu gondjai enyhítésére malmot alapított.

Az iskolai és gyülekezeti munka mellett énekkart vezetett. Több társaság alapító tagja: Tanító Társaság, Eötvös Társaság, majd 1912-től az ORTE (Országos Ref. Tanító és Tanár Egyesület tagja. (Db. Bethlen u. 14.) Naponta járt sakkozni, Barcza Gedeon sakk-nagymester tanítványa volt.

Tanítási óráin sok szemléltetést használt, az énekórákat, áhítatokat harmóniumjátékkal vagy hegedűvel kísérte. A tanulók figyelmét lekötötte, megjelenése, munkája fegyelmet parancsoló volt. 13 éves hűséges rábéi szolgálat után - Szentjóby Szabó Kálmán, nagybátyja tájékoztatására – 1916-ban megpályázza a Debrecen Csapókerti Ref. Népiskola kántortanítói állását. Az egyháztanács presbitereinek óhajára, a pályázók listáján első helyen ajánlják, s közfelkiáltással ő nyeri el a megbizatást. A jövedelem itt csekélyebb volt, mint Rábén.

Így a Kisfaludy u. 43. sz. alatti javadalmi lakásban élt családjával, 1956. júl. 7-ig, haláláig. A helyben lakó s a háború alatt is helyén maradó presbiter, kántortanító köztiszteletnek örvendett. A II. oszt. rendes tanítója volt évtizedekig, s a Csapókerti Ref. Egyháztanács aktív tagja és kántora, városi presbiter s közművelődési vezető is volt.

A rábéi tanítóskodást kitűnőre minősítette a felsőbb hatóság, s ezt a munkát folytatta igényesen a Csapókertben is 40 éven át a hűség, az erkölcsi tartás, emberszeretet, istenfélelem, a kertségi lakók gondjainak szíves segítése volt a jellemzője itt is Ujvárosi tanító úrnak. Az emberek megbíztak benne, tisztelték, gyakran felkeresték problémáikkal.

Tanítási órái színesek voltak, módszerei hatékonyak. Olvasás óráiról egyéni és közös hangos olvasás vagy memoriter-tanulás zengett ki a folyosóra. Hasonlóan az egyszer-egy mondókához. A teremben fali táblán kívül 2 állványos tábla állt, melyekre délutánonként készítette színes krétás szabadkézi rajzait, külön a beszélgetés, a fogalmazás, a rajzórákra, vagy példákat szép- és helyesírás vagy számtanórára. Mintaszerűen írt még öregen is

A számtan oktatásához is sok szemléltető eszközt használ (űr-hossz-súlymérték stb.). Tanulói tudtak! Ma is élő tanítványai Debrecenben pl. Varga László, a Polgármesteri Hivatal osztályvezetője – áldják az öreg tanító munkáját. Kiváló memoriter-tudással is rendelkeztek tanítványai, a nagy létszámú (80-100) fős osztályaiban. A napi tananyag elmélyítésére – jó időben az udvaron – 10-15 tanulót ott tartott a napi anyag megtanulására, s aztán engedte őket haza.

Az I. világháborúban az olasz fronton harcolt, ahonnan sebesülten ugyan, de élve került haza. A II. világháború idején a veterán tanítót nem

vitték el, de fiát, vejét behívták a frontszolgálatra, s több kollégát is behívtak. Tanítói munkája mellett népművelői tevékenysége is figyelemre méltó.
1943-ban 44 szolgálati évvel nyugdíjazták. Horthy kormányzó kitüntetéses nyugdíjban részesítette őt.
A 30-as években emeletes épülettel bővített elemi 8 osztályos lett iskolája. Tanító úr összevonta az osztályok egy részét, s a megmaradt női tanítók közé beállt nyugdíjasként ingyen tanítani három évig. A tanítók, tanulók, szülők, s a nép körében köztiszteletben állt, kalapot emelve köszöntötték az utcán a tanító urat.
A Ref. Olvasókörben (Jánosi-Kisfaludi u. sarok) könyvtárat létesített, s újságolvasót, játékszobával (sakk, teke, társasjátékok).
Az olvasókör színpados nagytermében maga tartott gazdakört, énekkari bemutatót, irodalmi és más témájú szabadelőadásokat.
Műszak után a vagongyári munkás férjek üres vizeskannákkal betértek a „Kör"-be, átfutni a napilapokat, egy-egy sakkpartit lejátszani Ujvárosi tanító úrral, s közben tanácsot kértek és kaptak ügyes-bajos dolgaikra. Esténként lakásába bevezetve a kérő embert megírta kérvényeiket, tanácsolta, segítette a területen élőket. Még a II. világháború után is megosztotta mindenét a kölcsönkérőkkel (pénz, élelem, könyv). Hozzá, s éneket, kézimunkát tanító feleségéhez „nénikéhez" éjjel-nappal bizalommal lehetett fordulni segítségért.
Kevés jövedelméből közügyekre, pl. ref. templom építésére (1933) – bőkezűen adakozott.
Vasárnaponként szívesen látogattak hozzájuk kollégák, lelkész barátok családjaikkal, pl. Baja Mihály ref. lelkész-költő, Hegyaljai Kiss Géza ref. lelkész-író, Dancsházy Sándor ref. lelkész, Dr.Balogh József ref. lelkész, Ormós Lajos tanító, Jakucs István tanító stb Ekkor házi muzsikálás (hegedűk, zongora, harmónium), felolvasás, verselés vagy sakkozás tette színessé az együttlétet, míg a feleségek zsabós ruhácskáiban teázgatva beszélgettek.
A II. világháború után ezek a szép délutánok átalakultak. A háború idején a tanítói lakás pincéjében vészelte át tanító úr szárnyai alatt 3-4 utca helyben maradt lakosa a szörnyű bombázásokat s az ostromot. A templom és parókia őrzése is Ujvárosi tanító úrra hárult több évig. Ujvárosi Kálmán a helyén maradt, nem félt. „Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?" vallotta a tanító úr! A Csapókerti iskola területén a német csapatok Középeurópai leadó és felvevő rádiós állomását alakították ki 1944. III. 19-től. Minden bombázó csapat célpontja volt hónapokon át! Az oroszok bejövetelekor (1944. X.) a németek menekültek, az oroszok beszállásolták magukat, s az iskolapadok, taneszközök, könyvek halomban álltak az udvaron, kidobálva. A földszintes iskolát nov. 17-én hagyták el az oroszok, az emeletes iskola kórház és „szálláshely" maradt. Ujvárosi Kálmán, Béres István városi hajdúval és Fábián János kőművessel kitakarították a földszintes iskolát, a megrongálódott padokkal berendeztek egy osztályt, az ablakokat papírral ragasztották be, s a tanítói lakás udvarán kifűrészelték az óriási akácfát, nyárfákat, azokkal befűtötték a termeket, s a városban elsőnek megindította Ujvárosi tanító úr 1944. nov. 20-án a tanítást a lesoványodott, ruhátlan gyerekeknek, és tanított ingyen még 3 évig!
1947-ben kezdtek fogságból hazaszivárogni a tanítók. A háború és az infláció idején nagy ínség és ruhátlanság volt a városban. A zsibogón csere útján lehetett egy kis melaszt, kukoricalisztet vagy nyers olajat kapni. Tanító úr fekete Bösendorfer zongoráját egy zsák búzalisztért, az intarziás harmóniumát egy tál pogácsáért cserélték el vidéki paraszt emberek. UNRA csomagból 1-1 tejport vagy vajkonzervet kapott ritkán a tanító úr népes családjának. Ugyanis lánya két gyermekével kibombázva hozzájuk futott, s így kisemmizve nála is maradt, s ott élték át az ínséges éveket, az ő Horthy kormányzókitüntetéses kis nyugdíjából. Ezekben az években is tartotta Ujvárosi tanító úr a lelket az elkeseredett lakosokban s családjában. Reggelente 6 órakor most is felzendült érces hangja s harmóniumjátéka a mindig nyitott szobaablakából: „Erős várunk nékünk az Isten", s folytatódott a többi zsoltárral a házba szorult hajnali áhítat. A kútra menő emberek megemelték kalapjukat, meghajtották fejüket, úgy mentek el a ház előtt. Ujvárosi tanító úr megpróbált hiteles élete, tisztessége, igazmondása, emberi tartása, segítőkészsége példa volt családja, tanítványai és a nép előtt.
1950 télutóján mikor megjelentek az idegenekből álló Kommunista Párt tagjai a Csapókertben, hármas küldöttség jött be a mindig nyitott kapun a „Tanító úr"-hoz is. Őket kivételesen

nem vezette be az ebédlőasztalhoz az idős, szikár, szigorú erkölcsű tanító: az udvaron álltak meg, s így szóltak: „Ha annyit jár a templomba a Tanító úr unokája, gondunk lesz rá, hogy ne nyerjen felvételt gimnáziumba. Tessék megmondani az unokának!" A nagyapa kiszólította az unokát, s így szólt: „Na asszonyok! Ismételjék meg!" Ők elszajkózták kórusban. „Hallotta a kis unokám. Elmehetnek!", s méltóságteljesen intett kezével a kapu felé. Az asszonyok elkullogtak. Tartást, emberséges viselkedést, az Istenbe vetett hite adott neki egy életen át. A Ref. Koll. jelmondata: Orando et laborando! – vált életvitellé és példává a tanító úr életében. Minden férfi elődje és utóda 468 éven át ezt tanulta a Ref. Kollégiumban, s ezt vitte tovább Magyarország több mint 600 filiájának egyikébe. Ezt élték, tanították iskolákban és ref. gyülekezetekben.

A debreceni évtizedek nehéz anyagi körülmények közt teltek, odaadó munkával. 1946-ban 400 Ft volt a kitüntetéses nyugdíj, melyből 5-en éltek. A háromszor holttá nyilvánított veje 1955. VIII. 16-án „feltámadt", s 10 év 124 nap után hazatért a szovjet Gulágról. Hálával emlékezünk az erkölcsileg feddhetetlen, alapos műveltségű, magas, szikár, fehér hajú, kefefrizurás, bajuszos, ferencjóskás öltözetű, keménygalléros, csokornyakkendős, kötelességét szívósan teljesítő, „becsülést érdemlő férfiú"-ra.

Álljon élete példaként az utókor előtt, őr volt a vártán!

Irodalom:

1./ Nagy Mihályné Ny.E.: Örök a vártán (Debrecen, 2000. 218.o.)
2./ Családi levéltár és emlékek
3./ Varga Károly naplója (kézirat)
4./ Ujvárosi Vilmos: Visszaemlékezések (kézirat)
5./ Zoltai Lajos: Db. iskolatörténeti múltjából (Db. 1935.)
6./ A TREL és TREK iratai.

Nagy Mihályné Nyári Erika

Uzonyi Antalné Nagy Eszter (Püspökladány, 1941. szeptember 26 – Debrecen, 1990. szeptember 28.): tanító, óvoda-vezető helyettes.

Püspökladányban született, földműves, munkás család gyermekeként. Általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Ezt követően felvételt nyert a debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézet nappali tagozatára, ahol 1963-ban kapott tanítói oklevelet. Pedagógiai munkásságát Püspökladányban a Zója Általános Iskolában kezdte.

1964-ben férjhez ment és Debrecenbe költözött. Kislánya születése után már nem tudta vállalni a naponkénti kijárást. Így tanítói állás hiányában óvónői munkát vállalt a debreceni Ősz utcai óvodában. Ezt követően a hajdúböszörményi Felsőfokú Óvónőképzőben különbözeti vizsgával óvónői oklevelet szerzett.

Rendkívüli szorgalmát, kiváló értelmi képességeit, kitűnő adottságait a pedagógus pályára szerzett oklevelei is bizonyítják. Hihetetlen szenvedéllyel, okos precizitással, a tökéletesre törekvés akaratával élt a gyermekek között.

1975 fordulópont volt az életében. Megálmodója és létrehozója lehetett az év szeptemberében induló, újonnan épült 8 csoportos, főzőkonyhás Sinai Miklós utcai óvodának.

Emberi tartása, intelligenciája, szakmai tudása magasra állított mérce, követendő példa volt a frissen végzett vagy máshol gyakorlatot szerzett kolléganők előtt. Kis közösségünk „szakmai motorjaja"-ként őszintén önmagát adta teljes szívvel, érdek nélkül, gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt. Ahol kellett, akinek kellett, ott segített. Bőkezűen osztotta meg ismereteit az igényes óvónői munka praktikus fogásairól, eredményhez vezető módszereiről; adta át tudását, buzdított, motivált, lelkesített. Eredeti egyé-

nisége gyakran derűt fakasztott környezetéből. Előcsalogatta a szunnyadó energiákat is.
A Sinai Miklós utcai óvodában kialakult szakmai munka színvonalát az ő lelkiismeretessége, alaposssága, precizitása, példás helytállása határozta meg. Ha valakinek valami jól sikerült közülünk, ő volt az, aki örömét a leginkább ki tudta fejezni. Eredeti egyénisége, nevelői karaktere, színessé, természetessé tette kis közösségünket.
Bemutató foglalkozásai révén szakmai tekintélyre tett szert tágabb körben is. Kristálytiszta énekhangját, szép hangszínét átvették gyermekei. Dalos csoportját dicsérettel hallgatta Forrai Katalin is. A meséit gyönyörű hanghordozással, érzelmektől áthatva, igényesen dramatizálták gyermekei, nem egyszer a meghatottságtól könnyeket csalva a szemünkbe.
Azt gondolom, nagyszerű teljesítménye mögött a személyiségéből adódó erények mellett kitűnő háttér volt a dupla diploma. A vérében volt nemcsak az óvodáskor, hanem az iskolai folytatás is. Ebből adódóan nagyszerűen munkálta ki a gyermekek képességeit. Kiemelkedően jó tervező és szervező volt; munkájának formája és tartalma mintaszerűen példázta ezt. Lenyűgöző eredményt ért el a gyermekek ismereteinek, tudásának gazdagításában. Kitartó és egyenletesen következetes emberi magatartással szilárdította meg a gyermekek szokásrendszerét.
Gondolatait, keze nyomát őrzi a mára már öregedő óvoda, hiszen 1975-től 1990-ig ő volt az óvoda vezető helyettese. 22 éven át segítőtársam, közvetlen munkatársam. Én nem ismertem tőle korrektebb embert. Minta volt számomra is, ahogyan a valódi értéket, az igazságot, a becsületet példázta és tisztelte másokban. Ebben megalkuvást nem ismert.
Munkájáért 1981-ben „Kiváló Munkáért” kitüntetést kapott. Fájdalom, hogy ilyen hamar eltávozott közülünk. A gyilkos kór megtámadta egészségét. Már beteg volt, de meglátogatta az óvodában a gyerekeit. A gyermekek rajongva faggatták: „Mikor tetszik visszajönni?” „Tudjátok mikor? Amikor kinyílnak a tulipánok” – válaszolta. Fogyó ereje azonban ezt már nem engedte meg.
Virágot hozott, fát ültetett, embert nevelt. Emlékét szívünkben örökké őrizzük.
Forrás:

- Uzonyi Antalné önéletrajza
- Pályatársak emlékezései

Zeke Lászlóné

V

Varga Miklós (Hajdúnánás, 1927. június 9. – Hajdúböszörmény, 1980. július 29.): biológia – földrajz szakos középiskolai tanár

Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett 1952-ben. Tanulmányai közben dolgozott is: 1950. július 1-jétől augusztus 31-ig mint demonstrátor, 1950. október 1-jétől 1951. augusztus 31-ig pedig mint gyakornok.
A tudományegyetem tanársegéde 1951. szeptember 1-jétől 1952. október 31-ig, illetve 1952. november 1-jétől 1954. szeptember 30-ig. Munkatársai szerették, még a 60-as, 70-es években is visszavárták.
1954. október 1-jétől Hajdúböszörményben a fiúdiákotthon nevelőtanára volt, 1956. június 30-ig dolgozott itt. Ezután 1956. július 1-jétől a Bocskai István Gimnázium tanára lett, s haláláig ez maradt munkahelye. Életrajzában így ír erről: „*Titkos vágyam 1956 nyarán teljesült. A gimnáziumban eredeti szaktárgyaim és a műszaki rajz oktatása biztosították teljes óraszámban való munkámat.”* Később a szakjához nem illő műszaki rajz helyett a pszichológia tanítása volt a feladata. Ezt a tudományt igen szemléletesen és lebilincselően oktatta. Részt vállalt a felnőttképzésben is.
1956-ban nősült: felesége Horváth Julianna tanárnő, fiuk, Miklós 1968-ban született.
Továbbképzésekre rendszeresen járt, biológiai vándorgyűléseken vett részt, 1966-ban a nyári egyetem előadásait hallgatta. 1971-ben szakmódszertani egyetemi továbbképzésen „kiválóan megfelelt” minősítést szerzett.
Önképzésben is példaképe volt kollégáinak Igen gyakran előfordult, hogy bementünk hozzá délután a szertárba, megbeszélni problémáinkat, vagy csak társalogni. A biológia munkaközösség vezetőjeként is igen segítőkész volt. De színes egyéniségéért, jó hangulatteremtő adottságáért is kerestük társaságát. Többször tartott bemutató órákat, írt módszertani, pedagógiai dolgozatot, sokat publikált. Biológia szakköre vonzotta az érdeklődő diákokat. 1959-től a TIT tagjaként az iskolán kívüli ismeretterjesztésben is részt vett.
Mivel már 1950 óta tagja volt a Magyar Meteorológiai Társaságnak, ő lett az Országos Meteorológiai Intézet hajdúböszörményi megfigyelője. Ebben a minőségében segítette a Polgári Védelem munkáját is. De az iskola volt a legfontosabb dolog számára.
Többször volt osztályfőnök. Modern pedagógusként a megértést, a humanizmust képviselte. Nem véletlenül írja róla tanítványa, később kol-

léganője, Vikár Csabáné Fülöp Gizella a gimnázium 1996-os évkönyvében: *„Megfontolt, higgadt és rendkívül emberséges volt. Nemcsak a szaktárgyi képességeink fejlesztése, hanem emberi jellemünk formálódásán is munkálkodott. Éreztük, hogy tisztel bennünket, bármilyen problémával fordulhattunk hozzá. Az emberi közelséget bizonyítja, hogy Micu bácsinak szólítottuk. Nem volt szolgai végrehajtója a merev formai követelményeknek, ilyen esetekben is a mi pártunkra állt. Osztályfőnöki munkájában a demokratikus nevelési módszer érvényesült."* Nem véletlen róla az egyetlen vezetői kritika egyik minősítésében: *„…ha azonban arra szükség lesz, mutasson keménységet is, ne csak meggyőzzön, hanem tiltson, sőt büntessen is, ha az egyén és a közösség érdeke ezt kívánja."*

Pedagógiai érzékével megelőzte korát. Egy bizonyos: soha nem volt fegyelmezési gondja. Ő volt az a tanár, akire nem lehetett oda nem figyelni. Órái magával ragadóak, személyisége szuggesztív volt. Amikor valamiről beszélt, az szinte filmszerűen megelevenedett, lebilincselő, élvezetes és egyértelmű volt. Vagyis élményszerű.

Nagy esemény volt számára a két (akkoriban még nem gyakori) külföldi útja. Életrajzában így ír ezekről: *„Életemnek érdekes, színes élményt jelentett két külföldi utazásom. Egyik az NDK-val, a másik Svédországgal és Dániával kapcsolatos."* Ott szerzett benyomásait diákjainak is továbbadta.

Szakmai hatása a kollégáira és diákjaira is nagy volt. Több tanítványa később munkatársa lett.

Kedvenc időtöltése volt a festegetés (igen jó képeket festett) és az íjászat. Ez utóbbit főleg nyáron, az iskolaudvaron gyakorolta.

Többször kapott dicséretet, jutalmat – de kitüntetést soha. Kitüntetésként munkájának eredménye, kollégáinak, tanítványinak emlékezete, ma is élő hatása szolgál. Súlyos betegség ragadta el. Sorsa igazi pedagógus sors.

A Bocskai Gimnázium biológiai szertárának falán képek sorakoznak. Egykor itt tanító jeles biológia szakos tanárok képei. Közöttük az egyik Varga Miklós tanár urat ábrázolja. Persze nem csak arcképe, hanem szelleme is ott van velünk.

Balla Sándor

Vass Albin (Borsod megyei Balaton, 1931. április 17. – Kiskunfélegyháza, 1993. október 13.): középiskolai tanár.

Édesapja gyárimunkás, édesanyja háztartásbeli volt. Általános iskolai tanulmányait 1943-ban fejezte be, bár tanárai javasolták a tovább tanulását, de családja nehéz anyagi körülményei miatt erre nem volt lehetősége, így munkába állt a borsodnádasdi lemezgyárban.

Akaraterejének és szorgalmának köszönhetően 1951-ben jeles érettségi vizsgát tett Szombathelyen és felvételt nyert a debreceni Tudományegyetem Természettudományi Karára. 1955-ben végzett matematika-fizika szakos középiskolai tanárként. 1955-1961-ig a pétervásárai általános iskolában tanított.

1961-ben házasságot kötött Gál Éva óvónővel, így Kiskunfélegyházára került. Két gyermeke született, 1964-ben Zoltán, aki nyomdaipari üzemmérnök. 1970-ben Tibor, aki matematika - fizika- informatika szakos középiskolai tanár. Három unokája született.

Az 1961-62-es tanévben a kecskeméti Bányai Júlia Gimnáziumban helyezkedett el. 1962-ben sikerült Kiskunfélegyházán állást vállalnia a Petőfi Sándor Gimnáziumban, ahol 1972-ig tanított. 1972-1973-as tanévben a Móra Ferenc Gimnázium matematika tagozatos osztályainak vezetésére kérték fel. Eredményes munkájáért 1980-ban miniszteri dicséretben részesült. A 80-as években egészségi állapota megromlott, gyakran kórházi kezelésre szorult és 39 év szolgálati idő elismerésével 1984-ben leszázalékol-

ták. Hosszas betegségének éveiben a matematika és a tanítás iránti szeretete megmaradt, sokat segített volt tanítványai gyermekeinek, ha valamilyen problémájuk akadt.
Vas Albin barátommal már a hatvanas években szoros kapcsolat fűzött össze. Kiváló sakkozó volt és elfogadott partnernek. A vasárnap délutáni meccsnézést gyakran késő estig tartó sakkpartik követték. Így igazán megismertem nagyszerű egyéniségét, példás családi életét. Sokszor esett szó a két gimnáziumról, (Ő a Petőfi Gimnáziumban tanított még barátságunk elején) az eredményekről. Joggal volt büszke a tanítványai felvételi és egyéb sikerére. Igaz, bizonyos előnyt élvezett, mivel a Petőfi Gimnázium természettudományi jellegű volt, míg a Móra Gimnázium a nyelvi tagozatokat ajánlotta a hallgatóknak. Nos, a matematika, fizika, biológia szakokra 1-2-szeres volt a jelentkező, míg a nyelvi és humán tagozatokra sokszor 10-szeres is. Ettől függetlenül, ha nem is így lett volna, Albin rendkívül pontos, logikus és magas követelményt szabó tanítása fordított esetben is sikert hozott volna.
1972-ben a két gimnáziumot összevonta a „felsőbb" hatóság, s mivel két igazgató nem lehetett, engem igazgatóhelyettesi státuszba soroltak vissza, s Kovács Sándor lett a megnövekedett létszámú új intézmény igazgatója. Az új igazgató magával hozott két kiváló biológust, s az én javaslatomra átcsábítottuk még Vas Albin matematika tanárt is. Az Ő személyére alapoztuk a matematika tagozat beindítását. A gimnázium most már német-francia, biológia és matematika tagozattal gyors emelkedésnek indult.
Albin 14-15 kiváló tanulót kapott, akiket heti 7-9 órában tanított. Még a Petőfi Gimnáziumban szerzett sikereit is felülmúlta nálunk. Nem is emlékszem olyan tanítványára, akit ne vettek volna fel az egyetemre. A mai gimnáziumunkban is több tanítványa oktatja a matematikát. Sajnos, alig másfél évtized után az egészségi állapota megromlott. Rokkantsági nyugdíja miatt e sikeres pálya megszakadt.
Emberi jellemvonásai szinte predestinálták a tanári pályára. Határtalan pontossága, szilárd követelményrendszere szinte átragadt a tanítványokra is. Az óráinak nem volt egyetlen perc üres járata sem, minden tanulója, minden órára készült. A már majdnem ideális állapot, hogy a tanár is a tanuló is közösen akarja a sikert, megvalósult.
Számomra az igaz barátság mellett a sakkszenvedély közös élménye, az általam szervezett külföldi társasutazások szépsége, s a nyári SZOT üdülések közös eltöltése maradandó nagy emlékek maradnak.
Pótolhatatlan úr a nemléte, de fiai tovább hordozzák szellemét, sőt közös unokánk matematika zsenialitása is nyiladozik.
Üvegesné Dongó Judit volt tanítványa emlékezése:
„Kiskunfélegyházán a Móra Ferenc Gimnázium matematika tagozatos osztályában érettségiztem 1979-ben. A matematikát mind a négy éven keresztül Vas Albin tanár úr tanította.
Ma, felnőtt fejjel a legnagyobb tisztelettel és hálával azokra a pedagógusokra emlékszem, akik szigorúak voltak és sokat követeltek. A tanár úr is közéjük tartozik.
Csöndes, nagy tudású ember volt. Igyekezett valamennyi tanítványát eredményesen eljuttatni a matematika rejtelmeibe. Nagyon sajátos óravezetéssel tanított. Első osztályban közölte, hogy csak az lesz eredményes, aki rendszeresen gyakorol, mert a matematikát csak így lehet elsajátítani. Az ő célja az volt, hogy logikusan, lényeglátóan gondolkodjunk. Nagyon ritkán ellenőrizte a házi feladatot, mégis mindig elkészítettük, nem mertük volna meg nem csinálni.
Hihetetlen tekintélye volt, pedig soha nem hangoskodott, veszekedett velünk.
Ő úgy tanított, hogy minden témakört mindig felszínen tartott. Semmit nem engedett feledésbe merülni. Érettségi előtt nem kellett kapkodnunk, hiszen Ő olyan megalapozott tudást nyújtott, amit csak elő kellett vennünk tarsolyunkból.
Én is pedagógus lettem, tanítónő. Az egyik legkedvesebb tantárgyam a matematika, amit nagyon szívesen tanítok és igyekszem tanítványaimmal is megszerettetni. Így próbálom tovább adni azt, amit a tanár úrtól kaptam. Úgy gondolom, hogy a matematika sokkal kedveltebb tantárgy lenne, ha a diákoknak ilyen emberek tanítanák, mint Vas tanár úr volt.
Sajnos nagyon fiatalon távozott az élők sorából.
Igen megtisztelő volt számomra, hogy néhány gondolattal megemlékezhettem a tanár úrról."

Garai István, Dongó Judit

Vekerdi Béla dr. (Hódmezővásárhely, 1882 - 1970): a debreceni Református Kollégium tudós tanára, egyetemi magántanár, a Dóczy Tanítóképző Intézet igazgatója.

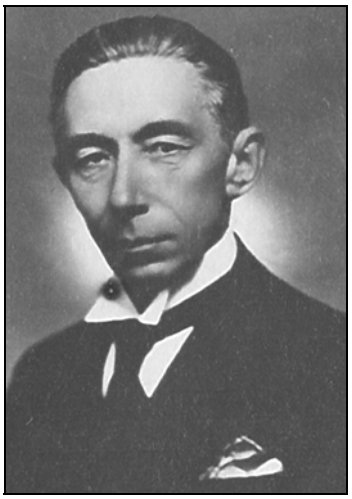

Széles látókörrel rendelkező, kiválóan képzett, nagy műveltségű pedagógus volt, akire tanítványai példaképként néztek fel.
Kilenc gyermekes család legidősebb gyermeke. Édesapja, Vekerdi (Nagy) József a hódmezővásárhelyi Önsegélyező Takarékegylet igazgatója volt. Elemi és középiskoláit szülővárosában végezte. 1899-ben érettségizett, és utána a budapesti Tudományegyetemen és a Műegyetemen folytatta felsőfokú tanulmányait. 1906-ban szerezte meg matematika-fizika szakos tanári oklevelét. Tanári pályafutását egykori iskolájában, a hódmezővásárhelyi gimnáziumban kezdte el. Itt szaktárgyain kívül latin nyelvet is tanított. Első cikkeiben ezért tárgyalta a latin nyelv tanításának a problémáit, utána fordult a logika és a filozófia kérdései felé. 1917-ben filozófiából doktorált Budapesten. Disszertációjában az induktív kutatási módszerek fejlődésének a történetével foglalkozott.
1923-1936 között a debreceni Református Gimnázium tanára. 1925-ben a debreceni Tudományegyetemen filozófiából szerezte meg az egyetemi magántanári képesítést. Ebben az időben a fizika és a filozófia határproblémáival foglalkozott: a természettudományos kutatások logikai módszereivel és az akaratszabadság problémáival. 1927-ben Matematikai földrajz elemei címmel írt tankönyvet. 1934-től a debreceni Tudományegyetem Tanárképző Intézetében a középiskolai matematika didaktikáját adta elő a tanárjelöltek számára. 1936-tól a Dóczy Tanítóképző Intézet igazgatója. 1944-től volt nyugdíjas, de még másfél évtizedig tanított óraadóként a debreceni Református Gimnáziumban.
Vekerdi Béla tanári tevékenysége gazdag eredményeket hozott. A Református Gimnáziumbeli diákjai jól szerepeltek az országos matematikai tanulmányi versenyeken, illetve a Középiskolai Matematikai Lapokban (Szabó Zoltán, Kardos György, Cseresznyés Zoltán). Osztályfőnöke volt Bot György professzornak, Bacsó József, Vásáry István jogászoknak, Imre István Kossuth díjas festőművésznek, akik mind a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak róla, kiemelve személyes példamutatását és fegyelmezettségét. „Kitűnő szakképzettségével, mélységes pedagógiai tudásával az iskola egyik büszkesége volt.” (Református Gimnázium Értesítője)
Vekerdi Béla szikár termetű, aranycsiptetős szemüveges, jól öltözött elegáns ember volt, aki mindig fehér inget viselt mandzsettával, keménygallérral és széles sötét nyakkendővel. Komoly tekintete volt, de a derűre is hajlott. Óráira mindig pontosan érkezett, kitűnően felkészülten. Mint tanár arra törekedett, hogy ne csak a kötelező anyagot mondja el, hanem az ahhoz kapcsolódó legfrissebb tudományos eredményeket is ismertesse. Unokaöccse, Vekerdy Tamás szerint „a matematikán átizzó, emberi és természettudományos érdeklődését és érdekeltségét a tanítványok megérezték. Látszólag szárazon, nagyon tömören és szűkszavúan beszélt, de ezt a puritán megnyilatkozást nagy lírai humor és kedély színezte át.”
Tanítási óráin fontosnak tartotta a logikus gondolkodásra való nevelést és a tanulók önálló munkáját. Tanítási módszereiről, elképzeléseiről így számolt be a Megjegyzések a középiskolai mennyiségtan tanítás didaktikájához és methodikájához című cikkében: „ A gyermeki elme a konkrétumot szereti, ezért az anyagkiválasztásnál előnyt nyújtunk az olyan anyagnak, ami szemléltethető, vagy a gyermek mindennapi ismereteivel, szemléleteivel közvetlenebb kapcsolatba hozható. Buzgó matematikusokkal gyakran megtörténik, hogy teljesen elvesztik a kapcsolatot a diáklélekkel, nem tudnak jól beil-

leszkedni a gyermek és ifjúi lélek gondolatvilágába. A helyesen alkalmazott munkáltatói tanításnál ez a veszedelem teljesen el van hárítva, mert az egyéneknek figyelemmel kísérhető munkáiból, mint összetevőkből rakódik össze ez az eredmény. Így alakul ki bennük igazán a féligazságokat nem tűrő, a helyes értelmi kapcsolatokat mindenkor megkereső és megtaláló, a gyakorlati élet számára is értéket jelentő, igazi matematikai karakterű gondolkodás." (Protestáns Tanügyi Szemle, 1936).

Kivételes képességeit az iskolán kívüli munkában is kamatoztatta. Sok ismeretterjesztő, illetve tanár-továbbképzési előadást tartott. Széles körű irodalmi munkásságot fejtett ki a matematika szakmódszertan a filozófia és a pszichológia területén.

Tagja volt a debreceni Reform-társaságnak. Gazdag könyvtára volt. Kedvelt szerzői: Móra Ferenc, Tömörkény István és Ady Endre voltak. Németül, latinul jól olvasott. Szeretett hegedülni, sakkozni, vadászni és kertészkedni. A dolgokat maga körül szép rendben tartó ember volt. Felesége, Király Ilona, a Dóczy Polgári Leányiskola igazgatónője volt. Házasságukból két fiúk született: Vekerdi László (1924) és Vekerdi József (1927), akik számára édesapjuk ugyan olyan példamutató egyéniség volt, mint amilyennek őt a rajongásig tisztelő diákjai is látták.

Kántor Sándorné

Voksán József dr. (Deménd, 1926. márc. 25. – Budapest, 2004. jún. 23.): tanító, tanár, szakszervezeti főtitkár.

A felvidéki Deménden született szegény kisparaszti családban. A tanítóképzőt az akkor még magyarországi Érsekújváron kezdte, ám a második világháború viszontagságai, a határmódosulások, a kitelepítések miatt Sopronban fejezte be. A pedagóguspályán tanítóként a Fejér megyei Pusztaszabolcson indult 1947-ben. Majd 1949-ben a Fejér megyei Tankerületi Főigazgatóságra került, ahol az ifjúsági mozgalom szervezését irányította. 1951-től a Közoktatási Minisztérium különböző szakterületein tevékenykedett. Munkája mellett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatta tanulmányait, ahol pedagógia tárgyú disszertációjával doktori címet is szerzett. Ezt követően 1958-tól a Magyar Szocialista Munkáspárt központjának tudományos és oktatási osztályán dolgozott, és elsősorban a közoktatást érintő kérdésekkel, az érdekvédelmi szervezetekkel való együttműködéssel foglalkozott.

Voksán József életútja több mint két évtizeden át szorosan összefonódott a Pedagógusok Szakszervezetével (PSZ): 1967-től a PSZ központjának osztályvezetőjeként, majd a szakszervezet országos titkáraként tevékenykedett; 1973-ban főtitkárnak választották, amely tisztségét, többszöri újraválasztását követően, 1988-ig töltötte be.

Nem feledve falusi tanítói pályakezdését, pályatársai gondjait, sokat fáradozott a pedagógusok, a magyar oktatásügy érdekében, a szakszervezet nemes céljait mindig szem előtt tartva.

Igényesen és következetesen irányította hosszú éveken át az országos vezető testületeket, a központban dolgozó munkatársait, segítette a megyei titkárok tevékenységét, érdeklődéssel kísérte az alapszervezetekben, az oktatási intézményekben fáradozó tisztségviselők munkáját.

Emberközelségben élt és dolgozott. Szerte az országban nagyon sokan ismerték. A tantestületi szobákban, szakszervezeti aktivisták értekezletein továbbképzésein, pedagógusnapi ünnepségeken, iskolák jubileumán, kulturális rendezvényeinken, sporttalálkozókon, nyugdíjasotthonokban, üdülőinkben mindenütt ott volt, és mindenhol szívesen fogadták. Meghallgatta az emberek gondjait, segített azok megoldásában, sok-sok ügyben eljárt, számtalan jogos kérést elintézett; ha kellett, jó szóval bátorított, vigasztalt, táplálta

a hitet az emberekben, nagyon sokat tett életük jobbításáért. Gyakorta megfordult hazánk második legnagyobb városában, Debrecenben, szoros kapcsolatot tartva a szakszervezet vezetőivel és a tagsággal. Gyakran látogatott idős néptanítókat.

Voksán József nyugdíjasok körében

Tisztségét szolgálatnak, munkáját hivatásnak tekintette. Igényes s egyúttal emberséges vezetőként irányított. Nagy szerepe volt abban, hogy közvetlen baráti légkörben folyt a munka szakszervezetünkben, s ez jellemezte a tisztségviselők, a munkatársak egymáshoz fűződő kapcsolatait is. A nehézségekben és a sikerekben egyaránt osztozott munkatársaival. Kötelességének érezte-tartotta, hogy köszönetet is mondjon az igyekezetért, az eredményes tevékenységért.

Ismert, megbecsült és elismert vezetője volt a Pedagógusok Szakszervezetének, s a nemzetközi szakszervezeti mozgalomban is komoly tekintélynek örvendett. Mind a hazai, mind sok külföldi szaksajtó számos írását közölte. Több cikluson keresztül tagja volt a Pedagógusok Nemzetközi Szövetsége (FISE) elnökségének.

Mindig nagy figyelemmel kísérte a Pedagógusok Lapját. Egyik legfontosabb teendőjének tekintette az újság sokoldalú támogatását. Nem a beosztásával járó tituluskénti vállalta a szerkesztőbizottság elnöki tisztét, hanem mozgalmi és személyes kötelességeként. Annak a biztos tudatában, hogy a lap a tagság és vezetés kapcsolatának, együttműködésének nélkülözhetetlen eszköze.

Főtitkári tisztségének 1988-ban történt megszűnte után 2004-ben bekövetkezett haláláig a szakszervezet nyugdíjasai körében fejtette ki tevékenységét a megszokott lelkiismeretességgel és szolidaritással.

Fontosabb írásai: Voksán József: *Általános iskolákban végzett eredményfelmérés tapasztalatainak összegzése* – M. Pedagógia 5. évf. 1965. 4. sz. 326-351. p.. Lovász Tibor–Voksán József: *A gyógypedagógiai oktatásügy továbbfejlesztésének néhány elméleti kérdéseiről* – Gyógypedagógia, 11. évf. 1966. 4. sz. 97-123. p.; Voksán József: *Szakszervezet és oktatáspolitika* – Köznevelés, 23. évf. 1967. 21. sz. 819-820. p.; *A pedagógiai múzeum és a szakszervezet.* Az előszót írta: Voksán József, B., 1968. 13. p. (Pedagógusok Szakszervezete Útmutató, 1968. 2.); Voksán József: *La capacitación profesional de los maestros en Hungira* – Magisterio, 1968. 96. sz. 31-36. p.; *Értelmiségiek, alkalmazottak a szakszervezetekben.* Voksán József: Pedagógusgondok, feladatok – Munka, 19. évf. 1969. 6. sz. 8-9.; Voksán József: *Az iskolarendszerű felnőttoktatás problémái* – Szakszerv. Tanulmányok, 1969. okt.-nov. 1-6. p.; *A magyar delegáció a nevelők berlini világkonferenciáján.* – Voksán József: Az iskola szerepe korunk társadalmában (felszólalás a FISE Berlinben tartott konferenciáján). – Ped. L. 26. évf. 1970. 10/11. sz. 7. p.; Voksán József: *Demokratizmus az iskolában* – Munka, 22. évf. 1972. 4. sz. 10-11. p.; Voksán József: *Za ponatat'ono razvitie na obrazovatelnogo delo v ungarija* – Naccalno Obrazovania, 1973. 7. sz. 41-44. p.; Voksán József: *A pedagógusok munkaidejéről* – Népszava, 102. évf. 1974. aug. 11. 3. p.; *A day in the Teacher's Uniun. Interjú Voksán Józseffel* – Hungarian Trade News, 1977. 5. sz. 7-9. p.; Voksán József: *Bérpolitika és bérgazdálkodás* – Népszava, 105. évf. 1977. ápr. 7. 3. p.; *1979 – Internationales Jahr des Kindes für die Jugend mit der Jugend* (Ein Gespräch mit dr. József Voksán.) Rundschau der Ungarischen gewerkschaften, 1979. 5. sz. 9-11. p.; *Szakszervezetek az értelmiségért* (dokumentum és cikkgyűjtemény). Voksán József: Az értelmiségi határozat végrehajtása Bp., 1979. Táncsics Könyvkiadó, 74-77. p. (Lásd: Munka, 1978. 1. sz.); Dr. Voksán József: *A katedra fiataljaiért* – Népszava, 110. évf. 1982. május 18. 3. p.; Voksán József: *The Role and the National and Internacional Responsibility of the Trade Unions.* – Teachers of the World (FISE), 1982.

1. sz. III-IV. p. (megjelenik még: francia, spanyol, német nyelveken).; Dr. Voksán József: *Párbeszéd – pedagógusok között* – Munka, 34. évf. 1984. 8-9. sz. 54. p.; Dr. Voksán József: *Az új oktatási törvényről* (Válaszolunk-sorozat). Kiadja a Népszava Lap- és Könyvkiadó, Bp. 1985. 3. 37. p. *Útmutató szakszervezeti tisztségviselőknek, 1985/1.* Voksán József: Szakszervezetünk négy évtizede, 5-9. p. Kiadja a Pedagógusok Szakszervezete Titkársága, Bp. 1985. 88. p.; Dr. József Voksán: *Gewerkschaft der Ungarischen Pädagogen im Professor zu Gast.* Professor Parteiunabhängige Zeitschrift für Zehrer au AHS und BBS 3/86. 4. p.; Voksán József: *Kevés a pedagógus. 12.* Köznevelésünk évkönyve 1987. Tankönyvkiadó, Bp. 23-29. p.; *A pedagógusok közérzetéről.* Beszélgetés Voksán Józseffel, a Pedagógusok Szakszervezetének főtitkárával – Népszabadság, 1988. márc. 21. 7. p.; Dr. József Voksán: *Conformamos el futuro educando a la joven generación para el propio futuro.* Educadores del Mundo, 1/88. XIII. p.

Árok Antal

Nevelők emléke

Politológusok gyakran szóvá teszik, hogy a civil szervezetek nálunk nem elég hatékonyan vesznek részt a társadalom formálásában. Egyesületek, alapítványok ezrei működnek, de legtöbbjüknek tevékenysége kimerül a retorikában. Szerencsére akadnak ellenpéldák is. Itt van megyénkben a Neveléstörténeti Egyesület, amely egyre inkább magára vonja a figyelmet. (…)

2002-ben indította útjára a külső formájában igényes könyvsorozatot, s immár a negyedik gyűjtemény is készen áll a kiadásra. Egy másik megközelítésben ez azt jelenti, hogy eddig csaknem ötszáz pedagógus életútját dolgozták fel. Ezzel a gesztussal szerény emléket állítanak azoknak a tanyai tanítóknak, községi, városi tanároknak, sőt egyetemi oktatóknak, akik az elmúlt évtizedekben hivatásuk magaslatán állva, belső motivációk sugallatára oktatták és nevelték az ifjúságot. (…)

S ez a szellemi munka nem rendszerfüggő! Mi több, csak megbecsülés jár nekik azért, hogy diktatórikus körülmények között, azok ellenére is meg tudták őrizni emberségüket, magyarságukat és józan ítélőképességüket. Éppen ezért őszinte közmegbecsülés, tisztelet övezte őket a maguk kisebb-nagyobb világában.

(…) nem szabad egy nagyszerű pedagógusgenerációt elfeledni. (…) Az ő munkájuk, erőfeszítésük névtelenül és láthatatlanul felszívódik a kezükre bízott generációk eszméletében. Nem véletlen, hogy az arcképcsarnok minden kötete szíves fogadtatásra talált…

Bakó Endre